

Sametingets plenum

Møtebok 04/18

Ávjuvárgaídnú 50, N-9730 Kárašjohka

Telefon +47 78 47 40 00

Telefaks +47 78 47 40 90

samediggi@samediggi.no

www.samediggi.no

Tid: 04.12.2018 - 07.12.2018

Sted: Karasjok

Tilstede	Parti	
Elisabeth Erke		Inhabil i sak 65/18
Kåre Ivar Olli		Inhabil i sak 65/18
Arild Pettersen Inga	AP/BB	Inhabil i sak 65/18
Bjørn Inge Mo	AP/BB	Inhabil i sak 65/18. Ingen vara
John Kappfjell	AP/BB	
Jørn Are Gaski	AP/BB	
Per Mathis Oskal	AP/BB	
Ronny Wilhelmsen	AP/BB	
Synnøve Søndergaard	AP/BB	
Tom Christer Sottinen	AP/BB	
Tom Christer Sottinen	AP/BB	
Arthur Tørfoss	Frp	
Isak Mathis O. Hætta	GDS	
Lars Filip Paulsen	H	Inhabil i sak 65/18. Ingen vara
Tor H. Mikkola	NORD	
Toril Bakken Kåven	NORD	Permisjon 05. - 07.12.18
Aili Guttorm	NSR	Permisjon 04. - 05.12.18. Inhabil i sak 65/18
Ann Karin Kvernmo	NSR	
Anne Henriette Reinås Nilut	NSR	
Gunn Anita Jacobsen	NSR	
Karen Anette Anti	NSR	
Klemet Erland Hætta	NSR	
Mathis Nilsen Eira	NSR	
Niko Valkeapää	NSR	
Nils Mikkelsen Utsi	NSR	
Runar Myrnes Balto	NSR	Inhabil i sak 65/18
Sandra Andersen Eira	NSR	Permisjon 04.12.18. Ingen vara
Thomas Åhrén	NSR	Inhabil i sak 65/18
Tor Gunnar Nystad	NSR	
Jovna Vars Smuk	NSR/Sáb	
Márjá-Liissá Partapuoli	NSR/Sáb	
Ann-Elise Finbog	SFP	Inhabil i sak 65/18
Cecilie Hansen	SP	
Hans Ole Nilsen Eira	SP	
Vara	Parti	
Inga Pettersen Lindi	AP/BB	Møtte for Elisabeth Erke i sak 65/18
Marit Kirsten Anti Gaup	AP/BB	Møtte for Kåre Olli i sak 65/18
Ove André Johnsen	AP/BB	Møtte for Arild Pettersen Inga i sak 65/18
Klemet Klemetsen	Árja	Inhabil i sak 65/18. Ingen vara
Klemet Mikkel Buljo	FIN	
Anders S. Buljo	FL	Inhabil i sak 65/18. Ingen vara
Kjetil Romsdal	NORD	For Toril Bakken Kåven 05. - 07.12.18
Elin Kristina Oskal	NSR	Møtte for Runar Myrnes Balto i sak 65/18
Jon Isak Lyngman Gælok	NSR	
Laila Berit Anne Coldevin	NSR	For Aili Guttorm 04. - 06.12.18
Lars Peder Dunfjeld	NSR	Møtte for Thomas Åhren i sak 65/18
Vidar Andersen	NSR	Inhabil i sak 65/18. Ingen vara
Inga Anna Helene Fossli	SFP	Møtte for Ann-Elise Finbog i sak 65/18
Ingo Meehte Danielsen	ÁaSG	
Permisjoner	Parti	Vara:
Inger Eline Eriksen Fjellgren	Árja	Klemet Klemetsen
Anders Somby jr.	FL	Anders S. Buljo

Kjellrun Wilhelmsen
Nora Marie Bransfjell
Piera Heaika Muotka
Sandra Márjá West
Ellinor Marita Jáma

NORD
NSR
NSR
NSR
ÅaSG

Klemet Mikkil Buljo
Jon Isak Lyngman Gælok
Vidar Andersen
Ingo Meehte Danielsen

Ingen vara

Saksliste

054/18   Konstituering

055/18   Sametingsrådets beretning om virksomheten

056/18   Kunngjøring av nye saker

057/18   Spørsmål til Sametingsrådet

058/18   Sametingsrådets redegjørelse om samiske medier

059/18   Sametingsrådets likestillingspolitiske redegjørelse om seksuell orientering og kjønnsidentitet

060/18   Språkløftet - Sametingets strategier for samiske språk

061/18   Kunstneravtale 2019

062/18   Sametingets innspill til reindrifftsavtalen 2019/2020

063/18 Godkjennelse av Næringsavtalen for duodji 2019

064/18 Søknad om fritak fra verv som vararepresentant til Sametinget - Arne Nerås Joma

065/18 Sametingets budsjett 2019

066/18 Valg av nytt medlem til Sametingets klagenemnd

067/18 Sametingets digitaliseringsstrategi

068/18 Etiske retningslinjer for samisk helseforskning

069/18 Reglement for Sametingets politiske nivå - revidering

070/18 Utsettelse av vedtak om tvangsslakting- Jovsset Ánte Sara

Ášši/Sak 054/18

Sametingets plenum

Dato: 04.12.2018-07.12.2018

Konstituering

	Arkivsaknr. 18/5475
--	-------------------------------

Plenumsledelsens innstilling
Innkalling av DATO med forslag til saksliste, program og taletid godkjennes

Sametingets plenum - 054/18

Saken påbegynt 04.12.18 kl. 09.35

Votering

Av 39 representanter var 37 tilstede

- Plenumsledelsens innstilling ble enstemmig vedtatt

Protokoll tilførsler

Det ble ikke fremmet noen protokolltilførsler i saken

Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Tom Sottinen, plenumsleder	

SP - vedtak:

Innkalling av 08.11.18 med forslag til saksliste, program og taletid ble godkjent.

Saken avsluttet 04.12.18 kl. 09.40

Ášši/Sak 055/18	Sametingets plenum	Dato: 04.12.2018-07.12.2018
-----------------	--------------------	-----------------------------

Sametingsrådets beretning om virksomheten

	Arkivsaknr. 18/4992
--	------------------------

Miiddus/Vedlegg

Saksfremstilling

1 Innledning

Denne beretningen omhandler perioden fra 31.08.18 til 09.11.18 og er knyttet opp til Sametingets budsjett for 2018.

Sametingsrådet har i denne perioden avholdt to fysiske rådsmøter og flere telefonmøter og har behandlet 92 saker i perioden.

Som det framgår av oversikten på www.sametinget.no/arrangementer har rådet i tillegg deltatt på flere møter og representasjoner.

2 Språk

Samfunns mål:

Samisk og norsk er likeverdige språk.

Bruk av samisk språk

Mål for innsatsområdet:

Innbyggerne i forvaltningsområdet for samisk språk kan aktivt bruke samisk i kommunikasjon med offentlige instanser.

Språkrådgivning i sør-, lule- og markasamisk område

Fra og med 17. september har stillingen rådgiver til språktiltak vært besatt, kontorsted er Skånland i Sør-Troms. Stillings oppgaver vil være rådgivning, oppfølging og utvikling av Sametingets språktiltak i markasamisk område, lule- og sørsamiske saker, og faglig utvikling i forbindelse med Sametingets språkengasjement.

Tospråklighetstilskudd til kommuner - direkte tilskudd

Røros kommune inn i forvaltningsområdet for samisk språk

Sametingspresidenten har besøkt Røros 4. og 5. oktober i anledning deres markering av at Røros kommune ble innlemmet i forvaltningsområdet for samisk språk fra og med 1. juli 2018. Sametingspresidenten innledet på åpent folkemøte om innlemmelsen, og deltok på festmiddag i regi av kommunen.

Presidenten besøkte også Røros museum, Røros skole, Svaale samisk avdeling ved Ysterhagen barnehage, Rørosrein og SANKS. Videre deltok presidenten også på uformelt møte med Fylkesmannen i Trøndelag, lokale politikere og ansatte i kommunen. Det ble også avholdt møte mellom Sametinget og administrativ- og politiske kommuneledelse, hvor det ble diskutert hvilke forpliktelser og muligheter Røros kommune får som samisk forvaltningskommune.

Utvikling av samiske språk

Mål for innsatsområdet:

Befolkningen har mulighet til å lære seg samisk og fremme språket.

Språkkonferanse

Sametinget jobber med å planlegge en stor språkkonferanse i Tromsø 4. og 5. februar 2019. Konferansen skal fungere som oppstart av Sametingets språksatsing Gieielutnjeme - Giellalåpptim - Giellalokten og markerer også starten av det internasjonale urfolksspråkåret. Tema for konferansen skal blant annet være Sametingets språksatsing Gieielutnjeme - Giellalåpptim - Giellalokten og urfolksspråk i arktiske strøk.

Sametingets språkreform Gieielutnjeme - Giellalåpptim - Giellalokten

I forbindelse med etableringen av Sametingets langsiktige språksatsing, Gieielutnjeme - Giellalåpptim - Giellalokten, er det i forrige periode blitt avholdt veiledningsmøter. Denne perioden ble det arrangert veiledningsmøte i Kvænangen. Sametingspresidenten deltok på veiledningsmøtet. Veiledningsmøtet ble arrangert i forbindelse med åpning av Kvænangen språksenter. Mange hadde funnet veien til møtet, og det var et stort engasjement blant de fremmøtte.

Vitalisering av pitesamisk

Sametinget har avholdt kontaktmøte med Duoddara rafe i Bodø 23. oktober. Tema for møtet var språkarbeid i pitesamisk område, virksomhet i 2018 og planer for 2019. Spesielt situasjonen for pitesamisk språk ble løftet på møtet. Det er per i dag ingen aktive språkbrukere på norsk side, og omlag 40 brukere på svensk side. Arbeidet med å normere pitesamisk er startet opp i oktober 2018, og i løpet av våren 2019 burde det være vedtatt et normert skriftspråk for pitesamisk. Behov for læremidler, mulig finansiering av språkstilling og samarbeid med andre samiske institusjoner ble også drøftet på møtet.

Samiske språksentre - direkte tilskudd

De fleste språksentre har fått den andre halvdel av direktetilskuddet utbetalt.

Sametingspresidenten deltok på offisiell åpning av Kvænangen språksenter 19. september, der presidenten også holdt et innlegg.

Språksentertreff

Sametinget arrangerte språksentertreff på Samisk hus i Oslo 7. og 8. november. Temaet var hvordan man kan jobbe videre med Gieielutnjeme - Giellalåpptim - Giellalokten og hvordan jobbe videre med språksentertreffet, som ble gjennomført på vinteren i fjor.

Språkprosjekter - søkerbasert tilskudd

Sametingsrådet har hittil behandlet 38 språkprosjektetsøknader og bevilget støtte til 30 prosjekter. De fleste prosjektene som har fått støtte er språkapplikasjoner, språkrøktstiltak og gode språkarenaer for barn og unge og samiskkurs for voksne. Det er bevilget støtte til 1-3 prosjekter for alle de andre prioriteringene.

Samisk hus i Oslo og Kvænangen kommune har mottatt andre års tilskudd for språkutviklingstiltak for språksenter i etableringsfasen.

Stormen sáme guovdásj

Sametinget har besøkt det nyåpnede Stormen sáme guovdásj i Bodø 23 oktober. Formålet med besøket var å bli kjent med senteret, få innsikt i hvilke aktiviteter som var blitt gjennomført og hvilke aktiviteter som er under planlegging. Stormen sáme guovdásj får tilskudd for språkutviklingstiltak for språksentre i etableringsfasen.

1.

Sámi Giellagáldu - prosjekt

Sametingsrådet har som mål at normeringsarbeidet med de samiske språkene skjer over landegrensene og at pitesamisk skriftspråk skal normeres. Derfor har Sametinget prioritert finansiering av utgiftene til den norske delen av Sámi Giellagáldu, men på finsk og svensk side er ikke en fast finansiering på plass. Et grenseoverskridende språksamarbeid har derfor siden juni måned fortsatt som et samarbeid mellom sametingene i en begrenset form med færre ansatte og reduserte økonomiske ressurser, og uten ekstern finansiering. Sametingene har et felles ansvar for finansieringen av Sámi Giellagáldu. Det finske Sametinget leder samarbeidet.

Sámi Giellagáldu er et nordisk samisk språksamarbeidsorgan underlagt Samisk Parlamentarisk

Råd (SPR), som har sin virksomhet i Norge, Sverige og Finland. Sámi Giellagáldu er det øverste myndighetsorganet i faglige spørsmål om de samiske språkene, og Giellagáldu sitt arbeid er den faglige utviklingen av språkene: ny terminologi og normering av normene i skriftspråket, og språkrøkt. Giellagáldu tilbyr gratis språklig skriveveiledning til språkbrukere, som for eksempel journalister, oversettere, forfattere, studenter osv. Sámi Giellagáldu svarer fortløpende på språkspørsmål både på e-post, over telefon, på Facebook-siden og på egne nettsider: www.giella.org. Sámi Giellagáldu har fem språkseksjoner; sør-, lule- og nordsamisk, samt den enaresamiske og den østsamiske språkseksjonen. Den sørsamiske språkseksjonen har kommet sammen to ganger i perioden og har normert til sammen 161 nye termer. I tillegg til de nye termene har også språkseksjonen behandlet ume- og sørsamisk ortografigrænser. Språkseksjonen støttet vedtaket til Samisk språknemnd sitt sørsamiske arbeidsutvalg fra 2009, som sier at ortografigrænsen for ume- og sørsamisk følger Umeelva fra Lappmarksgrensen (ortografigrænsen mellom ume- og sørsamisk. Att följa Umeälven från Lappmarksgrensen i øst etc).

Den lulesamiske språkseksjonen har kommet sammen en gang i denne perioden og normert til sammen 28 nye termer. I tillegg sendte språkseksjonen 27 nye termer ut på høring til språksamfunnet. Seksjon møtes igjen i desember.

Den nordsamiske språkseksjonen har ikke kunnet møtes i denne perioden fordi en manglende finansiering av Sámi Giellagáldu har begrenset aktiviteten. På finsk og svensk sider har det i perioden ikke vært ansatte som arbeider med språk, og det har gått ut over arbeidet med normering av nordsamisk.

Sámi Giellagáldu har opprettet en pitesamisk arbeidsgruppe som har som oppgave å normere pitesamisk rettskriving. I tillegg til sekretæren består denne gruppen av fire eksperter. To av disse representerer det svenske Sametinget og to det norske Sametinget. Denne arbeidsgruppa har møttes første gang i denne perioden og normeringen av pitesamisk er påbegynt. Den pitesamiske foreningen Duoddara Ráfe har sent et forslag til normering av pitesamisk rettskriving til Sametinget. Også Bidumsámegiella rijkka gaskan searvi (*Pitesamiska över landsgränserna*) har sendt bakgrunnsmateriale til Sámi Giellagáldu. Til dette bakgrunns materialet hører blant annet en digital ordbok og skrive regler. Sámi Giellagáldu sin pitesamiske arbeidsgruppe gjennomgikk i møtet bakgrunns materialet hvor blant annet følgende saker ble nærmere belyst: det pitesamiske alfabetet, stadieveksling og skrijving av konsonanter/konsonantforbindelser, vokalendringer, dialektforskjeller, skrijving av bøyningendelser og bøyningssparadigmer. I fortsettelsen vil arbeidsgruppen skrive en rapport, møte språkbrukerne og normere pitesamisk rettskriving på bakgrunn av det.

Anbudskonkurranse – Ny tilskuddsmodell

Sametinget har avholdt en anbudskonkurranse for ny tilskuddsmodell. Sametinget har i konkurransegrunnlaget bedt om en tilskuddsmodell som er tilpasset ny språkområdeordning (jmf. Sametingets plenumssak 053/18 Samisk språkområde). Åpning av anbud var 1. november 2018.

Deltakelse på UNGEGN symposium

Sametingets stednavntjeneste har deltatt på UNGEGN symposium i Brussel fra 10. til 13. oktober. UNGEGN er forkortelse for United Nations Group of Experts on Geographical Names – De forente nasjoners ekspertgruppe for geografiske navn. UNGEGN holdt felles divisjonsmøter og arbeidsgruppemøter, og arrangerte i den forbindelse et vitenskapelig symposium i Brussel, der Sametinget deltok. Tema for symposiumet var rolle og betydning av fagkunnskap i standardisering av geografiske navn. Det var 61 deltakere fra 28 land over hele verden, som orienterte om deres arbeid med stedsnavn, spesielt om utfordringer de ulike landene opplever i forvaltningen av stedsnavn, og organisering av stedsnavnforvaltning og standardisering. Sametingets administrasjon orienterte om situasjonen for samiske stedsnavn og stedsnavnlovens innvirkning på samiske navn. Kaisa Rautio Helander holdt et innlegg der hun fortalte om fornorskningsspolitikken innvirkning på samiske stedsnavn og for folks holdninger

Årlig samrådsmøte med Norsk Språkråd

Sametingets stednavntjeneste har også deltatt på årlig samrådsmøte med Norsk Språkråd og Statens kartverk i Bergen i oktober 2018. Tema på dette møtet var blant annet det Norske

språkråds rettleiing til skrivemåten av stadnamn (tidligere en del av forskriften om skrivemåten av stadnamn). Endringer i lov om stadnamn som nå er på høring, og om et nytt register hvor sentralt stedsnavnregister og matrikkelen kobles sammen til ett register. Stedsnavntjenesten har i perioden gitt råd om navn i hele Sápmi, blant annet i Hattfjelldal, Steigen og Porsanger.

Møte med LIA

Sametinget har i denne perioden hatt et møte med prosjektgruppa LIA (Language infrastructure made accesible), som jobber med å transkribere gamle lydbånd og elektronisk lagring av disse. Sametinget informerte om sitt språkarbeid og især arbeidet knyttet til Juhu Niillas (Nils Jernsletten) sitt arbeid som språkforsker og politiker.

Forberedelser til «Oversatte dager» i Oslo

I forbindelse med det internasjonale urfolksspråk-året arrangerer Sametinget i samarbeid med Litteraturhuset i Oslo et arrangement «Oversatte dager» i slutten av februar neste år.

Arrangementet skal gå over flere dager og Sametinget har i denne perioden avtalt med ulike aktører og organisasjoner om deltakelse.

3 Kunnskap

Samfunns mål:

Det samiske samfunnet har kunnskap, kompetanse og ferdigheter for å sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

Innholdet i samisk barnehagetilbud

Mål for innsatsområdet:

Samiske barn har et kvalitativt godt barnehagetilbud som bygger på samiske verdier, samisk kultur og tradisjonell kunnskap.

Sametingets bidrag til implementering av rammeplan for barnehagen

Sametinget har deltatt i flere fora i forbindelse med implementering av rammeplan for barnehagen. Ny rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver ble lansert 24. april 2017. Utdanningsdirektoratet har sammen med fylkesmennene ansvaret for å realisere rammenplanen i barnehagene. Sametinget deltar i en egen implementeringsprosess for samiske barnehager. Som et ledd i dette samarbeidet, bidrar Sametinget med innspill på konferanser og fagdager. Sametinget har deltatt på nettverksmøter i regi av Fylkesmannen i Troms. I oktober bidro Sametinget med innlegg om barnehageseksjonens arbeid på samisk barnehageseminar i Bodø i regi av Fylkesmannen i Nordland. Det var stor interesse fra deltakerne for tema. Sametinget fikk også mange spørsmål om tilskuddsordningene, spesielt om hvordan de norske barnehagene, som ikke har samiske barn kan arbeide med samisk språk og kultur i barnehagen. Barnehageprosjektet var også et tema som engasjerte deltakerne.

Samarbeid med myndighetene

Sametinget har hatt samarbeidsmøte med Utdanningsdirektoratet 21. september i Kautokeino. Tema for møtet var arbeidet med implementering av rammeplanen i barnehagene med vekt på det samiske. Arbeidsprosessen med implementering av rammeplanen skal evalueres og Sametinget vil være delaktig i denne prosessen også. Andre tema som ble tatt opp på møtet er ståstedsanalysen. Dette er et verktøy som hjelper barnehagen å gjøre kvalitetsvurdering. Det er nå laget film om Guovssahas mánáidgárdi i Tromsø, som viser hvordan innholdet i en samisk barnehage kan være. Sametinget er fornøyd med samarbeidet av implementeringsprosessen så langt.

Samarbeidsmøte med departement og direktorat

Det ble avholdt samarbeidsmøte på administrativt nivå mellom Sametinget, Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet 20. september. Her ble det blant annet diskutert hvordan samarbeidspartnerne kan følge opp sluttrapport nr. 5 2017, fra Følgegruppa for barnehagelærerutdanningen og forslaget om at det etableres et kompetansesenter for lærerutdanningene på Samisk høgskole. Samisk høgskole har diskutert dette som en mulighet og uttrykker selv at de innehar nødvendig kompetanse og at de ser sitt ansvar. Det er viktig at det leveres kvalitet og at det ikke går utover den ordinære driften. De samiske veiviserne er viktige brikker her. Sámi lohanguovddáš (Senter for samisk i opplæringa) er også en sentral aktør et slikt prosjekt.

Revidering av Sametingsmelding om samisk barnehagetilbud

Arbeidet med å revidere sametingsmeldingen om samisk barnehagetilbud fra 2013 er igangsatt. Forslag til ny melding skal behandles i Sametingets plenum i mars 2019. Parallelt er også arbeidet med en ny handlingsplan i gang der ulike tiltak beskrives. I den nye meldingen ønsker Sametinget å sette fokus på samiske barns rettigheter til samisk barnehagetilbud, samisk språk i barnehagen, tradisjonell kunnskap i barnehagen, samt kunnskap og kompetanse om samisk barnehagetilbud på alle plan i samfunnet.

Innspill til nasjonal rapport om barnehagelærerrollen

Sametinget har gitt skriftlig innspill til ekspertgruppen som utarbeider en nasjonal rapport om barnehagelærerrollen. Det er gitt innspill om at det samiske perspektivet ikke er tatt med i diskusjonsnotatet eller i den foreløpige innholdsfortegnelsen av rapporten. Vårt innspill har utgangspunkt i at den samiske barnehagelærerrollen må taes med i rapporten på lik linje med den norske barnehagelæreren. Mange av punktene som er beskrevet i foreløpig rapport vil kunne gjelde også for den samiske barnehagelæreren, men det er samtidig mange punkter som vil være unikt for den samiske barnehagelæreren i en samisk barnehage-kontekst.

Samisk innhold i skolen

Mål for innsatsområdet:

Samiske elever har kvalitetsmessig god opplæring i og på samisk.

Revidering av læreplaner – prosjekt

Læreplanarbeid yrkesfag, videregående opplæring

Læreplanene for de yrkesfaglige utdanningsprogrammene skal revideres. I høst har arbeidet med læreplanene for Vg1 kommet igang. Sametinget har oppnevnt samiske medlemmer i læreplanen for Naturbruk og Design og tradisjonshåndverk. Læreplangruppen i vg1 «Design og tradisjonshåndverk» og «Naturbruk» skal levere endelig utkast 1. juni 2019.

Sametinget har i et møte med ulike kunsthåndverkere eller duojárat utformet et dokument som omhandler sluttkompetanse i vg3 i «pels-og skinnduodjifaget», «horn-bein og metallduodji», «treduodjifaget», «veve-og håndstrikkeduodjifaget» og «tekstilduodjifaget». Sametinget er i gang med å finne duodjiutøvere og duodjilærere til de ulike læreplangruppene. Læreplangruppene i duodjifagene vg2 og vg3 starter med sitt arbeid i mars 2019.

Fagfornyelsen

Med bakgrunn i *Meld. St. 28 (20015-2016) Fag- fordypning-Forståelse. En fornying av Kunnskapsløftet har, Kunnskapsdepartementet utarbeidet en Strategi for fagfornyelsen av Kunnskapsløftet og Kunnskapsløftet samisk (2017-2021)*. Strategien består av tre faser. Inneværende periode er vi i fase to. I denne fasen består hovedarbeidet med å utvikle læreplaner og veiledningsressurser for fagene. Sametinget har arrangert seminar for de samiske medlemmene i læreplangruppene. Læreplangruppene har levert sitt første utkast til innspillsrunden med høringsfrist 14. november 2018. Sametinget har i høringsbrevet understreket viktigheten av at samisk innhold er godt nok ivaretatt i begge læreplanene, både i Kunnskapsløftet LK20 og Kunnskapsløfte samisk LK20S.

Læremidler

Mål for innsatsområdet:

Samiske elever har tilgang til samiske læremidler som er i tråd med gjeldende læreplanverk på alle tre språk og i alle fag i grunnopplæringen.

Ny handlingsplan for læremiddelutvikling

Sametingets handlingsplan for utvikling av læremidler 2015 – 2018 er prolongert ut 2019. Dette fordi alle målene, dvs. læremiddeprioriteringene i planen ikke er oppnådd.

Sametinget er i gang med å utvikle en ny handlingsplan for læremiddelutvikling for perioden 2020-2023 og dette arbeidet må gjøres i nær dialog med de som lager læremidler og de som bruker de i skolen. Sametinget ønsker bred medvirkning i prosessen med handlingsplanen – fra utviklere, brukere og andre som har interesse av samiske læremidler, for å danne et godt grunnlag for plandokumentet. I den forbindelse gjennomførte Sametinget våren 2018 en spørreundersøkelse blant lærere, der formålet var å kartlegge hvilke læremidler de mangler i deres skolehverdag. Sametinget fikk 97 innspill til denne spørreundersøkelsen. Tilbakemeldinger fra Sametingets stimuleringsseminar for samiske læremiddelutviklere er også noe som vil danne grunnlag for det videre arbeidet med handlingsplanen.

Innspillmøter i de tre språkområdene

Sametingsrådet har i høst gjennomført åpne møter i de tre språkområdene Karasjok, Værnes og Tysfjord, der skoleeiere, skoleledere, lærere, elever, foreldre, forlag og andre læremiddelinteresserte var invitert til å komme med innspill. Sametinget er fornøyd med oppmøtet på de forskjellige plassene og fikk mange gode innspill om samiske læremidler og om læremiddelbehovene for neste periode. Sametinget har også mottatt noen skriftlige innspill til arbeidet med handlingsplanen, og fortsetter å ta imot innspill frem til våren 2019.

Sametingsrådet tar med disse videre i arbeidet med planen.

Tilskudd til utvikling av læremidler - søkerbasert tilskudd

Sametinget har i år mottatt 24 søknader for tilsammen 33,2 millioner kroner. Sametingsrådet har gitt tilskudd til 16 prosjekter, noe som utgjør totalt 20,1 millioner kroner. Sametingsrådet er fornøyd med at alle årets prioriterte læremiddelprosjekter innenfor sør- og nordsamiske prioriteringer er innvilget tilskudd. Når det gjelder lulesamiske læremiddelprioriteringer, fikk Sametinget kun søknader til halvparten av prioriteringene, seks prioriterte områder innen lulesamisk ble innvilget tilskudd. Innen særskilt tilrettelagte læremidler ble det i år innvilget tilskudd til fire ulike prosjekter. Det ble også innvilget tilskudd til to prosjekter som ligger utenfor årets prioriteringer, da behovet tilsa dette som nødvendig.

Stimuleringsiltak for læremiddelutviklere - konferanse

Sametinget arrangerte 2. og 3. oktober stimuleringsseminar for samiske læremiddelutviklere i Tromsø. Målet med konferansen var å rekruttere lærebokforfattere og styrke kompetansen innenfor utvikling av digitale læremidler. Det var godt oppmøte til konferansen, med 45 deltakere som i hovedsak representerte læremiddelforlag, forfattere, lærere og førskolelærere. Første dag av konferansen ble viet til erfaringsutveksling og drøfting om arbeidet med læremidler, om behovene ved skoler og barnehager og behovene hos forfattere og utviklere. Andre dag fikk deltakerne kursing i universell utforming av IKT og digitale læremidler.

Erfaringer fra seminaret tilsier at lærere og pedagoger har behov for oppdatert informasjon om hva som finnes av læremidler og pedagogisk materiell. Lærere har også interesse for mer veiledning i bruk av læremiddelproduksjonsverktøyet på Ovtta. Det ble også etterlyst tydeligere informasjon om hva som er ansvarsområdene til Sametinget og til forlagene, og om samarbeidet mellom institusjonene i forhold til å forberede seg til de nye læreplanene. Lærere, pedagoger og forfattere har behov for praktisk og faglig veiledning i arbeidet med læremidler, for eksempel om koblingen mellom kompetansemålene i læreplanen og innholdet i læremiddelet, kursing på enkelttemaer som rettigheter til tekst og bilder, arbeidet med og bruk av teksttyper, bilder, film og lignende. Videre etterlyste forfattere og potensielle forfattere nettverk eller fadderordninger for mer konkret støtte til deres utviklingsarbeid, og det ble ytret ønske om oppfølgingsseminar og workshop. Det ble også etterlyst samarbeid over grensene om felles temaer. Det fremkom også at det er vanskelig å skrive og/eller oversette når rammebetingelsene for forfattersyrket ikke er på plass. Sametingsrådet anser konferansen som nyttig og vil følge opp arbeidet i forbindelse med rullering av handlingsplan for læremiddelutvikling og i det videre samarbeidet med ulike partnere på området.

Grenseoverskridende skolesamarbeidsprosjektet

Skolesamarbeid på tvers av grensene, med mål om felles samisk skoletilbud, er et stort og viktig arbeid. Sametingsrådet er glad for at man nå har lyktes med å få på plass en prosjektmedarbeider til prosjektet «Grenseoverskridende skolesamarbeidsprosjektet». Prosjektmedarbeideren begynner i en 50 prosent stilling fra årsskiftet og skal ha kontorsted ved Sametinget i Finland. Sametingsrådet har invitert prosjektets arbeidsgruppe til møte tidlig 4. desember i Karasjok for å drøfte videre fremgang. På dette møtet deltar også Sameskolestyrelsen i Sverige, vice styrelseordførere fra Sametinget i Sverige, og leder for oppvekstsaker fra Sametinget i Finland.

Kompetansereformen

Karriere Finnmark har hatt et prosjekt som heter «Karriereveiledning i samiske områder». Karrieresenteret i Finnmark erfarer at det er svært få i den samiske befolkningen som ber om karriereveiledning og det er derfor uvisst hvilke kompetansebehov som finnes i de samiske områdene. Sametingsrådet deltok og hadde innlegg på seminaret som ble arrangert i september, der prosjektrapporten ble lagt fram. Sametingsrådet pekte på at det samiske samfunnet har noen særskilte kompetansebehov som skiller seg ut fra behovene ellers i det

norske samfunnet. Det samiske samfunnet er for eksempel dominert av tradisjonelle næringer som reindrift, jordbruk, fiske og utmarksnæringer. Disse næringene er viktige for bevaring av det samiske språket, kulturen og tradisjonell kunnskap og sametingsrådet understreket at karrieresentrene må ha kunnskap om disse næringene og hvilke utfordringer de har. Kompetanse i samisk språk er grunnleggende viktig både for å nå samisk ungdom og for å sikre at de får veiledning på sitt eget språk.

Toppmøte om kompetansereform

Statsministeren inviterte til toppmøte i oktober i forbindelse med at regjeringen skal gjennomføre en kompetansereform – *Lære hele livet*. Arbeidslivet endrer seg raskt og stiller økende krav til kunnskap og kompetanse. Uten kunnskap og ferdigheter som arbeidslivet trenger, er det lett å falle utenfor og det er derfor viktig at det finnes gode muligheter for å lære og utvikle seg. Sametingsrådet deltok på dette møtet der rådet trakk frem hvilke utfordringer som finnes i det samiske arbeidslivet. De tradisjonelle samiske yrkene som for eksempel duodji, utmarksnæring og reindrift er som oftest enmannsbedrifter, og deres interesser og behov blir kanskje ikke like sterkt belyst som andre næringers kompetansebehov. I en samisk sammenheng er det derfor viktig å ivareta og videreutvikle samisk språk og kulturkompetanse i arbeidslivet. Videre understreket sametingsrådet at det er et stort behov for ansatte med kompetanse om språk og kultur i de offentlige etatene i samiske områder, spesielt i omsorgsykker som barnehage, skole og omsorgssektor. Sametinget vil i arbeidet med fagfornyelsen ha fokus på at den norske skolen også skal ha kunnskap om samisk kultur og samfunnsnivå. Sametingsrådet uttalte også at samiske næringers kompetansebehov må kartlegges, da det ikke finnes informasjon om det i dag.

Partnerskap mot mobbing

Sametinget er observatør i Partnerskap mot mobbing, som jobber sammen med et fellesskap for et inkluderende lærings- og oppvekstmiljø for barnehager og skoler. Partnerskapet består av institusjoner som Utdanningsforbundet, Foreldreutvalget for grunnopplæringen, Foreldreutvalget for barnehager, Fagforbundet, KS, Skolenes landsforbund, Skolelederforbundet, Elevorganisasjonen, Norsk lektorlag, Private Barnehagers Landsforbund, Kristne Friskolers Forbund på vegne av friskolene og helsesøstrene. Partnerskapet skal samarbeide langsiktig gjennom fast samarbeid, der samarbeidet skal konkretiseres både gjennom felles tiltak, og tiltak i de ulike organisasjonene som er partnere. Det er en jevnlig dialog for å evaluere, forbedre og videreutvikle samarbeidet.

Partnerne i prosjektet Partnerskap mot mobbing har vært på studietur i Edinburgh i Skottland fra 22. til 26. oktober. Der har de vært på skolebesøk for å lære om deres forebyggende arbeid mot mobbing og de har også deltatt på en jubileumskonferanse om det skotske barnehøringsssystemet i Edingburgh.

Sametinget har i den forbindelse hatt et eget møte med representanter fra Scottish Government – Learning Directorate hvor likheter og ulikheter mellom gælisk og samisk språk- og utdanningspolitikk var tema. Sametinget har også vært på besøk på en gæliskspråklig grunnskole i Edingburgh som heter Taobh na Pàirce, som er den eneste grunnskolen hvor opplæringen er på gælisk i Edingburgh. Sametinget hadde et møte med rektor og fikk omvisning på skolen, som har 350 elever. Sametinget var interessert i å lære om hvordan de arbeider med å motvirke mobbing.

Utdanningsdirektoratet hadde i tillegg arrangert ulike innledninger med representanter fra blant annet Education Scotland som presenterte hvordan Skottland arbeider og viser koblingen mellom anti-mobbearbeid og læreplanen.

Utdanning- og forskningsbehov

Mål for innsatsområdet:

Det finnes tilbud innen høyere utdanning i sør-, lule- og nordsamisk språk fra begynneropplæring til doktorgradsnivå.

Dialogmøte om samisk sykepleierutdanning

Sametingsrådet har avholdt dialogmøte 31. oktober med Samisk høgskole og UiT Norges arktiske universitet om samisk sykepleierutdanning. De to institusjonene arbeider tett sammen og UiT Norges arktiske universitet har bedt om finansiering utenfor rammen over

statsbudsjettet for 2020. Rektorene ved UiT og Samisk høgskole mener at dette er et studietilbud som disse utdanningsinstitusjonene i samarbeid kan få til, noe som vil betinge en satsing utenfor rammen i 2020. UiT har søkt om midler til et opptak på 20 studenter hvert andre år. Studiet er planlagt som et deltidsstudium over fire år, og studiet er en fellesgrad med Samisk Høgskole.

Universitet og høgskolerådet UHR –samisk

Sametinget deltok som observatør på møte 7. november. Det ble besluttet at UHR – samisk overtar ansvaret for det samiske fagfeltet fra Nasjonalt fagråd for samisk og finsk. Et annet tema på dette møtet var arbeidet med å få etablert en samisk sykepleierutdanning. Dette skal følges opp med et seminar 28. februar 2019 i Tromsø, hvor arbeidet med samisk sykepleierutdanning og implementering av samiske perspektiv i studieplaner for helse – og sosialfagutdanningene er aktuelle temaer.

Følgegruppen for barnehagelærerutdanningen informerte om at institusjonene hadde tre sentrale utfordringer knyttet til det samiske perspektivet i rammeplanen for utdanningen. Dette er mangelfull kompetanse blant faglærerne, mangel på relevant litteratur, og liten vilje til å prioritere det samiske perspektivet på noen av institusjonene. Følgegruppen anbefalte i sin rapport at Kunnskapsdepartementet går i dialog med Samisk høgskole for opprettelse av et kompetansesenter for barnehagelærerutdanningene i Norge. Denne saken ble drøftet og Nord universitet, UiT Norges arktiske universitet og Samisk høgskole ble enige om et samarbeid om dette. Sametinget fikk i oppdrag å innkalle de tre institusjonene på dekannivå, til et møte i Tromsø 27. februar 2019.

Rekruttering til samisk høyere utdanning og forskning

Mål for innsatsområdet:

God tilgang til fagfolk med samisk språk- og kulturkompetanse.

2.

Dialogmøte med rektoratet ved Nord universitet

Sametingsrådet møtte rektoratet ved Nord universitet 7. november. Sametingsrådet ble orientert om den samiske satsingen ved universitetet, blant annet om den planlagte arbeidsplassbaserte barnehagelærerutdanningen med sør- og lulesamisk språk og samiske temaer. Nord universitet oppfordret sametingsrådet til å initiere et møte med rektoratene ved Samisk høgskole, UiT Norges arktiske universitet og Nord universitet for å drøfte samarbeid med hensyn til institusjonenes samiske portefølje. Dette vil sametingsrådet følge opp.

Symposium – Sogndal

Sametingrådet deltok med innlegg på symposium om vitalisering av minoritetsspråk og tospråklighet.

Nytt medlem i programstyret for samisk forskning i Norges forskningsråd

Norges forskningsråd ba i september Sametinget om forslag til nytt medlem i programstyret for samisk forskning. Det nåværende programstyret ble oppnevnt av NFR etter konsultasjoner med Sametinget høsten 2017. Sametingsrådet har foreslått dr.philol Lill Tove Fredriksen fra UiT Norges arktiske universitet, som nytt medlem i programstyret for samisk forskning. NFR har ikke foretatt oppnevning per 9. november 2018.

Årskonferanse regionale forskningsfond - RFF

Sametinget deltok på årskonferansen til regionale forskningsfond 11. og 12. september. På konferansen var et av temaene regionene sin forskningspolitiske rolle i et kunnskapsbasert Norge. Sametinget har oppnevnt medlemmer i styrene for RFF Nord og Midt-Norge, og har jevnlig møter med sekretariatene for å fremme samiske forskningsbehov.

Nasjonalt forum for lærerutdanning og profesjonsutvikling

Sametinget deltok som observatør på møtet i Nasjonalt forum for lærerutdanning og profesjonsutvikling 5. november. Partnerskap mellom UHR sektoren, skoler og barnehager var et av temaene. Sametingsrådet vil gjennom dialog med UH sektoren i samiske områder bidra til at institusjonene inkluderer samiske skoler og barnehager i partnerskapet.

Universitet – og høgskolerådet UHR – lærerutdanning

Sametinget deltok som observatør på møte 16. og 17. oktober hvor blant annet reviderte nasjonale retningslinjer for barnehagelærerutdanningen, og nye nasjonale retningslinjer for duodji/duodje/duedtie og samisk språk ble godkjent. Her vil Sametingsrådet følge opp implementeringen i dialogmøter med institusjonene.

Invitert til Humboldt-Universität for å forelese

Sametingspresidenten har mottatt en invitasjon om å forelese ved Humboldt-Universität i Berlin våren 2019. Sametingspresidenten vurderer å takke ja til invitasjonen, og vurderer samtidig å besøke et museum som kan ha samiske kulturhistoriske gjenstander i sin samling.

4 Arealer, miljø og klima

Samfunns mål:

Arealer og naturressurser i det tradisjonelle samiske området brukes som det materielle grunnlaget for videreføring og utvikling av samisk kultur, næringsutøvelse og samfunnsniv.

Naturmangfold

Mål:

Vern av naturmangfoldet gir et robust grunnlag for samisk kultur og næringsutøvelse. Forvaltning av verneområder tar utgangspunkt i og muliggjør fortsatt tradisjonell bruk av vernede områder.

Påklaget vedtak om akvakulturanlegg ved Jernøya

Sametinget ble gjennom medieoppslag gjort oppmerksom på at det var vedtatt et akvakulturanlegg ved Jernøya i Nordkapp kommune. Saken ble ikke sendt til Sametinget på høring av uvisse årsaker, noe som har ført til at Sametinget har vært fraværende i saksprosessen, og ikke uttalt seg underveis. Saken gjelder etablering av et oppdrettsanlegg for laks, ørret og regnbueørret, og Finnmark fylkeskommune fattet vedtak om anlegget 16. oktober 2018. Sametinget mener at hensynet til naturgrunnlaget for sjøsamisk kultur i området ikke er tilberlig vektlagt i vedtaket og Sametinget har påklaget vedtaket 12. november 2018. I klagen peker Sametinget på at det regionalt viktige gyteområdet for torsk ligger rundt det vedtatte oppdrettsanlegget, som har stor betydning for tradisjonelt samisk fiske. Sametinget stiller seg dermed bak klagen fra Mearrasámi Árbodiehtu. Videre uttrykker Sametinget bekymring vedrørende oppdrettsanleggets effekt på de sårbare og kritisk truede bestandene av villaks, sjørørret og sjørøye tilknyttet Strandaelvvassdraget. Sametinget har bedt Finnmark fylkeskommune om å omgjøre vedtaket og trekke tilbake tillatelsen med hensyn til naturgrunnlaget for sjøsamisk kultur.

Konsesjon til Stikkelvika kraftverk

Sametinget har deltatt på konsultasjoner med Olje- og energidepartementet om Stikkelvika kraftverk i Hattfjelldal kommune, som departementet nå har gitt konsesjon til. Sametinget hadde innsigelse til tiltaket. I konsultasjonene trakk ikke Sametinget innsigelsen og gav ikke tilslutning til tiltaket. Grunnen til dette var i hovdsak den samlede belastningen for reindrifta i området.

5 Næringer

Samfunns mål:

Et sterkt og allsidig næringsliv som danner grunnlaget for livskraftige lokalsamfunn der mennesker ønsker å etablere seg.

Møte om nye Interreg-programmer

Sametinget deltok på et møte om Interreg 22. og 23. oktober 2018. Tema for møtet var blant annet Sametingets rolle i Interregprogrammene. Sametinget vil jobbe for å få større ansvar og rolle i de nye Interregprogrammene, som settes i gang i 2021.

Primærnæringer

Mål for innsatsområdet:

Primærnæringer som bærere av samisk kultur, språk og levesett.

Reindrift

Oppnevnt Reindrifftslovutvalg

Sametinget har oppnevnt Reindrifftslovutvalget, som har hatt sitt første møte 28. november 2018, med påfølgende fagseminar om reindrifftsloven 29. november. Reindrifftslovutvalget

hovedoppgave er å utrede behov for endringer i reindrifftsloven av 2007. Utvalget skal spesielt klargjøre skillet mellom privatrettslig styring og offentligrettslig forvaltning, vurdere siidaandelens stilling, og se på lovbestemmelser knyttet opp mot reintall. Utvalget består av ni medlemmer oppnevnt av Sametinget og Norske Reindrifftsamers Landsforbund (NRL). Landbruks- og matdepartementet (LMD) ønsket ikke å oppnevne medlemmer til utvalget.

Konsultasjoner om lovendringer

Sametinget og Landbruks- og matdepartementet har konsultert om endringer i reindrifftsloven i følgende områder: endring av formålsparagrafen slik at økologisk bærekraft prioriteres, etablere et lovgrunnlag for obligatorisk individmerking av rein og åpne for at opplysninger om enkeltutøvernes reintall blir tilgjengelig for andre i næringen. Sametinget uttrykte et behov for en helhetlig gjennomgang av reindrifftsloven, men LMD ønsker ikke det. Departementet legger opp til en prosess hvor man endrer en paragraf av gangen. Partene kom ikke til enighet i noen av punktene.

Innspill til reindrifftsavtalen for 2019/2020

Sametinget har gitt innspill til reindrifftsavtalen for 2019/2020. Det legges økt vekt på å beskytte beiteområdene i reindrifften, samt at de økonomiske rammebetingelsene for reindrifftsavtalen økes. Sametinget legger vekt på at direktetilskuddene til reindrifften må økes neste avtaleperiode.

Ut på vidda-prosjektet

Ut på vidda prosjektet ble igangsatt i 2016 og Sametinget sitter i styringsgruppa for prosjektet. Prosjektperioden går ut i 2018, men styringsgruppa håper at prosjektet videreføres gjennom reindrifftsavtalen. Målet med prosjektet er å få etablert lærings- og omsorgsbaserte tilbud i reindrifften, og allerede nå er det mange familier som har etablert eller som er i etableringsfasen med å tilby slike tjenester.

Oppnevning til reindrifftsstyret

Sametinget har valgt å ikke oppnevne representanter til reindrifftsstyret da Sametinget forventer at reindrifftsstyret fungerer i henhold til samisk selvbestemmelse. I dag kan for eksempel ikke reindrifftsstyret ledes av en av representantene til Sametinget. Sametingsrådet har vært i møte med statsråd Bård Hoksrud hvor Sametinget blant annet løftet problemstillingen med reindrifftsstyret. Sametinget har tydeliggjort overfor statsråden at Sametinget er klar for å oppnevne representanter med en gang departementet og Sametinget blir enige om lovendringer som gjelder reindrifftsstyret.

Fiskeri

Forhandlinger om fiskereguleringer

Sametinget er inne i forhandlinger om reguleringer av fiske for 2019. Sametinget har fulgt opp plenumsvedtaket om å innføre Samisk fiskerettighetsområde (SFR-område) som et nytt begrep i forvaltningen av fiske i samiske områder. Sametinget har også fremmet krav om at det må innføres en egen kvote for fangst av hval for de som bor i SFR-området slik plenum vedtok det.

Møte i norsk-russisk fiskerikommisjon

Sametinget deltok på det årlige møtet i Den blandete norsk-russiske fiskerikommisjonen fra 15. oktober til 18. oktober. Sametinget fremmet plenumsforslaget om å forvalte fiskebestandene i nord i henhold til forvaltningsreglene. Kommisjonen vedtok blant annet at det ikke blir noe loddefiske i 2019.

Besøk til Island

I forbindelse med konferansen Arctic Circle i Reykjavik besøkte sametingspresidenten og sametingsrådet fiskerinæringen på Island 22. og 23. oktober 2018. Sametingsrådet hadde møter med blant annet islandske småbåtfiskere, fiskeindustribedrifter, Fiskeridepartementet og fiskeeksportører. Hensikten var å få innblikk i islandsk fiskeripolitikk og å høre hvordan struktureringen av islandsk fiskerinæring har fungert. Islandske småbåtfiskere frykter for at de små båtene over tid vil bli borte, mens de store som har kapital og kan kjøpe eller leie seg rettigheter, vil ta over fiskeressursene på Island. Studiereisen vil gi et godt grunnlag for Sametinget å vurdere den framtidige norske fiskeripolitikken. Under den samme reisen hadde

sametingsrådet møte 23. oktober med reiselivsnæringen der Iceland Tourist Board og Iceland Tourism Cluster orienterte om reiselivsutviklingen på Island.

Rovvilt

Ny samisk arbeidsgruppe om rovdyrpolitikk

Samisk parlamentarisk råd (SPR) har nedsatt en arbeidsgruppe som skal jobbe med grenseoverskridende samarbeid angående rovdyrpolitikk. Gruppen består av tre politisk valgte medlemmer, et medlem fra hvert av sametingene i Norge, Sverige og Finland, og ledes av representanten fra det svenske sametinget. Sametingsrådet har deltatt på arbeidsgruppas første møte som ble holdt i Enare, Finland.

Seminar om tradisjonell kunnskap om reindrift og rovvilt

Sametingsrådet har i samråd med Miljødirektoratet besluttet å flytte seminaret om tradisjonell samisk kunnskap om reindrift og rovvilt til neste år. Det tas sikte på å gjennomføre seminaret i mars 2019.

Møte i regional rovviltneemnd

Sametingsrådet deltok på møte i den regionale rovviltneemnda for Troms og Finnmark 12. oktober. Sametingsrådet orienterte om Sametingets rovviltpolitikk på møtet.

Variert næringsliv, kombinasjons- og utmarksnæringer, verdiskaping og nyetableringer

Mål for innsatsområdet:

Etableringsfrekvens nærmere gjennomsnittet for Norge som helhet og 2 % vekst i antall foretak.

Samisk reiseliv – prosjekt

Samisk perspektiv i turismenæringen i Tromsø

Sametingsrådet hadde et møte med ordføreren i Tromsø i oktober, der man tok opp det samiske perspektivet når det gjelder den økende turismestrømmen i Tromsø. Det resulterte i et samarbeid mellom Sametinget og Tromsø kommune om ivaretagelse av samisk kultur i reiselivssammenheng. Det skal utarbeides et forprosjekt der en analyse av situasjonen på nåværende tidspunkt og ønsket fremtidig tilstand skal kartlegges. Samarbeidet lanseres på et seminar i Tromsø 2. februar 2019. Sametinget tar sikte på at resultatet av dette samarbeidet kan videreføres til andre kommuner i fremtiden.

Sertifisering av samisk reiseliv

Samisk Parlamentarisk Råd (SPR) skriver følgende om samisk reiseliv i sin handlingsplan:

«For reiselivsaktører, som kommer utenfra til samiske områder for å drive turistvirksomhet, er det nødvendig å lage og presentere etiske retningslinjer/anbefalinger om hvordan samisk kultur i all dets mangfold best kan presenteres, markedsføres og benyttes positivt i turistvirksomhet.»

Dette har blitt fulgt opp med et fellesmøte der alle de tre sametingene deltok i, som Sametinget på norsk side av Sápmi tok initiativ til. Resultatet etter møtet er et samarbeid om en felles sertifisering av samisk reiseliv. Det skal sendes inn en felles interreg-søknad i løpet av begynnelsen av 2019.

Forskningsprosjekt om samisk reiseliv

Sametinget mener at det er et stort behov for mer kunnskap om samisk reiseliv, og har initiert og deltatt på en workshop mellom forskere fra Nord Universitet, UiT Norges Arktiske Universitet og samiske reiselivsaktører. Sametinget ønsker å igangsette et forskningsprosjekt som er basert på de behovene som bransjen selv etterspør. Prosjektet skal resultere i en søknad til forskningsrådet med søknadsfrist april 2019.

Første møte i Duottar Stobut-prosjektet

I november 2018 ble det første møtet i prosjektet «Duottar Stobut» (DS) gjennomført. DS-prosjektet gjelder fjellstuene i Jergul, Suossjavri, Jotka, Nedre og Øvre Mollisjok og Ravnastua i Finnmark. Her skal den nåværende situasjonen og ønsket fremtidig tilstand analyseres. Sametinget vil i det neste steget involvere flere aktører som Finnmarkseiendommen (FeFo), de involverte kommunene og fylkeskommunen. Resultatet av dette arbeidet vil kunne overføres til andre fjellstuer i Sápmi.

Samling for Johtit-deltakerne

Det ble arrangert en samling for Johtit-deltakerne i Narvik, under Norsk opplevelseskonferanse 30. og 31. oktober. Totalt 27 bedrifter deltok. Det samiske aspektet fungerte som en rød tråd gjennom hele programmet. Deltakerne besøkte Vardobáiki og Gallogieddi friluftsmuseum, hvor de fikk en gjennomgang av hvordan samisk kultur har gått igjennom en revitalisering lokalt.

Kreative næringer

Mål for innsatsområdet:

Flere samiske kultur næringsutøvere som skaper robuste og lønnsomme kultur næringsbedrifter med en større overlevelsesgrad.

Hutkás Gielda-prosjektet

Sametinget startet opp prosjektet Hutkás Gielda/Kreativ kommune i Kautokeino 25. september, der det ble arrangert en workshop eller "kreativ kafé" med den kreative næringen i kommunen. Senere ble det arrangert en ny lignende workshop. Over 20 personer deltok på disse to samlingene.

Sametinget har også hatt møter med kommuneadministrasjonen og ordføreren der temaet var kreativ næring. Hutkás Gielda-prosjektet er unikt av flere grunner: det foregår over en relativ kort periode og tar sikte på å fremme og iverksette tiltak, som næringen selv har prioritert som viktige. Noen av tiltakene er blant annet bransjetreff, promoteringsfilm om den kreative næringen i Kautokeino og en podcast-serie om de kreative næringsaktørene i kommunen. Sametinget starter opp Hutkás Gielda i Tana kommune i starten av 2019, med kartleggingsarbeid mot slutten av 2018.

Samarbeid med Samisk høgskole om forskningsprosjekt

I november 2018 ble det sendt inn en søknad til forskningsrådet, om et samarbeidsprosjekt mellom Sametinget og Samisk høgskole. Sametinget er prosjekteier og høgskolen har det faglige ansvaret for forprosjektet. Man vil engasjere en prosjektleder ved Samisk høgskole til å arbeide med forprosjektet i en periode på tre måneder. Problemstillingen i forprosjektet er definert slik: "Kan det utvikles et eget samisk kulturbasert innovasjonssystem?». Resultatene fra dette vil danne grunnlag for en hovedprosjektsøknad til forskningsrådet.

Duodji

Mål for innsatsområdet:

Flere duodjiutøvere som driver med duodji som næring.

Fagutvalget i duodji

Fagutvalget i duodji hadde møte 20. september i år. Fagutvalget avsto en søknad, innvilget delvis en søknad og godkjente en søknad om tilleggsprodukter.

Duodjeinstituhitta - direkte tilskudd

Sametinget skal i 2018 gjennomføre en evaluering av Duodjeinstituhitta og veilederordningen under Duodjeinstituhitta. Det er satt av 500.000 kroner til dette formålet. Sametinget har utarbeidet konkurransegrunnlag, og ved fristens utløp 3. september 2018 hadde det kommet inn to tilbud. Sametinget valgte tilbudet fra Telemarksforskning, der kontrakt mellom partene skal underskrives i løpet av nær fremtid. Evalueringen av Duodjeinstituhitta starter 3. desember 2018 og avsluttes 1. mars 2019.

Næringsavtale for duodji

Forhandlingspartene Sametinget, Duojáriid Ealáhussearvi og Sámiid Duodji ble i forhandlingsmøtet 5. oktober 2018 enige om en ny næringsavtale for duodji i 2019. Det ble foreslått at rammen for bevilgningene over sametingsbudsjettet for næringsavtale for duodji 2019 settes til 7,2 millioner kroner. Det vises for øvrig til egen sak på Sametingets plenum i desember 2018.

6 Kultur

Samfunns mål:

Et levende og mangfoldig samisk kunst- og kulturliv av god kvalitet.

Stortingsmelding om kultur

Sametinget har over lang tid hatt god dialog med Kulturdepartementet om den kommende

stortingsmeldingen om kultur. Sametinget har gitt innspill om samisk kunst, kultur og språk, og på andre saksområder innen kulturfeltet. Det vil fremover komme flere stortingsmeldinger og andre prosesser på ulike sektorer innen kulturfeltet, hvor Sametinget vil involveres.

Sametinget gav også innspill til Kulturdepartementets rapport fra kartleggingen av mulighetsrom for samisk kunst og kultur. Formålet med rapporten var å gi departementet en oversikt over hvilke arenaer i institusjonsfeltet som presenterer samisk kunst og kultur i dag og kartlegge hvilke mulighetsrom som finnes.

Markeringen av 50-års jubileet til Áarjel saemiej skuvle

Sametingsrådet deltok 19. september i Snåsa på et fagseminar med tema «Snåasen tjielte – Snåsa kommune, 10 år som samisk forvaltningskommune» i forbindelse med 10-års jubileet til Snåsa kommune som samisk forvaltningskommune. Seminaret var en del av jubileumsuka til kommunen og Áarjel-saemiej skuvle sitt 50-års jubileum. 21. september deltok Sametingsrådet også på den offisielle markeringen av 50-års jubileet til Áarjel saemiej skuvle. I forbindelse med jubileumsuka besøkte Sametingsrådet også den samiske barnehagen Suaaja maanagierte.

Sámi Dáiddačehpiid Searvvi (SDS) 40-års markering i 2019

Sametinget var i møte med Sámi Dáiddačehpiid Searvi angående organisasjonens planer om en omfattende markering av deres 40 år som organisasjon. Markeringen skal finne sted i Alta i november 2019, og organisasjonen har også lagt opp til en 40-års markering av sultestreikene som foregikk utenfor Stortinget i Oslo.

Invitasjon til Venice biennale 2019

Sametinget har i lengre tid samarbeidet med Office of Contemporary Arts, Norway (OCA), som jobber med internasjonalisering av visuell kunst i Norge. OCA står bak en rekke andre initiativ rundt samisk kunst, blant annet opprettelsen av Máze House og Documenta 14 med mer. Sametinget er invitert med til Venice biennalen 2019. Et av formålene er synliggjøring av urfolkskunst, som de senere år har fått et internasjonalt gjennombrudd. OCA ønsker blant annet å samkjøre de paviljonger som har urfolkskunst representert, og ønsker at Sametinget er representert. Presidenten og sametingsrådet er positiv til en slik deltakelse i Venice biennalen i 2019.

Bodø som Europeisk kulturhovedstad i 2024

Sametinget gav en kort generell tilbakemelding til Bodø kommunes utkast til søknad om å bli Europeisk kulturhovedstad. Sametinget signaliserte igjen viktigheten av å involvere de samiske institusjonene i Nordland i dette arbeidet, og kommenterte ikke enkeltpunkter i søknaden.

Gode rammevilkår for samiske kunstnere

Mål for innsatsområdet:

Samisk kunst som utvikler, utforsker og utfordrer samisk kultur

3.

Kunstnerkonferansen – konferanse

Sametingets kunstnerkonferanse 2018

Sametingets Kunstnerkonferanse 2018 ble arrangert i samarbeid med Samisk Kunstnerråd på Sametinget i Karasjok 10. og 11. oktober. Temaet i år var miljø og kunst, med hovedfokus på visuell kunst og film. Programmet besto av kunstneriske bidrag og innlegg som skapte gode debatter. I år ble Kunstskolen løftet fram og elevene fikk presentert seg selv og kunsten sin. Under konferansen hedret Sametinget kunstneren Synnøve Persen, som i høst har mottatt Norsk kulturråds ærespris og blitt utdelt fortjenstorden St. Olavs Orden. Konferansen samlet over 50 deltakere som besto av kunstnere, politikere og representanter for ulike kunstnerinstitusjoner.

Videre samarbeid med Kulturtanken

Kulturtanken har et tre-årig prosjekt med satsing på samisk kunst og kultur, og det ble gjennomført en oppstartskonferanse i vår. Sametinget har vært i møter med Kulturtanken etter konferansen. Kulturtanken ønsker å opprette en ressursgruppe som skal jobbe videre med prosessen der målet er å få mer samisk kunst og kulturinnhold til skolene i landet. Sametinget

har i sitt innspill utformet en liste med navn, i samarbeid med det sivile samiske samfunn, som Kulturtanken kan bruke for å sette sammen denne gruppen. Sametinget har også spilt inn et forslag om å ta inn samiske medlemmer i ressursgruppen for kulturarv.

Samiske kulturinstitusjoner som arena for formidling og opplevelse av samisk kultur

Mål for innsatsområdet:

Sterke samiske institusjoner som forvalter, formidler og utvikler samisk kunst, kultur og historie.

4.

Status om eget dokumentasjonssenter i Máze

Sametinget har hatt et møte med RiddoDuottarMuseat (RDM) angående videre prosess rundt dokumentasjonssenteret i Máze. RDM hadde ikke satt dette opp som budsjettbehov for 2019, og stilte seg tvilende til sin rolle i dette arbeidet, spesielt slik forutsetningene var lagt opp. De ønsket en ny runde om lokalisering av senteret og de signaliserte at dagens budsjett- og bemanningssituasjon gjør en videre satsing på dette senteret utfordrende. Sametinget diskuterte en mulig samlokalisering med Máze House – Máze Dáidda Siida som et utgangspunkt, noe som RDM var positive til. Office of Contemporary Arts, Norway (OCA), som er initiativtager bak Máze House og som skal bli en selvstendig stiftelse, er også positive til samlokalisering. utfordringen blir å få på plass finansiering på fem millioner kroner til Máze House, men OCA holder på å jobbe frem løsninger.

Teatre

Mål for tilskuddsordningen - Teater:

De etablerte samiske teatrene kan utvikle seg kunstnerisk, produsere scenekunst på høyt nivå og kan turnere med scenekunst som gir kulturopplevelser og synliggjør samiske språk

Status nytt teaterbygg for Det Samiske Nasjonalteatret Beaivváš

Sametinget avventer Kultur- og Kunnskapsdepartementenes nye oppdrag til Statsbygg etter beslutningen i juni 2018 om å legge en samlokalisering av samisk videregående skole og Det Samiske Nasjonalteatret Beaivváš til grunn for videre planlegging.

Museer

Mål for tilskuddsordningen - Museer:

Faglig sterke samiske museer som formidler, forvalter, forsker på og fornyer den samiske kulturarven.

Status Saemien Sijte

Saemien Sijte har i Regjeringens forslag til statsbudsjett fått en oppstartsbevilgning. Det nye bygget er forventet stå ferdig i 2021.

Pitesamisk museumsvirksomhet

Sametingsrådet holdt i august i år et møte på Duoddara Ráfe i Beiarne der pitesamisk museumsvirksomhet var tema. På møtet deltok representanter fra Duoddara Ráfe, Dállágádden i Tollådal, foreningen Pitesamisk museum, Árran og Salten pitesamiske forening. Sametinget har i denne perioden fulgt opp dette med et administrativt møte med Duoddara Ráfe. Sametingsrådet legger opp til å følge opp dialogen videre med de berørte aktørene med sikte på å se på organiseringen av pitesamisk museumsvirksomhet. Rådet legger ikke opp til endring av de konsoliderte enhetene, men er åpen for å se på hvordan man kan sikre en større medvirkning og innflytelse på museumsvirksomheten i området fra pitesamisk hold.

Deltok på seminaret «Displaying the Samis»

Sametingsrådet deltok på seminaret «Displaying the Samis» i regi av UiT Norges arktiske universitet i Tromsø 10. og 11. oktober 2018. Seminaret satte søkelys på ny kunnskap i museers forskning og formidling, samt museenes rolle i samiske samfunn. Det var deltakere fra hele Sápmi i tillegg til andre internasjonale innledere. I sitt innlegg delte sametingsrådet erfaringer i utviklingen av det samiske museumsfeltet. Etter at Sametinget overtok det politiske og forvaltningsmessige ansvaret for de samiske museene i 2002, er Sametinget nå den viktigste premissleverandøren for de samiske museene i Norge. I samsvar med den internasjonale utviklingen av retten til selvbestemmelse er kontroll over og retten til å forvalte

egen kulturhistorie sentralt i dette ansvaret.

Samiske kulturhus og kulturformidlingsinstitusjoner - direkte tilskudd

Mål for tilskuddsordningen - Samiske kulturhus og kulturformidlingsinstitusjoner:
Samiske institusjoner er viktige ressurser for samiske kunstnere og kulturutøvere.

Prosess etablering av Samisk hus i Tromsø

Sametingsrådet var invitert på møte ved Gáisi språksenter i Tromsø 26. oktober, hvor planer om etablering av Samisk hus, eierskap, virksomhet, og finansieringsplan ble gjennomgått. Fra Sametingets side deltok administrasjonen som informerte om finansieringsmuligheter i Sametinget. Det ble også påpekt at finansieringsplanen mellom mulige finansierer som Sametinget, kommunen og fylkeskommunen bør være mer jevnbyrdig.

Samisk litteratur og medier

Mål for innsatsområdet:

Kvalitativ samisk litteratur utgis og gjøres kjent og tilgjengelig.

Debattseminar med tema «Hva er samisk litteratur?»

Sametingsrådet deltok 20. september i Tromsø på et debattseminar med tema «Hva er samisk litteratur?», som Norsk forfattersentrum arrangerte. Debatten tok for seg problemstillingene hva er samisk litteratur og hva innebærer det å være samisk forfatter. Sametingsrådet redegjorde for Sametingets litteraturpolitikk og deltok i debatten om temaet sammen med Sigbjørn Skåden og Kristin Bjørn.

Kulturrådets litteraturavdeling besøkte Sametinget:

5. Sametinget hadde et møte med kulturrådet om Sametingets litteraturpolitikk, hvor Sametinget informerte om Sametingets støtteordninger samt litteraturredegjørelsen.
- 6.

Samiske medier

Mål for tilskuddsordningen - samiske medier:

Samiske medier som skaper samfunnsengasjement.

Redegjørelse om samiske medier

Sametingsrådet har ferdigstilt redegjørelse om samiske medier, som legges frem for plenum i desember for diskusjon. Redegjørelsen tar for seg Sametingets rolle i forhold til samiske medier, og gir en oversikt over det samiske medietilbudet, utfordringer og mulige innsatsområder. Sametingsrådet inviterte tidligere i høst medier og andre aktører som er interessert i tematikk knyttet til samisk medier til et innspillsmøte. Her fikk aktørene muligheten til å komme med sine innspill om sentrale utfordringer og andre relevante temaer, og fikk dermed muligheten til å være med på å påvirke Sametingets fremtidige mediepolitikk. Sametinget har også møtt Samisk journalistlag og samisk høgskole til innspillsmøte om temaet.

Møte med Sámi Ođasmágásiidna

Sametingsrådet hadde et møte med Sámi Ođasmágásiidna 30. oktober i Karasjok, etter ønske fra magasinet. Representanter fra Sámi Ođasmágásiidna informerte om magasinets virksomhet, finansiering, utfordringer og videre planer. De ville også høre om muligheten for å komme inn under Sametingets direktestøtteordning for samiske medier. Fra Sametingets side ble det ikke gitt noen lovnad om dette, men de ble igjen oppfordret til å søke om prosjektmidler, som det har fått bevilget i år. Det ble også henvist til Sametingsrådets redegjørelse om samiske medier, som vil bli retningsgivende for kommende år.

Samisk idrett

Mål for innsatsområdet:

Et mangfold av idrettsaktiviteter.

7.

Prosess med omorganisering av samisk idrett, som Sametinget initierte i forbindelse med

redegjørelsen om samisk idrett i 2015, er nå i slutfasen. På et fellesmøte 15. og 16. september i Kautokeino der representanter fra SVL-N, FA Sápmi og SHL deltok, ble det enighet om ny organisering med virkning fra 1. januar 2019. Konsulentselskapet Noodt & Reiding ved Harriet Steinkjer Nystu har vært engasjert som ekstern konsulent i omorganiseringsprosessen. Vedtektene for en ny paraplyorganisasjon er godkjent, og det er lagt en plan for opprettelse av tre tilhørende særforbund. Særforbund for ski, friidrett og lassokasting er stiftet, FA Sápmi registreres som særforbund for fotball. Det er lagt en plan for stiftelse av særforbund for reinkappkjøring, der det kun gjenstår detaljer før særforbundet kan stiftes. Navnet på den nye paraplyorganisasjonen er fastsatt til Sámi Valášállan Lihttu/Samisk idrettsforbund (tidligere Sámiid Valášállan Lihttu-Norga/Samenes idrettsforbund-Norge). Navn på særforbundene er ikke endelig bestemt, men man er enige om å bruke Sápmi i navnene, der særforbund for fotball eksempelvis ønsker å videreføre sitt navn, FA Sápmi. I styret for den nye paraplyorganisasjonen skal det sitte seks representanter, to fra hvert av særforbundene. Styret skal være fulltallig, og operativt etter årsmøtet i SVL-N, som skal avholdes 8. og 9. desember 2018.

7 Kulturminnevern

Samfunns mål:

Samisk kulturarv legger premisser for all planlegging og inngrep.

Forvaltning av kulturminner

Mål for innsatsområdet:

Samiske kulturminner forvaltes på grunnlag av egen historie og egne verdier.

Rammebetingelser for samisk kulturminnevern

Mål for innsatsområdet:

Sametinget har formell forvaltningsmyndighet for samiske kulturminner etter kulturminneloven.

Status anmeldt lovbrudd på Kalleholmen

Sametinget anmeldte juni 2018 brudd på kulturminneloven på Kalleholmen i Vågan kommune, Lofoten. Lovbruddet bestod i graving på og i et automatisk fredet arkeologisk kulturminne, uten tillatelse fra kulturminnemyndighetene. Kulturminnelokaliteten som ble berørt består av en gårdshaug, en gammetuft og en urgrav. Lokaliteten var tidligere et intakt kulturmiljø i kulturlandskapet, og er vitnesbyrd om et tidsrom da samer kombinerte fiske som levevei med husdyrhold eller reindrift, og hvor man flyttet mellom ulike sesongboplasser i kyststrøkene. I august 2018 ble Sametinget underrettet av politiet om at forholdet er henlagt da det gjennom etterforskningen ikke er fremkommet tilstrekkelige opplysninger til å identifisere gjerningsmannen. Det er et nasjonalt mål om at tap av kulturminner skal holdes på et minimum. Ethvert brudd på kulturminneloven er en alvorlig utfordring for dette nasjonale målet, især gjelder dette de automatisk fredete samiske kulturminnene som Sametinget er forvaltningsmyndighet for. I utgangspunktet anmeldes alle brudd på kulturminneloven, og selv om de fleste henlegges er det likevel viktig for Sametinget som forvaltningsmyndighet at lovbrudd anmeldes. Forhåpentligvis kan dette ha en preventiv virkning på sikt. Sametinget tar derfor politiets henleggelse til etterretning.

Detaljreguleringsplan for nedre del av Arctic Center, Tromsø kommune

Sametinget har gjennomført feltarbeid og kommet med uttalelse til plan 1875, detaljreguleringsplan for nedre del av Arctic Center ved Håkøybotn på Kvaløya i Tromsø kommune. Plansaken har en lang forhistorie, helt tilbake til 1980-tallet. En del av forhistorien ble tidligere redegjort for i Sametingsrådets beretning for plenum i juni 2018. Sametinget har i sommer gjort omfattende dokumentasjon av den store reindriftssamiske sommerboplassen som finnes ved Rávdjnevággi/Finnheia. Sametinget har hittil registrert 43 kulturminner som er fra år 1917 eller eldre, og som dermed er automatisk fredete samiske kulturminner. I området har Sametinget funnet et stort antall gamle boplasser med store, velbevarte gammetuffer, mindre tuffer etter stabbur, ildsteder, gjemmer og vannkilder. Mellom boplassene ligger et sammenhengende belte av gamle reingjerdeplasser. Kulturmminnene viser en godt bevart samisk boplass, som på slutten av brukstiden var hjem til rundt 70 personer. Boplassen var bebodd frem til 1923 da siidaen (reindriftsfamilie) ble tvangsflyttet til Sverige på grunn av reinbeitkonvensjonen mellom Norge og Sverige av 1919. Sametinget mener at disse kulturminnene kombinert med intervjuer forteller en viktig historie fra tiden før

tvangsflyttingen. Arctic Center, som ønsker å bygge helårig reiselivsanlegg med alpinbakker, hotell og hytter på stedet, vil gjennom planen med bebyggelse og anlegg skade og skjemme de kjente og registrerte kulturminnene. På bakgrunn av dette har Sametinget reist innsigelse til detaljreguleringsplanen. Sametinget vil følge opp denne innsigelsen og plansaken på vanlig måte, gjennom de ordinære prosedyrene for behandling av innsigelser ved plansaker.

Dispensasjon fra kulturminnelovens bestemmelser – Dønnesfjord vindkraftverk

Sametinget har også i år gjennomført befaring i forbindelse med Dønnesfjord vindkraftverk i Hasvik kommune. Vindkraftverket fikk utbyggingskonsesjon i 2013, men utbyggingen har ikke startet opp før i år. Det ble i forbindelse med befaringen registrert 27 nye kulturminnelokaliteter. De fleste av disse lokalitetene består av ulike typer varder/retningsvarder samt andre steinkonstruksjoner, men også noen boplasser med ildsteder og gammetufter. Ingen av de kjente og registrerte lokalitetene blir imidlertid direkte berørt av de planlagte tiltakene, men tre lokaliteter blir indirekte berørt da de ligger nært eller i tilknytning til fremst vindkraftverkets veitraseer/tilførselsveier. De blir såpass mye berørt at det var nødvendig med en dispensasjonsbehandling etter kulturminnelovens bestemmelser for disse lokalitetene. Riksantikvaren, som er dispensasjonsmyndighet etter kulturminneloven, påpekte at de planlagte tiltakene anses som utilbørlig skjemmende for kulturmiljøet i området generelt, selv om det enkelte kulturminne ikke blir direkte berørt. Da konsesjon for vindkraftverket allerede er gitt ser imidlertid Riksantikvaren nødvendigheten av å ha egnede veier i forbindelse med både bygging og drift av vindkraftverket, og på bakgrunn av dette ble også dispensasjonen innvilget, men med vilkår om at de berørte lokalitetene må merkes godt og ikke komme til skade i forbindelse med anleggsarbeidene.

Synliggjøring av den samiske kulturarven

Mål for innsatsområdet:

Samiske kulturminner er grunnlag for kunnskapsproduksjon og verdiskaping.

Skjøtsel og tilrettelegging av samiske kulturmiljø

Sametinget har arbeidet videre med prosjekter for skjøtsel og tilrettelegging av samiske kulturmiljøer. To prosjekter i Røyrvik og på Saltfjellet er nå ferdigstilt med delvis finansiering fra Riksantikvaren. På Sarinatangen i Røyrvik er en samisk boplass og fangstgroper skiltet. Skiltingen viser samisk bosetting lokalt på 1800-tallet under gården Rørviken. Gammetufter og fjøsgamme er synlige vitnesbyrd om den samiske tilstedeværelsen. Sametinget har tidligere finansiert gjenoppbygging av en boligamme og et stabbur på stedet. Samlet sett har kulturmiljøet på Sarinatangen styrket den lokale formidlingen av samisk historie.

På Saltfjellet er det tilrettelagt seks samiske kulturminner langs E6. Dette er fangstgroper, gammer, offerplasser, stallotufter og andre kulturminner. Prosjektet har hatt en målsetting om å synliggjøre at Saltfjellet er en møteplass for flere samiske grupper, og skiltetekstene her er derfor både på pite-, sør-, lule- og nordsamisk. Prosjektet ønsker også å være et bidrag i den pågående pitesamiske revitaliseringen.

Bygningsvern

Mål for innsatsområdet:

God kvalitet på samiske antikvariske bygninger

8.

9.

Styrking av håndverkskompetanse innen samisk bygningsvern

Det er en prekær mangel på tradisjonshåndverkere i nord. Som ledd i å bygge opp kompetanse på dette, arrangerte Sametinget i samarbeid med Várdobáiki, Riksantikvaren og Nordnorsk Bygningsvernssenter et kurs i lafteteknikk i september. Várdobáiki sto for den praktiske gjennomføringen. Kurset ble avholdt på Evenskjer og håndverkere fra Troms deltok. Kurset fikk flere fine oppslag i media; NRK, aviser og i sosiale medier. Del to av dette kurset ble gjennomført på samme sted i november. Kurset er finansiert over midlene Sametinget ble tildelt over Statsbudsjettets post 71 i 2018.

10.

Mål for tilskuddsordningen - Bygningsvernprosjekter:

Sikring, vedlikehold og istandsetting av automatisk freda bygninger og anlegg.

11.

Tilskudd til fredete samiske bygninger i privat eie i 2019

I forslaget til statsbudsjett for 2019 er det over post 71 satt av seks millioner til istandsetting av fredete samiske bygninger i privat eie, som Sametinget er satt til å forvalte. Sametinget har foretatt en bred utlysning av ordningen med søknadsfrist 3. desember. Sametinget har også tatt direkte kontakt med eiere og registrerer en stor interesse for ordningen.

Registreringsprosjektet av samiske bygninger

Det pågående registreringsprosjektet av automatisk fredete samiske bygninger har i siste periode sendt ut 50 konklusjonsbrev til private eiere. Så langt er 635 av de 900 registrerte bygningene lagt inn i kulturminnedatabasen Askeladden.

I september uke 38 var Sametinget på sin årlige fellesbefaring med Riksantikvaren og Klima- og miljødepartementet. I år var det et utvalg av automatisk fredete samiske bygninger i Kåfjord - og Lyngen kommune i Troms som ble besøkt. Tema for turen var både å møte eiere og å diskutere problemstillinger knyttet til dispensasjonsbehandling.

Sametinget har også deltatt på en fellesbefaring i Misværrområdet med Pitesamisk museum og Riksantikvaren i oktober. Befaringen var initiert av Riksantikvaren og formålet var å få en innføring i pitesamisk byggeskikk og drøfte utfordringer knyttet til videre bevaring, istandsetting og bruk av fredete pitesamiske bygninger.

8 Helse og sosial

Samfunns mål:

God helse og likeverdige helse- og sosialtjenester tilrettelagt det samiske folks språklige og kulturelle bakgrunn.

Spesialisthelsetjeneste til samiske pasienter

Sametingsrådet har hatt møte med Finnmarkssykehuset vedrørende organisering av samiske helsetjenester, deriblant SANKS og samisk helsepark. Finnmarkssykehuset gjorde et vedtak på utvikling av samiske spesialisthelsetjenester i 2017. Finnmarkssykehuset informerte sametingsrådet om at de starter opp en egen prosess vedrørende organisering av spesialisthelsetjenestetilbudet til samiske pasienter. Dette skal gjennomføres samtidig som Helse Nord RHF er i gang med et nasjonalt prosjekt på videreutvikling av spesialisthelsetjenester til samiske pasienter. Sametinget ble under møtet invitert til å delta i prosjektet. Sametingsrådet avslår dette, med begrunnelse i manglende samisk medvirkning og mebestemmelse, deriblant er formål og mandat for arbeidet utviklet uten involvering av samiske fagmiljø eller Sametinget. Mangelen på reell involvering både når det gjelder medvirkning og medbestemmelse har også skapt stor uro blant samiske fagmiljøer.

Sametinget viser til det nasjonale prosjektet der Helse Nord RHF har fått i oppdrag å lage en strategisk utvikling av spesialisthelsetjenester til samiske pasienter nasjonalt. Sametinget deltar i dette prosjektet både på styringsgruppe nivå, og med utnevning av deltagere i øvrige nivåer i prosjektet. Med bakgrunn i dette mener Sametinget at det ikke er riktig å delta i Finnmarkssykehuset HF sitt planlagte prosjekt. Sametinget mener at spesialisttilbudene som er utviklet ved Samisk helsepark, inkludert SANKS, er grunnlaget for videreutvikling av spesialisttilbudet til samiske pasienter. Sametinget mener derfor at man bør unngå å kjøre flere prosesser samtidig hva angår organisering av samiske spesialisthelsetjenester.

Sametingsrådet har også hatt et møte med styret i Helse Nord RHF, hvor deriblant denne saken ble løftet opp. Helse Nord har informert om at Finnmarkssykehuset har tatt grep for å involvere samiske fagmiljø i prosessene. Sametinget og Helse Nord har også drøftet samarbeidsavtalen

og er enige i at det er nødvendig å se nærmere på hvordan avtalen forplikter underliggende helseforetak.

Utviklingsplan for spesialisthelsetjenesten i nord

Alle regionale helseforetak skal lage en regional overordnet utviklingsplan for spesialisthelsetjenester frem mot 2035. Disse strategiplanene vil også være viktig i regjeringens arbeid med ny Nasjonal helse- og sykehusplan II for perioden 2020 -2024. Sametingsrådet har hatt innspillmøte og gitt høring til Helse Nord vedrørende deres utviklingsplan. Sametingets innspill peker på behovet for en videreutvikling av spesialisthelsetjenester til samiske pasienter, i samarbeid med Sametinget og samiske fag- og brukerrepresentanter. Behovet for å øke kompetansen om samiske pasienters behov blant helsepersonell, tilrettelegging for bruk av samisk språk i behandlingstjenestene og et særlig fokus på utvikling og etablering av samiske behandlingstilbud der bruk av samisk er avgjørende for et godt resultat av behandlingen, var noen av momentene som sametingsrådet løftet frem.

Ny nasjonal helse og sykehusplan

Sametinget er varslet om at arbeidet med en ny helse og sykehusplan er igangsatt. Psykisk helse blant barn og unge vil være et av hovedfokusene. Sametinget har det første møtet om planen i november 2018.

Møte med brystkreftforeningen

Sametingspresidenten møtte hovedstyret i Brystkreftforeningen i Kautokeino i september under deres styremøte. Presidenten var invitert for å diskutere tilbud til samiske kvinner og menn som rammes av brystkreft. Årlig rammes cirka 3300, herav omtrent 30 menn, av brystkreft i Norge. Brystkreftforeningen er blant de aller største pasientorganisasjonene med sine drøyt 16.000 medlemmer, men har lite eller ingen deltagelse og aktivitet i samiske områder. Brystkreftforeningen anser det som viktig å etablere tilbud også for samiske og samisktalende pasienter, og ønsket derfor å møte Sametingets politiske ledelse for å initiere mulige samarbeidsformer og dialog for å synliggjøre tilbud som kan, bør og skal komme samiske pasienter og pårørende også til gode. Brystkreftforeningen har også invitert representanter fra samiske miljøer til et dialogmøte for å diskutere hva som er hensiktsmessige tiltak for å gi et tilbud til brystkreftberørte samer.

Hørselshemmedes landsforbund

Hørselshemmedes landsforbund avholdt fagkonferanse i Karasjok. Sametingsrådet berømmet i sitt innlegg det arbeidet Hørselshemmedes landsforening gjør for samiske brukere. Sametinget er klar over at det fortsatt mangler både gode tiltak og materiale for samiske brukere, og oppfordrer interesseorganisasjonen å være på banen og si klart ifra hva som mangler og hvilke ordninger og tiltak som bør være på plass for at samiske brukere har et godt tilbud. Også Sametinget trenger innspill som kan tas med videre i kontakt med sentrale myndigheter.

Konferanse om ungdom og rus – SANKS/ SÁNAG og Blå kors

Sametingsrådet har deltatt på fagkonferanse «*Don leat deháleamos! Du er viktigst!*» om ungdom og rus som Blå kors og SANKS arrangerte. Tema for konferansen var oppvekst og forebygging av rus blant samisk ungdom, hvordan lokalsamfunnet kan medvirke til forebygging, og foreldrenes rolle i ungdomstiden samt alkohol og tabu i samiske miljøer. I forbindelse med konferansen er det også lansert brosjyrer på tre samiske språk med tips og råd om alkoholbruk til foreldre med ungdom.

Samisk mat på menyen

Sametinget har deltatt på inspirasjonsdag med mat og måltidsglede til eldre som tema. I forbindelse med kvalitetsreformen for eldre, arrangerer Landbruks – og matdepartementet (LMD) mat- og inspirasjonsdager ulike steder i Norge. Sametingsrådet deltok på matdag i Vadsø, og fremhevet i sitt innlegg viktigheten av å tilby god og næringsrik samisk mat som de samiske eldre kjenner fra eget liv, som bidrar til bedre trivsel og hjem-følelse for eldre på sykehjem. Samisk mat er også kultur og tradisjon, og sametinget oppfordrer kommunene til å prioritere de eldre i kommunen.

En likeverdig barneverntjeneste

Mål for innsatsområdet:

Samiske barns rettigheter og behov er sikret i møte med barnevernet.

Barnevernet i Kautokeino / Ávjovárri barnevern har etterlyst samarbeidsfora for samisk barnevern, og har tatt initiativ til arbeid med å etablere faglig forum for barnevernstjenestene i samiske kommuner. I møte med sametingsrådet informerte Kautokeino barnevern om tilstanden på feltet i samiske kommuner, og om utfordringer de ser i organisering av barnevernet i samiske kommuner. Sametingsrådet har uttrykt bekymring for samiske barn under barnevernets omsorg, og for kompetanse i barnevernstjenesten som skal ivareta samiske barn. Sametingsrådet ser derfor positivt på tiltak som kan bidra til at samiske barns situasjon i barnevern blir bedre.

9 Urfolksrettigheter, internasjonalt samarbeid og likestilling

Samfunns mål:

At rettigheter som er anerkjent i FNs erklæring om urfolksrettigheter er implementert i lovverk og praktisk politikk.

Deltakelse på Arctic Circle, Island

Sametingspresidenten og sametingsrådet deltok på den internasjonale konferansen Arctic Circle i Reykjavik 19. til 21. oktober. Konferansen samlet deltakere fra hele verden som drøftet fremtidens politikk for Arktis. Sametingspresidenten deltok i et av hovedpanelene sammen med andre urfolksrepresentanter.

Regionreformen

Regionreformen var tema under det halvårlege politiske møtet mellom Sametinget og Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) i juni 2018. På møtet ble det vist til at departementet arbeidet med en egen stortingsmelding om oppgaveoverføring. Departementet formidlet at de ville konsultere med Sametinget i de tilfeller hvor det foreligger konsultasjonsplikt. Sametingets administrasjon etterlyste konsultasjoner per telefon til departementet 26. september. Det var telefonkontakt mellom sametingsrådet og statssekretær Aase Marthe Horrigmo i departementet 11. oktober, der arbeidet med oppgavemeldingen ble løftet. I en etterfølgende mailutveksling ble de formelle sidene ved konsultasjonsplikten drøftet. Så lenge det ikke har vært gjennomført konsultasjoner er sametingsrådets konklusjon at Plenums forutsetninger om konsultasjoner om oppgavemeldingen, når det gjelder tiltak i meldingen som kan berøre samiske interesser direkte, ikke er ivarettatt.

Meld. St. 6 (2018-2019) *Oppgaver til nye regioner* (oppgavemeldingen) ble lagt fram 19. oktober. Sametingets høringsinnspill til oppgavemeldingen er stort sett gjengitt der det er relevant. Oppgaveoverføringene ser til å bli fulgt opp gjennom flere ulike prosesser og særlig gjennom flere ulike etterfølgende meldingsarbeid. Forslagene i meldingen berører organer som Sametinget i større eller mindre grad samarbeider med og som Sametinget har konsultasjoner med i saker som kan berøre samiske interesser. Regjeringen varsler i meldingen at forslag som krever budsjettendringer vil bli fremmet i forbindelse med den ordinære budsjettprosessen, og at nye oppgaver som krever lov- eller forskriftsendringer i oppgavemeldingen vil bli sendt på høring. Sametingsrådet forutsetter at Sametinget blir fullt ut informert og involvert i alle prosesser, og selvsagt at konsultasjoner i oppfølgingen av oppgavemeldingen finner sted. Sametinget vil følge opp de ulike prosessene med de ansvarlige departementene.

Sametingsrådet deltok også på høring i Stortinget om representantforslag om oppheving av sammenslåing av Troms og Finnmark 6. november.

Samisk samarbeid

Mål for innsatsområdet:

Samisk språk, kultur og samfunnsliv bevares og utvikles både innenfor den enkelte nasjonalstat og på tvers av statsgrensene.

Felles organ for forvaltning og utvikling av samiske nasjonale symboler

Samisk parlamentarisk råd og Samerådets felles organ for forvaltning og utvikling av samiske nasjonale symboler har avholdt sitt første møte i denne perioden. De har fått i oppdrag fra Samernas 21. konferens, representeres av Samerådets medlemsorganisasjoner, om å utse en samisk nasjonaljoik. Arbeidsgruppens medlemmer er Thomas Åhren fra Sametinget i Norge, Petra Magga Vars fra Sametinget i Finland, Anders Kråik fra Sametinget i Sverige, Lars-Anders Baer, Ol Johan Gaup og Anna Igontova fra Samerådet. Det er ikke satt av særskilte ressurser til gjennomføring av tiltaket.

Den 13. arktiske parlamentarikerkonferanse

Den 13. arktiske parlamentarikerkonferanse ble avholdt i Inari, Finland fra 16. til 19. september 2018. Samisk parlamentarisk råd deltar på permanent deltaker i dette samarbeidet. Sametingspresidentene i de tre sametingene deltok. Tema for konferansen var levekår, næringslivets samfunnsansvar, klimaendringer og digitale løsninger for Arktis. Konferansen, som arrangeres annethvert år, vedtok en slutterklæring som sendes til regjeringene og parlamentene i det arktiske samarbeidet.

Defending the Defenders

Sametingspresidenten deltok på den internasjonale konferansen «Defending the Defenders – Building New Alliances for Protecting Indigenous Peoples` Rights», som ble arrangert av IWGIA i København 5. og 6. september. Urfolksaktivister og menneskerettighetseksperter deltok på konferansen som tok sikte på å oppfordre verdenssamfunnet til å stå opp for urfolk og andre som fredelig forsvarer sitt land og sine leveområder mot ødeleggelser fra industri som gruvedrift, hogst og landbruk. Internasjonalt er det en stor utfordring at aktivister som ber om rettferdighet og sier nei til utvinningsindustrien, blir voldelig angrepet. Mange av disse har blitt drept, skadet, mottatt dødstrusler, arrestert eller blitt gjenstand for overgrep. Statistikken viser at problemet er økende. I 2017 ble det dokumentert over 400 slike drap, omtrent halvparten av ofrene er urfolk. Sametingspresidenten bidro blant annet i presentasjonen av anbefalinger som gav grunnlag for et sluttokument. Konferansen resulterte i et sett anbefalinger om hvordan man kan øke beskyttelsen av urfolks forsvarere som er i fare. Det ble også anbefalt at alle relevante aktører støtter og engasjerer seg i ni sentrale handlinger som kan forbedre situasjonen til land og vann beskyttere.

Arktisk råd

Sametinget deltok på SAO-møtet for embetspersoner i Arktisk råd i Rovaniemi den 1. og 2. november 2018. Det arktiske biologiske mangfoldet var i fokus på møtet, der man også gikk igjennom rapporter fra rådets seks faste arbeidsgrupper, og tre midlertidige arbeidsgrupper. I tillegg presenterte Island sin foreløpige plan for sitt formannskap i perioden 2019-2021.

Sametingets ILO-rapportering

Sametingets skyggerapport som ble behandlet i forrige plenum om ILO-169 ble 8. oktober oversendt til ILOs ekspertkomité. Rapporten er i tillegg oversendt Den norske ILO-komiteen og Samerådet til orientering, og er gjort tilgjengelig på Sametingets nettsider.

Sametingets CERD-rapportering

Norge skal høres under den 97. sesjonen i Genève 5. og 6. desember 2018. Sametinget kommer til å observere under sesjonen. Sametinget har utarbeidet en alternativ rapport til Norges rapportering som 5. november ble oversendt FNs komité for eliminering av rasediskriminering (CERD). Alle former for diskriminering mot samer er berørt i rapporten, blant annet blir temaet vold mot og blant samer løftet.

Urfolks rettigheter

Mål for innsatsområdet:

FNs erklæring om urfolks rettigheter er implementert i lovverk og praktisk politikk.

Prop. 116 L (2017-2018) Endringer av sameloven (konsultasjoner mv.)

Regjeringen la 14. september fram forslaget til nytt kapittel i sameloven om konsultasjoner. Proposisjonen er til behandling i Stortingets Kommunal- og forvaltningskomité, som avholdt en høring om forslaget 25. oktober. Sametingsrådet har orientert komiteen og representanter fra partiene på Stortinget om forslaget og viktigheten av at det blir vedtatt. På høringen i

Stortingskomiteen deltok sametingspresidenten, Ronny Wilhelmsen, gruppeleder for AP på Sametinget og Nancy Porsanger Anti, fungerende gruppeleder for SP på Sametinget. Sametinget har også skriftlig orientert kommunal- og forvaltningskomiteens medlemmer om forståelsen av lovforslaget særlig knyttet til spørsmål om lovprosessen, kommunenes konsultasjonsplikt og adgangen for unntak fra innsyn etter offentlighetsloven. Sametingsrådet forventer at kommunal- og forvaltningskomiteen på Stortinget avgir innstilling om vedtak av lovforslaget seinest på nyåret 2019.

Utredning om innføring av fjellova i Troms og Nordland

Sametingspresidenten har 5. november sendt brev til kommunal- og moderniseringsministeren med kopi til landbruks- og matministeren og justis-, beredskaps og integreringsministeren med ønske om tilbakemelding på hvordan regjeringen vil sikre konsultasjonsplikten med Sametinget i utredningen om innføring av fjellova i Troms og Nordland. Bakgrunnen for henvendelsen er at landbruks- og matministeren i skriftlig svar til spørsmål fra stortingsrepresentant Andreassen (Sp) datert 24. oktober 2018 sier at regjeringen har iverksatt et prioritert arbeid med å utrede spørsmålet ved at det er nedsatt en arbeidsgruppe bestående av Landbruks- og matdepartementet og andre departement. Sametinget er ikke invitert til deltakelsen i dette stadiet av arbeidet og er heller ikke blitt informert om det. Sametingsrådet ser det som avgjørende at vurderingen av fjellovens bestemmelser for Troms og Nordland inngår i oppfølgingen av Samerettsutvalget og ikke motsatt.

Sannhets- og forsoningsprosess – prosjekt

Sametingspresidenten deltok på Samisk museumslags seminar 9. oktober om museenes rolle og bidrag i arbeidet med Sannhetskommisjonen. Presidenten fortalte om Sametingets arbeid og forventninger til Sannhetskommisjonen.

Likeverd og solidaritet

Mål for innsatsområdet:

Det vises solidaritet med andre urfolk.

Likestilling

Mål for innsatsområdet:

Et likestilt samisk samfunn med like rettigheter og muligheter for alle.

12.

Queering Indigeneity

Sametinget deltok og holdt innlegg på workshopen Queering Indigeneity: Indigenous Queer Intersections in the Arctic i Oulu 6. september. Innlegget fokuserte på muligheter og utfordringer knyttet til politikkutvikling på dette området.

Kriminalomsorg

Sametingsrådet deltok og holdt innlegg på Kriminalomsorg, region nords konferanse om straffgjennomføring for samiske innsatte og domfelte i Trondheim 2. og 3. oktober. Innlegget fokuserte på samiske barns rettigheter til samvær med innsatte og domfelte foreldre samt utfordringer for samiske innsatte og domfelte med tilknytning til reindriften.

10 Samarbeidsavtaler

Samfunns mål:

Et styrket samisk språk, kultur og samfunnsliv.

Regionalt og lokalt samarbeid

Mål for innsatsområdet:

Et aktivt og målrettet samarbeid med regionale og lokale myndigheter for å styrke og utvikle samisk kultur, språk og samfunnsliv.

13.

Samarbeidsavtale med Trøndelag

Proessen med å få på plass en samarbeidsavtale mellom Sametinget og det nye Trøndelag fylkeskommune ble formelt igangsatt i form av et møte i Tråante 1. desember 2017. Det har vært gjennomført to fellesmøter mellom partene. Sametinget og Trøndelag fylkeskommune er i slutfasen med å få på plass en samarbeidsavtale, der partene er enige om å inngå en avtale for perioden 2019-2022. Avtalen skal etter planen underskrives av begge parter i forbindelse med Trøndelag fylkestings samling i Trondheim 13. desember 2018. Sametingsrådet vil legge frem avtalen for Sametingets plenum ved årlig gjennomgang av samarbeidsavtaler i 2019.

Samarbeidsavtaler med kommuner og fylkeskommuner i forvaltningsområdet

Hittil har de fleste kommunene underskrevet midlertidige samarbeidsavtaler med Sametinget. Sametinget har hatt et møte med Røyrvik kommune om samarbeidsavtalen, der avtalen skal være klar for underskriving før årsskiftet.

De midlertidige samarbeidsavtalene skal være gjeldende inntil de nye kommunekategoriene og finansieringsmodellen er på plass. Deretter vil nye avtaler bli utformet på bakgrunn av kategorivilkår og finansieringsmodell.

Samarbeidsavtalen mellom Sametinget og Finnmark fylkeskommune er undertegnet.

Sametingspresidenten og fylkesordføreren underskrev avtalen som skal være gjeldende i perioden 2018-2020.

Samarbeidsavtalene mellom Trøndelag fylkeskommune og Sametinget, og Nordland fylkeskommune og Sametinget, skal opp til politisk behandling i begge instanser. Etter politisk behandling skal samarbeidsavtalene undertegnes.

Samarbeid med KS

Sametinget og KS utformer nå en samarbeidsavtale. Samarbeidsavtalen skal sikre et formelt og systematisk samarbeid i saker der Sametinget og KS har felles interesser. Sametinget og KS er også i gang med utarbeidelse av effektiviseringsnettverk for kommuner.

Samarbeidsavtale med Statskog SF

Sametingsrådet har i møte med ledelsen i Statskog SF 9. oktober i Alta blitt enig om å få på plass en ny operativ samarbeidsavtale. Den gamle avtalen utløp i januar 2018. Partene skal særskilt se på muligheter til å samhandle om tiltak, som gir lokal forankring og oppslutning. Det tas sikte på å ha en aktiv prosess om avtalen slik at en politisk undertegning av en ny samarbeidsavtale kan skje raskt. I tillegg til dette drøftet partene enkeltsaker som: rettighetssituasjonen i Nord-Troms, revidering av konsesjonsvilkårene for Guolasjohka kraftverk i Kåfjord, Elkem og Nasafjell kvartforekomst i Rana kommune, forslag om fjellov i Nordland og Troms, og NOU 2018:11 Ny fjellov, status i arronderingssalget samt mandatet til sannhets- og forsoningskommisjonen.

14.

11 Politisk nivå

Samisk parlamentarisk råd (SPR)

Granseoverskridende samarbeid angående felles strategi i rovdyrpolitikken

Samisk parlamentarisk råd (SPR) vedtok 15. mai 2018 følgende: «*att uppdra till styrelsen att anordna ett miniseminarium, där de ansvariga för rovdjurspolitiken i de olika sametingen inbjuds för att påbörja ett samarbete med gränsöverskridande rovdjurspolitik*». Det er etablert en arbeidsgruppe med medlemmer fra alle tre sameting. Berit M.P. Eira representerer Sametinget i Norge i arbeidsgruppen. Hun er oppnevnt av Sametingsrådet. Marita Stinnerbom, som også er leder for arbeidsgruppen, representerer Sametinget i Sverige i arbeidsgruppen og Heikki Paltto representerer Sametinget i Finland i arbeidsgruppen.

Opptartseminar ble avholdt i Inari 20. september 2018 med følgende tema:

Ersättningssystemen i Finland, Norge och Sverige, inventering av rovdjur, Toleransnivåer är infört i Sverige, finns behov på norsk och finsk sida? Arbeidsgruppen skal senest ved årsskiftet 2018-2019 legge frem en utredning for styret i SPR som så sender saken til plenum i SPR for behandling høsten 2019. Det er ikke satt av særskilte ressurser til gjennomføring av tiltaket. Samisk parlamentarisk råds virksomhet finansieres over sametingenes eget budsjett.

Samordning av sametingsvalgene i Finland, Norge og Sverige

SPR vedtok 15. mai 2018 at det skal igangsettes en utredning om samordning av sametingsvalgene i Finland, Norge og Sverige, og at det skal avholdes et seminar om emnet i løpet av høsten 2018. En arbeidsgruppe med representanter fra alle tre sameting er oppnevnt. Per Mikael Utsi, som også er leder for arbeidsgruppen, representerer Sametinget i Sverige i arbeidsgruppen. Han er også valnämndens ordförande i Sametinget i Sverige. Pjera H. Muotka representerer Sametinget i Norge i arbeidsgruppen og er oppnevnt av sametingsrådet. Antti Aikio representerer Sametinget i Finland. Oppstartsseminar for arbeidsgruppen ble avholdt i Inari 20. september. Tema for konferansen var sametingenes valgsystem. Representanter for sametingene informerte om valgsystemet. Det var enighet om at arbeidsgruppens mandat er å se på hvilke utfordringer og fordeler det er ved samordning av sametingsvalgene i de tre landene. Arbeidsgruppen skal senest ved årskiftet legge frem en utredning for SPR-styret. Det er ikke satt av særskilte ressurser til gjennomføring av tiltaket.

Identifisere konkrete grensehindringer i samiske områder

SPR vedtok også 15. mai å igangsette arbeidet med å identifisere konkrete grensehindringer i samiske områder, med mål om å fjerne og bekjempe grensehindringer som bremser for samarbeid i samiske områder. Det oppnevnes en arbeidsgruppe med medlemmer fra alle tre sameting. Runar Sammol Myrnes Balto, oppnevnt av sametingsrådet, representerer sametinget i Norge i arbeidsgruppen. Han er også leder for gruppen. Det er ikke satt av særskilte ressurser til gjennomføring av tiltaket

Sametingets ungdomspolitiske utvalg (SUPU)

SUPU har i perioden hatt stor møtevirksomhet, og har deltatt på innspillmøte med det nye barneombudet, hvor utvalget gav innspill til Barneombudet om hva det bør være opptatt av i den kommende seksårsperioden. SUPU har også deltatt på møte med, og holdt et kort innlegg under Ung i Dag –utvalget sitt innspills- og lyttemøte om hvilke likestillingsutfordringer barn og unge møter på viktige arenaer i dag.

SUPU er representert i Rådgivende utvalg for samiske saker i Trøndelag, og har deltatt på møte i utvalget. SUPU er videre med i styringsgruppen for prosjektet Unge samers psykiske helse, og har deltatt på møte i styringsgruppa.

Sametingets elderråd

Sametingets elderråd har deltatt i høring på Stortinget i helse og omsorgskomiteen om kvalitetsreformen for eldre «Leve hele livet». I sitt innlegg tok de opp samiske eldres situasjon i Norge, kulturell forståelse og kunnskap, språk, samisk mat, fysisk aktivitet, besøkstjeneste i hjemmene, og samisk representasjon i kommunale og fylkeskommunale elderråd.

Sametingets elderråd har deltatt på Eldredagen i Karasjok med informasjon om Sametingets elderråds mandat og arbeid.

Sametingets elderråd har deltatt i konferanse i Østersund i Sverige om demens og urfolk. Sametingets elderråd hadde innlegg om eldre og demente i det politiske arbeidet og hvilke saker Sametingets elderråd og sametingsrådet har behandlet og er opptatt av, blant annet mulighet til medvirkning på alle plan i saker som angår samiske eldre, og at helsetjenester til samiske eldre skal ta utgangspunkt i samisk språk og kultur.

Kompetansetjenesten Aldring og helse har laget informasjonsfilm om demens, *Åpenhet om demens*. Nordsamisk versjon av filmen, *Rabasvuohhta demeanssa birra* ble lansert i september i Kautokeino. Sametingets elderråd deltok på lanseringen. Filmen er på kompetansetjenestens hjemmeside. Lulesamisk versjon er under utarbeidelse nå. I etterkant av filmanseringen deltok Sametingets elderråd på møte med Aldring og helse, om planlegging av videre prosjekter for samiske brukere ble diskutert.

Sametingets elderråd har gitt innspill til Helse Nords Plan for helsetjenester for eldre – *samhandling mellom Helse Nord og kommunehelsetjenesten i Nord Norge*. Elderrådet sier i uttalelsen at samer bor i kommuner over hele Nord-Norge, og kommunehelsetjenesten må kjenne til samiske eldres ulike situasjoner i kommunene. I noen kommuner er samisk språk og

kultur levende, mens i andre kommuner er det samiske et ikke-tema. Behov for å kommunisere på samisk med helsepersonell, tolketjeneste, fjernkonsultasjon er viktig, i tillegg til at en samisktalende lege bør være ansatt i Helse Nord med dette som arbeidsfelt.

12 Kunngjøring av nye saker

Forslag 1 - Samiskspråklige forskningsinstitusjoner, representant Anders Somby jr., Flyttsamelista

Ved innkjøp og andre anskaffelser er Sametinget pliktig til å følge regelverket for offentlige anskaffelser. På bakgrunn av dette har Sametinget inngått kontrakter med flere leverandører, deriblant leverandører som tilbyr elementer av forskning i sin virksomhet. Ved inngåelse av kontrakter i slike anbudskonkurranser, er ofte kjennskap til samisk språk og kultur et av tildelingskriteriene. Sametinget har også samarbeid i forskjellige saker med Samisk høgskole. Ufordringen er at det ikke finnes andre samiske forskningsinstitusjoner enn Samisk høgskole. Når det skal forskes på samiske forhold så kan Sametinget forutsette at forskningsinstitusjonen har kompetanse om samiske forhold og tradisjonell kunnskap, eller at de skaffer seg slik kompetanse.

Sametinget ser det som viktig å inkludere tradisjonell kunnskap i forskning og kunnskapsgrunnlag generelt. Sametingsrådet er blant annet nå i gang med et arbeid sammen med Miljødirektoratet og Norske Reindriftsamers Landsforbund (NRL), som går ut på å implementere erfaringsbasert kunnskap fra reindriftsnæringen inn i kunnskapsgrunnlaget for rovvilt. Dette arbeidet er tenkt å implementere erfaringsbasert kunnskap på flere områder, blant annet kongeørnprosjektet som skal igangsettes i Troms. I forbindelse med dette arbeidet samarbeider Sametinget med Samisk høgskole. Et planlagt seminar om tradisjonell samisk kunnskap om reindrift og rovvilt som skal avholdes til neste år, vil blant annet hente forelesere fra Samisk høgskole. Forskere tilknyttet Samisk høgskole har også skrevet en rapport om temaet på oppdrag av Sametinget.

Forslag 2 – Gjengrodd landskap, representant Anders Somby jr., Flyttsamelista

Sametingsrådet er enig med forslagstiller om det i enkelte områder er utfordringer med gjengroing, både av kulturlandskap og beiteområder. Samtidig må vi ikke glemme at det i andre deler at det tradisjonelle samiske området er andre utfordringer. Noen skogsområder er sterkt angrepet av løvmark, med den følge at løvskogen er i ferd med å dø ut. I andre deler kan selve skogsdrifta være utfordrende. Sametingsrådet mener at det er ulike tiltak som må igangsettes avhengig av hvilke utfordringer man står overfor i skogsforvaltningen. Sametinget har forventninger om at skogsforvaltningene i den enkelte områdene, enten det er FeFo, Statskog, private grunneiere eller sammenslutninger, er sitt ansvar bevisst og forvalter skogen på en god og bærekraftig måte.

Når det konkret gjelder FeFos saksbehandlingsgebyr for søknad om vedteig, er dette en sak for FeFos styre. Problemstillingen vil derfor bli meddelt til FeFo ved anledning. Det samme gjelder urfordringene knyttet til å få tilleggsteig i de skogsområdene som FeFo forvalter.

Forslag 3 - Sametinget burde stadfestes i Norges grunnlov, representant Piera Heaika Muotka, Norske Samers Riksforbund

Sametinget vedtok i Sak SP 037/15 å be Stortingets representanter om å fremme forslag om endret ordlyd i Grunnlovens § 108 til at: *«Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at det samiske folk, som landets urfolk, kan sikre og utvikle sitt språk, kultur og samfunnsliv»*. Forslaget er nå fremmet i Stortinget og Kontroll- og konstitusjonskomiteen har invitert seg til møte med Sametinget i Karasjok 3. og 4. januar 2019 for å drøfte forslaget med sikte på behandling våren 2019.

Et Grunnlovsforslag må fremmes i et valgt Storting og behandles og vedtas med 2/3 flertall i neste valgte Storting. Nye grunnlovsforslag kan derfor ikke behandles i inneværende stortingsperiode. Sametingsrådet er enig i at en grunnlovsfesting av Sametinget som representativt organ for samene, slik lokale folkevalgte organ er det for lokale anliggender, vil anskueliggjøre Sametingets grunnleggende del av det demokratiske styresettet. Ordlyden i Grunnlovens § 108 må likevel forstås slik at det gir et vern av Sametinget som representativt organ for det samiske folk. Sametingsrådet vil for den nærmeste framtid arbeide med å følge opp plenums vedtak i Sak SP 037/15 om endret ordlyd av Grunnloven § 108.

Forslag 4 – Samarbeidsavtale med Nord-Troms regionråd, representant Arild Pettersen Inga, Arbeiderpartiet

Sametingsrådet ser nytten av en samarbeidsavtale med Nord-Troms regionråd. Sametingsrådet vil imidlertid avvende med å inngå dialog om en slik avtale inntil regionreformen er avklart, dvs. sammenslåing av fylkene Troms og Finnmark. Regionreformen vil ha betydning for samarbeidet Sametinget har med Nord-Troms og en avklaring om denne vil gi et bedre grunnlag for å vurdere en samarbeidsavtale med regionrådet.

Forslag 5 – Bedre momsordninger for grenseoverskridende samisk handel, representant Runar Sammøl Myrnes Balto, Norske Samers Riksforbund

Sametingsrådet er kjent med noen av de utfordringene som kunsthåndverere/duojårene møter i forbindelse med reisevirksomhet til markeder i det samiske området, på tvers av statsgrensene.

I forbindelse med Sametingets arbeid for å forsøke å gi fritak/reduksjon av merverdiavgift til duodjiutøvere, så gjorde Sametinget flere henvendelser til finansdepartementet der vi ba om et møte for å orientere om de utfordringene som duodjiutøvere opplever med for urimelige momssatser. Til tross for flere henvendelser, så nådde ikke Sametinget frem.

Sametingsrådet ser at arbeidet med å bedre momsordninger på tvers av landegrensene kan være utfordrende, spesielt siden det er ulike regelverk fra stat til stat. Sametingsrådet viser til Samisk parlamentarisk råd og vedtatt handlingsplan der et av de prioriterte saksområdene er: *«I gangsette et arbeid med å identifisere konkrete grensehindrenger i samiske områder, med mål om å fjerne og bekjempe grensehindrenger, som bremser for samarbeid i samiske områder»*

Sametingsrådet vil foreslå overfor Samisk parlamentarisk råd at denne saken følges opp gjennom handlingsplan vedtatt av Samisk parlamentarisk råd.

Forslag 6 – Tilrettelagt friluftsliv i reinens beiteområder, Karen Anette Anti, Norske Samers Riksforbund

Kulturdepartementet har gitt ut en veileder der de anbefaler at turveier, turstier og turløyper skal være en del av den kommunale arealplanleggingen. Dersom det skal oppnås tilskudd til opparbeidelse av turstier gjennom ordningen med spillemidler, skal turstien være med i kommunal plan for idrett og friluftsliv. Kommunene er pliktige til å sende disse planene på høring, og dermed får både reinbeitedistriktene, fylkesmennene og også Sametinget mulighet til å komme med innspill før turløyper etableres. Videre forutsetter sametingsrådet at kommunene har en nær dialog med reinbeitedistriktene under planleggingen av turstier og turløyper. Her kan det også nevnes at dersom forslaget til ny konsultasjonslov blir vedtatt, er etablering av ny tursti en type sak der det vil være naturlig at kommunene konsulterer reinbeitedistriktene.

Forslag 7 - Finansiering av helårsvei til Nervei i Gamvik kommune, representant Ann-Elise Finbog, Samefolketsparti

Finansiering av veier er et ansvar for stat, fylker og kommuner. Sametinget kan ikke ta dette ansvaret da det ikke er rom for det i Sametingets budsjett. Det er allerede meget stor pågang av søknader til næringsutvikling både som følge av utvidelse av STN-virkeområdet og reduserte bevilgninger til næringsutvikling. Sametinget har stor forståelse for at Nervei-samfunnet trenger helårsvei. Helårsveiforbindelse vil gi bedre grunnlag for å drive næringsvirksomhet og det vil kunne øke verdiskaping i bygda. Sametinget har bidratt og bidrar med finansiering av fiskebåter og annen bedriftsrettet støtte i Nervei.

Sametingets plenum - 055/18

Votering

Det ble ikke votert over saken

Protokolltilførsler

Det ble ikke fremmet noen protokolltilførsler i saken

Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Aili Keskitalo, president	Lars Filip Paulsen
		Arild Pettersen Inga
	Aili Keskitalo	
2	Ann-Elise Finbog	Henrik Olsen
	Ann-Elise Finbog	
3	Runar Myrnes Balto	
4	Lars Filip Paulsen	Mikkel Eskil Mikkelsen
		Ann-Elise Finbog
		Niko Valkeapää
	Lars Filip Paulsen	
5	Ronny Wilhelmsen	
6	Arild Pettersen Inga	Silje Karine Muotka
	Arild Pettersen Inga	
7	Kåre Olli	Mikkel Eskil Mikkelsen
	Kåre Olli	
8	Ingo Meehte Danielsen	Aili Keskitalo
		Berit Marie P. E. Eira
		Bjørn Inge Mo
	Ingo Meehte Danielsen	
9	Ann Karin Kvernmo	
10	Silje Karine Muotka	Arild Pettersen Inga
		John Kappfjell
	Silje Karine Muotka	
11	Niko Valkeapää	
12	Mikkel Eskil Mikkelsen	
13	Synnøve Søndergaard	
14	John Kappfjell	
15	Jon Isak Gælok	
16	Laila Coldevin	
17	Elisabeth Erke	
18	Berit Marie P. E. Eira	
19	Mathis Nilsen Eira	
20	Thomas Åhrén	
21	Henrik Olsen	
22	Anne Henriette Reinås Nilut	
23	Tor H. Mikkola	
24	Klemet Erland Hætta	
25	Silje Karine Muotka	
26	Gunn Anita Jacobsen	
27	Aili Keskitalo	

SP - vedtak:

Sametinget tar Sametingsrådets beretning om virksomheten i perioden til orientering.

Saken avsluttet 04.12.18 kl. 12.10

Ášši/Sak 056/18	Sametingets plenum	Dato: 04.12.2018-07.12.2018
-----------------	--------------------	-----------------------------

Kunngjøring av nye saker

	Arkivsaknr. 18/5475
--	-------------------------------

Sametingets plenum - 056/18**Forslag 1 - Representant Cecilie Hansen, Senterpartiet**

Senterpartiet vil fremme ny sak; om ressursmangel i politi og domstol og konsekvenser for samers rettsikkerhet.
Sametinget bør utforme justispolitisk uttalelse angående dette.

Bakgrunn: Det er i dag en betydelig ressursmangel i både politiet og rettsvesenet, og situasjonen har ikke blitt bedre de seneste årene, snarere tvert om.

I dag er det en stor nedgang i antall straffesaker, selv om kriminalitetsstatistikken er stabil. Saker som kommer opp har ofte mange års saksbehandlingstid. Lang saksbehandling fører til mindre nyanserte vitnemål, flere frifinnelser og strafferabatt på grunn av liggetid. Man ser også at mange saker kan bli henlagt/avvist på grunn av saksbehandlingsfeil som skyldes manglende kompetanse i forhold til

samisk språk og kultur.

Politisaker som berører fiskeri og utmarksnæringer er ofte kompliserte og svært ressurskrevende. Dagens situasjon er at mange saker blir henlagt da man mangler etterforsknings- og språk kompetanse samt uteressurser.

Domstolene står også overfor omstilling og kutt i resurser. I domstolene er det mangel på samiske advokater og dommere, tolker og tolkeutstyr, og en altfor høy terskel for oppnevning av fagkyndige. Erfaringen viser også en meget begrenset forståelse, kunnskap og kompetanse om samer, samiske forhold og reindriftssamiske forhold. Det er behov for en styrking på alle disse felt dersom samer skal sikres likeverdig rettsikkerhet i Norge.

Denne samlede ressursmangelen truer samenes rettsikkerhet, og kan føre til svekket tillit til politi og rettsvesen, økt kriminalitet og/eller selvtekt. Kompleksiteten i samiske saker må også vise seg i bevilgningen til politi og domstol. Det bes om at det satses på en kompetanseheving i politi og domstol i forhold til samiske saker, og et styrket krav til fagkyndighet i samiske saker.

SP, Cecilie Hansen

Forslag 2 - Representant Runar Myrnes Balto, NSR

Jovsset Ánte-saken

Landbruksdirektoratet har gitt Jovsset Ante Sara pålegg om å slakte flokken sin til 75 dyr innen utgangen av 2018. Sara ba om utsettelse i påvente av at saken skal opp for FNs menneskerettighetskomité i Genève, men fikk avslag på det. Med bakgrunn i sakens alvorlighetsgrad mener Sametinget at det haster for plenum å vedta en tydelig uttalelse i saken. Det er uakseptabelt og svært bekymringsverdig at staten ikke respekter at det er en pågående rettsprosess i FNs menneskerettighetskomité, og Sametinget vil i sin uttalelse kreve at Sara får utsettelse til etter at prosessen er ferdig.

Forslag 3 - Representant Ann-Elise Finbog, Samefolkets parti

Bokbussene

I september 2018 vedtok Sametinget å kutte tilskuddet til de samiske bokbussene fra 2020. En merknad påla imidlertid Sametingsrådet å gå i videre dialog med bokbusseierne.

27. nov d.å inviterte Sametingsrådet bokbusseierne til møte i Alta.

Her ble det ifølge media stilt mange spørsmål, men det kom ikke mange svar. Fylkesråd i Nordland Aase Refsnes er klar i sin uttalelse: "Bokbusstilbudet i Nordland kan ikke opprettholdes med dagens rammer".

Lulesamisk og sørsamisk språk er sterk truet, og derfor er bokbusstilbudet i disse områdene særdeles viktig.

Samefolkets Parti er glad for at formidlingsstillingene skal legges til lule- og sørsamisk område, men disse kan ikke erstatte bokbussene. Dette sett i lys av det grenseoverskridende samarbeidet bokbussene også har. Bokbussene både formidler litteratur og skaper nettverk samer imellom.

Samefolkets Parti ønsker derfor at bokbusstilbudet videreføres også for 2020.

Samefolkets Parti ber Sametingsrådet videreføre dialogen med bokbusseierne med formål å sikre fremtidig drift av bokbussene.

Forslag 4 - Representant Ann-Elise Finbog, Samefolkets parti

All oppdrett i lukkede anlegg

Sametinget viser til at oppdrettsnæringen i stadig større grad legger beslag på fjord- og kystområder. Disse områdene er en felles allmenning som må komme felleskapet til gode, og i særdeleshet de som har fiskeri som næring. Prinsippet om en felles utnyttelse av den blå allmenningen, undergraves i dag ved at store industrikonsern styrer oppdrettsnæringen. Spesielt gjelder dette oppdrett av laks.

Sametinget er særlig bekymret for den forurensning som skjer gjennom de driftsmetoder som lakseoppdretterne anvender seg av i dag. Fiskere og fiskeriorganisasjoner har i lang tid advart mot den forurensning havbruksnæringa er ansvarlig for og de skadevirkninger dette medfører. Krav om lukkede anlegg for å hindre rømminger, forurensning ved bruk av kjemikalier, fôravfall og avføring, reises nå som et tiltak mot den økende forurensningen av fjord- og kystområder.

Sametinget viser videre til en nylig publisert forskningsrapport fra EFSA, den europeiske myndighet for næringsmiddeltrygghet, som viser at oppdrettslaks har 7 ganger høyere innhold av giftstoffer enn det EFSA anbefaler. Sametinget viser også til at Eu's vanddirektiv er implementert i naturmangfoldloven, § 26 A. Direktivet regulerer også EØS avtalen og er forpliktende for Norge.

Sametinget mener tiden nå er inne for at all oppdrett skal skje i lukkede anlegg. For alle nye anlegg må det kreves produksjon i lukkede anlegg. For eksisterende anlegg må det gis maksimalt 5 år til omstilling fra åpne til lukkede anlegg.

Sametinget oppfordrer alle kommuner med oppdrettsanlegg om å bruke plan- og bygningslovens bestemmelser til å kreve forurensningsfrie anlegg, jfr. lovens § 12-7, for å sikre at oppdrett vil skje i lukkede anlegg.

Sametinget er også bekymret for at fôr-ingredienser fraktes over store landavstander og legger beslag på fiskeressurser og landområder i andre, ofte fattige land. Det må derfor satses mer på selvforsyning av fôr ut fra blant annet miljømessige hensyn og solidaritet med berørte lokalsamfunn. Sametinget viser også til, at det ved bruk av lukkede anlegg legges til rette for en bioindustriell utvikling med muligheter for større verdiskapning.

Forslag 5 - Representant Ronny Wilhelmsen, Arbeiderpartiet

Regjeringen må avvente tvangstiltak i Jovsset Ante-saken

Forslag fra Ronny Wilhelmsen, Bargiidbellodat.

Arbeiderpartiets sametingsgruppe har støttet prinsippet om bunnfradrag på 200 rein ved reintallsreduksjoner helt siden reindrifstlovutvalget kom med sin innstilling i 2001.

«Overstiger reintallet i siidaen det reintall som er fastlagt etter første eller annet ledd, skal hver ansvarlig som har mer enn 200 rein, redusere det overskytende antall forholdsmessig»

Vi viser videre til de irreversible konsekvenser et tvangstiltak vil ha for reieneieren med familie, som i dette tilfellet har påvist via rettsprosess at han ikke har økonomisk grunnlag for videre drift med et så lavt reintall. Tvangsvedtaket vil i praksis kunne medføre en avvikling av drift og tradisjonelt levesett.

Det vil være klokt å i det minste avvente vurderingen av FNs menneskerettskomité. Vi mener det vil være uheldig for alle parter dersom FNs menneskerettskomité kommer til en annen konklusjon enn Høyesterett etter at irreversibelt tvangstiltak er gjennomført.

På denne bakgrunn foreslår vi følgende:

Sametinget ber regjeringen avvente eventuell iverksettelse av tvangstiltak i Reindrifststyrets vedtak i

sak 326/13 til FNs menneskerettskomité har behandlet saken.

Forslag 6 - Representant Ronny Wilhelmsen, Arbeiderpartiet

Markering av 30-års jubileum for ILO-169

Forslag fra Ronny Wilhelmsen, Bargiidbellodat.

Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) ble opprettet i 1919 og innlemmet i FN-systemet i 1946 som særorganisasjon for arbeidslivsspørsmål. ILOs mandat er å arbeide for sosial rettferdighet gjennom full sysselsetting og anstendige arbeidsforhold. ILO er sammensatt som en trepartsorganisasjon, med likeverdige representanter for regjeringer, arbeidstakere og arbeidsgivere – en unik struktur innen FN-systemet.

ILO-konvensjonen nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater av 1989 (ILO 169) er et sentralt folkerettsinstrument i forhold til urfolksrettigheter. Konvensjonen omhandler landrettigheter, arbeidsvilkår, yrkesopplæring, helse og utdanning. Konsultasjoner og deltakelse utgjør hjørnesteinen i konvensjonen.

Norge ratifiserte – som første land – ILO-konvensjon nr 169 ved et stortingsvedtak 20. juni 1990, og den trådte i kraft 5. september 1991. Det ble da bestemt at konvensjonen for Norges del gjelder for samene i Norge. Norge er forøvrig det eneste landet med reindrift som har ratifisert ILO-konvensjonen nr 169.

Arbeiderpartiet foreslår at Sametinget arrangerer en markering i forbindelse med 30-års jubileumet av ILO-konvensjon 169 i forbindelse med plenum juni 2019. Det kan være hensiktsmessig å la en eventuell markering av 30-års jubileet til Sametinget sammenfalle med en markering av ILO 169.

Saken påbegynt 04.12.18 kl.15.00

Plenumledelsens innstilling:

Nye saker 1 - 3 og 5 - 6 sendes til Sametingsrådet for behandling
Nye saker 2 og 5 behandles i plenum torsdag 06.12.2018 som første sak

Ny sak 4 ble ikke fremmet

Votering

Av 39 representanter var 34 til stede. Voteringen ble gjennomført i følgende rekkefølge:
· Plenumsledelsens innstilling ble enstemmig vedtatt

Protokoll tilførsler

Det ble ikke fremmet noen protokolltilførsler i saken.

Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Cecilie Hansen	Synnøve Søndergaard
2	Runar Myrnes Balto	Ronny Wilhelmsen Ann-Elise Finbog Arthur Johan Tørfoss
3	Ann-Elise Finbog	Ronny Wilhelmsen Bjørn Inge Mo
4	Ann-Elise Finbog	Ann Karin Kvernmo Ronny Wilhelmsen Bjørn Inge Mo
5	Ronny Wilhelmsen	
6	Ronny Wilhelmsen	

SP - vedtak:

Nye saker 1 - 3 og 5 - 6 sendes til Sametingsrådet for behandling
 Nye saker 2 og 5 behandles i plenum torsdag 06.12.2018 som første sak

Saken avsluttet 04.12.2018 kl.15.30

Ášši/Sak 057/18	Sametingets plenum	Dato: 04.12.2018-07.12.2018
-----------------	--------------------	-----------------------------

Spørsmål til Sametingsrådet

	Arkivsaknr. 18/5475
--	------------------------

SETT INN OVERSKRIFT PÅ SPØRSMÅL OG REPRESENTANT/PARTI

Sametingets plenum - 057/18

Spørsmål 1 - Representant Synnøve Søndergaard, Arbeiderpartiet

Spørsmål om interreg midler

Sametingsrådet sier at man vil "jobbe for å få større ansvar og rolle i de nye programmene" Mitt spørsmål til rådet blir hvordan ønsker man å arbeide for å oppnå dette?

Spørsmål 2 - Representant Ann-Elise Finbog, Samefolkets parti

Bypolitisk handlingsplan:

I plenum desember 2017 fremmet Samefolkets Parti en ny sak; bypolitisk handlingsplan.

Samefolkets Parti ba i denne saken om at det nedsettes et utvalg som utreder denne planen.

Sett i ly av at flere og flere samer velger å bosette seg i byer og større tettsteder blir det satt mer fokus på det bysamiske samfunnet.

Samefolkets Parti ber at det skal utarbeides en handlingsplan for byer og større tettsteder. Denne må synliggjøre, styrke og utvikle samisk identitet, språk og kultur.

Samefolkets Parti etterspør status.

Spørsmål 3 - Representant Ronny Wilhelmsen, Arbeiderpartiet

Pengebruk ifbm. 5.8.3 Rammeavtaler med læremiddelprodusenter 2018

Spørsmål fra Ronny Wilhelmsen, Bargiiddbellodat.

Under komitèuka stilte Arbeiderpartiet et spørsmål om 5.8.3 «Rammeavtaler med læremiddelprodusenter» i budsjettet for 2018.

Vi ba Sametingsrådet om en redegjørelse for den konkrete bruken av de Kr 2 500 000 som var avsatt i budsjettet for 2018, uten tilfredstillende svar.

Derfor spør vi igjen, hva er disse pengene brukt til?

Spørsmål 4 - Representant Ann-Elise Finbog, Samefolkets parti

Samisk krise- og incestsenter i Karasjok

Samisk krise- og incestsenter i Karasjok har en vanskelig økonomisk situasjon og står i fare for å bli

nedlagt.

Samisk krise- og incestsenter i Karasjok er det eneste senteret i Norges som gir et tilbud som er rettet spesielt inn mot den samiske befolkningen.

Det er også viktig at det utvikles samiskspråklig informasjon med mål å bevisstgjøre om seksualitet og grenser i en samisk kontekst, for å spre kunnskap og forebygge overgrep og vold. Også her kan Karasjok-sentret samle kompetanse og utvikle slikt tilbud for samiske unge og samiske ungdomsmiljøer.

Karasjok-sentret kan bygges til å bistå off. hjelpeapparat andre steder, der samiskspråklig og -kulturell kompetanse må styrkes i saker som gjelder samiske voldsutsatte.

Karasjok-sentret bør også bli et senter der man ivaretar urfolks tradisjoner og normer - der det er viktig i små samfunn at man arbeider med forsoning for å kunne gå videre og ha verdige liv etter å ha vært utsatt for overgrep og vold.

Hva vil Sametinget gjøre for å opprettholde Samisk krise- og incestsenter, et tilbud som i dagens situasjon trenger støtte og midler til å styrkes og bygges opp, og oppgraderes for å tilfredsstille krav til å kunne fortsette sin drift? Karasjok kommune har ikke økonomiske ressurser til å fortsette drifta, pga. nye kompetanse- og bygningsmessige krav som medfører økte utgifter. Sentret kan derfor ikke forbli et kommunalt ansvar, men må regional eller et nasjonalt senter.

Samefolkets Parti forventer nå at Sametinget tar ansvar for at senteret består.

Spørsmål 5 - Representant Bjørn Inge Mo, Arbeiderpartiet

Spørsmål fra Bjørn Inge Mo, Bargiidbellodat

Sametingets rapportering til CERD

Arbeiderpartiet konstaterer at staten tydeligvis ikke akter å følge opp anbefalingene fra NIM om sjøsamenes menneskerettigheter relatert til sjøfiske. I sin rapportering til den internasjonale rasediskrimineringskomiteén (CERD/C/NOR/23-24) skriver man om oppfølgingen av NOU 2008:5 at man var uenige med Sametinget om tolkningen av folkeretten – særlig konvensjonen om sivile og politiske rettigheter og ILO 169. Gjennom konsultasjoner med Sametinget hadde man likevel oppnådd enighet med Sametinget om de lovgivningsmessige tiltakene -on the legislative amendments themselves (I kraft fra 1.1.2013) På bakgrunn av denne avtalen/enigheta anser norske myndigheter saka som avslutta, og har ikke flere opplysninger, heter det i rapporten fra regjeringen. Dette er meget alvorlig. NIMs anbefalinger om sjøsamenes rettigheter nevnes ikke med et ord, og heller ikke at Stortinget avventer regjeringas oppfølging av disse anbefalingene. Arbeiderpartiet ber om en redegjøre fra Sametingsrådet på hvorfor påstanden fra den norske regjeringen om at saken kan anses som avsluttet, ikke i større grad er imøtegått i Sametingets rapport til CERD 2018.

Spørsmål 6 - Representant Ann-Elise Finbog, Samefolkets parti

Samiske rettigheter

Sámeálbmot Bellodat/Samefolkets Parti (Sáb/SfP) ser med bekymring på den negative utviklingen for samiske rettigheter de seinere årene. Både rettigheter til næringsutøvelse, landrettigheter og bruks- og eiendomsrettigheter for samiske bygder er satt under hardt press. Vi viser her til Høyesterettsdommene i den såkalte Nesseby-saken, Jovsset Ante saken og dommen i Utmarksdomstolen i Gulgojjord-/Vuodđavuona-saken.

For Sáb er samiske rettigheter i hele sitt spekter, selve fundamentet for partiets politikk. Vi er derfor glad for at Sametingsrådet har tatt samiske selvbestemmelse på alvor og utnevnt er lovutvalg for revidering av reindriftsloven. Vi er også enig i rådets strategi i lovarbeidet ved at det ikke utnevnes nye medlemmer til reindriftsstyret, inntil man får en helhetlig revidering av reindriftsloven.

Nå har vi en parallell situasjon med Finnmarksloven. Her ble det under forhandlingene med staten, oppnådd et kompromiss ved at rettighetene til fiske i fjord-, kyst- og havområder ble tatt ut av Finnmarksloven. Dette ble utredet separat av Kystfiskeutvalget, ref. NOU 2008: 5 «Retten til fiske i havet utenfor Finnmark». Utvalget la fram en rekke gode forslag som ville sikre rettigheter og bosetning i fjord- og kyststrøk.

SÁB/SfP beklager sterkt at kystfiskeutvalgets rapport ble avvist og begravd i departementets arkiver. SÁB/SfP mener at forutsetningene for Finnmarksloven og det kompromiss som Sametinget gjorde med norske myndigheter, er brutt ved at rettighetene for fiske ikke er sikret etter forutsetningene. Videre har staten gjennom sitt rettssystem unnlatt å anerkjenne bygdelags rettigheter. FeFo har i disse sakene prosedert på at de er statens rettsetterfølger, noe som er blitt en styrket realitet gjennom disse dommene. Slik fungerer FeFo i praksis som en forlengelse av det tidligere Statskog. Vi mener dette er et klart brudd på forutsetningene for Finnmarksloven.

På bakgrunn av dette vil vi vite om Sametingsrådet som en konsekvens av dette vil:

- 1) Trekke ut Sametingets medlemmer i FeFo-styret, slik Finnmarksloven gir adgang til, og slik rådet har gjort i forhold til Reindrifststyret?
- 2) Kreve en helhetlig revidering av Finnmarksloven for å sikre at forutsetningene for lovens formål blir sikret slik at sameier og den øvrige befolkning i Finnmark blir sikret sine rettigheter?
- 3) Kreve at Utmarkskommisjonens arbeid innstilles inntil videre i påvente av en revidering av Finnmarksloven?

Saken påbegynt 04.12.18 kl. 15.30

Votering

Av 39 representanter var 33 til stede.

Plenumledelsens innstilling:

- Spørsmål 2 og 4 fremmes ikke i plenum og Sametingsrådet svarer ikke på de

Protokoll tilførsler

Det ble ikke fremmet noen protokolltilførsler i saken.

Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Synnøve Søndergaard	
	Silje Karine Muotka	
	Synnøve Søndergaard	
2	Ronny Wilhelmsen	
	Mikkel Eskil Mikkelsen	
	Ronny Wilhelmsen	
	Mikkel Eskil Mikkelsen	
3	Bjørn Inge Mo	
	Aili Keskitalo	
	Bjørn Inge Mo	
	Aili Keskitalo	
4	Ann-Elise Finbog	
	Silje Karine Muotka	

Ann-Elise Finbog	
------------------	--

SP - vedtak:

Spørsmål 2 og 4 fremmes ikke og Sametingsrådet svarer ikke på spørsmålene.

Saken avsluttet 04.12.2018 kl. 15.55

Ášši/Sak 058/18	Sametingets plenum	Dato: 04.12.2018-07.12.2018
-----------------	--------------------	-----------------------------

Sametingsrådets redegjørelse om samiske medier

	Arkivsaknr. 18/3298
--	-------------------------------

Vedlegg

Forslag og merknader

Sametingsrådets forslag til innstilling:

Sametingsrådet har drøftet redegjørelse om samiske medier. Redegjørelsen er vedlagt protokollen

Sametingsrådets redegjørelse om samiske medier

Innledning

Generelt om medier

Mediene er viktige arenaer for den offentlige samtale, de bidrar til å sette dagsorden og er med på å forme vår oppfatning av samfunnet. De er også viktige for språkrøkt og språkutvikling. Mediene er viktige bindeledd mellom individ og samfunn, og har en sentral samfunnsrolle i demokratiet. Mediemangfold er en forutsetning for ytringsfrihet og et velfungerende demokrati. Det skjer store og raske endringer innen mediebransjen som påvirker vår mediehverdag, og en stadig større del av befolkningen konsumerer nyheter og aktualiteter på digitale plattformer. Det er ikke lenger bare profesjonelle journalister eller redaksjoner som lager mediestoff og som bestemmer hvem som får delta i den offentlige debatten. Internett og fremveksten av sosiale medier gir vanlige mennesker anledning til å selv produsere og publisere innhold, som det også er et stort omfang av. Mediebrukeren er med dette også blitt mer bevisst på hva slags medieinnhold de vil motta, når og fra hvilke avsendere.

Utviklingen av sosiale medier har åpnet opp å spre feilinformasjon og propaganda, såkalt Fake News. Trenden kan undergrave troverdighetene til tradisjonelle medier, og påkaller kildekritikk hos mediebrukerne.

Mediehverdagen i dag består av en miks av tradisjonelle og nye medier.

Samiske medier

Samiske medier spiller en viktig rolle når det gjelder bevaring og utvikling av samisk språk og kultur. Samiske medier har også en svært sentral rolle i å bygge et samisk fellesskap, og kan fungere samlende for det samiske samfunnet.

Hovedoppgaven for samiske medier er å belyse viktige saker for det samiske samfunnet, være en arena for nyheter, informasjon og meningsutveksling, produsere og formidle underholdning, samt å være en arena for utvikling av språk, identitet og kultur, på samiske språk og på norsk. Samisk samfunnsutvikling er samtidig avhengig av at majoritetssamfunnet har kunnskap og innsikt i samisk språk, kultur, næringer og samfunnsliv. Samiske medier har derfor også mulighet til å synliggjøre samisk kultur og samfunn, samt formidle nyheter og reportasjer fra en samisk virkelighet og fra et samisk perspektiv, til majoritetssamfunnet. Det er viktige bidrag til økt kunnskap om det samiske til den norske befolkningen, som kan være med på å motvirke stigmatisering og hatske ytringer, samt å fremme gjensidig respekt og forståelse i samfunnet.

En annen dimensjon er at de samiske mediene også er en del av et større norsk mediemangfold, i tillegg til at de inngår i både en allsamisk mediehverdag og som del av en internasjonal urfolksmediekontekst. Et godt samisk mediemangfold bør derfor blant annet innebære en språklig, geografisk og sjangermessig bredde, samtidig som det legges til rette for at ulike meninger og stemmer i det samiske samfunnet kommer til orde i et offentlig ordskifte.

Sametingsrådets initiativ

Sametingsrådet understreker i sin tiltredelseserklæring for perioden 2017-2021, *Muohtačalmmit*, viktigheten av at mediene gjenspeiler mangfoldet i den samiske kulturen og de ulike samiske språkene.

1. Sametingsrådet ønsker å igangsette arbeidet med å utforme en helhetlig samisk mediepolitikk. Temaet har ikke vært gjenstand for en helhetlig drøfting i Sametinget i nyere tid. Sametingsrådet ser behov for at Sametinget diskuterer og vedtar politikk som gir signaler om viktige kjerneverdier i samisk media og hvilken rolle Sametinget skal ha i utviklingen av samiske medier. Det er viktig å sikre et mangfoldig medietilbud til den samiske befolkningen, som gir gode kår for samisk samfunnsdebatt og rom for samisk deltakelse i demokratiet. Sametingsrådet ønsker å bedre tilgangen til ulike samiske medietilbud, især digitale løsninger for samiske

barn og unge.

Sametingets rolle innen samiske medier

Sametinget skal respektere mediernes uavhengige rolle og samfunnsoppdrag. Sametinget skal holde en armlengdes avstand til mediernes redaksjonelle vurderinger og ikke søke å påvirke eller legge føringer for journalistiske vurderinger gjennom sin politikk. Sametinget skal være en aktør som bidrar til å legge til rette for at mediernes samfunnsoppdrag kan utføres på en tilfredsstillende måte.

Sametinget har per idag, ingen direkte innflytelse over mediestøtten eller de sentrale føringene som gis til allmennkringkastingen eller mediestøtten som gis til samiske aviser. Sametinget gir jevnlig innspill til stortingsmeldinger på mediefeltet, NRK-plakaten og andre høringsdokumenter. Sametinget har også arrangert medieseminar og deltatt på Mediemandagsutvalgets innspillmøter.

2. Sametinget har en egen direkte tilskuddsordning for samiske medier i sitt budsjett, og har i 2018 satt av totalt 4,3 millioner kroner til et knippe samiske medier. Sametinget bevilger også midler til prosjekter som kan tenkes å falle inn under mediekategorien, gjennom søkerbaserte tilskuddsordninger. Sametingets nåværende mål for tilskuddsordningen for samiske medier er å støtte opp under samiske medier som skaper samfunnsdebatt.

Sametinget oppnevner i tillegg medlemmer til Samisk programråd som vurderer det samiske programtilbudet i NRK Sápmi.

Avgrensninger og sentrale definisjoner i redegjørelsen

Begrepet *samiske medier* brukes i denne redegjørelsen om medier som formidler på samisk språk og/eller om medier som primært formidler samiske samfunnsforhold på enten norsk eller samisk, og/eller som har hele eller deler av det allmenne samiske publikummet som sin definerte målgruppe for sitt innhold. Begrepet *samiske medier* brukes i denne redegjørelsen om redaksjonelt styrte medier, som driver fri og uavhengig journalistikk med et tydelig formulert samisk samfunnsoppdrag og som opererer etter de redaksjonelle, etiske prinsippene nedfelt i redaktørplakaten og Vær Varsom-plakaten.

I definisjonen av samisk journalistikk, kan det være hensiktsmessig å se til akademisk argumentasjon vedrørende teori om urfolksmetodologi- og forskning. Der trekkes ofte *urfolksperspektivet* frem som viktig, både i valg, utforming og presentasjon av saker. Definisjonsmakt og retten til å eie og fortelle sine egne historier, står også sentralt.

Redegjørelsen gir en oversikt over det samiske medietilbudet på norsk side av Sápmi, og peker på noen sentrale utfordringer og skissere opp mulige strategier. Redegjørelsen er ikke uttømmede, og debatten i Sametingets plenum vil være retningsgivende for Sametingsrådets videre arbeid med konkretiseringen av en samisk mediapolitikk. Det er planlagt en melding om samiske medier i løpet av 2019, hvor det vil være naturlig å utdype diskusjonen om samisk medietilbud i et nordisk, allsamisk perspektiv.

Relevante rammevilkår og konvensjoner

Prinsipper og rettigheter som omhandler samisk språkbruk og sikring av mediemandag for samisk befolkning, er nedfelt i en rekke utredninger, styrings- og rettslige dokumenter, som for eksempel NOU 2016: 18 Hjertespråket / Váibmogiella, regjeringens handlingsplan for samiske språk 2009-2016, Grunnloven, lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven), folkerettslige grunddokumenter og andre konvensjoner.

Prosess

Sentrale aktører i mediebransjen ble invitert til å gi innspill til redegjørelsen, enten skriftlig eller ved deltakelse på innspillmøtet. Møteinvitasjonen ble også publisert på Sametingets nettside og henvendte seg dermed til et enda bredere publikum, slik at flere relevante aktører kunne melde sin interesse i arbeidet.

Det ble arrangert to møter der presidenten og sametingsrådet med administrasjon deltok. Det første møtet ble holdt på Sametinget i Karasjok 8.10.18 og det andre møtet ble holdt i Kautokeino, 12.10.18, sistnevnte for aktører som av ulike årsaker ikke kunne delta på møtet i Karasjok.

Det kom mange gode innspill under møtene, som beskriver noen av utfordringene som samiske medier står overfor i dag, og innspillene utgjør en stor del av grunnlaget som denne redegjørelsen bygger på. Aktørene uttrykket glede og forventninger om at Sametinget ønsker å styrke sin mediepolitikk, og mente at Sametinget på lik linje med Stortinget, bør ha en klar mediepolitikk om det helhetlige samiske medietilbudet og nasjonale mediestrategier og mål. Flere påpekte imidlertid at direkte eierskap eller indirekte forsøk på styring av redaksjonelle beslutninger fra et politisk organ som Sametinget gjennom eierskap eller styrerepresentasjon er uforenelig med en fri og uavhengig presse. Dette er for øvrig i tråd med anbefalingene fra UiO-rapporten «Samiske medier: bruk, innhold og rammevilkår» fra 2000, som skriver at politisk inngripen i massemedienes redaksjonelle linje ikke er forsvarlig i et demokrati, og at samiske mediepolitiske tiltak i de fleste tilfeller bør avgrenses til stimulerings- og støttetiltak i tillegg til konkurranseregulerende tiltak.

Noen av hovedbudskapene som flere av aktørene trakk frem under innspillmøtene var utfordringen med svakt kunnskapsgrunnlag og manglende statistikk, forskning og medieundersøkelser om den samiske mediebrukeren. Et annet sentralt tema var samisk språk og Sametingets innflytelse over nasjonale mediestøtteordninger.

Det har ikke kommet inn noen innspill fra aktører som ikke har deltatt på møtene. Det har kommet inn skriftlige innspill fra NRK Sápmi, det sørsamiske kirkebladet Daerpies Dierie og forlaget Idut, som ligger vedlagt redegjørelsen.

Status og oversikt over det samiske medietilbudet

Allmennkringkastingen

Allmennkringkasting er et av flere statlige virkemidler for å fremme mangfold og ytringsfrihet i samfunnet og NRK-plakaten inneholder Stortingets overordnede krav og rammer for NRK. Plakaten er det politiske instrumentet for definering av samfunnsoppdraget for allmennkringkasting og NRKs virksomhet. Det samiske innholdskravet til NRK er omtalt i NRK-plakaten på følgende måte:

§ 16 NRK skal styrke det norske og de samiske språkene, og styrke norsk og samisk identitet og kultur. En stor andel av tilbudet skal ha norsk forankring og spille det kulturelle mangfoldet i folket. NRK skal ha daglige sendinger for den samiske befolkningen. ....

§ 22 NRK skal fremme barns rett til ytringsfrihet og informasjon, og skjerme barn mot skadelige former for innhold. NRK skal ha norskspråklige programmer for barn under 12 år, jevnlig norskspråklige programmer for unge, og jevnlig programmer for barn og unge på de samiske språkene.

NRK Sápmis hovedoppdrag er å lage innholdstilbud til den samiske befolkningen, men divisjonen skal også bidra til kunnskap og informasjon om det samiske samfunn til den øvrige befolkningen. NRK Sápmi tilbyr daglige sendinger på både radio og tv, og internetttilbud på både norsk og samisk. I tillegg produserer NRK Sápmi ulike produksjoner som dokumentarer, underholdning og sendinger under høytider o.l. Barne-tv tilbudet består av egenproduksjoner og dubbet innkjøpt materiale. Medietilsynet har i allmennkringkastingsrapporten for 2016 og 2017 påpekt at NRK bryter kravet om å sende

jevnlige programmer for unge på samisk.

Samiske avistilbud over statsbudsjettet

De to samiske avisene Ságat og Ávvir mottar tilskudd for samiske aviser gjennom statsbudsjettet. I tillegg mottar også lokalavisene Nord-Salten og Snåsningen tilskudd for å produsere samiskspråklige sider på henholdsvis lule- og sørsamisk. Den samiske mediestøtten er basert på et grunntilskudd som de to samiske avisene Ávvir og Ságat deler likt. I tillegg får avisene et variabelt tilskudd basert på antall publiserte samiskspråklige sider.

Tilskuddet til de samiske avisene og samiskspråklige sidene er en parallell til mediestøtten til de norske avisene, som er et sentralt virkemiddel for å opprettholde et norsk mediemangfold. Formålet bak tilskuddet til de samiske avisene er å legge til rette for demokratisk debatt, meningsdanning og språkutvikling i det samiske samfunnet.

Medier med støtte fra Sametinget

I Sametingets budsjett for 2018 er følgende mål knyttet til medier: «*For Sametinget er det viktig at samisk språk, kunst og kultur er tilgjengelig på ulike medier, på ulike plattformer og at det produseres og formidles med høy kvalitet*». Sametinget har i 2018 satt av totalt 4,3 millioner kroner til en knippe medier som publiserer på både nord-, lule- og sørsamisk, som dekker et relativt vidt spekter av publikasjoner, sjangre og målgrupper.

	Budsjett 2018	Budsjett 2017	Avvik 2018 - 2017	Avvik i %
17001 Nuorttanaste	1 153	1 129	24	2,1 %
17002 Ungdomsblad Š	1 581	1 548	33	2,1 %
17003 Sámis	374	366	8	2,2 %
17004 Daerpies Dierie/sørsamisk kirkeblad	241	236	5	2,1 %
17005 Bárjás	127	124	3	2,4 %
17008 NuorajTV	557	350	207	59,1 %
17007 GLR	327	320	7	2,2 %
Sum	4 360	4 073	287	7,0 %

Andre samiske medier

iSÁMi.Press AS er en fri og uavhengig samisk mediebedrift som startet Sámi Ođasmagasiidna i 2017. Avisa utgis ukentlig og har ca 750 abonnenter. Avisa utgir aktualitesstoff og reportasjer på nord- og sørsamisk. Nettutgaven publiserer i tillegg til nord – og sørsamisk også på norsk. Avisen finansieres med midler fra det privat næringslivet, annonse- og abonnementsinntekter, og prosjektmidler fra Trøndelag Fylkeskommune, Nordland Fylkeskommune og Sametinget.

I tillegg finnes det nærradioer som tilbyr samisk innhold, eksempelvis Salangen Nyheter.

Generelt om allsamisk medietilbud

Samer i Norge har også tilgang til samiske medier i Sverige og Finland, som inngår i et helhetlig samisk medietilbud på tvers av landegrensene. Både YLE, SVT og SR produserer og publiserer et eget samisk programtilbud, men redaksjonene har betydelig lavere budsjetter sammenlignet med NRK. NRK, YLE, SVT og SR har samsendinger på radio og TV som produseres og sendes i de tre nordiske landene. Det er også utveksling av enkeltproduksjoner og innhold publisert på nett. Det finnes ingen egne samiske dagsaviser i Sverige og Finland, eller en egen mediestøtteordning for samiske aviser. Den finske regionavisa Lapin Kansa tilbyr imidlertid nyheter på samisk. Det finnes flere tidsskrifter og nettsider for samer i Sverige og Finland. For øvrig finnes det per i dag ingen egne samiske medier i Russland.

Digitale medietilbud

Det finnes et økende antall digitale medietilbud innen den nye samiske mediehverdagen, som benytter seg av digitale løsninger og plattformer. Et eksempel på et slikt medietilbud er podcast, som er en lyd- eller videofil som blir sendt på internett. De samiske podcastene er enten private eller initiert og/eller kjøpt inn av tradisjonelle mediehus, og har en ujevn publiseringsfrekvens. Det finnes også ikke-samiske podcaster som tar for seg samiske temaer. Det er vanskelig å gi en uttømmende liste over slike tilbud, da endringer skjer raskt på denne fronten.

Sosiale medier

Sosiale medier representerer en ny kategori i dagens medievirkelighet og som ikke faller inn under begrepet *tradisjonelle medier*. Sosiale medier omfatter mediekanaler og plattformer som ved bruk av internett tilrettelegger for interaktivitet og deltakelse i sosiale nettverk. Innholdet i sosiale medier er styrt av brukerne, og dets natur er preget av raske teknologiske endringer, og de eies ofte av globale aktører. Sosiale medier er en svært viktig distribusjonskanal for de fleste tradisjonelle medier i dag, og i mange tilfeller også en sterk utfordrer til etablerte medier. Spesielt barn og unge er aktive brukere av ny teknologi og digitale arenaer, som også påvirker deres språkbruk. I sametingsmelding *om samisk språk* (2012) heter det: «Gode sosiale nettsteder hvor kommunikasjonen kan foregå på samisk kan være viktige språk arenaer spesielt for barn og unge som bor på steder hvor det ellers er få arenaer for samisk språk [...]».

Utfordringer

Påfølgende kapittel bygger i stor grad på innspillene fra bransjen.

Språk

I sametingsmeldingen om samisk språk fra 2012 pekes det på at media påvirker språket og at samisk media har et stort ansvar for både synliggjøring, god språkbruk, og for at det gis tilbud som er med på å fremme og styrke språkbruken. Hele det samiske samfunnet må ta ansvar for å sikre, bevare og utvikle de samiske språkene. Det er grunnleggende enighet i bransjen om at samiske medier også er en svært viktig språkarena og bør ha innhold på de ulike samiske språkene. Det pekes også på at det er varierende språkkunnskaper i Sápmi og at det er viktig at språkbrukere får medieinnhold tilpasset sine språkerfardigheter. Sametinget bør derfor støtte opp om samiskspråklige medier, samtidig som man også sørger for at norskspråklige samiske medier kan eksistere. I områder hvor det samiske språket ikke står så sterkt, kan samiske medier også fungere som en viktig arena for språkrevitalisering, der samiske tekster både har en kulturell funksjon og samtidig bidrar til lesetrening, inspirasjon og motivasjon for å bruke samisk språk. Det er imidlertid behov for faglige undersøkelser om hvilke strategier som er best i en mediekontekst med tanke på revitalisering av språk.

En annen stor utfordring i spesielt sørsamisk- og lulesamisk språkområde, er at det er begrenset tilgang på samiskspråklige, fagutdannende journalister/skribenter. Flere av mediene som publiserer innhold på lule- og sørsamisk, har erfart at det kan være krevende å finne journalister og bidragsytere som behersker språkene. Mange er avhengig av å kjøpe oversettertjenester for å kunne tilby innhold på disse språkene. Her pekes det på to ulike tiltak, der det ene handler om et lengre utdanningsløp, mens det andre tiltaket dreier seg om kursing og lignende over en kortere periode. Bransjen etterlyser initiativ fra Sametinget og samiske utdanningsinstitusjoner, gjerne i samarbeid, som tar sikte på å utdanne flere samiskspråklige journalister i alle de samiske språkene, og/eller sørge for faglig påfyll i form av kortere workshops, egne fagdager om og for samisk media og andre lignende journalistiske kurs. Disse kan rette seg mot samiskspråklige som er potensielle skribenter, men som mangler fagkunnskap.

Sametinget kan også ved hjelp av direkteilskuddsordninger og andre støtteordninger motivere til økt språkbevissthet og språkbruk innen samisk media. Det er viktig og nødvendig å støtte samisk språklige medier, siden markedet for samiskspråklige lyttere og lesere alltid vil være mindre enn for

norskspråklige medier.

Styrking av samisk innhold i NRK

NRK Sápmi opplyser selv at deres virksomhet skal bidra til at hele den samiske befolkningen får tilstrekkelig informasjon til å kunne være aktivt med i det samiske samfunnet, og at NRK Sápmi skal være en fellesarena for alle samer, uavhengig av om de forstår og/eller snakker samisk. NRK Sápmi sitt mål er å styrke de samiske språkene, kultur og identitet.

Etter Sametingets syn er en av utfordringene med det samiske innholdskravet i NRK-plakaten, at målene er generelle og overordnede, noe som gjør det vanskelig å evaluere måloppnåelse, og de er ikke forpliktende i like stor grad som øvrige innholdskrav. NRK-plakaten tar utgangspunkt i en norsk medievirkelighet og bærer preg av et distansert forhold til den samiske hverdag og samfunn. Sametinget har i høringsuttalelser tidligere påpekt at det er viktig at NRK forpliktes til å gi et fullverdig samisk allmennkringkastingstilbud på lik linje med det norske. Det er viktig at det samiske innholdet styrkes på samiske premisser og med samisk forankring, der de samiske språkene, samiske verdier og samisk samfunnsliv har en selvsagt og nødvendig plass. Sametinget har i tillegg også påpekt at det samiske innholdet må konkretiseres med bestemmelser i NRKs vedtekter. Sametinget bør søke om å få gjennomslag om spesifikke krav til det samiske innholdet i NRK-plakaten, tilsvarende kravene til det norske innholdet, samt krav om kvalitetssikring.

Sametingets rolle

Sametinget har hatt en relativ tilbaketrukket rolle når det gjelder samiske medier. Sametinget gir årlig faste bevilgninger til en rekke samiske medier, og har få spesifikke krav om sjanger/bredde og produksjon. Et fåtall av mediene som mottar direktetilskudd fra Sametinget, er tilgjengelige digitalt. Det kan være hensiktsmessig å diskutere om disse oppfyller målet til Sametinget, herunder vurdere krav om innhold, sjanger, produksjon og formidling og utgivelser. Diskusjonen kan også dreie seg om det er andre medier som bør få innpass i Sametingets direktestøtteordning.

Nasjonal mediestøtte

Sametinget har ingen direkte innflytelse over den nasjonale mediestøtten, mediestøtten til de samiske avisene eller de overordnede rammene og sentrale føringene som gis til allmennkringkastingen. Sametinget kan på ny diskutere om man bør søke innflytelse på dette området. Tilskuddsordningen for samiske aviser ble i 2009 utredet av Medietilsynet, der tilsynet blant annet foreslo at tilskuddet til produksjon av avissider på lule- eller sørsamisk i norske lokalaviser, skulle tas ut av mediestøtteordningen og overføres til Sametinget. Forslaget fikk bred støtte i den påfølgende høringen, men Sametinget uttalte senere at dette ikke var ønskelig, etter innspill fra de samiske avisene, jf. også Sametingets årsmelding for 2010, *kapittel 4.15 Medietilbud*. I den forbindelse understreket Sametinget at det fortsatt må skje en styrking og utvikling av mediatilbudet på lule- og sørsamisk.

Flere aktører i den samiske mediebransjen mente for øvrig at den nasjonale mediestøtten til samiske medier bør økes slik at det kan bygges opp sterkere samiske redaksjoner, og at Sametinget kan være en sterkere pådriver for dette.

Nasjonale medier

Allmennheten i Norge lider generelt av stor kunnskapsmangel om det samiske. Flere av aktørene poengterte at det er problematisk at norsk riksmmedia, lokalaviser og kommersielle aktører på radio og TV generelt formidler svært lite om samiske forhold, noe som allerede ble påpekt i en medieundersøkelse fra 2000 der funnene viste at mediedekningen om samiske saker utenfor Finnmark stort sett er marginal. Dersom kun samiske medier formidler om samiske forhold, blir norsk opinion og storsamfunn i et kunnskapsvakuum. Sametinget bør derfor også være en pådriver for å bevisstgjøre norske medier slik at de tar et ansvar med å tilby og presentere programinnhold om

samiske forhold som ikke bidrar til hatefulle ytringer i tilhørende kommentarfelt.

For å sikre sjangermessig bredde, inneholdt den tidligere avtalen for kommersielle allmennkringkastere krav om samisk innhold og språk. Etter overgang fra FM til DAB, falt allmennkringkastingskravene bort og i dag er det ingen innholds krav for de kommersielle radiokanalene. I september 2018 ble TV2 tildelt avtale om levering av kommersielle allmennkringkastingstjenester på TV. Samisk innhold eller språk er ikke blant forpliktelsene i den nye TV2-avtalen med staten, slik det var i perioden 2003-2009. Sametinget kan arbeide politisk for at regjeringen i sine avtaler om kommersielle allmennkringkastings-tjenester gjeninnfører krav om samisk innhold.

Et fullverdig mangfold innen samisk media

En stor utfordring i det samiske medielandskapet er at man ikke har et fullverdig mangfold i medietilbudet, for eksempel når det gjelder innhold, språk og sjanger. Sametinget bør derfor fortsatt arbeide for å nå mål om en mangfoldig mediehverdag i Sápmi, og uttrykke klare forventninger til samiske medier. Følgende tema og tiltak ble diskutert under innspillsmøtene:

Opprettelse av allsamisk mediestøtte

Sametinget kan bli en sterkere aktør når det gjelder samisk medieutvikling og bidra til at det etableres flere uavhengige medier, digitaliseringsprosjekter, innovasjon, journalistiske prosjekter som benytter ny teknologi og sosiale medier som plattformer og graveprosjekter i Sápmi. En slik satsing er i tråd med Sametingets mål om å støtte opp under samfunnsengasjerende medier. Mediemangfoldsutvalget har anbefalt å opprette en innovasjonsrettet tilskuddsordning etter modell fra Sverige, som er teknologinøytral og åpen for alle medier uansett distribusjonsform og forretningsmodell der støtte tildeles etter søknad. En lignende ordning som er allsamisk og finansiert over statsbudsjettene til de nordiske landene kan man adoptere til en samisk mediehverdag.

Selvstending samisk mediehus

Noen aktører har lansert ideen om å løsrive de samiske enhetene fra de nasjonale nordiske allmennkringkastingselskapene og etablere et fellessamisk medieselskap, med tanke på å styrke samisk media og samisk selvbestemmelse innen media. Sámi Journalistaid Searvi (SJS) mener at dagens mediesituasjon ikke oppfyller urfolks selvbestemmelsesrett forankret i FNs urfolksdeklarasjon og oppfordrer Sametinget til å igangsette et arbeid med å løsrive de samiske enhetene fra de nordiske nasjonale allmennkringkastingene, for så å etablere et fellessamisk medieselskap som samer selv bestemmer over og som er uavhengig. En av utfordringene med et allsamisk mediehus vil være å definere eier- og oppdragsgiver, og etter hvilken modell en slik allmennkringkaster eller mediehus skal organiseres og finansieres. Sametinget som politisk institusjon må opprettholde en nødvendig distanse og det er vanskelig å se for seg at Sametinget kan ha eierinteresser i en slik bedrift.

Felles nordisk samisk kringkaster

NRK Sápmi peker på viktigheten av å fortsatt ansvarliggjøre en statlig allmennkringkaster om fortsatt styrking av samiske språk, kultur og identitet, og at dette ikke defineres til en samisk redaksjon utenfor NRK. De ser behov for å utvikle et nordisk overordnet ansvar eller struktur for det samiske publikummet som helhet, med felles mål og strategier. I dag produserer YLE, SVT, SR og NRK samisk innhold uavhengig av hverandre og i stor grad innenfor egne mindre fagmiljøer. NRK har fremmet overfor kulturdepartementet, Sametinget og Nordisk råd at de nordiske allmennkringkasterne i sterkere grad bør ta et felles ansvar for det samiske publikummet, og påpeker at det vil bidra til økt kvalitet og tilgjengelighet. En slik løsning forutsetter robuste, forutsigbare rammebetingelser for de samiske redaksjonene hos de nordiske allmennkringkasterne.

Dette er også utdypet i en rapport fra Nordisk Ministerråd om styrket samarbeid mellom de nordiske landene. Rapporten påpeker at de nordiske landene har et særlig ansvar for å bidra til at det samiske folk kan opprettholde sin samiske identitet. Rapporten foreslår at kringkasterne i de nordiske landene

utredet en felles nordisk samisk kringkaster. Et styrket samarbeid mellom samiske medier ble for øvrig også trukket frem som viktig under det samiske mediemangfoldsseminaret i 2016 i regi av Sametinget.

Samisk medietilsyn

Det ble også diskutert om man bør jobbe for å etablere et samisk medietilsyn, som har nødvendig kunnskap om samiske forhold og media. Medietilsynet fører blant annet tilsyn med allmennkringkastingsforpliktelsene, innhenter kunnskap om barn og unge sin mediebruk og behandler og utbetaler pressestøtte til aviser, samt driftsstøtte til lokalradio og TV. Blant deltakerne var det delte meninger om det er hensiktsmessig å etablere et samisk medietilsyn med tanke på kostnader og andre ressurser, samt nærhet og distanse mellom forvalter og bransje. Mange av aktørene mente at det er en interessant idé og at det er viktig at et medietilsyn har inngående kunnskap om samisk media og utfordringene på dette feltet. Det er nødvendig å drøfte hvilken organisasjonsmodell et eventuelt samisk medietilsyn bør bygges etter.

Rekruttering og forskning

Forskning og satsing på høyere utdanning er viktig for bevaring, styrking og utvikling av det samiske samfunnet. Det er også viktig å legge til rette for å innhold om samiske forhold og på de samiske språkene i eksisterende og fremtidige profesjonsutdanninger, som eksempelvis utdanninger innen journalistikk og medievitenskap. Behovet for personer med samisk språk- og kulturkompetanse er stort både innen samiske og norske medier. Mediene påvirker både det samiske og det norske samfunnet. Det er derfor behov for forskning som blant annet gir kunnskap om ulike mediers betydning for samisk samfunnsutvikling, og mediers betydning for status for samisk språk og kultur i forhold til majoritetsspråk og kultur. Også internasjonalisering av mediebruk og endring av medievaner i den samiske befolkningen er interessante tema for medieforskning. UiT Norges Arktiske Universitet arbeider nå med å gjennomgå forskning om urfolksjournalistikk, og skal også videre samarbeide med Sámi Allaskuvla og Universitetet i Oslo. Dette vil også være interessant for Sametinget i arbeidet videre med en melding om samisk media.

Samisk Journalistutdanning har vært viktig for å rekruttere samiske journalister, og har bidratt til å bygge opp et fagmiljø. Det er behov for å utdanne og rekruttere flere samiskspråklige inn til mediebransjen. Sametinget bør være en aktør som kan bidra i dette arbeidet i samarbeid med relevante aktører innen høyere utdanning. Sametinget kan bidra med kompetansehevende tiltak i samarbeid med bransjen, der man kan arrangere fagdager, workshops og lignende.

Svakt kunnskapsgrunnlag

Det er lite tilgjengelig statistikk om den samiske mediebrukeren, og kunnskapsgrunnlaget om brukeradferd når det gjelder ny teknologi, er også svært lite. Det finnes lite tilgjengelig statistikk og nyere forskning om samisk media eller generelt om samiske saker i nasjonale medier. Den siste medieundersøkelsen om samisk media og brukere, ble utgitt i rapportsform i år 2000. Undersøkelsen «Samiske medier: bruk, innhold og rammevilkår» ble gjennomført av Institutt for medier og kommunikasjon ved Universitetet i Oslo. Mediebildet har fra da endret seg radikalt. Rapporten har heller ikke fokusert på internettbaserte medier og mobil, som er svært sentrale plattformer i dag. Det er behov for en oppdatert og grundig forståelse av endringene i medietilbud. Det bør også legges til rette for at det utarbeides statistikk om den samiske mediebrukeren og samiske medievaner på lik linje med norske mediebrukere. Sametinget bør initiere til en løpende kartlegging av mediebruk- og vaner blant det samiske publikummet over tid. Sametinget bør diskutere på hvilke måter dette kan utarbeides, og involvere aktører som Statistisk sentralbyrå, Norsk Gallup Institutt og andre relevante institutter ved universiteter og høgskoler i et slikt arbeid.

Sametinget bør være en pådriver for at nasjonale forskningsprosjekter også inkluderer det samiske samfunnet, for eksempel ved å gå i dialog med Forskningsrådet, som årlig deler ut forskningsmidler innenfor spesifikke kategorier med spesifikke mål.

Felles plattform for samisk samfunnsdebatt

Det finnes få arenaer for den samiske samfunnsdebatten der det samiske samfunnet kollektivt kan diskutere aktuelle saker. Den samiske samfunnsdebatten er fragmentert og foregår i dag på mange ulike plattformer. Utfordringen med å diskutere samiske saker i nasjonale eller regionale debattsider og medier er for øvrig at debatten ofte sporer av og den opprinnelige debatten opphører. Ordskiftet er ofte preget av fordommer og harde fronter. Flere vegrer seg til dels for å delta i den offentlige debatten, særlig på sosiale medier og debatt på nett. Det samiske samfunnet har behov for arenaer hvor man på egne premisser kan debattere viktige og aktuelle saker som angår Sápmi, for å bidra til et mer åpent samfunn. Det er viktig at slike arenaer oppleves som trygge, åpne og inkluderende for hele det samiske samfunnet, der ulike meninger og stemmer i det samiske samfunnet kommer til orde, ivare tatt av redaktører og debattansvarlige. Ny teknologi åpner opp muligheten for en felles digital plattform for samiske medier og/eller medier som publiserer saker om samiske forhold.

Utvikling av medietilbud til samisk ungdom

Et medietilbud tilpasset unge samers medievaner og preferanser bør utvikles og sikres. Det bør ikke tas for gitt at samisk ungdom endrer sine medievaner og returnerer til de tradisjonelle mediene i voksen alder. Det er viktig at unge mediebrukere får et forhold til samiske medier. I et videre arbeid med utvikling av medietilbud til samisk ungdom vil det være naturlig å inkludere aktører som Sametingets Ungdomspolitiske Utvalg (SUPU), ulike samiske ungdomsorganisasjoner og ungdomsråd, samt ungdomsråd i de ulike fylkene. Medier som retter seg spesielt mot samisk ungdom bør også inviteres med i et slikt arbeid. SUPU har også vært engasjert i lignende tematikk og har blant annet i samråd med Ungdommenenes Fylkesråd i Nordland og Troms tidligere i år, fremmet ønske om en egen samisk informasjonskanal for ungdom på nett. Et slikt tiltak er for øvrig i tråd med de foreslåtte tiltakene i regjeringens handlingsplan for samiske språk 2009-2016.

Sametinget kan i tildelingen av direktetilskudd til samiske medier som henvender seg til samiske unge, også stille krav om digitale løsninger og plattformer. Sametinget kan også med andre søkerbaserte tilskudd forsøke å motivere til innovasjon, for eksempel til utvikling av applikasjoner for mobil og nettbrett, tilpasset en ung målgruppe. Sametinget registrerer for øvrig at et kvalitativt godt samiskspråklig tilbud til unge på alle samiske språk er mangelfullt. Både teksting og/eller dubbing til samisk av populære barne- og ungdomsprogram på NRK, som supplement til egenproduksjoner forankret i samiske verdier og samfunn, er et virkemiddel av unik verdi for samiske barns språk- og identitetsutvikling. NRK Sápmi erkjenner at de, i likhet med mange av dagens medier, ikke i tilstrekkelig grad lykkes med å nå den unge voksne målgruppen med relevant tilbud og innhold, og at de har utfordringer med å etablere seg som en foretrukken kanal blant de yngre målgruppene. Dette er et forhold som også Medietilsynet har pekt på i både 2018 og 2017.

Film og serier for barn og unge

Behovet for samiske filmer og serier rettet mot barn og unge over hele Sápmi er stort, og tilbudet av samiske filmer er lite i forhold til etterspørsel og samfunnsbehov. Det er viktig at barn og unge har tilgang til samiske filmer og serier på samisk. Gjennom samiske filmer og serier vil barn og unge lære språkene, fremme språkene og det vil også bidra til språkvalg for lek og samspill. Samiske filmer og serier for barn og unge er viktige og nødvendige, fordi samiske filmer, i motsetning til dubbinger og teksting av filmer, har et samisk innhold og et samisk perspektiv. Samisk filmkultur tar opp, bearbeider og videreutvikler mange av de utfordringer samisk kultur og identitet står i når det gjelder fortid, nåtid og fremtid. Samisk film er dynamisk og levende filmkultur med varierte, nyskapende og dagsaktuelle fremstillinger av samisk kultur og identitet. Samiske filmer og serier for barn og unge bidrar også til å spre kunnskap og informasjon om samisk språk, kultur og samfunnsliv til storsamfunnet. Utfordringen er at produksjonstilskuddet for samiske serier og samiske filmer ikke står i samsvar med produksjonskostnadene.

Raske endringer i mediefeltet

Forskning viser at internett og mobil har fått en stadig viktigere betydning for nyhetsbrukere. Inngangen til nyheter skjer også i høyere grad via sosiale medier – blant yngre mediebrukere har

Facebook passert tv som viktigste medium for å holde seg oppdatert på nyheter og anses videre som langt viktigere enn radio og papiraviser. Bruken av lineære medieprodukter (papiraviser, tradisjonell radio og TV) har falt dramatisk over mange år, mens mobil nettbruk øker. Ifølge NRK Analyse er 9 av 10 på nett daglig, og 7 av 10 bruker mobilen på nett.

De samiske medieprodusentene henger generelt etter i den teknologiske utviklingen og bruker i liten grad mulighetene digitalisering gir. Det er svært stor variasjon i hvor tilgjengelig samisk mediestoff er på internett. En del av de større medieaktørene, som NRK Sápmi og Ávvir har en relativ stor satsing på digitale produkter, mens andre mindre aktører er lite tilgjengelige på nett, som for eksempel ungdomsmagasinet Š. De fleste av mediene som Sametinget gir støtte til har ikke utviklet et digitalt tilbud. De samiske mediene bør få muligheten til å utvikle seg digitalt for å bedre brukervennlighet og tilgjengelighet på nye plattformer, spesielt de mediene som retter seg mot et yngre publikum. Sametinget kan motivere til økt digitalisering og innovasjon ved å for eksempel opprette en egen støtteordning for medier som ønsker å gjennomføre prosjekter som handler om digitalisering og ny teknologi. Flere aktører fra mediebransjen uttrykket ønske om at Sametinget i samarbeid med ulike medier, språkmiljøer, teknologiske miljøer og utdannings/forskningsmiljøer bidrar til å sette fart på utviklingen av ny teknologi. Et av forslagene er å arrangere konferanser der relevante teknologiske miljøer og andre både i og utenfor det samiske samfunnet deltar. Sametinget kan også i denne sammenhengen invitere ulike medier, film og andre aktører til å diskutere mulige samarbeidsprosjekter der nyteknologi, innhold og strømmetjenester blir tematisert, samt medietilbud til samisk ungdom.

Overordnede mål for Sametingets mediepolitikk

- Sametingets mediepolitikk bør ha som grunnleggende forutsetning å sikre rammebetingelsene for at samiske medier kan operere fritt og uavhengig, slik at de best mulig kan ivareta demokratiske prinsipper om informasjonsfrihet, ytringsfrihet og pressefrihet.
- Sametingets mediepolitikk bør bidra til en styrket bruk av samiske språk.
- Sametingets mediepolitikk skal være en pådriver for fremtidsrettede løsninger som tilgjengeliggjør samisk medieinnhold til hele den samiske befolkningen, på tvers av landegrensene.
- Sametinget bør med sin mediepolitikk motivere til samfunnsengasjerende journalistikk og legge til rette for arenaer for samisk samfunnsdebatt.

Innsatsområder og tiltak

Her følger forslag til tiltak i det videre arbeidet med samisk mediemangfold.

INNSATSOMRÅDE 1: Avsendermangfold

- Opprette et forpliktende samarbeid mellom de samiske avdelingene hos de nordiske allmennkringkasterne (NRK, YLE og SVT/SR).
- Utrede opprettelse av en selvstendig nordisk samisk allmennkringkaster.
- Styrke eksisterende samiske aviser gjennom utvidet mediestøtte.
- Opprette en egen mediapott over budsjettet som retter seg mot digitaliseringsprosjekter, innovasjon og bruk av nye medier, og/eller prosjekter som ønsker å utføre undersøkende journalistikk.
- Etablering av samisk medietilsyn i Norge, som overtar ansvaret med tildeling av mediestøtte til samiske medier og fører tilsyn om mediene oppfyller det samiske oppdraget. Det samiske medietilsynet kan også ha en rolle som et samisk PFU (Pressens Faglige Utvalg), eventuelt sikre samisk representasjon i eksisterende ordning

INNSATSOMRÅDE 2: Innholdsmangfold:

- Samisk allmennkringkastingsplakat med tydelige oppdrag opprettes, også for å kunne evaluere en språklig, geografisk og sjangermessig bredde. Kravene til det samiske innholdet i NRK-plakaten må skjerpes slik at de kan måles.
- Kommersielle allmennkringkastere forpliktes til å ha samisk programinnhold. Det samiske

innholdet må være konkret og tydelig, slik at man kan evaluere innholdet på en god måte. Motivasjonstiltak eller holdningskampanjer overfor øvrig presse for å sikre økt samisk innhold i deres dekning.

- Mediestøtten utvides slik at samiske medier kan bygge opp sterke redaksjoner med lokalkontorer som kan lage et godt og bredt innhold til sitt publikum.
- Skape fagarenaer for samiske medier interessert i digitalisering og innovasjon.
- Se nærmere på Sametingets direkttestøtteordning til samiske medier og vurdere krav om innhold, sjanger, produksjon og formidling.
- Ta initiativ til økte bevilgninger til samiske filmer og serier for barn og unge.

INNSATSOMRÅDE 3: Bruksmangfold

- Iverksette tiltak som sørger for at samiske mediebrukere har tilgang til ulike medier.
- Jobbe for et likeverdig samisk mediemangfold, der samiske brukere over hele landet har like god tilgang til medier uavhengig av geografi og språk.
- Systematiske vurderinger av et samisk mediemangfold og samiske medievaner opprettes og oppfølges.
- Motivere til opprettelse og utvikling av digitale samiske mediealternativer til samiske barn og unge, på lik linje med nasjonale og internasjonale medietilbud.

INNSATSOMRÅDE 4: Rekruttering og kunnskap

- Søke samarbeid med Samisk høyskole og andre utdanningsinstitusjoner.
- Frembringe kunnskap/statistikk om samisk medieutvikling, mediebruk, mangfold, etc., som støtte og bakgrunn for ny samisk mediepolitikk.
- Rekruttering av samisk språk- og kulturkompetanse innenfor samiske og norske medier. Journalistisk opplæring til samiskspråklige, potensielle nye skribenter, spesielt i lule- og sørsamisk område.
- Initiere og motivere forskning som blant annet gir kunnskap om ulike mediers betydning for samisk samfunnsutvikling, samisk språk og kultur i forhold til majoritetsspråk og –kultur, endring av medievaner i den samiske befolkningen.
- Utvikling av produksjonsmiljøer som dekker ulike sjangre

Kunnskapsgrunnlag

Litteraturliste

Aalen, Ida (2013). *En kort bok om sosiale medier*, Fagbokforlaget, Bergen

Chilisa, Bagele (2012). *Indigenous Research Methodologies*, Sage Publications Inc, Los Angeles

Josefsen, Eva og Eli Skogerbø (2011). 'Den samiske offentligheten: mediedekningen av sametingsvalgkampen 2009', i Eva Josefsen og Jo Saglie (red), *Sametingvalg. Velgere, partier, medier*, Abstrakt forlag AS

Mecsei, Monica (2018). 'Samisk filmbølge baner vei', i *Samiske tall forteller 11. Kommentert statistikk 2018*. Sami Allaskuvla s. 83-99

Rasmussen Torkel (2016) 'Samiske medier for barn og ungdom', i *Samiske tall forteller 9. Kommentert samisk statistikk 2016*. Sami Allaskuvla: s. 98- 123.

Selle, Per, Semb, Anne Julie, Strømsnes Kristin, Nordø, Åsta Dyrnes. *Den samiske medborgeren*. Underkapittel *Mediebruk*, i kapittel 4. Cappelen Damm: s. 108 - 128.

Skogerbø, Eli, Josefsen, Eva, Ni Bhroin, Niamh (2015). Kapittel 10: *Samepolitikk på dagsorden*. Red.

Bjerkli Bjørn, Selle, Per. Samepolitikkenes utvikling, Gyldendal Akademisk: s 250- 273.

Rapporter, notater og utredninger

Allmennkringkastingsrapporten 2017, Medietilsynet

Kalstad, Johan Ailo: En samisk mediepolitikk- forberedende notat for Sametinget, 2016.
NRKs årsrapport 2017

FNs erklæring om urfolks rettigheter

ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater, ratifisert av Norge i 1990

Kongeriket Noregs grunnlov, 1814

Norden – nye muligheter. Forslag til økt mobilitet og integrasjon mellom de nordiske landene, 2018.

Norges Offentlige utredninger, NOU 2016: 18. Hjertespråket. Forslag til lover, tiltak og ordninger for samiske språk.

Norges Offentlige utredninger, NOU 2017:7. Det norske mediemangfoldet. En styrket mediepolitikk for borgerne.

Regjeringens handlingsplan for samiske språk 2009-2016

Sametingets budsjett 2018

Sametingsmelding om samisk språk (2012)

Sametingets årsmelding 2010

Sámi Journalisttaid Searvi / SJS (2018), Årsmøteuttalelse 2018

Skogerbø, Eli (2000): Samiske medier: bruk, innhold og rammevilkår, Universitetet i Oslo

Vær Varsom-plakaten, Pressens Faglige Utvalg

Nettartikler

«[Staten og TV2 skriver under avtale for kommersiell allmennkringkasting](#)», pressemelding 26.09.2018, Kulturdepartementet

Deltakerliste fra innspillsmøtene

Innspillsmøte i Karasjok, 8. oktober 2018:

- Einar Bondevik, sørsamisk kirkeblad Daerpies Dierie
- Nils Martin Kristensen, Guovdageainnu Lagas Radio (GLR)
- Jan Skoglund Paltto og Anne Berit Anti, Sámi ođasmágasiidna/iSámi Press
- Mona Solbakk, Pål Hivand og Elle Márjá S. Sara, NRK Sápmi
- Geir Wulff og Lars Birger Persen, Ságat
- Stine Sand og Elin Johansen, Institutt for reiseliv og nordlige studier, UiT Norges

Arktiske Universitet

Innspillsmøte i Kautokeino, 12. oktober 2018:

- Liv Inger Somby, Sámi Allaskuvla
- Nils Johan Heatta og Johan Ante Utsi, Sámi Journalisttaid Searvi (SJS)

Inviterte aktører

Nuorttanaste
Ungdomsmagasinet Š
Idut forlag
Sámis
Bárjås
NuorajTV
Ávvir
Medialinja ved samisk videregående skole, Karasjok
Internasjonalt samisk filminstitutt (ISFI)
HighNorth news, Nord universitet
Sett nordfra.noKyst og fjord
Snåsningen
Snåsanytt
Nea Radio
Arbeidets Rett
Fjell-Ljom avisFosenavisa
Nord-Salten lokalavis
Vesterålen Online
Fremover
Trønder Avis

Skriftlige innspill

NRK Sápmi
Daerpies Dierie
Idut

Sametingets plenum - 058/18

Merknad 1 - Senterpartiet, representant Elisabeth Erke

De siste ukers hendelser hvor så å si alle kommunikasjonslinjer som mobil, fiber og DAB nett lå nede i Finnmark, viser at det i dag ikke er tilfredsstillende. Media har en sentral rolle også som informasjons- og kommunikasjonskanal. For samfunnsikkerhet og beredskap vil vi ha behov for stabile kommunikasjonskanaler. Media må fortsatt ivareta sin varslingsrolle i forhold til sikkerhet og beredskap. Sårbarheten i forhold til teknologiutvikling bør også ha fokus på VHF og FM nettet.

Samiske samfunn og folk som ferdes alene på vidda, i skogen eller på havet fortjener sikkerhet og trygghet på lik linje med andre deler av landet.

Merknad 2 - Høyre, representant Lars Filip Paulsen

Viser til Forskrift om tilskudd til samiske aviser

1. Formål

Tilskuddet til samiske aviser og samisk språklige avissider skal legge til rette for demokratisk debatt, meningsdanning og språkutvikling i det samiske samfunnet.

§7 Kultur- og kirke departementet fastsetter fordelingen av bevilgningen over kap. 335, post 75 til henholdsvis produksjonstilskudd, tilskudd til produksjon av avissider på lule- og sørsamisk og eventuelle øremerkede tilskudd. Tilskuddet til lulesamiske og sørsamiske sider kan utgjøre til sammen inntil 4 prosent av årets bevilgning på posten.

§ 9. Tilskudd til avissider på lule- og sørsamisk

Tilskudd til avissider på lule- eller sørsamisk ytes til avis som utgis i eller har en betydelig dekning innenfor de lule- eller sørsamiske kjerneområdene. Det er ikke noe krav at avisen kan defineres som samisk avis etter forskriftens § 3. For øvrig gjelder vilkårene i § 4 og § 5. Tilskuddet beregnes ut fra antall utgivelser multiplisert med antall sider med egenprodusert nyhets- og aktualitetsstoff på lule- eller sørsamisk

Dette medlemmet mener denne medieforskriften bidrar til å undergrave de overordnede målsetninger og formålet med hele forskriften. Skal man oppnå formålet om en demokratisk, meningsdanning og språkutvikling i hele det samiske samfunnet, så må Sametinget være en premissleverandør for at dette skal oppfylles.

Medietilskuddet, som fås i sin helhet av Ságat og Ávvir, bør fordeles etter en annen kostnadsnøkkel enn 4% regelen nedsatt i forskriften. De samiske avisene Ávvir og Ságat skal i teorien dekke samiske miljøer i hele Norge, men klarer ikke å favne om alt. Konsekvensen av nåværende forskrift er at Ságat og Ávvir ikke har journalister i lule- eller sørsamisk område (sør for Ofotfjorden), ei heller kontorer. Resultatet av dette er at det sjelden skrives fra lule- og sørsamisk område i disse avisene. Og aldri skrives på lule- eller sørsamisk språk.

Som sametingsrepresentanter er det en svakhet å ikke vite om saker og problemstillinger som er i hele det samiske samfunnet. Dette kan føre til at bl.a demokratisk debatt, prosesser og politiske beslutninger på Sametinget blir svekket, og i verste fall besluttet på bakgrunn av manglende kunnskaper.

Samisk presse driver ikke like god kritisk journalistikk på mindre samiske grupperinger som sjøsamer, lulesamer og sørsamer. Mediebildet domineres i stor grad av temaer som reindrift og innlandsproblematikk og det mangler generelt spennvidde i det samiske nyhetsbildet.

En annen stor utfordring i spesielt sørsamisk- og lulesamisk språkområde, er at det er begrenset tilgang på samiskspråklige, fagutdannende journalister/skribenter. Flere av mediene som publiserer innhold på lule- og sørsamisk, har erfart at det kan være krevende å finne journalister og bidragsytere som behersker språkene. Mange er avhengig av å kjøpe oversettertjenester for å kunne tilby innhold på disse språkene. Her pekes det på to ulike tiltak, der det ene handler om et lengre utdanningsløp, mens det andre tiltaket dreier seg om kursing og lignende over en kortere periode. Bransjen etterlyser initiativ fra Sametinget og samiske utdanningsinstitusjoner, gjerne i samarbeid, som tar sikte på å utdanne flere samiskspråklige journalister i alle de samiske språkene, og/eller sørge for faglig påfyll i form av kortere workshops, egne fagdager om og for samisk media og andre lignende journalistiske kurs. Disse kan rette seg mot samiskspråklige som er potensielle skribenter, men som mangler fagkunnskap.

Fra Handlingsplan for samiske språk - status 2011 – 2013 er det grunnlag for å stille spørsmål om Sametinget selv har bidratt til en urettferdig fordeling av medietilskuddet, basert på følgende;

Tiltak 70 Samiske aviser – økt bruk av lulesamisk og sørsamisk Ansvarlig: Kulturdepartementet Mulighetene for større språklig differensiering i tilskuddsordningen for samiske aviser ble utredet av Medietilsynet, og en rapport ble sendt på høring 25. august 2009. I rapporten gikk tilsynet imot språklig differensiert beregning av støtte eller andre språkkrav. Tilsynet foreslo imidlertid at de språkpolitisk begrunnede elementene i støtteordningen (i praksis tilskuddet til produksjon av avissider på lule- eller sørsamisk i norske lokalaviser) skulle tas ut av pressestøtten og overføres til Sametinget. Forslaget fikk bred støtte i høringen. I brev til departementet 27. oktober 2010 meldte Sametinget at de, bl.a. på bakgrunn av drøftinger med de samiske avisene, likevel ikke ønsket endringer i regelverket, jf. også Sametingets årsmelding for 2010 kap. 4.15 Medietilbud. Departementet har etter dette lagt til grunn at

det ikke er grunnlag for å gå videre med dette konkrete tiltaket. Kulturdepartementet viser likevel til at det innenfor tilskuddsordningen for samiske aviser er innført et særlig tilskudd til produksjon av avissider på lule- og sørsamisk. Ordningen er begrunnet nettopp i et ønske om å styrke medietilbudet på disse språkene. I 2011 mottok Lokalavisa NordSalten (lulesamisk) og Snåsningen (sørsamisk) henholdsvis 546 000 og 374 400 kroner i tilskudd etter denne ordningen. Sametingets årsmelding for 2010, kapittel 4.15 Medietilbud «I den forbindelse understreket Sametinget at det fortsatt må skje en styrking og utvikling av medietilbudet på lule- og sørsamisk.

Medlemmet fra Høyre mener at Sametinget må være en pådriver for at medietilskuddet endres etter en annen fordelingsnøkkel og krav til samiske medier om å dekke nyhetsbilder fra hele det samiske samfunnet, og ikke bare deler av den. Dette for å oppnå formålet om å legge til rette for demokratisk debatt, meningsdanning og språkutvikling i det samiske samfunnet.

Medlemmet mener også at dersom Sametinget overtar medietilsynet, så kan det styrke de små samiske områdene. Men det forutsettes først og fremst at Sametinget selv ønsker å ta det ansvaret med å sikre likeverd mellom samiske språk.

Saken fremlagt 04.12.18 kl. 15.55. Debatt 07.12.18 kl. 09.05

Votering

Det ble ikke votert over saken

Protokoll tilførsler

Det ble ikke fremmet noen protokolltilførsler i saken.

Talaliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Henrik Olsen, saksordfører	
2	Lars Filip Paulsen	Kåre Olli
		Mathis Nilsen Eira
		John Kappfjell
	Lars Filip Paulsen	
3	Runar Myrnes Balto	
4	Ann-Elise Finbog	
5	Cecilie Hansen	
6	Klemet Klemetsen	
7	Mathis Nilsen Eira	
8	Ronny Wilhelmsen	Runar Myrnes Balto
		Lars Filip Paulsen
		Klemet Erland Hætta
	Ronny Wilhelmsen	
9	Jon Isak Gælok	
10	Márjá-Liissá Partapuoli	Synnøve Søndergaard
	Márjá-Liissá Partapuoli	
11	Kåre Olli	
12	Runar Myrnes Balto	
13	Bjørn Inge Mo	Ann-Elise Finbog
		Runar Myrnes Balto

	Bjørn Inge Mo	
14	Tor H. Mikkola	Aili Keskitalo
		Márjá-Liissá Partapuoli
	Tor H. Mikkola	
15	Vidar Andersen	
16	Henrik Olsen, saksordfører	

SP - vedtak:

Sametinget har drøftet Sametingsrådets redegjørelse om samiske medier. Redegjørelsen er vedlagt protokollen.

Saken avsluttet 07.12.18 kl. 10.45

Ášši/Sak 059/18	Sametingets plenum	Dato: 04.12.2018-07.12.2018
-----------------	--------------------	-----------------------------

Sametingsrådets likestillingspolitiske redegjørelse om seksuell orientering og kjønnsidentitet

	Arkivsaknr. 18/4405
--	-------------------------------

Vedlegg

Forslag og merknader

Sametingsrådets forslag til innstilling:

Redegjørelsen tas til etterretning.

Sametingsrådets likestillingspolitiske redegjørelse om seksuell orientering og kjønnsidentitet

Innledning

Sametingets handlingsplan for likestilling 2009-2013 har dannet grunnlaget for sametingsrådets arbeidet med seksuell orientering og kjønnsidentitet i Sametinget de siste årene. Virkeperioden for denne handlingsplanen er gått ut. I 2015 ble derfor sametingsrådets redegjørelse om kjønnslikestilling utarbeidet der holdninger til lesbiske og homofile samer er et av punktene som det fokuseres særskilt på. Denne redegjørelsen er en del av prosessen mot en ny sametingsmelding om likestilling.

Likestilling er kjernen i Sametingets virksomhet. Vi jobber for at den samiske befolkningen har samme rettigheter og muligheter som befolkningen for øvrig. Som samer er vi en minoritet og vi vet hva det innebærer å være i mindretall. Astri Dankertsen skriver i sin ph.d. avhandling fra 2016 at «[N]år norsk er det som oppfattes som normalt og nøytralt, innebærer dette at man som samisk stikker seg ut, i kraft av å være annerledes. Denne opplevelsen av annerledeshet er noe som subjekter blir nødt til å håndtere sosialt og affektivt.». Hun viser videre til ekstraarbeidet ved å tilhøre en minoritetsgruppe og det ubalanserte maktforholdet som man gjerne befinner seg i når man tilhører en minoritet, og det nødvendige, men gjerne totalt usynlige ekstraarbeidet som det medfører.

Dette merarbeidet går ut på hvordan man håndterer og artikulerer sin egen annerledeshet, og hvordan man forsøker å passe inn i et samfunn som ofte er definert av en majoritetsbefolkning som ikke kjenner så godt til hva det vil si å være samisk i dagliglivet. *Minoriseringens merarbeid* er en måte å beskrive den formen for undertrykkelse som ikke er direkte diskriminering, men som likevel kan oppleves som belastende for dem som opplever det i dagliglivet. Mye av dette handler ikke nødvendigvis om eksplisitt diskriminering eller mobbing. Det kan like gjerne være eksotifisering, mistenksomhet eller en opplevelse av eksklusjon, samt å ikke bli tatt på alvor.

Samisk etnisitet og seksuell orientering kan utgjøre en samvirkende diskriminering. Å være en "minoritet i minoriteten" kan bety mobbing og diskriminering både på grunn av samisk etnisitet, og på grunn av seksuell orientering. For enkelte kan samfunnets syns på lhbtq-personer lede til en følelse av å måtte velge mellom å leve ut sin seksuelle orientering, eller å leve som en del av det samiske samfunnet.

Et likestilt samisk samfunn med like rettigheter og muligheter for alle, er et overordnet mål for Sametinget. I denne sammenheng blir inkludering og arbeid mot diskriminering og ekskludering et viktig mål.

Mål:

Bidra til likestilling og hindre diskriminering.

Status

Diskriminering

I en artikkel om selvopplevd diskriminering av samer i Norge fremgår det at mange rapporterer om ulike former for selvopplevd diskriminering. Omtrent 1 av 5 opplevd diskriminering. Omtrent en tredjedel av dem som har blitt diskriminert sier diskrimineringen har skjedd de siste to årene. Samer med sterk samisk tilknytning bosatt i typiske samiske minoritetsområder rapporterer den høyeste forekomsten av diskriminering, både skjedd før og siste to årene. Den vanligste formen for diskriminering som ble rapportert av samer var etnisk diskriminering, etterfulgt av diskriminering på grunn av kjønn og geografisk tilhørighet.

Samer opplever diskriminering på flere arenaer. Den mest vanlige arenaen er på skolen, i arbeidslivet og i lokalsamfunnet. Videre rapportere mange samer å ha blitt møtte med krenkelser i møte med det offentlige, på internett og når går i butikken eller ved restaurantbesøk. Samer har opplevd/opplever i langt større grad diskriminering fra medelever/studenter, lærere/andre ansatte på skolen, arbeidskollegaer, offentlige tjenestemenn, annen etnisk gruppe enn dem selv (majoritetsbefolkningen), ukjente personer og samme etniske gruppe som dem selv (andre samer) enn majoritetsnordmenn.

Selv om mange samer opplever å ha blitt diskriminert, er det få samer som melder saker inn til Likestillings og diskrimineringsombudet (LDO). Bare 1.8% (45 personer) av dem som rapporterte å ha blitt diskriminert som hadde vært i kontakt med LDO. Årsaken til at samer som blir diskriminert ikke tar kontakt med LDO for å få hjelp kan være knyttet til mange årsaker. En av disse kan være knyttet til samiske normer og tradisjoner, der man skal fremstå som sterk og ikke søke hjelp utenfor familien når man møter motgang. En annen årsak til at samer ikke søker hjelp angående selvopplevd diskriminering kan være knyttet til kulturelle og språklige barrierer.

Samtidig så viser undersøkelser at LHBTQ-personer opplever mer diskriminering enn befolkningen for øvrig: https://www.buudir.no/Statistikk_og_analyse/lhbtq/holdninger/. På den bakgrunn kan det være grunn til å anta at LHBTQ-personer med samisk bakgrunn opplever mer diskriminering enn befolkningen for øvrig, og også innad i forhold til LHBTQ-personer uten samisk bakgrunn. Når man ser på en annen minoritet i det samiske samfunnet så viser levekårsundersøkelser blant samer med utviklingshemming at personer med utviklingshemming med samisk bakgrunn opplever mer diskriminering enn personer med utviklingshemming uten samisk tilhørighet. Poenget her er imidlertid at det mangler forskning på dette området. Vi har svært lite kunnskap om LHBTQ-personer med samisk tilhørighet.

Levekår

Forskningsrapporter forteller om bedre levekår for lesbiske og homofile i dag enn for ti og tjue år siden, og holdningene overfor LHBTQ-personer blir stadig mer positive. Likevel vet vi at det for mange fortsatt byr på utfordringer å være LHBTQ. Fremdeles er det LHBTQ-personer som føler at de må skjule sin identitet, levekårene er på flere områder gjennomsnittlig dårligere, og selvmordstallene er bekymringsfulle.

Blant homofile og lesbiske er andelen som har forsøkt å ta sitt eget liv mer enn dobbelt så høy som blant heterofile, og enda høyere for bifile. Større grad av psykisk uhelse gjelder for alle de ikke-heterofile gruppene, særlig for unge under 30 år. På tross av positiv utvikling, har så mange som 19 % av bifile kvinner, 12 % av lesbiske, 11 % av bifile menn og 10 % av homofile menn rapportert om selvmordsforsøk. Andelene blant heterofile kvinner og heterofile menn ligger på 5-6 %.

Trakassering og mobbing av LHBTQ-personer i skole og utdanning: I Anderssen og Malteruds levekårsundersøkelse fra 2013 ble respondentene spurt om de har blitt trakassert på studiestedet minst en gang i løpet av de siste 12 månedene, og hvem de opplever å ha blitt trakassert av. Det var flest blant homofile menn som oppga at de hadde blitt mobbet av medstudenter og lærere. I denne gruppen hadde 37 % blitt mobbet av medstudenter.

Lesbiske, homofile og bifile har hatt diskrimineringsvern i arbeidslivet siden 1998. Transpersoner fikk vern mot diskriminering fra 2014 og nylig har arbeidsgivere fått plikt til å gjennomføre tiltak for likestilling på alle diskrimineringsgrunnlagene. Mange [LHBTQ-personer](#) kvier seg for å være åpne overfor ledere, kollegaer og klienter (Andersen og Malterud, 2013).

Begrep

Seksuell orientering: Seksuell orientering handler om hvem vi blir forelsket i, seksuelt tiltrukket av, og ønsker å være sammen med.

De vanligste seksuelle orienteringene er heterofil, homofil, bifil og lesbisk. Noen bruker også skeiv. LHBTQ er en forkortelse for lesbiske, homofile, bifile, transpersoner og queer. Det er et samlebegrep for disse minoritetsgruppene, og brukes oftest som forstavelse; for eksempel LHBTQ-personer, LHBTQ-perspektiv og LHBTQ-forskning.

Kjønnsidentitet: En persons indre opplevelse av å være kvinne, mann, både kvinne og mann eller ingen av delene. De fleste identifiserer seg med det kjønnet de ble tilskrevet ved fødsel, men ikke alle.

Heteronormativitet: Heteronormativitet betyr at heteroseksualitet og ciskjønn stort sett alltid blir tatt for gitt når mennesker møtes. Heteronormen omfatter de kulturelle og sosiale institusjoner, normer, praksiser og språk som reflekterer at samfunnet og kulturen forutsetter at alle mennesker er heterofile.

Den heteronormative seksualiteten har fokus på reproduksjon, og den heterofile kjernefamilien blir

naturgitt og universell. Det gjør at lhbtq-personer blir sosialt usynlig og annenrangs. I et heteronormativt samfunn er alle ikke-heterofile i minoritet og antas å være heterofile med mindre det motsatte er bevist.

Lesbisk: å være lesbisk handler både om praksis, tiltrekning og identitet. En lesbisk kvinne tiltrekkes av eller forelsker seg i personer av samme kjønn, altså andre kvinner. Både cispersoner og transpersoner kan være lesbiske.

Homofil: å være homofil handler både om praksis, tiltrekning og identitet. En homofil mann eller kvinne tiltrekkes av eller forelsker seg i personer av samme kjønn. Både cispersoner og transpersoner kan være homofile.

Bifil: å være bifil handler både om praksis, tiltrekning og identitet. En bifil person tiltrekkes av eller forelsker seg i mennesker uavhengig av hvilket kjønn den andre har. Bifil som begrep, levemåte eller identitet, bryter med en forståelse om at befolkningen kan deles inn to grupper, heterofile og homofile. Bifile kan dermed oppleve usynliggjøring, ikke å bli tatt på alvor og annen diskriminering blant både heterofile og homofile.

Transperson: transperson er et paraplybegrep for personer som har et utseende eller identitet som uttrykker et annet kjønn enn det som ble registrert for dem ved fødsel. Ordet transperson er en oversettelse av det engelske «transgender».

Det vanligste er å ha en identitet eller kjønnsuttrykk som er motsatt det biologiske utgangspunktet, mann-til-kvinne (MtK) eller kvinne-til-mann (KtM). Noen transpersoner føler at de verken er menn eller kvinner og utfordrer vårt todelt kjønnsystem ved å innta plassen som et tredje kjønn, eller ved ikke å definere seg i kjønnskategorier overhodet. Transseksuelle blir internasjonalt regnet inn under paraplybegrepet, men dette er det en pågående debatt omkring i Norge.

Å ha en transidentitet handler om en persons selvopplevde kjønnsstilørighet eller hvordan denne uttrykkes. Det sier ikke noe om personens seksualitet eller seksuelle legning. Transpersoner kan være skeive, lesbiske, heterofile, bifile eller homofile. Transperson, eller kortformen «trans/trans*», er det motsatte av å være cisperson – de som føler seg som sitt medfødte biologiske kjønn.

Queer: queer er det engelske ordet for skeiv. Queer brukes som en samlebetegnelse for de som ikke ønsker å bli plassert i en bestemt identitetskategori basert på hvilken seksuell orientering de har eller hvilket kjønn de tilhører.

Cisperson/ciskjønn/cis: Å være cisperson/ciskjønn/cis betyr at du identifiserer deg med det biologiske kjønn du ble tildelt ved fødsel. En ciskvinne ble tildelt kjønn som kvinne ved fødsel og identifiserer seg som kvinne, og en cismann ble tildelt kjønn som mann ved fødsel og identifiserer seg som mann. Begrepet er tatt i bruk som en motsats til transperson/transkjønn/trans, og tydeliggjør at alle har en kjønnsidentitet. Både heterofile, bifile, homofile, lesbiske og interkjønnpersoner kan være cispersoner.

Sámi Giellagaldu har normert termer på dette fagfeltet i februar 2018:

<http://www.giella.org/meetings/90VVh9KWTCMWyKuAs4skc>

Framtidige utfordringer

Forskning og litteratur

Intervjuer med lesbiske og homofile samer viser at dette er en gruppe som har opplevd avvising og diskriminering, men som samtidig er stolte av å være både samer og lesbiske eller homofile. Felles for livsfortellingene til lesbiske og homofile samer er erfaringer med taushet om homoseksualitet, problemstillinger knyttet til identitet og det å leve i små tette samfunn, samt psykiske belastninger.

Samtidig vet vi at det er mange samer som ikke føler seg velkommen eller hjemme i det samiske fellesskapet på grunn av sin kjønnsidentitet, og de blir møtt med taushet. Dette kan vi som fellesskap ikke akseptere. Vi må tørre å snakke om kjønnsidentitet i samisk samfunn. Både om det å være mann, om det å være kvinne og det å ikke føle seg helt hjemme i noen av de to kjønnskategoriene – eller å

føle seg hjemme i begge.

Sosiolog Merethe Giertsens artikkel fra 2002 «En minoritet i minoriteten. Homofile i samiske miljø og samer i homofile miljø» var det eneste som var skrevet om temaet før rapporten "Lesbiske og homofile i Sápmi. En narrativ levekårsundersøkelse" kom i 2009. I rapporten går det fram at fire fenomener er gjennomgående i intervjuene med lesbiske og homofile i samiske samfunn. Dette er tausheten om homoseksualitet, det sterke religiøse innslaget, identitet og tilhørighet til flere minoriteter, og utstøting og sosial ekskludering. I undersøkelsen framgår det også at det er mindre vanskelig å være åpen som lesbisk enn som homofil. Dette kan skyldes at mannsrollen i samiske samfunn kan oppleves å være smal. Det er vanskelig å si sikkert hvor mange homofile og lesbiske samer som lever i Norge i dag, men ifølge studien kan det anslagsvis dreie seg om mellom 1 000 og 1 500 personer. Studien viser til at det samiske lesbiske og homofile miljøet i nord er lite, og at det er få som lever åpent.

Prosjektet "Queering Sapmi" fra 2013 er et viktig tiltak for større åpenhet. I dette prosjektet har lesbiske, homofile, bifile og transpersoner i samiske samfunn fått komme til ordet og fått fortelle sin historie både i en bok og i en utstilling. De samme fenomenene som levekårsundersøkelsen fra 2009 viser til går igjen i «Queering Sápmi»-prosjektet. Sametinget har også støttet prosjektet økonomisk.

I Ane Hedvig Heidrunsdotter Løvolds mastergradsavhandling «The silence in Sápmi - and the queer Sami breaking it» fra 2014 blir årsakene bak tausheten utforsket. Årsakene til at det har vært så taust rundt det å være skeiv same, finner Løvold i tre forhold: Læstadianismens sterke posisjon, en særlig sterk heteronormativitet – ideen om at alle er heterofile og at man er mann og kvinne på bestemte måter, samt en ikke-konfronterende kultur.

Berit Margrethe Oskal beskriver i forordet til sin mastergradsavhandling «**Garra boját ja fiinna nieiddat** Heteronormativitehta sámi čáppagirjjálašvuodas» fra 2015 hvordan flesteparten av dem hun snakket med om masteroppgaven ikke visste hva heteronormativitet er. Det er så innarbeidet at de fleste ikke tenker over det. Avslutningsvis viser hun til at et heteronormativt samfunn ikke er like selvsagt for LHBTQ-personer. Av Oskals analyse fremgår det at LHBTQ-personer blir usynliggjort og diskriminert og at slik forblir samfunnet uvitende om alternative livsstiler. Hun viser også til at det er nødvendig å synliggjøre og forske mer på heteronormativitet fordi det er den beste måten å hindre diskriminering av LHBTQ-personer.

Fornorskning og sannhetskommisjonen

Ofte blir homofili møtt med en stillestående aksept, og det snakkes ikke åpent om dette. Og nettopp denne tausheten kan være vanskelig å forholde seg til når man er lesbisk, homofil eller bifil i samiske samfunn. I forsoningskommissjonstida var det å være same noe vi ikke snakket om. Alle har imidlertid behov for å synliggjøre og snakke om hvem vi er, og å få aksept for det.

En av informantene i Løvolds masteroppgave snakket om at forsoningskommissjonen som samene har blitt utsatt for har skapt en kultur der det er lite rom for annerledeshet. Han mener den lærte samene å underkommunisere og ikke konfrontere andre med annerledeshet.

Arbeidet med sannhets- og forsoningskommissjon er det store forventninger til i det samiske samfunn. Mange ser frem til å få anledning til å fortelle sin historie og hva forsoningskommissjonen har betydd for dem. Vi vet at denne saken er sårbar og vekker til live mange følelser. Men vi har tro på at gjennom gjensidig respekt og toleranse for hverandres opplevelser og erfaringer vil denne prosessen være med på å bringe oss videre som enkeltmennesker og folk. Forsoningspolitikken var omfattende og preget oss som folk og enkeltpersoner på mange områder. Historiefortelling er viktig, men også hvilke konsekvenser vi i dag opplever.

Religion og maskulinitetsnormer

I Grønningsæter og Nuland (2009) beskriver forskerne også religionen som et hinder for frigjøring, og at det å skulle stå frem som lesbisk eller homofil same har et religiøst innslag. Løvold (2014) finner at maskulinitetsnormer står sterkt, og særlig i Indre Finnmark, hvor det forventes at man skal være maskulin på en bestemt måte, mens den samme barrieren ikke eksisterer i samme grad for lesbiske samer. De som har stått frem med sin seksuelle orientering har beskrevet det som en belastning, men en erfaring de har kommet styrket ut av og som oppleves som en personlig seier (Grønningsæter og Nuland, 2009).

Det internasjonale rettighetsarbeidet

Situasjonen for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner tilhørende urfolkssamfunn, er knapt nevnt i det internasjonale rettighetsarbeidet for urfolk. I Nord-Amerika snakkes det om two-spirited people. Sametinget bør gå foran som et godt eksempel i arbeidet med å inkludere kjønnsidentitet og seksuell legning i vårt internasjonale arbeid. Og da ikke som en samlebetegnelse over spesielt utsatte grupper i urfolkssamfunn (kvinner, barn, unge, funksjonshemmede, lesbiske, homofile osv), men som ulike grupper med sine egne spesielle utfordringer som arbeides med separat.

Veien fremover

En ny organisasjon for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner, Queering sámít, ble etablert i 2014. Den ble dessverre lagt ned etter kort tid, men det er tatt initiativ til å starte opp en ny organisasjon samt at en norsk organisasjon har opprettet kontakt med skeiv samisk ungdom.

Det er blitt arrangert flere Sápmi pride med politisk deltagelse fra Sametinget. Sametinget arrangerte i 2015 en fagdag. Det blir flagget med regnbueflagget utenfor sametingsbygningen i Karasjok. Sametinget ønsker å bidra til en fortsatt positiv utvikling for lesbiske, homofile og bifile i samiske samfunn.

Avslutning

Sametingsrådet har hatt gode erfaringer med Sametingets handlingsplan for likestilling 2009-2013 og sametingsrådets likestillingspolitiske redegjørelse 2012.

Vi vil at det skal utarbeides en sametingsmelding for likestilling for inneværende valgperiode. Vi ønsker også å fortsette arbeidet med likestilling på den internasjonale arenaen. Sametingsrådet foreslår å følge opp redegjørelsen med en egen sametingsmelding om likestilling, der seksuell orientering og kjønnsidentitet er et av innsatsområdene. Øvrige innsatsområder er kjønnslikestilling, vold i nære relasjoner og funksjonsnedsettelse. Arbeidet påbegynnes i 2019.

Visjon:

Et likestilt samisk samfunn med like rettigheter og muligheter for alle.

Mål:

Bidra til likestilling og hindre diskriminering.

Strategier:

Bidra til større åpenhet og aksept om ulike seksuelle orienteringer og kjønnsidentiteter gjennom holdningsskapende arbeid.

Bidra til økt kunnskap om ulike seksuelle orienteringer og kjønnsidentiteter gjennom utvikling av læremidler.

Bidra til at det kan etableres arenaer og organisasjoner som kan ivareta samiske LHBTQs rettigheter.

De framtidige innsatsområdene i Sametingets likestillingsarbeid kommer i ny sametingsmelding for likestilling og i Sametingets budsjett.

Sametingets plenum - 059/18

Saken fremlagt 04.12.18 kl. 16.05. Debatt 07.12.18 kl. 10.45

Votering

Det ble ikke votert over saken.

Protokoll tilførsler

Det ble ikke fremmet noen protokolltilførsler i saken.

Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Mikkel Eskil Mikkelsen, saksordfører	
2	Ann-Elise Finbog	Tor Gunnar Nystad
	Ann-Elise Finbog	
3	Lars Filip Paulsen	
4	Ann Karin Kvernmo	
5	Jørn Are Gaski	Anne Henriette Reinås Nilut
	Jørn Are Gaski	
6	Jon Isak Gæløk	Jørn Are Gaski
7	Anne Henriette Reinås Nilut	
8	Cecilie Hansen	
9	Aili Keskitalo	Jørn Are Gaski
	Aili Keskitalo	
10	Bjørn Inge Mo	Jon Isak Gæløk
	Bjørn Inge Mo	
11	Kåre Olli	
12	Niko Valkeapää	
13	Márjá-Liissá Partapuoli	
14	Vidar Andersen	
15	Klemet Erland Hætta	
16	Runar Myrnes Balto	
17	Mikkel Eskil Mikkelsen, saksordfører	

SP - vedtak:

Sametinget har drøftet Sametingsrådets redegjørelse om seksuell orientering og kjønnsidentitet.

Innledning

Sametingets handlingsplan for likestilling 2009-2013 har dannet grunnlaget for sametingsrådets arbeidet med seksuell orientering og kjønnsidentitet i Sametinget de siste årene. Virkeperioden for denne handlingsplanen er gått ut. I 2015 ble derfor sametingsrådets redegjørelse om kjønnslikestilling utarbeidet der holdninger til lesbiske og homofile samer er et av punktene som det fokuseres særskilt på. Denne redegjørelsen er en del av prosessen mot en ny sametingsmelding om likestilling.

Likestilling er kjernen i Sametingets virksomhet. Vi jobber for at den samiske befolkningen har samme rettigheter og muligheter som befolkningen for øvrig. Som samer er vi en minoritet og vi vet hva det innebærer å være i mindretall. Astri Dankertsen skriver i sin ph.d. avhandling fra 2016 at «[N]år norsk er det som oppfattes som normalt og nøytralt, innebærer dette at man som samisk stikker seg ut, i kraft av å være annerledes. Denne opplevelsen av annerledeshet er noe som subjekter blir nødt til å håndtere sosialt og affektivt.». Hun viser videre til ekstraarbeidet ved å tilhøre en minoritetsgruppe og det ubalanserte maktforholdet som man gjerne befinner seg i når man tilhører en minoritet, og det nødvendige, men gjerne totalt usynlige ekstraarbeidet som det medfører.

Dette merarbeidet går ut på hvordan man håndterer og artikulere sin egen annerledeshet, og hvordan man forsøker å passe inn i et samfunn som ofte er definert av en majoritetsbefolkning som ikke kjenner så godt til hva det vil si å være samisk i dagliglivet. *Minoriseringens merarbeid* er en måte å beskrive den formen for undertrykkelse som ikke er direkte diskriminering, men som likevel kan oppleves som belastende for dem som opplever det i dagliglivet. Mye av dette handler ikke nødvendigvis om eksplisitt diskriminering eller mobbing. Det kan like gjerne være eksotifisering, mistenksomhet eller en opplevelse av eksklusjon, samt å ikke bli tatt på alvor.

Samisk etnisitet og seksuell orientering kan utgjøre en samvirkende diskriminering. Å være en "minoritet i minoriteten" kan bety mobbing og diskriminering både på grunn av samisk etnisitet, og på grunn av seksuell orientering. For enkelte kan samfunnets syns på lhbtq-personer lede til en følelse av å måtte velge mellom å leve ut sin seksuelle orientering, eller å leve som en del av det samiske samfunnet.

Et likestilt samisk samfunn med like rettigheter og muligheter for alle, er et overordnet mål for Sametinget. I denne sammenheng blir inkludering og arbeid mot diskriminering og ekskludering et viktig mål.

Mål:

Bidra til likestilling og hindre diskriminering.

Status

Diskriminering

I en artikkel om selvopplevd diskriminering av samer i Norge fremgår det at mange rapporterer om ulike former for selvopplevd diskriminering. Omtrent 1 av 5 opplevd diskriminering. Omtrent en tredjedel av dem som har blitt diskriminert sier diskrimineringen har skjedd de siste to årene. Samer med sterk samisk tilknytning bosatt i typiske samiske minoritetsområder rapporterer den høyeste forekomsten av diskriminering, både skjedd før og siste to årene. Den vanligste formen for diskriminering som ble rapportert av samer var etnisk diskriminering, etterfulgt av diskriminering på grunn av kjønn og geografisk tilhørighet.

Samer opplever diskriminering på flere arenaer. Den mest vanlige arenaen er på skolen, i arbeidslivet og i lokalsamfunnet. Videre rapportere mange samer å ha blitt møtte med krenkelsers i møte med det offentlige, på internett og når går i butikken eller ved restaurantbesøk. Samer har opplevd/opplever i langt større grad diskriminering fra medelever/studenter, lærere/andre ansatte på skolen, arbeidskollegaer, offentlige tjenestemenn, annen etnisk gruppe enn dem selv (majoritetsbefolkningen), ukjente personer og samme etniske gruppe som dem selv (andre samer) enn majoritetsnormmenn.

Selv om mange samer opplever å ha blitt diskriminert, er det få samer som melder saker inn til Likestillings og diskrimineringsombudet (LDO). Bare 1.8% (45 personer) av dem som rapporterte å ha blitt diskriminert som hadde vært i kontakt med LDO. Årsaken til at samer som blir diskriminert ikke tar kontakt med LDO for å få hjelp kan være knyttet til mange årsaker. En av disse kan være knyttet til samiske normer og tradisjoner, der man skal fremstå som sterk og ikke søke hjelp utenfor familien når man møter motgang. En annen årsak til at samer ikke søker hjelp angående selvopplevd diskriminering kan være knyttet til kulturelle og språklige barrierer.

Samtidig så viser undersøkelser at LHBTQ-personer opplever mer diskriminering enn befolkningen for øvrig: https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/lhbtq/holdninger/. På den bakgrunn kan det være grunn til å anta at LHBTQ-personer med samisk bakgrunn opplever mer diskriminering enn befolkningen for øvrig, og også innad i forhold til LHBTQ-personer uten samisk bakgrunn. Når man ser på en annen minoritet i det samiske samfunnet så viser levekårsundersøkelser blant samer med utviklingshemming at personer med utviklingshemming med samisk bakgrunn opplever mer diskriminering enn personer med utviklingshemming uten samisk tilhørighet. Poenget her er imidlertid at det mangler forskning på dette området. Vi har svært lite kunnskap om LHBTQ-personer med samisk tilhørighet.

Levekår

Forskningsrapporter forteller om bedre levekår for lesbiske og homofile i dag enn for ti og tjue år siden, og holdningene overfor LHBTQ-personer blir stadig mer positive. Likevel vet vi at det for mange fortsatt byr på utfordringer å være LHBTQ. Fremdeles er det LHBTQ-personer som føler at de må skjule sin identitet, levekårene er på flere områder gjennomsnittlig dårligere, og selvmordstillene er bekymringsfulle.

Blant homofile og lesbiske er andelen som har forsøkt å ta sitt eget liv mer enn dobbelt så høy som blant heterofile, og enda høyere for bifile. Større grad av psykisk uhelse gjelder for alle de ikke-heterofile gruppene, særlig for unge under 30 år. På tross av positiv utvikling, har så mange som 19 % av bifile kvinner, 12 % av lesbiske, 11 % av bifile menn og 10 % av homofile menn rapportert om selvmordsforsøk. Andelene blant heterofile kvinner og heterofile menn ligger på 5-6 %.

Trakassering og mobbing av LHBTQ-personer i skole og utdanning: I Anderssen og Malteruds levekårsundersøkelse fra 2013 ble respondentene spurt om de har blitt trakassert på studiestedet minst en gang i løpet av de siste 12 månedene, og hvem de opplever å ha blitt trakassert av. Det var flest blant homofile menn som oppga at de hadde blitt mobbet av medstudenter og lærere. I denne gruppen hadde 37 % blitt mobbet av medstudenter.

Lesbiske, homofile og bifile har hatt diskrimineringsvern i arbeidslivet siden 1998. Transpersoner fikk vern mot diskriminering fra 2014 og nylig har arbeidsgivere fått plikt til å gjennomføre tiltak for likestilling på alle diskrimineringsgrunnlagene. Mange LHBTQ-personer kvier seg for å være åpne overfor ledere, kollegaer og klienter (Andersen og Malterud, 2013).

Begrep

Seksuell orientering: Seksuell orientering handler om hvem vi blir forelsket i, seksuelt tiltrukket av, og ønsker å være sammen med.

De vanligste seksuelle orienteringene er heterofil, homofil, bifil og lesbisk. Noen bruker også skeiv. LHBTQ er en forkortelse for lesbiske, homofile, bifile, transpersoner og queer. Det er et samlebegrep for disse minoritetsgruppene, og brukes oftest som forstavelse; for eksempel LHBTQ-personer, LHBTQ-perspektiv og LHBTQ-forskning.

Kjønnsidentitet: En persons indre opplevelse av å være kvinne, mann, både kvinne og mann eller ingen av delene. De fleste identifiserer seg med det kjønn de ble tilskrevet ved fødsel, men ikke alle.

Heteronormativitet: Heteronormativitet betyr at heteroseksualitet og ciskjønn stort sett alltid blir tatt for gitt når mennesker møtes. Heteronormen omfatter de kulturelle og sosiale institusjoner, normer, praksiser og språk som reflekterer at samfunnet og kulturen forutsetter at alle mennesker er heterofile.

Den heteronormative seksualiteten har fokus på reproduksjon, og den heterofile kjernefamilien blir naturgitt og universell. Det gjør at lhbtq-personer blir sosialt usynlig og annenrangs. I et heteronormativt samfunn er alle ikke-heterofile i minoritet og antas å være heterofile med mindre det motsatte er bevist.

Lesbisk: å være lesbisk handler både om praksis, tiltrekning og identitet. En lesbisk kvinne tiltrekkes av eller forelsker seg i personer av samme kjønn, altså andre kvinner. Både cispersoner og transpersoner kan være lesbiske.

Homofil: å være homofil handler både om praksis, tiltrekning og identitet. En homofil mann eller kvinne tiltrekkes av eller forelsker seg i personer av samme kjønn. Både cispersoner og transpersoner kan være homofile.

Bifil: å være bifil handler både om praksis, tiltrekning og identitet. En bifil person tiltrekkes av eller forelsker seg i mennesker uavhengig av hvilket kjønn den andre har. Bifil som begrep, levemåte eller identitet, bryter med en forståelse om at befolkningen kan deles inn to grupper, heterofile og homofile. Bifile kan dermed oppleve usynliggjøring, ikke å bli tatt på alvor og annen diskriminering blant både heterofile og homofile.

Transperson: transperson er et paraplybegrep for personer som har et utseende eller identitet som uttrykker et annet kjønn enn det som ble registrert for dem ved fødsel. Ordet transperson er en

oversettelse av det engelske «transgender».

Det vanligste er å ha en identitet eller kjønnsuttrykk som er motsatt det biologiske utgangspunktet, mann-til-kvinne (MtK) eller kvinne-til-mann (KtM). Noen transpersoner føler at de verken er menn eller kvinner og utfordrer vårt todelt kjønnsystem ved å innta plassen som et tredje kjønn, eller ved ikke å definere seg i kjønnskategorier overhodet. Transseksuelle blir internasjonalt regnet inn under paraplybegrepet, men dette er det en pågående debatt omkring i Norge.

Å ha en transidentitet handler om en persons selvopplevde kjønnsstilørighet eller hvordan denne uttrykkes. Det sier ikke noe om personens seksualitet eller seksuelle legning. Transpersoner kan være skeive, lesbiske, heterofile, bifile eller homofile. Transperson, eller kortformen «trans/trans*», er det motsatte av å være cisperson – de som føler seg som sitt medfødte biologiske kjønn.

Queer: queer er det engelske ordet for skeiv. Queer brukes som en samlebetegnelse for de som ikke ønsker å bli plassert i en bestemt identitetskategori basert på hvilken seksuell orientering de har eller hvilket kjønn de tilhører.

Cisperson/ciskjønn/cis: Å være cisperson/ciskjønn/cis betyr at du identifiserer deg med det biologiske kjønn du ble tildelt ved fødsel. En ciskvinne ble tildelt kjønn som kvinne ved fødsel og identifiserer seg som kvinne, og en cismann ble tildelt kjønn som mann ved fødsel og identifiserer seg som mann. Begrepet er tatt i bruk som en motsats til transperson/transkjønnet/trans, og tydeliggjør at alle har en kjønnsidentitet. Både heterofile, bifile, homofile, lesbiske og interkjønnpersoner kan være cispersoner.

Sámi Giellagaldu har normert termer på dette fagfeltet i februar 2018:

<http://www.giella.org/meetings/90VVh9KWTCMWyKuAs4skc>

Framtidige utfordringer

Forskning og litteratur

Intervjuer med lesbiske og homofile samer viser at dette er en gruppe som har opplevd avvisning og diskriminering, men som samtidig er stolte av å være både samer og lesbiske eller homofile. Felles for livsfortellingene til lesbiske og homofile samer er erfaringer med taushet om homoseksualitet, problemstillinger knyttet til identitet og det å leve i små tette samfunn, samt psykiske belastninger.

Samtidig vet vi at det er mange samer som ikke føler seg velkommen eller hjemme i det samiske fellesskapet på grunn av sin kjønnsidentitet, og de blir møtt med taushet. Dette kan vi som fellesskap ikke akseptere. Vi må tørre å snakke om kjønnsidentitet i samisk samfunn. Både om det å være mann, om det å være kvinne og det å ikke føle seg helt hjemme i noen av de to kjønnskategoriene – eller å føle seg hjemme i begge.

Sosiolog Merethe Giertsens artikkel fra 2002 «En minoritet i minoriteten. Homofile i samiske miljø og samer i homofile miljø» var det eneste som var skrevet om temaet før rapporten "Lesbiske og homofile i Sápmi. En narrativ levekårsundersøkelse" kom i 2009. I rapporten går det fram at fire fenomener er gjennomgående i intervjuene med lesbiske og homofile i samiske samfunn. Dette er tausheten om homoseksualitet, det sterke religiøse innslaget, identitet og tilhørighet til flere minoriteter, og utstøting og sosial ekskludering. I undersøkelsen framgår det også at det er mindre vanskelig å være åpen som lesbisk enn som homofil. Dette kan skyldes at mannsrollen i samiske samfunn kan oppleves å være smal. Det er vanskelig å si sikkert hvor mange homofile og lesbiske samer som lever i Norge i dag, men ifølge studien kan det anslagsvis dreie seg om mellom 1 000 og 1 500 personer. Studien viser til at det samiske lesbiske og homofile miljøet i nord er lite, og at det er få som lever åpent.

Prosjektet "Queering Sapmi" fra 2013 er et viktig tiltak for større åpenhet. I dette prosjektet har lesbiske, homofile, bifile og transpersoner i samiske samfunn fått komme til ordet og fått fortelle sin historie både i en bok og i en utstilling. De samme fenomenene som levekårsundersøkelsen fra 2009 viser til går igjen i «Queering Sápmi»-prosjektet. Sametinget har også støttet prosjektet økonomisk.

I Ane Hedvig Heidrunsdotter Løvolds mastergradsavhandling «The silence in Sápmi - and the queer Sami breaking it» fra 2014 blir årsakene bak tausheten utforsket. Årsakene til at det har vært så taust

rundt det å være skeiv same, finner Løvold i tre forhold: Læstadianismens sterke posisjon, en særlig sterk heteronormativitet – ideen om at alle er heterofile og at man er mann og kvinne på bestemte måter, samt en ikke-konfronterende kultur.

Berit Margrethe Oskal beskriver i forordet til sin mastergradsavhandling «**Garra boját ja fiinna nieiddat** Heteronormativitehta sámi čáppagirjjálašvuodas» fra 2015 hvordan flesteparten av dem hun snakket med om masteroppgaven ikke visste hva heteronormativitet er. Det er så innarbeidet at de fleste ikke tenker over det. Avslutningsvis viser hun til at et heteronormativt samfunn ikke er like selvsagt for LHBTQ-personer. Av Oskals analyse fremgår det at LHBTQ-personer blir usynliggjort og diskriminert og at slik forblir samfunnet uvitende om alternative livsstiler. Hun viser også til at det er nødvendig å synliggjøre og forske mer på heteronormativitet fordi det er den beste måten å hindre diskriminering av LHBTQ-personer.

Fornorskning og sannhetskommisjonen

Ofte blir homofili møtt med en stillestående aksept, og det snakkes ikke åpent om dette. Og nettopp denne tausheten kan være vanskelig å forholde seg til når man er lesbisk, homofil eller bifil i samiske samfunn. I fornorskningstida var det å være same noe vi ikke snakket om. Alle har imidlertid behov for å synliggjøre og snakke om hvem vi er, og å få aksept for det.

En av informantene i Løvolds masteroppgave snakket om at fornorskingen som samene har blitt utsatt for har skapt en kultur der det er lite rom for annerledeshet. Han mener den lærte samene å underkommunisere og ikke konfrontere andre med annerledeshet.

Arbeidet med sannhets- og forsoningskommisjon er det store forventninger til i det samiske samfunn. Mange ser frem til å få anledning til å fortelle sin historie og hva fornorskingen har betydd for dem. Vi vet at denne saken er sårbar og vekker til live mange følelser. Men vi har tro på at gjennom gjensidig respekt og toleranse for hverandres opplevelser og erfaringer vil denne prosessen være med på å bringe oss videre som enkeltmennesker og folk. Fornorskningspolitikken var omfattende og preget oss som folk og enkeltpersoner på mange områder. Historiefortelling er viktig, men også hvilke konsekvenser vi i dag opplever.

Religion og maskulinitetsnormer

I Grønningsæter og Nuland (2009) beskriver forskerne også religionen som et hinder for frigjøring, og at det å skulle stå frem som lesbisk eller homofil same har et religiøst innslag. Løvold (2014) finner at maskulinitetsnormer står sterkt, og særlig i Indre Finnmark, hvor det forventes at man skal være maskulin på en bestemt måte, mens den samme barrieren ikke eksisterer i samme grad for lesbiske same. De som har stått frem med sin seksuelle orientering har beskrevet det som en belastning, men en erfaring de har kommet styrket ut av og som oppleves som en personlig seier (Grønningsæter og Nuland, 2009).

Det internasjonale rettighetsarbeidet

Situasjonen for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner tilhørende urfolkssamfunn, er knapt nevnt i det internasjonale rettighetsarbeidet for urfolk. I Nord-Amerika snakkes det om two-spirited people. Sametinget bør gå foran som et godt eksempel i arbeidet med å inkludere kjønnsidentitet og seksuell legning i vårt internasjonale arbeid. Og da ikke som en samlebetegnelse over spesielt utsatte grupper i urfolkssamfunn (kvinner, barn, unge, funksjonshemmede, lesbiske, homofile osv), men som ulike grupper med sine egne spesielle utfordringer som arbeides med separat.

Veien fremover

En ny organisasjon for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner, Queering sámit, ble etablert i 2014. Den ble dessverre lagt ned etter kort tid, men det er tatt initiativ til å starte opp en ny organisasjon samt at en norsk organisasjon har opprettet kontakt med skeiv samisk ungdom.

Det er blitt arrangert flere Sápmi pride med politisk deltagelse fra Sametinget. Sametinget arrangerte i 2015 en fagdag. Det blir flagget med regnbueflagget utenfor sametingsbygningen i Karasjok. Sametinget ønsker å bidra til en fortsatt positiv utvikling for lesbiske, homofile og bifile i samiske samfunn.

Avslutning

Sametingsrådet har hatt gode erfaringer med Sametingets handlingsplan for likestilling 2009-2013 og sametingsrådets likestillingspolitiske redegjørelse 2012.

Vi vil at det skal utarbeides en sametingsmelding for likestilling for inneværende valgperiode. Vi ønsker også å fortsette arbeidet med likestilling på den internasjonale arenaen. Sametingsrådet foreslår å følge opp redegjørelsen med en egen sametingsmelding om likestilling, der seksuell orientering og kjønnsidentitet er et av innsatsområdene. Øvrige innsatsområder er kjønnslikestilling, vold i nære relasjoner og funksjonsnedsettelse. Arbeidet påbegynnes i 2019.

Visjon:

Et likestilt samisk samfunn med like rettigheter og muligheter for alle.

Mål:

Bidra til likestilling og hindre diskriminering.

Strategier:

Bidra til større åpenhet og aksept om ulike seksuelle orienteringer og kjønnsidentiteter gjennom holdningsskapende arbeid.

Bidra til økt kunnskap om ulike seksuelle orienteringer og kjønnsidentiteter gjennom utvikling av læremidler.

Bidra til at det kan etableres arenaer og organisasjoner som kan ivareta samiske LHBTQs rettigheter.

De framtidige innsatsområdene i Sametingets likestillingsarbeid kommer i ny sametingsmelding for likestilling og i Sametingets budsjett.

Saken avsluttet 07.12.18 kl. 11.55

Ášši/Sak 060/18	Sametingets plenum	Dato: 04.12.2018-07.12.2018
Ášši/Sak 009/18	Oppvekst-, omsorg- og utdanningskomiteen	Dato: 20.11.2018-22.11.2018

Språkløftet - Sametingets strategier for samiske språk

Vedlegg

Forslag og merknader

Sametingsrådets forslag til innstilling:

Sametingsrådet godkjenner strategidokument for samiske språk- Språkløftet

Oppvekst-, omsorg- og utdanningskomiteen - 009/18

Forslag 1.1

1) 1.1, ny setning på slutten av 4 avsnitt:

Det er også viktig at alle elever opplever en reell utvikling i språket.

2) 1.1, nytt kulepunkt:

Arbeide for at nasjonalstatene må ta ansvar for de nasjonale formalitetene som må på plass for etablering av to- eller flerstatlige skoler og barnehager

3) 1.3, erstatte 3. setning med:

Den digitale verden er i rask utvikling. Sametinget må derfor til enhver tid etterstrebe et godt samiskspråklig medietilbud, tilpasset etterspørselen, slik at unge mediebrukere får et forhold til samiske medier.

4) 1.3, Nytt kulepunkt som erstatter kulepunkt nummer 9:

Være pådriver for å opprette flere samiske spill, applikasjoner og youtubekanaler.

5) 2.3. Setning 1, 1.avsnitt. Avslutningen endres til:

... og offentlig informasjon må også gis digitalt på samiske språk.

6) 2.3, endret slutten på kulepunkt 1

... de samiske språkene, og lanseres også digitalt.

7) 2.4, 3. Avsnitt. Ny 2. Setning som tillegg:

Samisk litteratur bør alltid også utgis digitalt.

8) 2.5, Kulepunkt 4

... og alle nasjonale bygg

9) 2.10, Nytt kulepunkt:

Arbeide for at nasjonale institusjoner: Operaen, Nasjonalmuseet, Nasjonalbiblioteket, Nasjonalarkivet og andre som får statlig driftsstøtte programmerer samisk kunst og kultur. Dette bør nedfelles i institusjonenes vedtekter jmf. NRKs vedtekter (NRK-plakaten §16 og §22) vedtatt av Stortinget.

10) 2.11 Nytt 4. Avsnitt som tillegg:

De samiske språksentrene er ofte samlokalisert med samiske museer. Museene har en essensiell

rolle i utviklingen av kultur-, språk- og samfunnskunnskap. De har derfor en naturlig rolle i arbeidet med å løfte de samiske språkene.

11) 3.2 Nytt kulepunkt

Sikre at samiske barns rett til kulturell- og språklig oppfølging sikres under omsorg av barnevernet, eksempelvis gjennom plassering i samisk fosterhjem.

12) 3.4, Nye kulepunkt

Legge til rette for at det finnes flere tolker med kompetanse innen de samiske språk som blir snakket av de berørte parter.

13) 3.6, Nytt kulepunkt

Arbeide for at det opprettes flere nettstudier i enkeltemner.

14) 3.7, Nytt kulepunkt

Arbeide for at det opprettes flere nettstudier i enkeltemner.

Forslag 2.1

Forslag til ny tekst i forord, erstatter to siste avsnitt:

Giælelutnjeme - Giellalåpptim - Giellalokten er Sametingets langsiktige satsning på samiske språk, og er tenkt gjennomført over flere år. Strategiene er omfattende, og viser Sametingets helhetlige og sektorovergrepene språkpolitikk for de kommende år. Den inneholder en rekke konkrete tiltak på ulike samfunnsområder, og vil følges opp av de ulike avdelingene i Sametinget.

Det vil igangsette en rekke tiltak mot aktører, og utarbeides virkemidler for å synliggjøre samiske språk i det offentlige rom. Samtidig vil det være viktig å sette i gang større prosesser som blant annet utviklingsprogrammer for de samiske språkene, etablering av samisk språkombud og konkrete språktiltak. Sametinget har som mål at tiltakene er i gang satt innen 2022. Sametinget vil parallelt med dette arbeidet følge opp regjeringens arbeid med lovproposisjon og tilhørende meldingsdel.

Merknad 1.1

Giellalokten er et løfte om å løfte de samiske språkene, og så henseende er det digitale perspektivet så vesentlig at det burde ligge som grunnmur i alle underkapitler. Sett i sammenheng med digitaliseringsstrategien vi også behandler under plenum, ser vi at i nær fremtid bør det digitale perspektivet være en selvfølge i all samisk offentlighet, og for metadata å regne i Sametingets strategier.

Merknad 2.1

Vi har de største forventninger til at den store språkkonferansen arrangeres på en slik måte at den vekker nasjonal oppmerksomhet, vekker arrangementsstedets samiske bevissthet og fremstår som nyskapende. Programmet bør være av slik karakter at den holder internasjonal og innovativ høy standard. Utad kommunikasjon om konferansen må intensiveres.

Forslag 3.1

3.2 Kompetanseheving innenfor helsesektoren

Et nytt kulepunkt:

Påpeke viktigheten av kontinuerlig informasjon til brukere om rettighetene i språkloven og hvordan de fungerer i praksis

Innledning

Sametingets oppvekst-, omsorg- og utdanningskomité har behandlet sak 009/18 Språkløftet - Sametingets strategier for samiske språk.

Forslag 4.1

Endre ordlyden i Forslag til innstilling fra Sametingsrådet:

Sametinget godkjenner strategidokument for samiske språk- Språkløftet

Evttohus 5.1

Under Forord, nytt avsnitt etter første avsnitt:

Sametinget viser vei til bruk og utvikling av samisk språk.

Sametinget har et særskilt ansvar til å fremme samisk språk og likestillingen mellom de samiske språkene.

Forslag 6.1

Under 2.13 Samarbeid med regjeringen er det ny tekst som erstatter de tre første avsnittene under overskrift "Statlig tolke- og oversettingstjenester for de samiske språkene":

Sametinget ser behov for en forbedring i oversetting og tolketjenester for de samiske språkene. Vår erfaring er at behovet for tolk i mange sammenhenger ses på som pasienten eller brukerens behov. Vi understreker imidlertid at behovet for tolking er like mye tjenesteyters behov for å forstå og blir forstått. Dette innebærer at staten i mye større grad må ta ansvar for fungerende og tilfredsstillende tolkeordninger innenfor kommunal og offentlig tjenesteyting.

Det bør etableres en statlig institusjon for oversetting og tolketjenester. Institusjonen skal ha ansvar for at offentlig informasjon oversettes til de samiske språkene, og bistå ulike sektorer med tilrettelegging for tolking. Det understrekes at det er den enkelte tjenesteyters ansvar å legge til rette for bruk av tolk, ha tilfredsstillende tolkeutstyr og at tolkingen gjennomføres på en forsvarlig måte

Institusjonen skal bistå tolketjenestene i de ulike fagsektorene, være utviklings- og kompetansesenter for skjermtolker, ha koordineringsansvar for oversetting- og tolketjenester til offentlige myndigheter og bistå faginstitusjoner.

Staten bør styrke tilsynet med at rettighetene i henhold til samelovens språkregler oppfylles.

OOUK - vedtak:

Oppvekst-, omsorg- og utdanningskomiteens innstilling

Innledning

Sametingets oppvekst-, omsorg- og utdanningskomité har behandlet sak 009/18 Språkløftet - Sametingets strategier for samiske språk.

Merknader

Merknad fremmet av Norske Samers Riksforbund/Samefolkets parti (NSR/SáB) Márjá-Liissá Partapuoli. Komiteens medlemmer fra Norske Samers Riksforbund (NSR) Ann Karin Kvernmo, Jon Isak Lyngman Gælok, Anne Henriette Reinås Nilut, Niko Valkeapää, Nils Mikkelsen Utsi og Gunn Anita Jacobsen, fra Áarjel-Saemiej Gielh Ingo Meehte Danielsen, fra Senterpartiet Elisabeth Erke, fra Arbeiderpartiet (AP) Jørn Are Gaski, fra uavhengig parti Kåre Ivar Olli, fra Samefolkets parti Ann-Elise Finbog, og fra Nordkalottfolket Kjellrun Wilhelmsen stiller seg bak:

Merknad 1

Giellalokten er et løfte om å løfte de samiske språkene, og så henseende er det digitale perspektivet så vesentlig at det burde ligge som grunnmur i alle underkapitler. Sett i sammenheng med digitaliseringsstrategien vi også behandler under plenum, ser vi at i nær fremtid bør det digitale perspektivet være en selvfølge i all samisk offentlighet, og for metadata å regne i Sametingets strategier.

Merknad fremmet av Norske Samers Riksforbund/Samefolkets parti (NSR/SáB) Márjá-Liissá Partapuoli. Komiteens medlemmer fra Norske Samers Riksforbund (NSR) Ann Karin Kvernmo, Jon Isak Lyngman Gælok, Anne Henriette Reinås Nilut, Niko Valkeapää, Nils Mikkelsen Utsi og Gunn Anita Jacobsen, fra Áarjel-Saemiej Gielh Ingo Meehte Danielsen, fra Senterpartiet Elisabeth Erke, fra Arbeiderpartiet (AP) Jørn Are Gaski, fra uavhengig parti Kåre Ivar Olli, fra Samefolkets parti Ann-Elise Finbog, og fra Nordkalottfolket Kjellrun Wilhelmsen stiller seg bak:

Merknad 2

Vi har de største forventninger til at den store språkkonferansen arrangeres på en slik måte at den vekker nasjonal oppmerksomhet, vekker arrangementsstedets samiske bevissthet og fremstår som nyskapende. Programmet bør være av slik karakter at den holder internasjonal og innovativ høy standard. Utad kommunikasjon om konferansen må intensiveres.

Forslag

Forslag fremmet av Norske Samers Riksforbund/Samefolkets parti (NSR/SáB) Márjá-Liissá Partapuoli. Komiteens medlemmer fra Norske Samers Riksforbund (NSR) Ann Karin Kvernmo, Jon Isak Lyngman Gælok, Anne Henriette Reinås Nilut, Niko Valkeapää, Nils Mikkelsen Utsi og Gunn Anita Jacobsen, fra Áarjel-Saemiej Gielh Ingo Meehte Danielsen, fra Senterpartiet Elisabeth Erke, fra Arbeiderpartiet (AP) Jørn Are Gaski, fra uavhengig parti Kåre Ivar Olli, fra Samefolkets parti Ann-Elise Finbog, og fra Nordkalottfolket Kjellrun Wilhelmsen stiller seg bak:

Forslag 1

1) 1.1, ny setning på slutten av 4 avsnitt:

Det er også viktig at alle elever opplever en reell utvikling i språket.

2) 1.1, nytt kulepunkt:

Arbeide for at nasjonalstatene må ta ansvar for de nasjonale formalitetene som må på plass for etablering av to- eller flerstatlige skoler og barnehager

3) 1.3, erstatte 3. setning med:

Den digitale verden er i rask utvikling. Sametinget må derfor til enhver tid etterstrebe et godt samiskspråklig medietilbud, tilpasset etterspørselen, slik at unge mediebrukere får et forhold til samiske medier.

4) 1.3, Nytt kulepunkt som erstatter kulepunkt nummer 9:

Være pådriver for å opprette flere samiske spill, applikasjoner og youtubekanaler.

5) 2.3. Setning 1, 1. avsnitt. Avslutningen endres til:

... og offentlig informasjon må også gis digitalt på samiske språk.

6) 2.3, endret slutten på kulepunkt 1

... de samiske språkene, og lanseres også digitalt.

7) 2.4, 3. Avsnitt. Ny 2. Setning som tillegg:

Samisk litteratur bør alltid også utgis digitalt.

8) 2.5, Kulepunkt 4

... og alle nasjonale bygg

9) 2.10, Nytt kulepunkt:

Arbeide for at nasjonale institusjoner: Operaen, Nasjonalmuseet, Nasjonalbiblioteket, Nasjonalarkivet og andre som får statlig driftsstøtte programmerer samisk kunst og kultur. Dette bør nedfelles i institusjonenes vedtekter jmf. NRKs vedtekter (NRK-plakaten §16 og §22) vedtatt av Stortinget.

10) 2.11 Nytt 4. Avsnitt som tillegg:

De samiske språksentrene er ofte samlokalisert med samiske museer. Museene har en essensiell rolle i utviklingen av kultur-, språk- og samfunnskunnskap. De har derfor en naturlig rolle i arbeidet med å løfte de samiske språkene.

11) 3.2 Nytt kulepunkt

Sikre at samiske barns rett til kulturell- og språklig oppfølging sikres under omsorg av barnevernet, eksempelvis gjennom plassering i samisk fosterhjem.

12) 3.4, Nytt kulepunkt

Legge til rette for at det finnes flere tolker med kompetanse innen de samiske språk som blir snakket av de berørte parter.

13) 3.6, Nytt kulepunkt

Arbeide for at det opprettes flere nettstudier i enkeltemner.

14) 3.7, Nytt kulepunkt

Arbeide for at det opprettes flere nettstudier i enkeltemner.

Forslag fremmet av Norske Samers Riksforbund/Samefolkets parti (NSR/SáB) Márjá-Liissá Partapuoli. Komiteens medlemmer fra Norske Samers Riksforbund (NSR) Ann Karin Kvernmo, Jon Isak Lyngman Gælok, Anne Henriette Reinås Nilut, Niko Valkeapää, Nils Mikkelsen Utsi og Gunn Anita Jacobsen, fra Áarjel-Saemiej Gielh Ingo Meehte Danielsen, fra Senterpartiet Elisabeth Erke, fra Arbeiderpartiet (AP) Jørn Are Gaski, fra uavhengig parti Kåre Ivar Olli, fra Samefolkets parti Ann-Elise Finbog, og fra Nordkalottfolket Kjellrun Wilhelmsen stiller seg bak:

Forslag 2

Forslag til ny tekst i forord, erstatter to siste avsnitt:

Gieledutnjeme - Giellalápptim - Giellalokten er Sametingets langsiktige satsning på samiske språk, og er tenkt gjennomført over flere år. Strategiene er omfattende, og viser Sametingets helhetlige og sektorovergrepene språkpolitikk for de kommende år. Den inneholder en rekke konkrete tiltak på ulike samfunnsområder, og vil følges opp av de ulike avdelingene i Sametinget.

Det vil igangsette en rekke tiltak mot aktører, og utarbeides virkemidler for å synliggjøre samiske språk i det offentlige rom. Samtidig vil det være viktig å sette i gang større prosesser som blant annet utviklingsprogrammer for de samiske språkene, etablering av samisk språkombud og konkrete språktiltak. Sametinget har som mål at tiltakene er igangsatt innen 2022. Sametinget vil parallelt med dette arbeidet følge opp regjeringens arbeid med lovproposisjon og tilhørende meldingsdel.

Forslag fremmet av Senterpartiet Elisabeth Erke. Komiteens medlemmer fra Norske Samers Riksforbund (NSR) Ann Karin Kvernmo, Jon Isak Lyngman Gælok, Anne Henriette Reinås Nilut, Niko Valkeapää, Nils Mikkelsen Utsi og Gunn Anita Jacobsen, fra Norske Samers Riksforbund/Samefolkets parti (NSR/SáB) Márjá-Liissä Partapuoli, fra Áarjel-Saemiej Gielh Ingo Meehte Danielsen, fra Arbeiderpartiet (AP) Jørn Are Gaski, fra uavhengig parti Kåre Ivar Olli, fra Samefolkets parti Ann-Elise Finbog, og fra Nordkalottfolket Kjellrun Wilhelmsen stiller seg bak:

Forslag 3

3.2 Kompetanseheving innenfor helsesektoren

Et nytt kulepunkt:

Påpeke viktigheten av kontinuerlig informasjon til brukere om rettighetene i språkloven og hvordan de fungerer i praksis

Forslag fremmet av Norske Samers Riksforbund Anne Henriette Reinås Nilut. Komiteens medlemmer fra Norske Samers Riksforbund (NSR) Ann Karin Kvernmo, Jon Isak Lyngman Gælok, Niko Valkeapää, Nils Mikkelsen Utsi og Gunn Anita Jacobsen, fra Norske Samers Riksforbund/Samefolkets parti (NSR/SáB) Márjá-Liissä Partapuoli, fra Áarjel-Saemiej Gielh Ingo Meehte Danielsen, fra Senterpartiet Elisabeth Erke, fra Arbeiderpartiet (AP) Jørn Are Gaski, fra uavhengig parti Kåre Ivar Olli, fra Samefolkets parti Ann-Elise Finbog, og fra Nordkalottfolket Kjellrun Wilhelmsen stiller seg bak:

Forslag 4

Endre ordlyden i Forslag til innstilling fra Sametingsrådet:

Sametinget godkjenner strategidokument for samiske språk- Språkløftet

Forslag fremmet av uavhengig parti Kåre Ivar Olli. Komiteens medlemmer fra Norske Samers Riksforbund (NSR) Ann Karin Kvernmo, Jon Isak Lyngman Gælok, Anne Henriette Reinås Nilut, Niko Valkeapää, Nils Mikkelsen Utsi og Gunn Anita Jacobsen, fra Norske Samers Riksforbund/Samefolkets parti (NSR/SáB) Márjá-Liissä Partapuoli, fra Áarjel-Saemiej Gielh Ingo Meehte Danielsen, fra Senterpartiet Elisabeth Erke, fra Arbeiderpartiet (AP) Jørn Are Gaski, fra Samefolkets parti Ann-Elise Finbog, og fra Nordkalottfolket Kjellrun Wilhelmsen stiller seg bak:

Forslag 5

Under Forord, nytt avsnitt etter første avsnitt:

Sametinget viser vei til bruk og utvikling av samisk språk.

Sametinget har et særskilt ansvar til å fremme samisk språk og likestillingen mellom de samiske språkene.

Forslag fremmet av Senterpartiet Elisabeth Erke. Komiteens medlemmer fra Norske Samers Riksforbund (NSR) Ann Karin Kvernmo, Jon Isak Lyngman Gælok, Anne Henriette Reinås Nilut, Niko Valkeapää, Nils Mikkelsen Utsi og Gunn Anita Jacobsen, fra Norske Samers Riksforbund/Samefolkets parti (NSR/SáB) Márjá-Liissä Partapuoli, fra Áarjel-Saemiej Gielh Ingo Meehte Danielsen, fra

Arbeiderpartiet (AP) Jørn Are Gaski, fra uavhengig parti Kåre Ivar Olli, fra Samefolkets parti Ann-Elise Finbog, og fra Nordkalottfolket Kjellrun Wilhelmsen stiller seg bak:

Forslag 6

Under 2.13 Samarbeid med regjeringen er det ny tekst som erstatter de tre første avsnittene under overskrift "Statlig tolke- og oversettingstjenester for de samiske språkene":

Sametinget ser behov for en forbedring i oversetting og tolketjenester for de samiske språkene. Vår erfaring er at behovet for tolk i mange sammenhenger ses på som pasienten eller brukerens behov. Vi understreker imidlertid at behovet for tolking er like mye tjenesteyters behov for å forstå og blir forstått. Dette innebærer at staten i mye større grad må ta ansvar for fungerende og tilfredsstillende tolkeordninger innenfor kommunal og offentlig tjenesteyting. Det bør etableres en statlig institusjon for oversetting og tolketjenester. Institusjonen skal ha ansvar for at offentlig informasjon oversettes til de samiske språkene, og bistå ulike sektorer med tilrettelegging for tolking. Det understrekes at det er den enkelte tjenesteyters ansvar å legge til rette for bruk av tolk, ha tilfredsstillende tolkeutstyr og at tolkingen gjennomføres på en forsvarlig måte

Institusjonen skal bistå tolketjenestene i de ulike fagsektorene, være utviklings- og kompetansesenter for skjermtolker, ha koordineringsansvar for oversetting- og tolketjenester til offentlige myndigheter og bistå faginstitutioner.

Staten bør styrke tilsynet med at rettighetene i henhold til samelovens språkregler oppfylles.

Komiteens tilråding

Komiteen har ikke flere merknader eller forslag og råder Sametinget til å vedta følgende: Sametinget støtter forøvrig sametingsrådets forslag til innstilling.

Sametingets plenum - 060/18

Merknad 3 - Fremskrittspartiet v/ representant Arthur Johan Tørfoss

Fremskrittspartiet støtter langt på vei rådets strategi for samiske språk, men mener samtidig at sametinget ikke er rette virkemiddel for å øke andelen samisktalende i Norge. Norsk og samisk er likeverdige språk. Likevel er det en forutsetning for en nasjon at folket har en felles språklig plattform. Norsk må derfor være hovedspråket i den norske skolen. Dagens modell for språkforvaltning virker ikke. Andelen som bruker samisk er på vei ned, og forvaltningsområdene for språk er feil virkemiddel. Fremskrittspartiet vil derfor avvikle forvaltningsområdet for samiske språk.

Samisk bør tilbys som valgfritt språk, og samisk bør kunne velges som erstatning for sidemålet. På den måten styrkes både norsk som hovedmål, og samisk. Tilstrekkelig samisk undervisningsmaterieell for slik opplæring skal være tilgjengelig. Tilgang på samisktalende undervisningspersonell er en forutsetning for at elevenes valgfrihet realiseres.

Sterk og vedvarende språkinnsetning overfor barn er avgjørende for en god samisk språkutvikling. Barns språkopplæring er det klart viktigste bidraget for sikring og styrking av samiske språk. Det å aktivt legge til rette for språkinnlæring og språkbruk for barn er det mest effektive tiltaket for å sikre og vitalisere språkene.

Mange samiske språkbrukere gir grunnlag for flere arenaer for språkbruk og bedre offentlig tjenestetilbud på samisk. Flere offentlige rom der samiske språk ses, høres og brukes synliggjør og letter bruken av samisk. Det å legge til rette for at flest mulig som ønsker det kan lære og bruke samisk har en selvforsterkende effekt.

Sikringen av eget språk er en grunnverdi og et mål i seg selv. I tillegg har sikring og vitalisering av

språkene betydning for bevaring og utvikling av samiske kultur og identitet.

Fremskrittspartiet mener primærkommunene er det rette forvaltningsnivå å legge dette arbeidet til, all den tid det er de som har ansvar for barnehage og grunnskolen.

Frem til dette skjer og det samiske språkforvaltningsområdet avvikles og forvaltningsansvaret er overført KMD og kommunene, støtter FrP i grove trekk den fremlagte strategien.

Merknad 4 - Høyre v/ representant Lars Filip Paulsen

Merknad til sak 060/18 Språkløftet – Sametingets strategier for samiske språk

Sak Språkløftet kommer som en direkte oppfølging av NOU 2016: 18, Hjertespråket. Et grunnleggende og gjennomgående prinsipp i utvalgets arbeid med Hjertespråket er definert i kapittel 6; Samiske språk som likestilte og likeverdige språk.

Sametingets strategier for samiske språk er et godt gjennomarbeidet dokument som kommer med en flere konkrete forslag til tiltak og målsetninger for de samiske språkene.

Grunnet ulike språksituasjon, ulike behov og ulike behov for løsninger, så er det viktig å se på en helhetlig språkforvaltning for de ulike språkene, da gjerne gjennom konkrete utviklingsprogram.

Sametingets plenum har i september 2018 behandlet sak om samisk språkområde. Ulike kommunekategorier er blitt foreslått, samt behovet for eventuelle språkressursentre vil bli vurdert i denne sammenheng. Språkutvalget har sett på behovet for etablering av både samisk språkombud og klagefunksjon, samt statlige tolke- og oversettingstjenester. I sammenheng med de ulike kommunekategorier vil det derfor være formålstjenlig å se om språkressurskommuner- og eventuelle språkressursentre kan ivareta disse funksjonene. Eventuelt at funksjonene legges til disse ressursene.

Saken påbegynt 05.12.2018 kl. 09.00

Votering

Av 39 representanter var 37 til stede. Voteringen ble gjennomført i følgende rekkefølge:

- Forslag 1 ble enstemmig vedtatt
- Forslag 2 ble enstemmig vedtatt
- Forslag 3 ble enstemmig vedtatt
- Forslag 4 ble enstemmig vedtatt
- Forslag 5 ble enstemmig vedtatt
- Forslag 6 ble enstemmig vedtatt
- Komiteens tilrådning ble enstemmig vedtatt

Protokoll tilførsler

Det ble ikke fremmet noen protokolltilførsler i saken.

Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Anne Henriette Reinås Nilut, saksordfører	
2	Elisabeth Erke	Tor Gunnar Nystad
		John Kappfjell

	Elisabeth Erke	
3	Lars Filip Paulsen	Aili Keskitalo
		Kåre Olli
		Jørn Are Gaski
	Lars Filip Paulsen	
4	Jørn Are Gaski	Runar Myrnes Balto
	Jørn Are Gaski	
5	Arthur Johan Tørfoss	Jørn Are Gaski
		Klemet Erland Hætta
		John Kappfjell
	Arthur Johan Tørfoss	
6	Aili Keskitalo	Lars Filip Paulsen
		Cecilie Hansen
	Aili Keskitalo	
7	Márjá-Liissá Partapuoli	
8	Klemet Klemetsen	Mathis Nilsen Eira
		Kåre Olli
	Klemet Klemetsen	
9	Vidar Andersen	
10	Jon Isak Gælok	
11	Kåre Olli	Aili Keskitalo
		Synnøve Søndergaard
		Márjá-Liissá Partapuoli
	Kåre Olli	
12	Bjørn Inge Mo	Elisabeth Erke
		Kåre Olli
		Aili Keskitalo
13	Mikkel Eskil Mikkelsen	
14	Runar Myrnes Balto	
15	Tor Gunnar Nystad	
16	Klemet Erland Hætta	
17	Márjá-Liissá Partapuoli	
18	Anne Henriette Reinås Nilut	

SP - vedtak:

Forord

Alle språk har sitt individuelle særpreg og verdi, og alle er like tjenlige uttrykksmidler for dem som bruker dem. Mellom halvparten og to tredjedeler av verdens befolkning er til en viss grad tospråklige, og et betydelig antall er flerspråklige. I verdensmålestokk er derfor flerspråklighet et typisk trekk ved det å være menneske. I likhet med biologisk mangfold er språklig og kulturelt mangfold et gode i seg selv.

Sametinget viser vei til bruk og utvikling av samisk språk. Sametinget har et særskilt ansvar til å fremme samisk språk og likestillingen mellom de samiske språkene.

Språk er en grunnleggende ferdighet hos oss mennesker. Språk utvikles fra vi blir født og følger oss gjennom hele livet. Gjennom språk kan vi kommunisere med omverden, uttrykke følelser, tanker og drømmer, skape samhandling og forstå verden omkring oss. Språket har betydning for vår identitetsutvikling og identitetsfølelse, og sier noe om hvem vi er som menneske. Språk vil også ha

betydning for vår motoriske, sosiale og emosjonelle utvikling. Språk er med andre ord avgjørende for oss mennesker. Vi kan lære ett eller flere språk i løpet av livet. Felles for oss alle er at god språkopplæring vil ha betydning for resten av livet.

Samiske språk er viktig for den enkelte språkbruker, for den samiske befolkningen og for utviklingen av det samiske samfunnet. Samiske språk handler ikke bare om kommunikasjon, men er nært knyttet til samisk identitet, kulturarv og tilhørighet. Samiske språk er et symbol på vårt felleskap, vår arv og vårt bånd til våre forfedre. Gjennom språket vokser det frem en tilhørighet, uavhengig av hvilket samisk språk man behersker eller hvor lite eller hvor mye man behersker språket.

Samisk språkpolitikk handler derfor både om å ta tilbake et tapt språk, og utvikling av samiske språk i de områder hvor samisk brukes i dagliglivet. Til tross for ulike språksituasjoner binder språket oss sammen gjennom et felles ønske om bevaring, utvikling og styrking av samiske språk. Samisk språkpolitikk handler også om rammebetingelser, lovreguleringer og om hverdagen for språkbrukere. Samiske språk berører alle samfunnsområder, og en god språkpolitikk må gjenspeile dette. Sametinget ønsker at samiske språk høres, brukes og synes i samfunnet, og Sametingets språkstrategi – Gieľelutnjeme - Giellaláptim - Giellalokten legger fokus på synliggjøring, utvikling, rekruttering og kompetanseheving på alle nivå. Det vil være en særlig satsning på språktilbud for barn og unge. Gieľelutnjeme - Giellaláptim - Giellalokten setter også fokus på samarbeid og samordning mellom institusjoner, organer og organisasjoner som jobber med samiske språk.

I arbeidet med dette dokumentet vektlegges behovene i samfunnet. Språkutvalget har i VAT 2016:18 Vájmo giella redegjort for situasjonen for de samiske språkene og pekt på en rekke utfordringer språkene står ovenfor. Rapporten konkluderer med at det er behov for innsats for de samiske språkene på ulike nivåer i samfunnet, og det legges særlig vekt på barn og unges språkrettigheter. Dette dokumentet tar utgangspunkt i språkutvalgets rapport, og vil således ikke omtale språksituasjonen eller dagens utfordringer.

Våre erfaringer fra språkarbeidet, er at språk engasjerer og berører alle. VAT 2016:18 Vájmo giella var ute til bred høring, og det kom inn over 100 høringsuttalelser til rapporten. Sametinget ser viktigheten av å involvere det samiske samfunnet i arbeidet med samiske språk, og engasjerte deltakere fra ulike samiske miljø har gitt oss råd og innspill til dette dokumentet gjennom åpne innspills møter høsten 2018. Det har også vært mulig å sende inn skriftlige innspill. I tillegg har Sametingets eldreråd og Sametingets ungdomspolitiske utvalg bidratt med synspunkter, råd og forslag i dette arbeidet.

Hensikten med denne strategien er å samle alle gode forslag til tiltak fra Vájmo giella, våre egne erfaringer og eksisterende tiltak i en helhetlig språksatsning. VAT 2016:18 Vájmo giella inneholder 104 forslag til tiltak. Noen av disse kan Sametinget følge opp alene, andre tiltak krever nært samarbeid med blant annet nasjonale myndigheter. Rapporten inneholder også en rekke forslag til lovendringer. Regjeringen er i gang med oppfølging av rapporten og har startet utarbeidelse av lovproposisjon med tilhørende meldingsdel. Sametinget vil i dialog med berørte departement arbeide videre med forslagene til lovendringer gjennom konsultasjonsprosesser. Forslag til lovendringer vil derfor ikke omtales i dette dokumentet.

Sametingets språkstrategi- Gieľelutnjeme - Giellaláptim - Giellalokten vil berøre ulike nivå innenfor flere samfunnsområder. Et helhetlig språkløft innebærer at Sametinget er avhengig av bistand fra hele samfunnet for å lykkes med dette arbeidet, og vi vil ta kontakt og inngå samarbeid med både offentlige og private aktører, næringsliv, kunnskapsinstitusjoner, kommunal og offentlig forvaltning, Sametingene i Sverige og Finland og ulike departementer.

I denne strategien har vi 3 hovedinnsatsområder, som igjen er inndelt i ulike satsninger. For hver satsning har vi en rekke konkrete tiltak. De tiltak og ordninger Sametinget ikke kan gjennomføre alene, eller ikke har myndighet over, er samlet i innsatsområde 2. Dette gjelder blant annet samisk språkområde, som Sametingets plenum behandlet i september 2018. Sametingets plenumsvedtak vil ligge til grunn for de videre konsultasjoner med regjeringen.

Sametingets språkstrategi – Gieľelutnjeme - Giellaláptim - Giellalokten har til hensikt å skape et solid løft for de samiske språkene i hele samfunnet. Vårt grunnsyn er at samisk og norsk skal være likestilte og likeverdige språk. For å nå et slikt mål vil det være behov for en solid språksatsning på alle samfunnsområder. Denne strategien skal vise en tydelig retning for språkpolitikken, og har som mål å

gi en varig endring i samfunnet.

Giælelutnjeme - Giellalåpptim - Giellalokten er Sametingets langsiktige satsning på samiske språk, og er tenkt gjennomført over flere år. Strategiene er omfattende, og viser Sametingets helhetlige og sektorovergripende språkpolitikk for de kommende år. Den inneholder en rekke konkrete tiltak på ulike samfunnsområder, og vil følges opp av de ulike avdelingene i Sametinget.

Det vil igangsette en rekke tiltak mot aktører, og utarbeides virkemidler for å synliggjøre samiske språk i det offentlige rom. Samtidig vil det være viktig å sette i gang større prosesser som blant annet utviklingsprogrammer for de samiske språkene, etablering av samisk språkombud og konkrete språktiltak. Sametinget har som mål at tiltakene er igangsatt innen 2022. Sametinget vil parallelt med dette arbeidet følge opp regjeringens arbeid med lovproposisjon og tilhørende meldingsdel.

Vår visjon

Samiske språk er naturlige, samfunnsbærende og levende språk

Vår visjon er at samiske språk skal være en naturlig del av samfunnet, og at alle skal gis mulighet til å høre, se og bruke samiske språk på alle samfunnsområder. Samiske språk skal være en naturlig del av hverdagen for både samisk -og norsktalende.

Vår viktigste oppgave i dette arbeidet vil være å skape rom for samiske språk. Det innebærer at vi må legge til rette for opplæring i samisk, bruk av samisk på alle arenaer i samfunnet, vi må ha gode rammebetingelser og et lovverk som sikrer rett til bruk av samiske språk. Vi vil skape rom for samiske språk gjennom ulike satsninger, som vil kreve både menneskelige og økonomiske ressurser, språkfaglig utvikling og endring av dagens rammeverk.

Vi vil at alle samiske språk skal ha gode utviklingsmuligheter, og at vår språkpolitikk skal bidra til vekst og utvikling av de samiske språkene med utgangspunkt i språksituasjonen i de ulike språkområdene. Vi vet at situasjonen for de samiske språkene er forskjellig i de ulike språkområdene, og det er avgjørende at den fremtidige språkpolitikken har dette som utgangspunkt. Samiske språk er mangfoldige, og både geografisk utbredelse, antall språkbrukere og mulighet for bruk av samiske språk er forskjellige. Mens samiske språk i noen områder er i en vitaliserings – og utviklingssituasjon, er språkene i andre områder majoritetsspråk og brukes som naturlig kommunikasjonsspråk i dagliglivet. Vår oppgave er å legge til rette for at alle samiske språk, uavhengig av hvilken språksituasjon språket er i, styrkes og utvikles. Dette gjør vi best i nært samarbeid med de ulike språkmiljøene.

Vår språkpolitikk skal legge grunnlag for synlige og levende samiske språk. Styrking og utvikling av samiske språk er grenseoverskridende arbeid, og samarbeid over landegrensene og med andre aktører står sentralt i dette arbeidet.

Språkpolitikk er også samepolitikk som omfatter kultur, helse, opplæring, tradisjonelle næringer, justis og barn og unge. Språk omfatter alle områder i samfunnet, og vil derfor være et felles ansvar på tvers av sektorer. For å sikre samiske språk som fullverdige og samfunnsbærende språk på norsk side av Sápmi er språkpolitikken sektorovergripende. Det vil si at alle med ansvar for politikkutvikling og myndighetsutøvelse må ta språkpolitiske hensyn når de utformer og gjennomfører egen sektorpolitikk.

Med en helhetlig og samstemt språkpolitikk der nasjonale, regionale og kommunale myndigheter og andre aktører spiller på lag, skal vi legge til rette for at de samiske språkene blir naturlige og levende språk i samfunnet. Vi skal skape vekst, arbeidsplasser, synlige samiske språk og solide språkmiljø. Oppbygging av robuste språkmiljø gir gode opplæringsmuligheter og skaper rom for utvikling av samiske språk, som igjen er med på å sikre fremtidige språkbrukere.

Våre veivalg for fremtidig utvikling av samiske språk skal legge til rette for økt språkaktivitet gjennom involvering av aktører i hele samfunnet. For vi har tro på at samiske og norsk språk skal kunne være likestilte og likeverdige språk i samfunnet, og at språkene kan styrkes og utvikles side om side. Vi har over lang tid bygget opp kunnskap og erfaring som gjør oss rustet til å ta en ledende rolle i arbeidet for

styrking og utvikling av samiske språk. Vi vet veien, og vil trenge din og samfunnets selskap på ferden.

Situasjonen for samiske språk

Alle de samiske språkene på norsk side av Sápmi defineres som truede eller særlig truede språk i UNESCOs liste over truede språk. I Finnmark er det to kommuner hvor samisk er majoritetsspråket, mens i de resterende kommunene i landet er de samiske språkene i en minoritetssituasjon.

Samisk språkutvalg konkluderer i sin utredning at "dersom alle de samiske språkene skal kunne overleve, og Norge skal kunne overholde sine internasjonale forpliktelser, kreves en kraftinnsats fra staten og alle involverte offentlige- og private aktører". Utredningen viser at det er et stort behov for innsats for de samiske språkene på ulike nivåer i samfunnet og at det legges særlig vekt på barn og unges språkrettigheter.

Sentrale aktører i en helhetlig språkpolitikk

Sametinget vil styrke og utvikle samiske språk gjennom en helhetlig språksatsning hvor innsats rettes mot alle nivåer innenfor alle samfunnsområder. For at vi skal lykkes i dette arbeidet må all språkinnsetts ses i sammenheng og bygge på hverandre. Språkpolitikken må dra i samme retning, enten det skjer i de samiske språkmiljø eller institusjoner lokalt, regionalt, nasjonalt eller internasjonalt.

Det grenseoverskridende samarbeidet skal sikre at de samiske språkene utvikles og styrkes i samme retning. Vi ønsker ikke en utvikling hvor skriftspråk eller terminologiutvikling går i ulike retninger. Samarbeid over landegrenser vil også styrke språktilbud for befolkningen. Opplæringstilbud, medietilbud, litteratur og terminologiutvikling er områder hvor det må tilrettelegges for økt samarbeid.

Nasjonalt må innsatsen for samiske språk på områder som synliggjøring, kompetanseheving og rekruttering bidra til målene i Gieledutnjeme - Giellalápmi - Giellalokten. Det er behov for koordinering mellom sektorer og aktører som berører samiske språk. Staten har gjennom ulike departementer, statlige virksomheter, etater og institusjoner, inkludert fylkesmannen ansvar for at sektorer bidrar til styrking og utvikling av samiske språk.

Regjeringen er en viktig samarbeidspartner i språkpolitikken, og har på linje med Sametinget et ansvar for styrking og utvikling av samiske språk. Gjennom Grunnloven er staten forpliktet til å sikre den enkeltes rett til bruk av samiske språk. Rollefordeling mellom Sametinget og regjeringen har i noen tilfeller vært uklar. Samtidig som Sametinget har det overordnede ansvaret for styrking og utvikling av samiske språk, spiller regjeringen en viktig rolle i utøvelsen av dette ansvaret. Sametinget har ingen formell myndighet til å pålegge andre institusjoner å utarbeide tiltak som styrker og utvikler samiske språk. Sametinget alene kan heller ikke foreta lovendringer uten nær dialog og oppfølging av regjeringen gjennom stortingsproposisjoner.

Fylkeskommunene er gitt en bred samfunnsutvikler- og planleggingsrolle som innebærer ansvar for koordinering og utvikling i egen region. Gjennom sitt ansvar for videregående opplæring, fagskoler, regionale forskingsfond, kompetanse- og næringsutvikling har fylkeskommunene oppgaver med stor betydning for utvikling av samiske språk. Sametinget og fylkeskommunene har inngått samarbeidsavtaler om styrking og utvikling av samiske språk, kultur og samfunnsniv. Disse er viktige redskap i det videre arbeidet for å styrke samiske språk i regionen.

Kommunene er gitt en sentral rolle for lokal planlegging og samfunnsutvikling. Kommunene har ansvaret for lokal næringsutvikling, barnehagetilbud, helsetjenester, grunnskoleopplæring, kulturtilbud og andre tilbud for barn og unge. Kommuner i forvaltningsområdet for samisk språk har i tillegg en rekke forpliktelser gjennom sameloven til å sikre befolkningens rett til opplæring og bruk av samiske språk. Gjennom samarbeidsavtaler mellom kommunen og Sametinget forplikter kommunen seg til aktivt bidra til styrking og utvikling av samiske språk lokalt. Gjennom Sametingets tilskuddsordning for tospråklighetstilskudd utarbeider kommunene 3-årige aktivitetsplaner. Disse planene er viktige redskaper i arbeidet for lokalt språkaktivitet.

De samiske språksentrene og andre lokale aktører som arbeider for styrking og utvikling av samiske språk er Sametingets viktigste samarbeidspartnere lokalt. Språksentrenes arbeid for å skape gode

språkarenaer og opplæringstilbud spiller en viktig rolle i arbeidet med å skape robuste språkmiljø. Gjennom 3-årige aktivitetsplaner setter språksentrene seg langsiktige mål for språkarbeidet, og disse er gode redskaper i arbeidet for å utvikle samiske språk i virkeområdet.

Andre samiske institusjoner, organisasjoner og aktører spiller en viktig samfunnsrolle, og er med på å forme det samiske samfunnet. Det vil være viktig for Sametinget at disse institusjonene, organisasjonene og aktørene aktivt tar del i arbeidet for å styrke og utvikle samiske språk lokalt, regionalt og nasjonalt. Disse er også viktige samarbeidspartene, og Sametinget har gode erfaringer med samarbeidstiltak med ulike institusjoner. Sámi allaskuvla, UiT Norges arktiske universitet, Nord Universitet, Nasjonalt senter for samisk i opplæringa, de samiske videregående skolene med flere er viktig samarbeidspartnere.

Målene i Giælelutnjeme - Giellalåpptim - Giellalokten

Sametingets språkpolitikk bygger på et langsiktig arbeid og på oppfølgingen av VAT 2016:18 Vájmo giella. Våre strategier for samiske språk vil være Sametingets styringsdokument i det videre arbeidet for oppfølging av Vájmo giella.

De overordnede målene for Sametingets språkstrategi – Giælelutnjeme - Giellalåpptim - Giellalokten er:

- Likestilte og likeverdige språk
- Synlige og samfunnsbærende språk

I denne strategien legges det vekt på overordnede 3 innsatsområder:

- Språktilbud for barn og unge
- Synliggjøring og samarbeid
- Rekruttering og kompetanseheving

1. Innsatsområde: Språktilbud for barn og unge

Mål: Barn og unge har tilgang til samiske språk i sin hverdag

Språk er lek, kommunikasjon, utforskning og forståelse. Språk er å uttrykke seg, delta i samfunnet og forteller hvem du er. Språk er minner og noe som samler oss. Språk er mestring, gir trøst og mot, og åpner for livslang læring. Å gi barn og unge tilgang til språk er derfor en av våre viktigste oppgaver. Barn lærer språk fra de blir født, og foreldre og familie er barns nærmeste samarbeidspartnere i språkinnlæringen. Det språklige fundamentet legges i barneårene, der gode og trygge støttespillere og voksenrelasjoner er viktig for barnas språkopplæring.

Det er derfor en forutsetning at barn hører og bruker samiske språk i barnehage, skole og ellers i hverdagen. Språkteorier vektlegger viktigheten av utviklingen av barns begrepsforståelse, ordforråd, setningsoppbygging og språkbruk fra de er små. Barns språkinnlæring legger grunnlaget for hele livet, og et godt språkmiljø spiller på denne måten en avgjørende rolle for språkinnlæringa. Vår hovedoppgave vil være å bygge robuste og gode språkmiljø, som skaper mulighet for opplæring og bruk av språket i lokalmiljøet.

1. Opplæringstilbud for barn og unge

Opplæring i samiske språk må oppleves som interessant, motiverende og lærerik for barnet, og opplæringen må være av høy kvalitet. Rekruttering, kompetanseheving og kunnskap om sterke opplæringsmodeller vil være sentralt i dette arbeidet. Dette omtales mer under innsatsområde 3 – kompetanseheving og rekruttering.

Gjennom innspillmøter i forbindelse med arbeidet med denne strategiplanen, fikk Sametinget en rekke konkrete innspill fra samisk ungdom. De vektlegger støtte, motivasjon og inspirerende læremetoder som viktig i opplæringa. De etterlyser mulighet til opplæring i flere samiske språk, forbedring av

fjernundervisning og språksamlinger for alle elever som får opplæring i samiske språk.

Sametinget ser viktigheten av kvalitet i opplæringa, og at opplæringa i samiske språk skal oppleves som nyttig, verdifull og interessant. Vi vil derfor ha et større fokus på språk, lesing og skriving i barnehage, grunnskole og videregående opplæring.

Strategi for språk, lesing og skriving - språkløyper

Barn som har samisk som morsmål, og barn som får opplæring i samiske språk, er fremtidens språkbærere. For å sikre språkernes fremtid er det derfor nødvendig å sikre at flere barn får opplæring i samiske språk. Det er også viktig at alle elever opplever en reell utvikling i språket.

Gode språklige ferdigheter er avgjørende for barns lek og læring i barnehagen, for elevers lesing, skriving og læring i skolealder, og for den enkeltes muligheter til å nå sine mål og utvikle sitt potensiale. Sametinget vil at alle samiske barn skal få mulighet til å utvikle gode språk, lese og skriveferdigheter, slik at de lykkes i utdanning, arbeids- og samfunnsliv.

Regjeringen har utarbeidet og gjennomført nasjonal strategi for lesing og skriving - språkløyper 2016-2019. Målet med strategien var å styrke barnehagens språkmiljø, sammenhengen mellom barnehagen og skolens språkarbeid, styrke lærernes kompetanse innenfor språk, lesing og skriving, raskere identifisering av språkvansker, redusere antall elever med svake lese- og skriveferdigheter og øke antall elever med svært gode lese- og skriveferdigheter.

Det unike med denne strategien er at det for første gang satses systematisk og helhetlig på språk, lesing og skriving i både barnehage og skole, og at det utvikles praksisnære og kunnskapsbaserte digitale kompetansepakker som barnehager og skoler kan ta direkte i bruk i det lokale utviklingsarbeidet. Strategien omfatter introduksjonsamlinger for barnehager og skoler, gratis nettbaserte kompetansepakker og støtte til lokalt utviklingsarbeid i kommunene.

Kompetanseutviklingspakkene er utarbeidet av Lesesenteret, og de har opprettet et nettsted hvor alt av materiell til barnehager, skoler og videregående skoler er samlet. Kompetanseutviklingspakkene fokuserer på sentrale temaområder som barnehager og skoler kan bruke i sitt lokale utviklings- og kompetansehevingsarbeid. Nettstedet inneholder informasjon om arbeidet med språkløyper, ulike typer kompetansepakker, blogg, veilednings- og inspirasjonsfilmer og annet materiale til bruk i arbeidet med språk, lesing og skriving. Evalueringsrapporten viser at strategien har vært vellykket, og over 200 kommuner har søkt og vært språkkommune under prosjektperioden. Ingen kommuner i forvaltningsområdet for samisk språk har deltatt i arbeidet med språkløyper. Evalueringsrapporten viser at strategien var lite tilpasset samiske språk og at det var utviklet få kompetansepakker på samisk.

Nasjonal strategi for språk, lesing og skriving - Språkløyper bør utvikles og tilpasses de samiske språkene. Sametinget vil ta kontakt med kunnskapsdepartementet og utdanningsdirektoratet for en videreutvikling av strategien til samiske språk. Det vil være naturlig å samarbeide med Sámi allaskuvla og Nasjonalt senter for samisk i opplæringa i det videre arbeidet.

Grenseoverskridende barnehage- og skolesamarbeid

De samiske språkene er grenseoverskridende, og en effektiv språkpolitikk betyr et godt og konstruktivt samarbeid over landegrensene. Den samiske befolkninga bor spredt, og i mange områder er det hensiktsmessig å søke samarbeid for å sikre gode opplæringsmuligheter i barnehage, grunnskole og videregående opplæring. Flere steder er det naturlig å søke samarbeid over landegrensene, dette av både geografiske og språkmessige årsaker.

Dagens prosjekter og samhandling over landegrensene bør videreutvikles. Sametinget ser behov for et nordisk samarbeid gjennom Samisk parlamentarisk råd (SPR) og de nordiske sameministrene. Det vil eksempelvis være behov for samarbeid når det gjelder barnehage, opplæring, læremiddelutvikling, terminologit utvikling og medietilbud. SPR behandler saker av felles interesser for samer over landegrensene, og det vil være naturlig å legge en del av arbeidsoppgavene dit.

Det finnes barnehager og skoler som samarbeider over landegrensene. Det er behov for å styrke slike samarbeid, og også samarbeide om utvikling av pedagogisk materiell på de samiske språkene. Gjennom fellessamlinger og språkbad kan det samarbeides om personell, kompetanse og materiell. Det bør også opprettes et samarbeid om en nordisk utdanning av lærere. Det bør opprettes samiskspråklige opplæringstilbud for elever på tvers av landegrensene. Dette innebærer både samarbeid om felles lærerutdanning, utvikling av læremidler og gode løsninger med tanke på ulike skolesystem og læreplaner.

Selv om skolesystemet i de forskjellige landene er ulike, og ulike læreplaner skaper utfordringer vil det være viktig å legge til rette for samarbeid av ressurser, materiell og felles aktiviteter.

Sametinget vil:

- Ta initiativ til at Språkløyper utvikles og tilpasses de samiske språkene
- Arbeide for at flere elever får tilbud om samiske språksamlinger
- Arbeide for at elever får tilbud om opplæring i flere samiske språk
- Arbeide for et utstrakt og bedre samarbeid på barnehage- og skolefeltet
- Arbeide for at det opprettes en nordisk utdanning av lærere
- Arbeide for at sørsamiske barn på norsk og svensk side av Sápmi kan benytte et sørsamiskspråklig barnehagetilbud, uavhengig av bosted
- Ta initiativ til opprettelse av en felles digital læremiddeltjeneste for koordinering av læremiddelproduksjon og læreplanarbeid
- Arbeide for et samarbeid om lærerutdanning
- Arbeide for bruk av fjernundervisning over landegrensene
- Arbeide for at nasjonalstatene må ta ansvar for de nasjonale formalitetene som må på plass for etablering av to- eller flerstatlige skoler og barnehager

1. Språkarenaer og språklig støtte i nærmiljøet

For tospråklige eller flerspråklige barn og unge er språklig støtte i nærmiljøet og språkbad helt avgjørende for god språkutvikling. En viktig forutsetning for at samiske språk skal kunne bevares og videreutvikles er at det finnes språkarenaer hvor språkene faktisk er i bruk. Intensjonen om at samiske språk skal være dagligspråk kan vanskelig nås så lenge det ikke er mulig å bruke språkene i det daglige liv, i møte med det offentlige eller i kommunikasjon med omverdenen.

Mange steder er ikke samiske språk en naturlig del av dagliglivet, fordi det finnes få arenaer hvor samiske språk høres og brukes. Språkarenaer er viktige verktøy for å skape møteplasser hvor samisk høres og synes. Særlig viktig er dette i områder hvor samisk ikke er majoritetsspråk. Det må legges til rette for reell bruk av samisk i samfunnet i form av arenaer og møteplasser for barn, unge og foresatte. De samiske språksentrene vil være veldig viktig i dette arbeidet. Spesielt foreldre uten morsmålskompetanse som velger opplæring i samiske språk for sine barn, behøver ekstra støtte for å sikre at barna får god språkprogresjon.

For at samiske språk skal brukes og utvikles, er vi helt avhengig av at samisk beherskes og brukes også på hjemmebane. Foreldre og foresatte må derfor få språkstøtte for å kunne følge opp sine tospråklige eller flerspråklige barn og deres samiskundervisning. Dette kan skje ved leksehjelp, språkduj, samiskkurs med mer. Ved oppstart av nytt barnehage- og skoleår bør det tilbys samiskkurs til foreldre og foresatte som har barn som får samiskundervisning.

Språkleir

Samiske språkleir har blitt en viktig del av språkopplæringen til barn og unge i grunn- og videregående skole. Språkopplæringen tas ut av klasserommet, og det skapes en sikker sone hvor samisk er kommunikasjonsspråket flere dager i strekk. Sametinget ønsker at alle elever med samisk på skolen skal ha mulighet til å delta på språkleir, og det bør minimum arrangeres to språkleirer i løpet av et skoleår. Tilbudet bør være lokalt, med fokus på lokal dialekt og tradisjoner. Språkleir er ekstra viktig for elever med fjernundervisning, og i områder hvor samisk ikke er dagligspråk.

Nye språkarenaer

Sametinget vil at det skal opprettes nye språkarenaer for barn og unge, også arenaer som er utenfor barnehage og skole. Slike arenaer er med på å støtte opp om språkbruk, og det vil også gi samisk høyere status. Både lokale, nasjonale, digitale og allsamiske arenaer er viktige.

Lokale språkarenaer kan være fritidstilbud hvor samisk er kommunikasjonsspråk, lekegrupper, familietreff, toppturgrupper, søndagsskole osv. Digitale språkarenaer som samisk mesterskap i Counter-Strike, eller YouTube-challenges kan være nye arenaer som fenger nye målgrupper.

Det bør legges til rette for utveksling eller språkreise/språkbad til områder hvor samisk er hverdagspråk for ungdom som ønsker å lære seg samisk. Det å lære språk og få mulighet til å bruke et språk der det er hverdagspråk har store fordeler. Mulighet til å kunne følge undervisning på samisk, bo hos en samiskspråklig vertsfamilie, og mulighet til bruk av samisk i praktiske situasjoner i hverdagen er unik språklæring.

Sametinget vil:

- At det skal finnes språklig støtte til foresatte av to- og flerspråklige barn, i form av samiskkurs og språkduj
- At språkleir for elever på grunn- og videregående skole videreutvikles
- At det utvikles nye språkarenaer for barn og unge
- Utarbeide kompetansepakker med forslag, ideer og veiledning på hvordan skape gode og lærerike samiskspråklige møteplasser

1. Samiskspråklig medietilbud

Et medietilbud tilpasset unge samers medievaner og preferanser bør utvikles og sikres. Det bør ikke tas for gitt at samisk ungdom endrer sine medievaner og returnerer til de tradisjonelle mediene i voksenalder. Den digitale verden er i rask utvikling. Sametinget må derfor til enhver tid etterstrebe et godt samiskspråklig medietilbud, tilpasset etterspørselen, slik at unge mediebrukere får et forhold til samiske medier. I et videre arbeid med utvikling av medietilbud til samisk ungdom vil det være naturlig å inkludere aktører som Sametingets Ungdomspolitiske Utvalg (SUPU), ulike samiske ungdomsorganisasjoner og ungdomsråd, samt ungdomsråd i de ulike fylkene. Medier som retter seg spesielt mot samisk ungdom bør også inviteres med i et slikt arbeid. SUPU har også vært engasjert i lignende tematikk og har blant annet i samråd med Ungdommenes Fylkesråd i Nordland og Troms tidligere i år, fremmet ønske om en egen samisk informasjonskanal for ungdom på nett. Et slikt tiltak er for øvrig i tråd med de foreslåtte tiltakene i regjeringens handlingsplan for samiske språk 2009-2016.

Sametinget kan i tildelingen av direktetilskudd til samiske medier som henvender seg til samiske unge, også stille krav om digitale løsninger og plattformer. Sametinget kan også med andre søkerbaserte tilskudd forsøke å motivere til innovasjon, for eksempel til utvikling av applikasjoner for mobil og nettbrett, tilpasset en ung målgruppe.

Sametinget registrerer forøvrig at et kvalitativt godt samiskspråklig tilbud til unge på alle samiske språk er mangelfullt. Både teksting og/eller dubbing til samisk av populære barne- og ungdomsprogram på NRK, som supplement til egenproduksjoner forankret i samiske verdier og samfunn, er et virkemiddel av unik verdi for samiske barns språk- og identitetsutvikling. NRK Sápmi erkjenner at de, i likhet med mange av dagens medier, ikke i tilstrekkelig grad lykkes med å nå den unge voksne målgruppen med relevant tilbud og innhold, og at de har utfordringer med å etablere seg som en foretrukket kanal blant de yngre målgruppene. Dette er et forhold som også Medietilsynet har pekt på i både 2016 og 2017.

Digital plattform

Medietilbud for barn og unge er i endring, og det vil være viktig at samiskspråklige medietilbud følger behovene i samfunnet og følger med på den teknologiske utviklinga. Det er behov for et variert og godt innhold på lik linje med tilbud for norskspråklige, og det må sørges for at dette er tilgjengelig for brukerne. Spill, applikasjoner, YouTube og lignende tilpasset mobiltelefoner og datamaskiner kan skape gode digitale møtesteder, hvor kommunikasjon kan foregå på samisk. Det er et stort potensiale for samiske språk i den digitale verdenen, som det samiske samfunnet må utnytte.

Det er behov en egen portal hvor all informasjon som er relevant for samiske barn og unge er samlet. Siden bør inneholde informasjon om rettigheter, utdanningsmuligheter, kvoter, stipendordninger,

språkressurser som spill, filmer og applikasjoner, samt oversikt over ungdomsorganisasjoner, link til digital helsesykepleiertjeneste, SANKS etc. Portalen kan også inneholde en enkel måte å kommunisere med barneombudet på, og det bør også være mulig å kunne stille spørsmål eller få veiledning i temaene som portalen inneholder. Dette vil gjøre det enklere for barn, unge og foresatte å finne frem til den informasjonen de har behov for.

I samarbeid med SUPU og de samiske ungdomsorganisasjonene bør det vurderes om infonuorra.no skal forsøkes gjenopprettet, og hvilket innhold det eventuelt skal ha.

Samisk barne-tv og applikasjoner

Samiskspråklig tv programmer er viktige for samiske barn, og har betydning for barns språkutvikling, selvfølelse og identitetsdannelse. Det er derfor viktig at det produseres og oversettes flere sanger, rim og regler for de aller minste, og alt innhold må samles slik at barn og voksne har det lett tilgjengelig. Et eksempel på dette kan være en samisk versjon av tv tilbudet NRK super og den populære applikasjonen NRK super, hvor alt av innhold rettet mot barn er samlet i en applikasjon.

Det bør også blåses liv i klassikere, spesielt på sør- og lulesamisk. Barn og unge kan ha stor glede av nytgivelser av eldre klassikere som for eksempel Mummitrollet, og dubbete versjoner av populære barne-tv-figurer og allerede oversatte barnesanger.

Man må også gå i dialog med mediekringkasterne på svensk, finsk og norsk side for å finne en felles løsning for publisering av innhold til barn.

Film og serier for barn og unge

Behovet for samiske filmer og serier rettet mot barn og unge over hele Sápmi er stort, og tilbudet av samiske filmer er lite i forhold til etterspørsel og samfunnsbehov. Det er viktig at barn og unge har tilgang til samiske filmer og serier på samisk. Gjennom samiske filmer og serier vil barn og unge lære språkene, fremme språkene og det vil også bidra til språkvalg for lek og samspill. Samiske filmer og serier for barn og unge er viktige og nødvendige, fordi samiske filmer, i motsetning til dubbing og teksting av filmer, har et samisk innhold og et samisk perspektiv. Samisk filmkultur tar opp, bearbeider og videreutvikler mange av de utfordringer samisk kultur og identitet står i når det gjelder fortid, nåtid og fremtid. Samisk film er dynamisk og levende filmkultur med varierte, nyskapende og dagsaktuelle fremstillinger av samisk kultur og identitet. Samiske filmer og serier for barn og unge bidrar også til å spre kunnskap og informasjon om samiske språk, kultur og samfunnsliv til storsamfunnet. Utfordringen er at produksjonstilskuddet for samiske serier og samiske filmer ikke står i samsvar med produksjonskostnadene.

Dubbing av barnefilmer

Filmer for barn og unge er viktige språkformidlere, og filmer med samiske språkvalg og filmer med samisk tekstvalg vil derfor være viktig for barns språkutvikling. Sametinget ser behovet for et nordisk samarbeid gjennom Samisk parlamentarisk råd og de nordiske sameministrene for at samiske språk får en større plass i tv-kanaler, film og nettsider som er beregnet for barn og unge.

Det må stilles krav til nordiske filmproduksjoner med offentlig støtte, at film også skal dubbles til de samiske språkene.

Det må også stilles krav om at filmer for barn må ha ferdigdubbet versjon på samisk ved utgivelse av filmen.

Sametinget vil:

- I samarbeid med regjeringen utarbeide en nasjonal strategi for samiskspråklig medietilbud for barn og unge
- Være pådriver for å øke programtilbudet rettet mot barn og unge på alle de samiske språkene, og ta initiativ til opprettelse av en egen samisk barne-tv kanal
- At samiske språk skal vises og få større plass i det generelle medietilbudet, TV, filmer og nettsider rettet mot barn og unge
- Motivere til opprettelse og utvikling av digitale samiske mediealternativer til samiske barn og unge, på lik linje med nasjonale og internasjonale medietilbud

- Være pådriver for at det produseres filmer med samisk innhold og perspektiv for ungdom
- Ta initiativ til økte bevilgninger til samiske filmer og serier for barn og unge
- Stille krav til at nordiske filmproduksjoner med offentlig støtte skal dubbles til de samiske språkene
- Være pådriver for å opprette en digital plattform for samiske barn og unge
- Være pådriver for å opprette flere samiske spill, applikasjoner og youtubekanaler.
- Oppmuntre til økt grenseoverskridende samarbeid for å øke samiskspråklig medietilbud, og ta initiativ for at mediekringkasterne på svensk, finsk og norsk side finner en felles løsning for publisering av innhold til barn og unge

Samiskspråklig litteraturlitbud for barn og unge

Litteratur hjelper oss til å utvikle språket og ordforrådet, og utvider vår bevissthet og gir nye ideer og begreper å tenke med. Litteratur stimulerer fantasien, og trener oss i å skape indre bilder. Litteratur gir kunnskap, og utvikler vårt følelsesliv og evne til empati. Litteratur gir inspirasjon, kraft, underholdning og spenning. Litteratur lærer oss grunnleggende etikk og lar oss fundere over riktig og galt, vondt og godt. Litteratur hjelper oss til å forstå oss selv og andre, gir oss selskap når vi er ensomme og viser at det meste kan ses fra flere sider. Litteratur er en viktig del av det å vokse opp.

Alle kan oppleve gleden av å lese, uavhengig av hvilke forutsetninger man har, men det kan ofte være slik at man behøver litt hjelp til å vise oss muligheten.

Samisk litteratur for barn og unge handler om litteratur på barnets språk, med innhold som er gjenkjennelig for barnet. Det må finnes et stort utvalg samisk litteratur for barn og unge, samtidig som det må produseres samisk litteratur som omhandler samiske barn og unges hverdag. Det vil derfor være viktig med både samiske nyproduksjoner og oversettelse av ikke-samisk litteratur.

Samiskspråklig litteratur omfatter også sosiale medier og den digitale verden. Blogg, debattinnlegg, nettartikler og lignende som er rettet mot barn og unge, og som kan stimulere til lese- og skriveglede på samisk.

Skrive- og leselestprogrammer

Sametinget ser behov for å øke produksjon av litteratur for ungdom, og ser i den sammenheng viktigheten av tekst og litteratur skrevet for ungdom og av ungdom. Vi vil derfor initiere to programmer; leselest og skrivelest, rettet spesielt mot ungdom. Formålet med programmene er å øke interessen og motivere til lese og skrivelest. Programmene vil bestå av kurssamlinger, skrive- og leseaktiviteter lokalt, veiledning, skrive- og lesekonkurranser, publisering av materiale og aktiv bruk av sosiale medier.

Sametinget ser kommunene og de lokale bibliotekene og fylkesbibliotekene som naturlige samarbeidspartnere i dette arbeidet. Regjeringen lanserte nasjonal leselest strategi i 2013, og denne kan denne et godt grunnlag for hvordan satsingen kan utformes.

Oversetting av populærlitteratur – både for barn og ungdom

Sametinget har i liten grad prioritert oversettelse til samisk, men ser at spesielt behovet for litteratur rettet mot unge blir skadelidende av dette. For at barn og unge skal oppleve leseglede på samisk, etterlyses det flere oversettelser av populærlitteratur til unge og barn.

Oversettelse av utenlandsk litteratur til samisk må skje parallelt med den norske oversettelsen, slik at de utgis samtidig. Hva som oversettes til samisk vurderes uavhengig av hva som oversettes til norsk, og spesielt annen urfolklitteratur vil være aktuelt.

Lydbok og e-bøker

Ikke bare må det produseres flere samiske lyd- og e-bøker til barn og unge, men de må også gjøres mer tilgjengelig. Lydbokapplikasjoner har blitt veldig populært, og gjør det enkelt å lytte til bøker. Samiske lydbøker burde enten få en egen applikasjon, eller inkluderes i allerede eksisterende applikasjoner.

Bibliotekene på norsk side av Sápmi har inngått avtale slik at de kan låne ut e-bøker. De samiske bøkene er enda ikke en del av dette tilbudet, det vil si at de ikke er tilgjengelig for de som ønsker å lese boka elektronisk. Samiske bøker må også komme under denne ordningen.

Sametinget vil:

- Igangsette skrive- og leselystprogram for barn og unge
- Igangsette skrivekonkurranse for ungdom
- Være pådriver for at populærlitteratur for barn og ungdom oversettes til samisk
- Være pådriver for at det produseres flere samiske lydbøker og e-bøker til barn og unge
- Ta initiativ til at også samiskspråklige bøker kommer inn under Norsk kulturråds innkjøpsordning for ny norsk skjønnlitteratur

Kulturtilbud for barn og unge

Samiske språk og samisk kultur henger nært sammen, gjennom kulturtilbud får barn og unge oppleve og bruke språket naturlig gjennom aktiviteter og lek. Sametinget vil være pådriver for at kulturskolene tilbyr et variert og godt samisk språk- og kulturtilbud. Et samarbeid mellom de ulike kulturskolene vil også være nyttig for å utveksle erfaringer og ideer. Sametinget vil derfor være pådriver for at det opprettes et kulturskolenettverk for kulturskoler i samisk språkområde. Vi vil også utarbeide et ABC-veiledningshefte for samiske språk- og kulturaktivitet i kulturskolen.

Sametinget ser også behovet for at det opprettes et nasjonalt samisk kulturverksted for barn og unge. Dette kulturverkstedet bør ha en ambulerende virksomhet og bestå både av et kontor og et nettsted. Barnas kulturverksted kan være støtte og veileder for kulturskoler, språksentre, ungdomsforeninger og andre i arbeidet for å utvikle gode språk- og kulturtilbud lokalt. Barnas kulturverksted bør omfatte både samisk musikk og joik, dans og drama, kunst og håndverk, samisk duodji og tradisjonell kunnskap.

Den kulturelle skolesekken (DKS) har for få samiskspråklige produksjoner. Det etterspørres av både skoler og de som jobber med DKS, men det er lite midler til å lage produksjoner som kan tas inn i DKS. Flere enn Sametinget må ha ansvar for at etterspørselen etter samiske produksjoner dekkes. Oppdragsgiverne til DKS må på lik linje med norskspråklige tiltak, legge til rette og være proaktive for å få flere samiske produksjoner.

Idrett er en fritidsaktivitet som mange samiske barn og unge er aktive med, og idrett har en sentral plass i det samiske samfunnet. Idrettsarrangement og treninger er en flott språkarena, og samisk må brukes og synliggjøres i større grad på slike arenaer. Å løfte samisk idrett på et høyere nasjonalt nivå, vil også kunne synliggjøre både samisk idrett og språk i en større sammenheng.

Sametinget vil:

- Videreutvikle kulturskolen og utarbeide en ABC for språklige aktiviteter i kulturskolen og andre språkmiljø
- Opprette kulturskolenettverk for kulturskoler i samisk språkområde
- Bidra til opprettelse av barnas kulturverksted
- Bidra til at det arrangeres Barnas språk- og kulturdag under samisk språkuke
- I dialog med idrettsforbund og klubber ta initiativ til synliggjøring og bruk av samiske språk på idrettsarrangement

Samiskspråklig helsetilbud for barn og unge

Barns møte med helsestasjonen

Et barns første møte med helsetjenestene skjer allerede før barnet er født. Hos jordmor får foreldre råd og veiledning gjennom ventetiden, og ofte tas valg av språk allerede da. For noen er samisk et naturlig valg, fordi de vokser opp i et lokalmiljø hvor samisk er naturlig hverdagsspråk. Slik er det ikke for alle, og det vil være viktig at foreldre så tidlig som mulig støttes og veiledes i dette valget. Språk- og kulturkompetanse hos jordmødre spiller slik en viktig rolle. Ved å gi foreldre støtte, informasjon og veiledning i dette valget vil det å velge samisk kjennes som et trygt valg.

Helsestasjonen følger barnet fra fødsel til de fyller 18 år. Helsestasjonen skal gi råd og veiledning om alt som berører barnet, også barnets språkutvikling. For samiskspråklige barn, enten de har samisk

som morsmål eller som andrespråk, vil det være svært viktig at kartleggingsmateriell og oppfølging av språkutvikling skjer på barnets morsmål. Det er også viktig at helsesykepleier har solid kompetanse om flerspråklighet, og generelt kunnskap om samiske språk og samisk kultur for å kunne gi gode helsetjenester. Det deles ut informasjonsmateriell ved alle besøk på helsestasjonen, disse er i liten grad oversatt til de samiske språkene. En likeverdig helsetjeneste innebærer at viktig og betydningsfull informasjon til barn og foreldre er tilgjengelig på barnets morsmål. Helsestasjoner oppfordrer foreldre om å snakke mye med barnet og lese for barnet for å styrke barnets språkutvikling. En samisk barnelitteraturveileder bør derfor være tilgjengelig på alle helsestasjoner.

Samiske barn vokser opp ulike steder i landet, og det vil være vanskelig å styrke språk- og kulturkompetansen i alle landets helsestasjoner. Vi ser derfor behovet for et pilotprosjekt med en samisk digital helsesykepleiertjeneste, hvor både helsestasjoner og brukere kan få råd og veiledning. Helsesykepleiertjenesten skal både være ett nettsted og et kontor, og aktivt arbeide for å nå ut til samiske barn og unge. Bruk av sosiale medier vil være viktig i dette arbeidet. "Helsesista" på Snap Chat følges av mange ungdom, og et lignende tilbud for samisk ungdom vil kunne bidra til gode og likeverdige tjenester.

Ungdommenes møte med helsestasjonen

Ungdomstiden er en viktig periode i livet. Det er kanskje den perioden i livet det skjer flest fysiske, psykiske og sosiale endringer, og der det gjøres veivalg som kan få stor betydning for livet senere. Perioden er grunnleggende for å skape sin egen identitet: Hvem er jeg, hva skal jeg mene og hva skal jeg bli? Endringene og omveltningene gjør at ungdomstiden kan oppleves som krevende for mange, selv om alt som skjer er helt normalt.

Det er en stor jobb å være ung og bli voksen. Overgangen fra barn til ungdom til voksen skal mestres. Samtidig som man skal ta stilling til de ulike valg enhver ungdom stilles ovenfor, har samisk ungdom en rekke valg de i tillegg må finne svar på. Samisk identitet og tilhørighet til det samiske samfunnet er en verdifull bagasje samisk ungdom har med seg. Dette kan imidlertid i noen tilfeller være vanskelig. Ungdom kan oppleve mobbing på grunn av sin samiske tilhørighet, man kan oppleve å ikke bli godtatt eller kjenne seg god nok.

Det er viktig at helsesykepleier har kompetanse til å fange opp disse utfordringene, slik at samisk ungdom blir møtt forståelse og kunnskap om samiske samfunnsforhold. For ungdom som vokser opp steder hvor det samiske er mindre synlig, og i større byer, kan det være en utfordring at helsesykepleier ikke har tilstrekkelig kompetanse. Utvikling av en samisk digital helsesykepleiertjeneste vil derfor være et av Sametingets pilotprosjekter innenfor helsetilbud for barn og unge.

Sametinget vil:

- Ta initiativ til opprettelse av en samisk digital helsesykepleiertjeneste for barn og unge
- Utvikle språk- og kulturveileder for jordmødre og helsesykepleiere
- Være pådriver for at alt av informasjonsmateriell på helsestasjoner oversettes til de samiske språkene
- Utvikle kompetansepakker for helsesykepleiere bestående av veilederhefte, informasjonshefte om språkvalg, kursserie, informasjonsmateriell på samiske språk, oversikt over samiske babybøker og pedagogisk materiell
- Være pådriver for at kartleggingsprøver skal være tilgjengelige på de samiske språkene, og at de er forståelige og har godt språk

Innsatsområde: Synliggjøring og samarbeid

Mål: Samiske språk synes og høres i samfunnet

Synliggjøring av språk er symbol på tilhørighet, tilstedeværelse og annerkjennelse. Samiske og norsk språk er offisielle språk på norsk side av Sápmi. Til tross for dette, er ikke samisk og norsk språk likeverdige og likestilte i dagens samfunn. Det vil ha stor betydning for den samiske befolkningen, både de som har samisk som morsmål og de som ønsker å lære seg samiske språk, at samiske språk synes i samfunnet. Det vil både løfte språkenes status, og gi den samiske befolkningen en følelse av annerkjennelse av sine språk og sin kultur. Synliggjøring av språk er viktig for den enkelte, da språk er

personlig og identitetsdannende og nært knyttet til følelser.

Synliggjøring av språk skjer tydeligst gjennom skriftspråket. Gjennom skilting, kunstneriske uttrykk, dokumenter, hjemmesider og teksting vil språket synliggjøres. Et synlig språk er et grunnleggende hjelpemiddel i språkopplæring samtidig som det gir språket verdi. Det er derfor viktig å legge forholdene til rette for økt bruk av skriftspråket.

I arbeidet for å synliggjøre og utvikle de samiske språkene vil samarbeid med ulike aktører være avgjørende. Sametinget vil ikke alene kunne gi de samiske språkene et solid løft uten at både private og offentlige aktører er med på laget. Vi ønsker et helhetlig språkløft i samfunnet, og er avhengige av at både kommunal og offentlig forvaltning, næringslivet, private og offentlige aktører og deg som privatperson tar et større ansvar for å synliggjøre og bruke de samiske språkene. Vi vil bruke ressurser på å oppfordre, motivere og være pådrivere for at alle blir med på å skape rom for de samiske språkene i samfunnet.

Synliggjøring av samiske språk nasjonalt og internasjonalt

Det internasjonale året for urfolksspråk

I 2016 vedtok FN at 2019 skal være Internasjonalt år for urfolksspråk (IYIL2019). UNESCO har fått ansvaret for å lede planleggingsarbeidet. IYIL2019 er først og fremst en anledning til å synliggjøre og feire urfolksspråk, og invitere til partnerskap for å sikre språkenes framtid. Det er etablert en styringsgruppe hvor alle de syv urfolksregionene er invitert sammen med statene og FNs urfolksorganer. Sametingspresident Aili Keskitalo representerer de arktiske urfolkene i styringsgruppen, og er med i ledelsen av styringsgruppen.

UNESCO har lansert en egen hjemmeside for språkåret. Hit anmoder de alle om å legge inn informasjon om internasjonale konferanser, arrangementer og andre hendelser som planlegges i forbindelse med språkåret. Link til hjemmesiden <https://en.iyil2019.org>. Her er det også mulig for stater, organisasjoner, institusjoner og bedrifter å registrere seg som partnere, og bidra i arbeidet med språkåret. Språkåret planlegges avsluttet med en global konferanse med et sluttokument som er en veiviser for det videre arbeidet med bevaring og utvikling av urfolksspråk.

Sametinget vil ta initiativ til samarbeid med Sametingene i Sverige og Finland, og Samerådet om felles arrangementer og markeringer av året. Sametinget vil gjennom Samisk Parlamentarisk Råd arbeide for at de nordiske statene bidrar i markeringen av IYIL2019.

Språkkonferanse

Startskuddet for oppfølgingen av Gieledutnjeme - Giellalåptim - Giellalokten og markeringen av Det Internasjonale året for urfolksspråk skjer på en stor samisk språkkonferanse i Tromsø 4.-5. februar 2019.. Konferansen vil være åpent for alle og Sametinget vil også invitere urfolk fra ulike deler av verden. Gieledutnjeme - Giellalåptim - Giellalokten samt urfolksspråk i arktiske områder vil være noen av temaene under konferansen.

Stedsnavn symposium

Navnefaglig forskning er viktig for å synliggjøre samiske stedsnavn. Det er viktig å aktivt arbeide for å fremme samiske navnefaglig forskning. Den Nordiske samarbeidskomiteen for navneforskning (NORNA) arrangerer både konferanser og symposier, og vil i 2019 holde et seminar med temaet navn med minoritetsspråk, i minoritetsområder og i minoritetsposisjon. Dette symposiet arrangeres i Guovdageaidnu i april 2019 med Sámi allaskuvla som arrangør. Sametinget er samarbeidspartner og medfinansør. I tillegg til å løfte navneforskning vil dette symposiet være en kommunikasjonsarena for minoritetsspråknavneforskere og relevante aktører.

Samisk språkuke

Synliggjøring av samiske språk er en sentral del av Gieledutnjeme - Giellalåptim - Giellalokten, og vi har sett behovet for å involvere og samarbeide med ulike aktører i arbeidet for at samiske språk skal synes i samfunnet. Vi foreslår derfor at det arrangeres samisk språkuke høsten 2019. Vi håper ulike

institusjoner og aktører bidrar til å synliggjøre samiske språk lokalt, regionalt og nasjonalt.

Det vil også være naturlig å synliggjøre samisk kultur under denne uka, og vi ønsker å vie en dag under samisk språkdag spesielt til barn og unge – barnas språk- og kulturdag. I den forbindelse vil vi også rette fokus mot alle barn og unge på norsk side av Sápmi for å øke kunnskapen om samiske språk og samisk kultur. Dette vil være viktig i arbeidet med å forebygge fordommer og rasisme.

Vi ser det som naturlig å samarbeide med regjeringen og Sametingene i Finland og Sverige om en samisk språkdag som et ledd i markering av det internasjonale år for urfolksspråk. Vi vil også søke samarbeid med næringslivet, handelsstanden og private og offentlige aktører for å igangsette ulike aktiviteter og tiltak under denne uka.

Sametinget vil:

- Arrangere språkkonferanse, stedsnavnsymposium og samisk språkdag
- Oppfordre og invitere næringslivet og aktører til å delta og markere det internasjonale året for urfolksspråk og samisk språkdag
- Ta kontakt med regjeringen og Sametingene i Finland og Sverige om felles tiltak for markering av det internasjonale året for urfolksspråk.
- Utarbeide konkurranser og aktiviteter i forbindelse med samisk språkdag

Språkløft i samfunnet

Synliggjøring av språk i hverdagen er av stor betydning for språkets status og følelsen av tilhørighet og annerkjennelse. Vi opplever stor glede av å se våre språk synlige i samfunnet. Større nasjonale arrangementer slik som Arctic Race of Norway viste frem samiske språk og samisk kultur i beste sendetid. Vi har fulgt Ella Marie Hætta Isaksen gjennom høstens Stjernekamp på riksdekkende TV. Programmet har bidratt til synliggjøring av samisk kultur og språk, og vært med på å løfte frem joik som sjanger på en fin måte. Alle slike bidrag til synliggjøring av det samiske bidrar til både kunnskap om samiske språk og kultur i tillegg til at det har stor symbolverdi for den samiske befolkningen. Sametinget vil at flere private og offentlige aktører, næringslivet, handelsstanden og andre bidrar til slik synliggjøring av samiske språk og kultur.

Finland merker alle matvarer og husholdningsartikler både på finsk og svensk. Sametinget håper at matprodusenter vil ønske vårt initiativ til synliggjøring av de samiske språkene velkommen, og at næringslivet aktivt vil bidra i dette arbeidet. Vi tror ikke det står på viljen hos de ulike aktørene, men at manglende tilrettelegging gjør arbeidet utfordrende. Vi vil derfor utarbeide oppstartspakker med ordlister, fraser og nyttige uttrykk og gjøre disse tilgjengelige for aktører. Vi vil også invitere til møter hvor vi informerer om vårt arbeid med synliggjøring av samiske språk. Vi ser også at det kan være nyttig å utarbeide ferdige samiske skilt eller klistermerker som vi kan distribuere til barnehager, skoler, kommuneadministrasjoner etc. Som en takk for at aktører deltar i dette viktige arbeidet vil vi årlig dele ut språkpris til aktører som særlig har bemerket seg som frontfigurer for samiske språk lokalt og nasjonalt.

Synliggjøring av samiske språk handler også om kunnskapsformidling. Vi ønsker at det norske samfunnet skal få økt kunnskap og forståelse for samiske språk, kultur og samfunnsliv. Lærebøker i grunnskolen må derfor inneholde relevant kunnskap om samiske forhold. Det vil også være viktig at alle barn i barnehage og skole blir kjent med de samiske språkene, og vi tror at dersom alle barn på norsk side av Sápmi lærer noen samiske ord, vil det bidra til å høyne språkets verdi og samtidig gi økt forståelse for språklige forskjeller.

I andre flerspråklige land gis det opplæring i flere språk i skolen. Vi mener at alle barn på norsk side av Sápmi bør lære noen ord på de samiske språkene. Sametinget vil i samarbeid med samiske barnehager og skoler utarbeide en introduksjonspakke med samiske ord til alle landets barnehager og skoler.

Sametinget vil:

- Utarbeide oppstartspakker med ordlister, fraser og uttrykk, ferdigoptrykte skilt og klistermerker og informasjon om synliggjøring av samiske språk til distribuering i samfunnet.
- Invitere næringslivet til møter om vår satsning på synliggjøring av samiske språk
- Årlig tildele språkpris til aktører som fremmer samiske språk lokalt og nasjonalt.

- Utarbeide en introduksjonspakke med samiske ord til barnehager og skoler i landet

Synliggjøring av samiske språk gjennom informasjonsmateriell

Samiske språk må i større grad brukes i offentlig forvaltning, og offentlig informasjon må også gis på samiske språk og offentlig informasjon må også gis digitalt på samiske språk. Det er viktig at språkene likestilles i praksis, både i kommunal og offentlig forvaltning. Dette er viktig for å sikre den enkeltes språkrettigheter, og for synliggjøring og verdsetting av samiske språk på norsk side av Sápmi. Sameloven slår fast at i forvaltningsområdet for samisk språk, skal kunngjøringer fra offentlige organ som særlig retter seg mot hele eller deler av befolkningen, skje på samisk og norsk. Kravet til oversettelse av kunngjøringer omfatter oppslag, plakater, avisannonser med mer. Dette bør også gjelde utenfor forvaltningsområdet. I byer med samisk befolkning må det finnes informasjon og annonser på flere samiske språk.

Informasjonsmateriell omfatter informasjon, veiledning og kunnskapsformidling. Det utarbeides mye informasjonsmateriell i de ulike sektorene, og det vil være viktig at alle typer informasjon rettet mot hele befolkningen også finnes på de samiske språkene. Det bør være en automatikk i at all type informasjon alltid utarbeides på de samiske språkene parallelt med norsk. Særlig dreier dette seg om informasjon rettet mot barn, unge og eldre innenfor helsesektoren.

I dag er et fåtall lover og forskrifter oversatt til samisk, eller kun til ett av de samiske språkene. Disse lovene er omtalt slik at de er av «særlig interesse for hele eller deler av den samiske befolkning». Det må komme tydelig frem hvilke lover og forskrifter man kan finne på samiske språk, og de må også være tilgjengelig på alle de samiske språkene på norsk side av Sápmi.

Sametinget vil:

- At informasjonsmateriell av viktighet for hele befolkningen oversettes til de samiske språkene og lanseres også digitalt.
- At annonsering i samiske områder også er på de samiske språkene.
- At lover og forskrifter også oversettes til lule- og sørsamisk, og fortløpende oppdateres på samiske språkene dersom det vedtas endringer

Synliggjøring av samiske språk gjennom media og litteraturtilbud

Media og litteratur spiller en viktig rolle i samfunnet, og har et stort ansvar for å synliggjøre samiske språk og fremme god språkbruk. Gjennom media får vi både informasjon og underholdning. Samisk medietilbud omhandler både tilbud på samiske språk og innhold om samiske forhold, og spiller en viktig rolle i vår identitetsbygging. Media er i rask endring, slik som samfunnet for øvrig. Bosettingsmønstret er i endring, og en større del av den samiske befolkningen vokser opp utenfor de tradisjonelle samiske områdene. Dette har betydning for utviklingen av samiske språk, og skaper et økt behov for gode samiske medietilbud. I mange områder er språket i en vitaliseringsprosess. Samisk medietilbud for den samiske befolkningen må gjenspeile dette, og være en bidragsyter til å styrke og utvikle språkene. Oppbygging av robuste språkmiljø innebærer å samle kompetanse og bygge opp solide institusjoner som ivaretar ulike samfunnsfunksjoner som ikke er ivaretatt i dag. Dette vil være viktig i arbeidet for å synliggjøre samiske språk og styrke og utvikle de samiske språkene i de ulike språkområdene. I denne sammenheng vil Sametinget se på mulige løsninger for oppbygging av sør- og lulesamiske mediemiljø. Dette for å skape større mediemiljø, bidra til å styrke språkmiljøene, og gi økt medietilbud på sør- og lulesamisk.

Det finnes i dag veldig få samiske programmer, filmer og produksjoner. Det må blant annet jobbes for at samiske språk får en større plass i tv-kanaler, filmer og nettsider som er beregnet for barn og unge. Det er viktig at programmene som lages og produseres i et land, er åpne for språkbrukerne i alle land med det samme språket. I dag er det ofte sperret slik at man for eksempel ikke kan se NRKs programmer fra utlandet. Dette er meget uheldig da flere språkbrukere ikke får nytten av programmene som er laget.

Samisk litteratur er svært viktig for god språkrøkt, det er derfor viktig at det utgis samisk litteratur som både har godt språk og som samtidig er tilpasset aldersgruppen og stimulerer til leselyst. Produksjon av samiskspråklig litteratur og oversetting av litteratur til samiske språk er viktig i arbeidet for å styrke og utvikle samiske språk. Samisk litteratur bør alltid også utgis digitalt. Rekruttering av

samiskspråklige forfattere, styrking av de samiske forlagene, oversetting av utenlandsk litteratur til samisk parallelt med norsk, økonomiske ressurser til produksjon og oversetting av samiskspråklig litteratur vil være noen av Sametingets satsninger innenfor samisk litteratur.

Čális fall! -forfatterutdanningen er et samarbeidsprosjekt mellom Sametinget, Samisk Forfatter Forening (SGS) og Samisk Kunstnerråd (SDR). Formålet med prosjektene er å stimulere til flere skjønnlitterære bokutgivelse og rekruttere flere forfattere som skriver på samisk. Sametinget ønsker å utvikle Čális fall! videre, og mener det er naturlig at utdanningen legges inn under universitet/høgskole, slik at deltakerne får studiepoeng og rett til studielån. Det bør opprettes egne grupper for de ulike samiske språkene, og det vil også være nødvendig å søke samarbeidspartnere på svensk, finsk og russisk side.

Sametinget vil:

- Være pådriver for et økt programtilbud og at samiske språk må få en større plass i tv-kanaler, filmer og internettsider.
- Arbeide for å synliggjøre samiske språk på forsider på aviser, nettsider og lignende.
- Være pådriver for at det produseres flere applikasjoner på samiske språk
- Rekruttering av samisk språk- og kulturkompetanse innenfor samiske og norske medier.
- Arbeide for journalistisk opplæring til samiskspråklige, potensielle nye skribenter, spesielt i lule- og sørsamisk område.
- Igangsette rekrutteringstiltak for å få flere samiskspråklige forfattere
- Bidra til at Čális fall! -prosjektet videreutvikles
- Arbeide for at det opprettes et samarbeid mellom NRK, SVT og YLE angående samiske programmer, særlig for barn og unge

Skilting på samiske språk

Skilting på samiske språk vil være med på å løfte språkets status og gjøre språket synlig i det offentlige rom. Skilting har positive ringvirkninger og vil kunne bidra til at flere steder utvikler seg til flerkulturelle samfunn. I løpet av de siste årene har vi sett en økning i antall skilt, blant annet har Avinor og NSB skiltet flyplasser og togstasjoner på samisk. Statens vegvesen har også fått opp flere stedsnavnsskilt etter veiene de siste årene. Samiske skilt i det offentlige rom løfter språkets status og verdi, samtidig som skiltene viser samisk tilstedeværelse og historie i områdene.

Skilting av reinbeitedistrikter som krysser bilveier vil bidra til økt synliggjøring av samiske språk samtidig som det vil bidra til bevissthet om samisk tilstedeværelse og kunnskap om samisk reindrift på norsk side av Sápmi. I tilknytning til slik skilting vil det være nyttig å utarbeide applikasjoner som forteller både om reinbeitedistriktet, flyttveier, historie og også trafikkinformasjon ved reinflyttinger og tilfeller hvor det kan forekomme rein langs veier. Sametinget ønsker at det de neste årene skal legges vekt på skilting og synliggjøring av offentlige bygg, institusjoner og steder.

Sametinget vil:

- At det skiltes på samiske språk på steder med godkjent samisk stedsnavn, og der man for øvrig skilter på norsk.
- At reinbeitedistrikt som krysser bilveier skiltes på samisk, og at det utarbeides tilknyttede applikasjoner som inneholder informasjon om reinbeitedistriktet
- At offentlige institusjoner skiltes på samiske språk, herunder; skoler, barnehager, helsesenter idrettsanlegg, kulturbygg etc.
- Bidra til at samiske språk synliggjøres på alle offentlige steder slik som flyplasser, busstasjoner, kinoer, kulturbygg og alle nasjonale bygg
- Oppfordre private firma og foretak til å synliggjøre samiske språk

Samiske stedsnavn

Bruk og synliggjøring av samiske stedsnavn er et viktig språk- og kulturfremmende tiltak. Samiske stedsnavn er også viktige kulturminner. Samiske stedsnavn beskriver ofte stedet, enten hvordan det ser ut, eller hva stedet er brukt til. Det finnes også flere stedsnavn som man i dag ikke kan forklare, og man kan anta at disse er så gamle at selve ordet er forsvunnet ut av dagligtalen. I områder hvor

språket over tid har blitt borte eller vært i liten bruk har mange stedsnavn forsvunnet. I slike tilfeller kan uttalen av navn endres, og slik være vanskelig å tolke betydningen av i ettertid. En systematisk registrering og innsamling av samiske stedsnavn, spesielt i områder med mangelfull innsamling av samisk navnemateriale vil være en god investering. I denne sammenheng er det også viktig å bygge opp et samisk navnefaglig arkiv som gjør navnematerialet lett tilgjengelig. Dette innebærer også å få samiske stedsnavn offentlig godkjent for bruk på kart og skilt.

For å få befolkningen til å bruke de samiske stedsnavnene er det viktig at de samiske navnene brukes i dagligtalen, og finnes på moderne plattformer, slik som applikasjoner. Slike applikasjoner kan inneholde historiefremstilling fra stedet, historien bak stedsnavnet, språk- og kulturformidling fra området og ellers annet aktuelt i forbindelse med navnet på stedet. For å skape større interesse og synliggjøre stedsnavn i større grad kan det avholdes ulike aktiviteter hvor stedsnavn er tema.

Sametinget vil:

- Bygge et samisk navnefaglig arkiv som gjør materialet lett tilgjengelig.
- Ha systematisk registrering og innsamling av samiske stedsnavn.
- Utvikle språkarenaer med stedsnavn som tema.
- Ha et spesielt fokus på innsamling av stedsnavn i områder hvor språket er i en revitaliseringsprosess.
- Ta initiativ til at det utvikles en applikasjon i tilknytning til stedsnavn med fokus på kultur, tradisjoner og historiefremstilling fra området.
- Oppmuntre til bruk av samiske stedsnavn også i norsk tale og tekst.

Terminologiutvikling

Felles terminologiutvikling for samiske språk på tvers av landegrensene og normering er viktig for å sikre fellesgrunnlaget for samiske språk. Det vil være svært uheldig om de samiske språkene utvikler seg i ulike retninger, da det vil kunne gi kommunikasjonsproblemer på tvers av landegrensene. Sametinget er opptatt av nordisk samarbeid slik at terminologien kan brukes over landegrensene. Målet er at terminologiutvikling, kvalitetssikring og normering skjer i gjennom et nordisk samarbeid bestående av både fag- og språkkompetanse. I dag er det samarbeidet over landegrensene prosjektbasert i organet Sámi Giellagáldu, som er underlagt Samisk Parlamentarisk råd (SPR). Utvikling av terminologi innenfor alle samfunnsområder er helt nødvendig for at språket skal kunne brukes innenfor de ulike fagfeltene. Mangel på terminologi skaper store utfordringer i dag, særlig er dette alvorlig for sør- og lulesamisk språk. Det er derfor viktig at det finnes et permanent organ som kan jobbe med terminologiutvikling, kvalitetssikring og normering. Sametinget ser behovet for at det opprettes egne terminologigrupper for pite- og umesamisk underlagt Sámi Giellagáldu,

Sametinget vil:

- Effektivisere terminologiutviklingsarbeidet
- Sikre at Sámi Giellagáldu blir et permanent organ for å normere samiske språk
- Arbeide for at det opprettes terminologigrupper for pite- og umesamisk språk

Samiske språk og bruk av IKT

For at de samiske språkene skal kunne følge den teknologiske utviklingen og digitaliseringen i samfunnet vil der være viktig at det blant annet finnes fungerende korrekturprogrammer, grammatikk-kontroller og oversettelsesprogrammer. Dette vil være med på å gjøre det enklere å bruke samiske skriftspråk. Det er også viktig at det finnes andre teknologiske hjelpemidler, slik som for eksempel velfungerende talesynteser på de samiske språkene. Disse språkfaglige verktøyene må også oppdateres ved behov.

Samiske tegn i ulike databaser skaper utfordringer blant annet i forbindelse med registrering av samiske navn og stedsnavn. Det er et behov for teknologisk utvikling i forbindelse med databaser, GPS, applikasjoner og annet slik at det blir lett å bruke samiske tegn i disse. Digitale ordbøker og andre verktøy må også finnes på de samiske språkene. Det er avgjørende at disse er brukervennlige, og helst samlet på en plass, slik at de blir enkle å bruke.

Det må også finnes informasjon om hvilke språkfaglige verktøy som finnes, og disse må gjøres kjent i samfunnet. Informasjon om oppdateringer av språkfaglige verktøy må også nå ut til brukerne. For at

alle skal kunne bruke de forskjellige språkfaglige verktøyene, så er det viktig at det finnes veiledning og teknisk hjelp for bruk av verktøyene.

Sametinget vil:

- Bidra til at det finnes velfungerende korrekturprogram, grammatikk -kontroller og oversettingsprogram på de samiske språkene og at de kommersielle bedriftene tar disse inn som standarder i sine produksjoner
- Bidra til at det arbeides videre med nordsamisk talesyntese, og at det utvikles talesyntese også på lule- og sørsamisk.
- Bidra til at det i programmer og registre skal være mulig å bruke samiske bokstaver.
- Utarbeide informasjon om hvilke språkfaglige verktøy som finnes og bidra til at det gis teknisk bistand og veiledning om bruk og installasjon av språkfaglige verktøy.

Kartlegge bruken av samiske språk

God språkpolitikk må ta utgangspunkt i de ulike situasjonene språket står ovenfor. Dette forutsetter god bakgrunnskunnskap og jevnlig kartlegginger. Det har vist seg å være vanskelig å få oversikt over antall språkbrukere fordi man ikke har registre som kan brukes til dette. Sametinget vil sammen med Statistisk Sentralbyrå (SSB) jobbe for at det utarbeides et design som kan brukes som grunnlag for å kartlegge antallet samiske språkbrukere. God språkplanlegging forutsetter at det gjennomføres jevnlig kartlegginger. Situasjonen for de samiske språk er ulike, ikke bare mellom men også innenfor språkene. Dette gjør at det er behov for ulike strategier for styrking og utvikling av samiske språk. For å innhente økt kunnskap om de ulike språksituasjonene, og slik sikre at strategier er tilpasset språkområdet er det behov for en kontinuerlig kartlegging av språkenes stilling. For å styrke pitesamisk, umesamisk og skoltesamisk er det først og fremst nødvendig å gjøre en del grunnleggende arbeid, slik som dokumentasjon og kartlegging av dagens situasjon for språkene. Kartleggingene av språkene skal brukes til å tilpasse språktiltak og tjenester i de ulike områdene. Det vil også være hensiktsmessig å registrere språk i folkeregistret, slik at man kan få tilbud om samiskspråklige tjenester uten å måtte be om det.

Sametinget vil:

- Utvikle en hensiktsmessig metode for å kartlegge antall samiskspråklige på norsk side av Sápmi
- At det foretas registrering av samiske språk i folkeregistret
- Arbeide for at Analysegruppa for samisk statistikk får ressurser for å jevnlig kartlegge og analysere situasjon og utviklingen av samiske språk på norsk side av Sápmi.
- Kartlegge dagens situasjon for pitesamisk, umesamisk og skoltesamisk på norsk side av Sápmi

Samarbeid med private og offentlige aktører

Sametinget bevilger i dag midler til flere institusjoner og aktører. Sametinget ønsker at tilskuddsmottakerne i større grad skal vurdere språkperspektivet ved sine prosjekter, på lik linje som det stilles krav om vurdering av kjønnsperspektivet i prosjekter og tiltak. Sametinget ser det som naturlig å innføre et språkkrav ved bevilgninger av både direktetilskudd og søkerbaserte tilskudd. Dette gjelder også tilskuddsordninger innenfor andre områder enn språk, eksempelvis kultur, næring og helse. Språkkravet innebærer at institusjonene og aktørene skal synliggjøre samiske språk, og/eller fremme bruk av samiske språk.

Det må fremkomme i søknader hvordan tilskuddet skal føre til økt synliggjøring og bruk av samiske språk, og dette skal rapporteres til Sametinget som en del av den ordinære rapporteringen over bruken av midlene. Sametinget ønsker at synliggjøring og bruk av samiske språk skal være et tema på møter med institusjoner og aktører.

Samarbeid med private og offentlige aktører innebærer også at aktører i større grad synliggjør og etterspør språk- og kulturkompetanse, og bidrar til at slik kompetanse oppleves som verdifull. Etterspørsel og verdsetting av språk- og kulturkompetanse vil bidra til attraktive arbeidsplasser, og slik være med på å bygge behov for språkkompetanse i samfunnet. Sametinget ønsker at private og offentlige aktører tar et større ansvar, og bidrar til at statusen til de samiske språkene løftes.

Private og offentlige aktører bør være aktive i arbeidet med å rekruttere samiskspråklig kompetanse til sine fagområder, og i større grad oppsøke videregående skoler og studiesteder for å rekruttere kompetanse mens studenter er under utdanning. Dette vil være med på å bidra til attraktive studier og konkurranse om kompetanse.

Videre vil det være nyttig for private og offentlige aktører og institusjoner å foreta en kartlegging av samiskspråklig kompetanse innenfor egen sektor, for slik til enhver tid kunne utarbeide en rekrutteringsplan for egen institusjon. Sametinget vil også oppfordre private og offentlige aktører om å vurdere å tilby studiehjemler eller lønn under utdanning for å sikre nødvendig samiskspråklig kompetanse til sin arbeidsplass eller institusjon.

I arbeidet for å sette i gang nye språktiltak, etablere nye språkarenaer og bygge opp robuste språkmiljø i samfunnet, er det behov for et godt samarbeid med ulike aktører. Samtidig som det er viktig å igangsette nye tiltak lokalt, regionalt og nasjonalt er det også viktig å se på hvordan eksisterende tilbud, ordninger og institusjoner kan implementere synliggjøring av samiske språk. Sametinget ser viktigheten av å være pådriver for at alle aktører i samfunnet bidrar til å fremme samiske språk og samisk kultur.

Videre handler det om å utvikle tilbud som er tilpasset målgruppene på de arenaer hvor de oppholder seg, og være nyskapende i forhold til utvikling av gode språktiltak. Særlig gjelder dette språktilbud for barn og unge. Den teknologiske utviklingen skjer raskt, og nye tilbud utvikles stadig. Utarbeidelse av språktilbud må derfor tilpasses dagens samfunn og teknologisk utvikling, og det vil være viktig å søke samarbeid med aktører innenfor ulike bransjer.

Sametinget vil:

- At institusjoner og aktører som mottar tilskudd fra Sametinget skal synliggjøre språket og/eller fremme økt bruk av samiske språk.
- Være pådriver for at private og offentlige aktører etterspør samiskspråklig kompetanse
- Være pådrivere for at private og offentlige aktører er aktive i rekruttering til fagområder
- Arbeide for at nasjonale institusjoner: Operaen, Nasjonalmuseet, Nasjonalbiblioteket, Nasjonalarkivet og andre som får statlig driftsstøtte programmerer samisk kunst og kultur. Dette bør nedfelles i institusjonenes vedtekter jmf. NRKs vedtekter (NRK-plakaten §16 og §22) vedtatt av Stortinget.

Samarbeid med samiske språksentre

Sametinget er opptatt av å sikre robuste samiske språksentre med faglig kompetanse, gode rammevilkår og et mangfold av språkaktiviteter.

De samiske språksentrene er viktige aktører i arbeidet med å styrke og utvikle samiske språk lokalt. Språksentrenes arbeid bidrar til synliggjøring av samiske språk, og er med på å skape samlingspunkter og arenaer for bruk av samiske språk. Samiske språksentre, i tillegg til barnehager og grunnskoler, har en sentral rolle i språkopplæringa lokalt. Språksentrene innehar viktig fagkompetanse og utgjør kjernen av samisk språkopplæring utenfor grunnskolen. Flere språksentre drar nytte av lokale språkbærere og overføring av tradisjonelle kunnskap utgjør en viktig del av språksentrenes tilbud.

De samiske språksentrene er ulikt organisert, og aktivitetene er varierte. Noen språksentre tilbyr språkopplæring på grunn- og videregående nivå via fjernundervisning, i tillegg til språkkurs for voksne. Andre språksentre har også tilbud til førskolebarn og skoleelever som støtte i opplæringa i barnehage og skole. Flere språksentre har vært aktive i utarbeidelse av læremidler. Språksentrene bidrar også til dokumentasjon av området historie, dialekt, kulturminner og registrering og dokumentering av stedsnavn. Mange språksentre utarbeider språktilbud spesielt rettet mot barn og unge, og de bidrar til oppbygging av mange og viktige språkarenaer i lokalsamfunnet.

De samiske språksentrene er ofte samlokalisert med samiske museer. Museene har en essensiell rolle i utviklingen av kultur-, språk- og samfunnskunnskap. De har derfor en naturlig rolle i arbeidet med å løfte de samiske språkene.

Sametinget har gjennom "Sametingets strategier for samiske språksentre" fra 2015 foretatt endringer av direktetilskudd til de samiske språksentrene, samt fastsatt strategier for å sikre faglige sterke språksentre, sikre gode rammevilkår for språksentrene og sikre tilbud i tråd med behovene i språksentrenes virkeområde.

Sametinget er opptatt av å styrke og utvikle de samiske språksentrene, og vi har en intensjon om at det skal opprettes flere språksentre. Siden 2015 har det kommet flere initiativer til etablering av nye språksentre. Som et ledd i arbeidet for å opprette flere språksentre utarbeidet sametinget en trappetrinns modell for språksentre under etablering.

Språksentrene utarbeider i dag 3-årige aktivitetsplaner, som i større grad skal sikre økonomiske forutsigbarhet. Sametinget arrangerer årlige språksentertreff i nært samarbeid med språksentrene. I tillegg er Sametinget i gang med årlige faglige samlinger for språksentrenes ansatte. Gjennom faglige samlinger håper vi å styrke språksentrenes kompetanse, samtidig som vi ser viktigheten av at det utarbeides strategier for rekruttering av fagkompetanse og kompetansehevingstiltak for ressurspersoner og ansatte i språksentrene. Sametinget vil også etablere et nettverksforum for språksenterledere. Gjennom et slikt forum ønsker Sametinget å styrke samarbeidet mellom Sametinget og språksentrene, og samarbeid mellom språksentrene. I arbeidet for å sikre språktilbud i tråd med behovene i språksentrenes virkeområde vil det være nyttig med felles strategier for måling av brukertilfredshet og gjennomføring av brukerundersøkelser.

Sametinget vil:

- Bidra til styrking av eksisterende og opprettelse av nye språksentre
- Invitere til samarbeid om lokale tiltak for synliggjøring av samiske språk og utvikling av språkarenaer og aktiviteter
- Styrke samarbeidet mellom sametinget og språksentrene gjennom etablering av nettverksforum for språksenterledere og Sametinget
- Igangsette kompetansehevingstiltak for de samiske språksentrene

Samarbeid med samiske næringer

Samiske næringer er viktige bærebjelke for samiske språk, samisk kultur og samfunnsliv. Innenfor reindrift, fiske, landbruk og utmarksnæringer finnes det et levende, mangfoldig og rikt språk som har en egen terminologi. En stor del av denne terminologien lever kun i næringene, og det er viktig at det levende språket i næringene også når ut til samfunnet. Språk og terminologi er en viktig kilde for næringenes tradisjonelle kunnskap. Storfamilien har spilt en viktig rolle i overføring av tradisjonskunnskap og overføring av språk og terminologi. Dagens samfunn er i stadig endring, og det påvirker også språkutviklingen innenfor de samiske næringene. Språkbærere innen tradisjonelle samiske næringer innehar viktig kunnskap om samiske språk, tradisjon og verdier. Språket har tradisjonelt sett stått sterkt innenfor primærnæringene og de ulike næringene har spilt en viktig rolle som bærere av samiske språk og tradisjonell kunnskapsoverføring. Tradisjonelle samiske næringers rolle som språkopplæringsarenaer må ivaretas og styrkes.

Mange av de samiske næringene er en livsform og næring basert på sterke kulturelle elementer, hvor også de familiemessige og andre relasjoner er viktige. Næringene bidrar til å bevare samiske språk, verdier og tradisjoner, og bidrar til at tradisjonell kunnskap holdes i hevd, videreutvikles og videreføres. Eksempelvis er reindrift en viktig bærer av det samiske språket. Det sørsamiske språket er på Unescos liste over svært truede språk og er avhengig av en livskraftig sørsamisk reindrift. Reindrift har derfor avgjørende rolle i bevaring av sørsamisk språk og kultur, men er også viktig for språkbevaring i andre samiske områder.

Sametinget ser det som viktig at språkbærere i samiske næringer brukes aktivt for å videreføre samiske språk både på formelle og uformelle arenaer. Særlig innenfor barnehager, grunnskole og innenfor lokale språktiltak vil bruk av språkbærere være nyttig og av stor verdi. Det vil kunne være nyttig at det utarbeides veiledere og ordninger for hvordan institusjoner kan dra nytte av språkbærere i opplærings situasjoner.

Inn på tunet og Ut på vidda – lærings- og omsorgsbaserte tjenester i landbruket og reindriften

Landbruks- og matdepartementet (LMD) har i samarbeid med Kunnskapsdepartementet (KD) igangsatt tiltaket "Inn på tunet". Dette er lærings- og omsorgsbaserte tjenester som bruker gården som læringsarena. Inn på tunet tjenester (IPT) er tilrettelagte og kvalitetssikrede velferdstjenester på gårdsbruk. Et felles mål for alle IPT-tjenester er at tjenestene skal gi mestring, utvikling og trivsel. Når skolen kjøper tjenester av en godkjent IPT-tilbyder, innebærer dette at elevene får ta del i arbeid og aktiviteter på gården. Det er et mål at arbeidet elevene tar del i, og aktivitetene på gården skal være mer enn bare arbeid og aktiviteter. Arbeidet skal i tillegg være knyttet til faglige og sosiale læringsmål. Tilbudet skal være innenfor rammene i læreplanen og kobles til kompetansemål i læreplanene for fag. For å sikre dette, er det viktig med et tett samarbeid mellom skolen og IPT-tilbyderen, der elevenes læringsutbytte er i fokus.

LMD og Norske Reindriftsamers Landsforbund (NRL) har sammen startet opp prosjektet "Ut på vidda" etter samme prinsipper som "Inn på tunet". Her vil arbeid i reindrifta gi utgangspunkt for læring og mestring. Sametinget ser stor verdi i tiltakene Inn på tunet og Ut på vidda og ser det som naturlig at disse tjenestene også har fokus på språkutvikling. Ut på vidda vil være en god arena for formidling og læring av tradisjonell kunnskap, språk og terminologi. Sametinget ønsker også at man skal se på mulighetene for å videreføre dette tilbudet til fiske, utmarksbruk og andre næringer hvor samiske språk er en del av hverdagen. På denne måten vil elever få kjennskap til språk og terminologi fra flere næringer, og også få ta del i en samiskspråklig arbeidsplass og får være med på utøvelse av samiske næringer.

Sametinget vil:

- Arbeide for at Inn på tunet og Ut på vidda tilbydere vektlegger samiske språk i sin aktivitet.
- Prioritere tilskudd til språkaktiviteter i Inn på tunet og Ut på vidda prosjekter
- Ta initiativ til at det utarbeides et pilotprosjekt med bruk av språkbærere i opplæringa.
- Utarbeide en veileder for bruk av språkbærere i opplærings situasjoner
- Bidra til at det utvikles flere applikasjoner med tradisjonskunnskap og terminologi
- Igangsette ungdomsprosjekt "Dokumentasjon av tradisjonskunnskap gjennom film og tekst", hvor filmer vil samles og tilgjengelig gjøres.

Samarbeid med regjeringen

Et godt samarbeid mellom Sametinget og regjeringen er avgjørende i arbeidet for å styrke og utvikle de samiske språkene. Sametinget og regjeringen utarbeidet i felleskap mandat til språkutvalget, og har hatt flere politiske og administrative møter etter at VAT 2016:18 Vájmo giella ble lagt frem. Både Sametinget og regjeringa ser viktigheten av å følge opp forslag til lovendringer og forslag til tiltak. Sametinget har et overordnet ansvar for samiske språk. Regjeringa spiller en viktig rolle i utøvelsen av dette ansvaret. Godt samarbeid mellom Sametinget og regjeringa skapes gjennom medbestemmelse og reell innflytelse i saker som omhandler samiske språk. VAT 2016:18 Vájmo giella omhandler en rekke tiltak og forslag på etablering av nye ordninger eller etablering av institusjoner. Flere av disse forslagene krever endring i gjeldende lovverk for å kunne gjennomføres. Vi løfter frem noen sentrale forslag fra Vájmo giella, som vi ser det som naturlig å følge opp.

Utviklingsprogrammer for de samiske språkene

Situasjonen for de samiske språkene er forskjellig i de ulike språkområdene, og det vil være viktig i den fremtidige politikktutviklingen at det tas utgangspunkt i språksituasjonen i det aktuelle språkområdet i planleggingen av språkutviklingstiltak. Sametinget vil i samarbeid med institusjoner i det aktuelle språkområdet ha et nært samarbeid om utarbeidelse av konkrete utviklingsprogrammer for de ulike språkene. Utviklingsprogrammer vil være gode redskap i Sametingets budsjettarbeid og vil gi forutsigbarhet i arbeidet for prioriteringer av språktiltak.

Det er ulike behov i de ulike språkområdene, og utviklingsprogrammer må derfor gjenspeile disse behovene. I det sørsamiske området hvor befolkningen er spredt over et stort geografisk område, står språket ovenfor en rekke andre utfordringer enn i det lulesamiske området hvor språkmiljøet er mer konsentrert. Det vil derfor være viktig å utarbeide planer og beslutninger som tar hensyn til dette. I arbeidet for å skape robuste språkmiljø er det en forutsetning at man tar utgangspunkt i eksisterende institusjoner og ordninger, samtidig som man ser på behovene i opprettelsen av nye institusjoner.

VAT 2016:18 Vájmo giella omtaler behovet for at det utarbeides både utviklingsprogrammer for de

samiske språkene, og en felles handlingsplan for samiske språk. Sametinget vil følge opp dette, og ønsker i samarbeid med regjeringen, lokale språkinstitusjoner og språkmiljø utarbeide utviklingsprogrammer for de ulike språkene. I tillegg til utviklingsprogrammer for nord, lule -og sørsamisk, vil Sametinget i samarbeid med Sametingene i Sverige og Finland ta initiativ til utarbeidelse av utviklingsprogrammer for pite, ume -og skoltesamisk.

Samisk språkområde

I VAT 2016:18 Vájmo giella har samisk språkutvalg foreslått at dagens forvaltningsområde for samisk språk endres til samisk språkområde. Hensikten med det er at språkområdet skal være mer tilpasset ulike språkstatus i kommunene og det ble foreslått at kommunene deles inn i ulike kommunekategorier. Sametingets plenum har behandlet VAT 2016:18 Vájmo giella i flere omganger, sist under sak 053/18 Samisk språkområde. Plenum har foreslått at kommunene i språkområdet inndeles i fem kategorier; samiske språkressurskommuner, samiske språkutviklingskommuner, samiske språkitaliseringskommuner, samiske bykommuner og potensielle samiske språkkommuner. Ett av virkemidlene for best mulig å kunne legge forholdene til rette slik at språkområdeordningen gjenspeiler den faktiske situasjonen i den enkelte kommune vil være gjennom ulike kommunekategorier.

For at den nye språkområdeordningen skal kunne bli gjeldende, må samelovens språkregler endres og styrkes. Samene har rett til å bruke og utvikle sitt språk, og Sametingets mål er at dette gjenspeiles i samelovens språkregler og i den nye språkområdeordningen. Samelovens språkregler og Sametingets tilskuddsordning er viktige virkemidler i arbeidet med å nå Sametingets språkpolitiske mål på kommunalt nivå. Sametinget viser også til at lule-, sør-, skolte-, ume-, og pitesamisk er i en sårbar stilling, og det er viktig at behovene til disse språkene særskilt ivaretas. Sametinget legger til grunn at denne saken blir gjenstand for videre konsultasjoner mellom Sametinget og regjeringen.

Språkressursentre

VAT 2016:18 Vájmo giella fremmer forslag om opprettelse av språkressursentre i sør-, lule- og nordsamisk språkområde. I rapporten har språkutvalget uttrykt som følger;

«Språkressurssentrene skal bidra til å sikre at språkrettighetene i større grad etterleves, og skal bistå kommuner og enkeltindivider i oppfyllelsen av samiskspråklige tjenestetilbud. Utvalget vurderer at språkressurssentrene skal ligge til Sametinget, og at dette kan bidra til å understøtte og tydeliggjøre Sametingets ansvar og koordineringsrolle når det gjelder utvikling, vitalisering og bevaring av de samiske språkene.

Språkressurssentrene er ment å samle kompetansen og styrke fagmiljøet knyttet til samiskspråklig tjenestetilbud i forvaltningen. Utvalget mener språkressurssentrene også skal ha en støttefunksjon for kommunene i det samiske språkområdet, og bidra til informasjons- og erfaringsutveksling. Språkressurssentrene vil være sentrale i å bistå kommunene, samtidig som kommunene fortsatt har en tilretteleggingsplikt og ansvar for forvaltning og etterlevelse av regelverket.

Utvalget vil understreke at språkressurssentrene vil være noe annet enn de eksisterende språksentrene, som i større grad har som mål å drive med språkutvikling.

Språkressurssenter skal ha en koordinerende rolle og ha en rådgiverfunksjon. I tillegg mener utvalget at språkressurssentrene bør ha et ansvar knyttet til blant annet tolking, oversetting, informasjonsarbeid og fjernundervisning. Utvalget mener at de samiske språkressurssentrene kan tillegges oppgaven med å være utviklings- og kompetansesenter for skjermtolkning på samisk. Språkressurssentrene bør også få koordineringsansvar for oversettings- og tolketjenester til offentlige myndigheter.

Språkressurssentrene vil ha en særlig viktig rolle for det samiskspråklige barnehage- og skoletilbudet. Utvalget har diskutert om det burde opprettes en egen sørsamisk barnehage- og skoleenhet, men kommet til at oppgavene språkressurssentrene skal ha ansvar for kan ivaretas gjennom en barnehage- og skoleansvarlig ved sentrene.

Språkressurssentrene og en barnehage- og skoleansvarlig ved språkressurssentrene skal ikke erstatte etablerte institusjoner, men inngå som en styrking av etablerte tilbud. Utvalget mener oppgaver som skal legges til samiske språkressurssentre når det gjelder barnehage- og

skolesektorene særlig skal være å tilby tjenester og å ha en tilretteleggingsfunksjon når nye samiskspråklige tilbud skal etableres.»

Sametinget ser at oppgaver som omhandler informasjon om rettigheter og ordninger både er foreslått lagt til språkombudet og språkressurssentrene. Videre ser vi at det er særlig oppgaver innenfor opplæring samt tolking - og oversettingstjenester som er foreslått underlagt språkressurssentrene. Sametinget er usikre på om disse oppgaver nødvendigvis hører sammen, og om de bør legges til samme institusjon.

Dersom man imidlertid legger alle oppgaver knyttet til oversetting og tolking til statlige enheter – statlige tolking –og oversettingstjenester, og oppretter et nasjonalt samisk språkombud med et større informasjonsansvar, ser vi at det er oppgaver knyttet til det organisatoriske innenfor opplæringssektoren som i dag ikke ivaretas av eksisterende institusjoner.

Nasjonalt senter for samisk i opplæringa er et ressurscenter særlig rettet mot lærere og barnehagepersonell i opplæringssystemet for å bistå med tilrettelegging for opplæring i samiske språk. Senteret arbeider innenfor hovedområdene lese - og skriveopplæring og muntlig språkutvikling. Dette innbefatter å styrke og fremme bruk av muntlig samisk i opplæringsystemet, kunnskap om flerspråklighet og språkrevitalisering, og formidle kunnskap om lesing og skriving. Nasjonalt senter for samisk i opplæringa har i stor grad oppgaver knyttet til pedagogisk veiledning innenfor opplæringssektoren, og har i liten grad organisatoriske oppgaver knyttet til opplæringssektoren.

Sametinget ser et klart behov for koordinering av en rekke funksjoner, samtidig ser vi at det i dag finnes en rekke oppgaver i samfunnet som ikke ivaretas av noen institusjoner. Dette er blant annet oppgaver som koordinering innenfor opplæringsfeltet. Det er et særlig behov for koordinering innenfor opplæringsfeltet i sørsamisk område fordi området er såpass spredt, og strekker seg over flere kommuner og fylker, samt over landegrensen.

Vi ser behov for at det etableres dialog og samarbeid mellom kommuner og skolemiljøer, veiledning av kommuner i planlegging av samisk opplæring, veiledning til foreldre om samiskspråklige barnehage – og skoletilbud og økt erfaringsutveksling mellom ulike aktører. Vi ser også behovet for et aktivt og målrettet rekrutteringsarbeid i de ulike språkområdene, og at det igangsettes kompetansehevingstiltak innenfor språkmiljøene. Vi vet også at det er behov for kunnskapsformidling rettet mot skoler og barnehager.

Ved vurdering av opprettelse av språkressurssentre vil det være viktig å se dette i sammenheng med samisk språkområde og nye kommunekategorier. Sametingets plenum har i september 2018 behandlet sak om samisk språkområde. Det foreslås ulike kommunekategorier ut i fra kommunenes språksituasjon. Kommunenes nåværende språksituasjon kan føre til at ingen lule- eller sørsamisk kommune blir en samisk språkressurskommune eller språkutviklingskommune. I utformingen av et nytt samisk språkområde må det vurderes om det likevel skal gis særskilt ansvar til noen av kommunene for lule- og sørsamisk. Det vil være nødvendig å spesielt se på hvordan språkressurssentrene eventuelt kan ivareta behovene til lule- og sørsamisktalende, samt andre samiske språk som pitesamisk, umesamisk og skoltesamisk.

Samisk språkombud og klagefunksjon

Språkutvalget foreslår at det opprettes et samisk språkombud. Språkombudets arbeidsområde omfatter alle enkeltindivider og grupper som faller inn under virkeområdet for bestemmelsene i sameloven kapittel 3. Ombudet har til oppgave å påse at rettighetene i sameloven kapittel 3 overholdes. Ombudet skal særlig følge med på at lovgivning om retten til opplæring i og på samisk blir fulgt, at samiske pasienter og brukere får benytte det aktuelle samiske språket i kontakt med helsevesenet, at en part eller tiltalt i en sak får benytte samisk som rettsspråk, og at et vitne eller en siktet får avgi sin forklaring på samisk.

Ombudet skal også følge med på at det gis tilstrekkelig informasjon til private om rettighetene som følger av sameloven kapittel 3. Språkombudet kan ta opp saker av eget initiativ, og selv avgjøre om saken gir tilstrekkelig grunn til behandling eller ytterligere undersøkelse.

Sametinget ønsker et overordnet språkombud for de samiske språkene som skal påse og sikre

rettighetene til den samiske befolkningen etter kapittel 3 i sameloven. I tillegg vil det være naturlig at språkombudet har en aktiv rolle i arbeidet for å gi informasjon om rettigheter og plikter, en slik informasjon må rettes både mot den enkelte bruker og mot kommunal og offentlig tjenesteyting.

Språkutvalget tar også for seg klage- og tilsynsfunksjon. Et tilsyn skal påse at lov- og regelverk overholdes. I dag er fylkesmannen tilsynsmyndighet, og denne ordninger foreslås videreført. Fylkesmannens tilsyn skal medvirke til at samiskspråkliges behov og rettigheter blir ivaretatt og at virksomhetene og institusjonene etterlever regelverket. Sametinget er opptatt av at det ikke bare føres tilsyn med hvorvidt en tjeneste gis eller ikke, men at tilsynet også skal omfatte kvaliteten på tilbudet. Dette vil særlig gjelde innenfor opplæringssektoren. Det finnes lite dokumentasjon på klager og brudd på samelovens språkregler. I tillegg er klagemuligheten lite kjent, og det kan tenkes at klageadgangen oppleves noe komplisert.

Sametinget ønsker en oversikt over tilfeller hvor brukere ikke får oppfylt sine rettigheter, hvem dette angår, hvilke typer rettigheter og innenfor hvilke sektorer dette forekommer. En slik oversikt kan utarbeides gjennom en brukervennlig applikasjon som gjøres kjent i samfunnet, som enkelt gir brukeren mulighet til å oppgi bakgrunn for klage. Gjennom en slik applikasjon vil det kunne være mulig å få god oversikt over; hvilket språkområde klagen kommer, innenfor hvilken sektor og brukers alder. En slik klageapplikasjon bør legges under språkombudet.

Statlige tolke- og oversettingstjenester for de samiske språkene

Sametinget ser behov for en forbedring i oversetting og tolketjenester for de samiske språkene. Vår erfaring er at behovet for tolk i mange sammenhenger ses på som pasienten eller brukerens behov. Vi understreker imidlertid at behovet for tolking er like mye tjenesteyters behov for å forstå og blir forstått. Dette innebærer at staten i mye større grad må ta ansvar for fungerende og tilfredsstillende tolkeordninger innenfor kommunal og offentlig tjenesteyting.

Det bør etableres en statlig institusjon for oversetting og tolketjenester. Institusjonen skal ha ansvar for at offentlig informasjon oversettes til de samiske språkene, og bistå ulike sektorer med tilrettelegging for tolking. Det understrekes at det er den enkelte tjenesteyters ansvar å legge til rette for bruk av tolk, ha tilfredsstillende tolkeutstyr og at tolkingen gjennomføres på en forsvarlig måte

Institusjonen skal bistå tolketjenestene i de ulike fagsektorene, være utviklings- og kompetansesenter for skjermtolker, ha koordineringsansvar for oversetting- og tolketjenester til offentlige myndigheter og bistå faginstitusjoner. Staten bør styrke tilsynet med at rettighetene i henhold til samelovens språkregler oppfylles.

Sametinget vil:

- I samarbeid med regjeringen, lokale institusjoner og språkmiljø utarbeide utviklingsprogrammer for de samiske språkene
- I samarbeid med regjeringen vurdere behovet for opprettelse av språkressursentre
- Arbeide for at det opprettes et samisk språkombud med tilhørende klagefunksjon
- Bidra til at det opprettes statlige oversettings- og tolketjenester for nord-, lule- og sørsamisk

Innsatsområde: Kompetanseheving og rekruttering

Mål: Samiske språk og samisk kulturkompetanse innenfor alle samfunnsområder

Mangel på språkkompetanse er en stor utfordring på alle samfunnsområder. Særlig innenfor opplæringssektoren, helsesektoren, rettsvesen og kirken har dette vært en av de største utfordringene

i arbeidet for styrking og utvikling av samiske språk. Behovet for samiskspråklig kompetanse er ikke bare stort innenfor den offentlige og kommunale tjenesteytingen, men også innenfor sosiale og kulturelle tilbud i samfunnet. Media, litteratur og kommunikasjon er områder hvor det kreves samiskspråklig kompetanse for å utvikle samiskspråklige tilbud.

En helhetlig satsning på rekruttering av samiskspråklig personell, og tilbud om opplæring i samisk for studenter og fagpersonell vil være helt nødvendig for å dekke fremtidige behov i samfunnet. En grunn til manglende bruk av samiske språk i forvaltningen er mangelen på samisk fagterminologi og trening i å bruke samiske språk i sitt arbeid. Det innebærer at utdanningsinstitusjoner må ta større ansvar når det gjelder utdanning av samisktalende studenter. Studentene må få mulighet til å lære samisk fagterminologi slik at de blir i stand til å bruke samisk i sitt virke etter endt utdanning.

Det er nødvendig at samiskspråklige rekrutteres til ulike yrker, for slik å sikre språkkompetanse på de ulike samfunnsområdene. Butenschøn-utvalgets utredning fremhever også viktigheten av å utvikle samisk som forsknings språk og slår fast at forskningsinstitusjoner må kjenne sitt ansvar for å utvikle kurstilbud på samisk på alle nivåer. Videre er samiskspråklig forskning grunnleggende for å utvikle et samisk fagspråk, og at fagspråket inngår i byggingen av samisk som et fullstendig, og dermed samfunnsbærende språk.

Giælelutnjeme - Giellalåpptim - Giellalokten - Sametingets strategier for samiske språk vil omfatte økt kompetanse i samiske språk og samisk kultur innenfor alle samfunnsområder, rekruttering av ungdom til opplæring i samiske språk, og rekruttering av samiskspråklige til ulike fagutdanninger. Det vil være viktig at det igangsettes rekrutterings- og kompetansehevingstiltak. Samtidig vil Sametinget vektlegge at også utdanningsinstitusjoner, næringslivet og fagmiljø har et ansvar for å sikre samisk språk- og kulturkompetanse i samfunnet. Sametinget vil være pådriver for at det etableres et godt samarbeid mellom ulike aktører hvor formålet er en aktiv rekruttering og en systematisk kompetanseheving i samfunnet.

Kompetanseheving i kommunal og offentlig forvaltning

Kommuner i forvaltningsområdet for samisk språk er gjennom sameloven forpliktet til å gi befolkningen samiskspråklige tjenester innenfor den kommunale forvaltningen. Mangel på menneskelige ressurser og kompetanse i samiske språk og samisk kultur gjør at mange kommuner ikke klarer å oppfylle sine forpliktelser. Det er behov for et kompetanseløft innenfor den kommunale forvaltningen. Et kompetanseløft vil bestå av flere ulike satsninger. Det er behov for økt kompetanse i samiske språk innenfor alle sektorer i den kommunale forvaltningen. Det er behov for å videreutdanning i samiske språk, og at det igangsettes kompetansehevingstiltak slik at samiskspråklige bruker samisk i den kommunale forvaltningen. I tillegg vil det være behov for å styrke kunnskapen om samiske forhold og kompetanse i samisk kultur og samfunnsliv. Sametinget ønsker å sette i gang veiledningsprogrammer for kommunene i samisk språkområde, og vil utarbeide programpakker med ulike kompetanseløft. Veiledningsprogrammer vil både ha som mål å bistå kommunene i arbeidet med å kompetanseheving i samiske språk og samisk kultur for kommunalt ansatte, og bistå kommunene i arbeidet med språkutviklingstiltak for innbyggerne i kommunene.

Innenfor offentlig forvaltning er mangelen på samisk språk- og kulturkompetanse også en stor utfordring. Nasjonale forvaltningsorganer utarbeider styringsdokumenter og fatter vedtak som berører den samiske befolkningen. For å sikre samisk perspektiv i alle prosesser som omhandler og vedrører den samiske befolkningen vil det være viktig at det offentlige forvaltningsnivået innehar solid kunnskap om samiske samfunnsforhold og samisk språk- og kulturkompetanse. Sametinget ser behovet for at alle offentlige forvaltningsinstanser innehar et minimum av kompetanse i samiske språk og samisk kultur.

For å bruke samiske språk innenfor alle forvaltningsnivåer i samfunnet er det behov for utvikling av et godt fagspråk. Dette gjelder særlig innenfor helse og justissektoren. I arbeidet for å utvikle godt fagspråk er det behov for terminologiutvikling. Det er stor mangel på helsefaglige termer og terminologi innenfor justissektoren i sør- og lulesamisk. Satsning på terminologiutvikling og utvikling av godt fag- og forvaltningsspråk vil være avgjørende for muligheten til bruk av samiske språk innenfor de ulike samfunnsområdene.

I sametingsmelding om reindrift fra 2016 fremheves reindriften som en viktig bærer av samiske språk,

og viktigheten av at reindriftas fagspråk er i aktiv bruk både i næringa og forvaltninga. Det er særlig viktig at man i forvaltningssammenheng er bevisst på bruk av den samiske terminologien og reindriftas egne begrepsapparat, fremfor å konstruere nytt fagspråk som er ukjent for næringa.

Sametinget vil:

- Utarbeide veiledningsprogrammer for kommuner i samisk språkområde
- At alle kommuner i samisk språkområde utarbeider språkplan for å styrke samiske språk og samisk kultur i det kommunale tjenestetilbudet
- Bidra til at kommuner tilbyr studiehjemler i arbeidet for å rekruttere samiskspråklig personell
- Sette fokus på terminologiutvikling og utvikling av godt fagspråk

Kompetanseheving innenfor helsesektoren

Kunnskap om samiske samfunnsforhold, språk og samisk kultur er nødvendig for å påvirke helsen til den samiske befolkning i positiv retning. Slik kunnskap er også en forutsetning for god kvalitet på tjenestene, og er nødvendig for ivaretagelse av pasientsikkerheten. Manglende kunnskap om samiske språk og samisk kultur i helse- og omsorgstjenestene reduserer også samiske pasienters tilgjengelighet til tilbudene.

Den samiske befolkningen opplever et større kommunikasjonsproblem i møte med helse og - sosialtjenesten enn majoritetsbefolkningen. For at samer skal få en likeverdig helse- og sosialtjeneste må tjenesten ha kunnskap om og kompetanse i samiske språk og samisk kultur på alle nivåer. Kvaliteten på tilbudene kan ikke være avhengig av enkeltpersoners spesialkompetanse eller interesse for samiske språk og samisk kultur, og den enkelte samiske tjenestemottaker skal heller ikke selv måtte definere sine behov for tilrettelagte helse -og sosialtjeneste

Vi benytter oss av offentlige helsetilbud allerede før vi blir født, og gjennom hele livet. Det er viktig for pasientsikkerheten at kvaliteten på tilbudet er godt og at pasient og behandler forstår hverandre. Samisk språk- og kulturkompetanse er sentralt for tjenestetilbudet for den samiske befolkningen. En slik kompetanse må bli en del av utdanningene innenfor helse og omsorgstjenesten.

Det vil også være viktig at det foretas et kompetanseløft blant helsepersonell i ulike pleie og omsorgsykker. Videre vil det være nødvendig at det utvikles godt fagspråk, og at dette gjøres tilgjengelig for alle innenfor sektoren. Tilbud om en samisk sykepleierutdanning vil bidra til å dekke mangelen på samiskspråklige sykepleiere i helse Norge. Et slikt utdanningstilbud bør komme på plass så raskt som mulig.

I tillegg er det viktig at samisk språk- og kulturkompetanse blir en del av helsesykepleier- og jordmor spesialiseringen. Rekruttering til legestudiet, særlig rekruttering av sør –og lulesamiskspråklige studenter vil ha stor betydning for likeverdige helsetjenester. Dagens kvoteordning ved enkelte legeutdanninger er ikke tilstrekkelig for å utdanne nok samiskspråklige leger.

Sametinget vil:

- Bidra til at helse- og sosialfaglig personell på alle nivå har samisk språk- og kulturkompetanse
- Bidra til at det etableres en samisk sykepleierutdanning
- Bevisstgjøre barneombudet om behovet for at de innehar samiskspråklig kompetanse
- Være en pådriver for utvidelse av de nasjonale teamene ved SANKS, slik at det blir større fagteam ved hvert kontor i lule -og sørsamisk område
- Være pådriver for at det tilbys konsultasjoner med samisktalende leger over telematikk. Denne ordningen bør vurderes brukt i helsestasjoner når kartlegging av barn skal gjennomføres
- Ta initiativ til at det utvikles et elektronisk læringsprogram for helsetjenesten med fokus på samisk kulturforståelse
- Ta initiativ til at det etableres en veiledningsordning for fastleger med samiske pasienter
- At tolkeprosjektet ved Finnmarkssykehuset videreutvikles slik at alle offentlige organer i helse- og omsorgssektoren på norsk side av Sápmi kan benytte tjenesten på både sør, lule- og nordsamisk
- Bidra til at samisk tolkeutdanning forbedres

- Ha en formell rolle i oppnevningen av representanter til styrer og utvalg i helse- og omsorgssektoren
- Sikre at samiske barns rett til kulturell- og språklig oppfølging sikres under omsorg av barnevernet, eksempelvis gjennom plassering i samisk fosterhjem.
- Påpeke viktigheten av kontinuerlig informasjon til brukere om rettighetene i språkløven og hvordan de fungerer i praksis

Kompetanseheving innenfor opplæring

Barnehage

Utvikling av kvalitet i de samiske barnehagene er avhengig av at de ansatte får mulighet til å heve sin kompetanse individuelt og i et faglig fellesskap. En utfordring er å heve kompetansen i barnehagesektoren som er tilpasset sektorens behov. Sametinget ønsker å bidra til at barnehageeiere og ledelse iverksetter kollektive utviklings- og endringsprosesser. Dette nevnes i den nasjonale strategien «Kompetanse for fremtidens barnehage» (2018-2022). Strategien sier videre at arbeid med satsingsområdene må ses i sammenheng med pågående nasjonale satsinger.

Strategien nevner også at for å kunne ivareta det samiske innholdet i rammeplanen i samiske barnehager og samiske avdelinger, må barnehagen ha nødvendig kompetanse i samiske språk og kultur. Sametinget sammen med barnehagemyndighetene følger opp den nasjonale kompetansestrategien i en implementeringsprosess for samiske barnehager.

Kompetanse nevnes også i Rammeplan for barnehagen-innhold og oppgaver (2017), og det er tydeligere krav til hva som forventes av samiske barnehager, samiske avdelinger og andre barnehager med samiske barn. Rammeplanen nevner samiske språk og samisk kultur eksplisitt og er gjennomgående i rammeplanen. Dette betyr at alle berørte parter og aktører i den samiske barnehagesektoren må ha avklarte ansvarsforhold og et samarbeid må til om kompetanseutvikling, både nasjonalt, regionalt og lokalt nivå.

Sametinget mener at det er en selvfølge og må være et krav at ansatte i samiske barnehager er samiskspråklige og har kunnskap og kompetanse i samisk tradisjonskunnskap. Barnehageeier må gi de ansatte mulighet til å tilegne seg kunnskap og kompetanse i samiske språk, og det er viktig å ha gode kunnskaper om de ulike tradisjonelle aktivitetene.

For å øke kvaliteten i samiske barnehager har Sametinget satt i gang prosjektet "Sámi mánaht ođđa searvelanjain". Prosjektets hovedmål er at samisk filosofi skal danne grunnlaget for innholdet i samiske barnehager der samiske verdier, naturfilosofi, språk, kultur, ledelse og tradisjonskunnskap er bærende elementer i det pedagogiske arbeidet. Sametinget vil at det i fremtidens samiske barnehager skal satses på å ta i bruk sterke språkmodeller tilpasset den enkelte barnehagens lokale behov og språknivå. Et av de viktigste satsingsområdene i prosjektet er samisk språkarbeid, dette skal følges opp ved å iverksette implementeringsarbeid av sterke språkmodeller i barnehager.

Grunnopplæring

Mangelen på utdannede lærere med kompetanse i samiske språk, og om samisk kultur og samfunnsliv, fører til at elever i grunnopplæringen ikke alltid får det tilbudet de har rett til. Denne mangelen har også konsekvenser for kvaliteten i opplæringstilbudet.

Mulighetene for og kvaliteten på undervisning i samiske språk i grunnopplæring skaper grunnlaget for det framtidige akademia i samiske språk. Mye står på spill for samisk språkutvikling og det samiske samfunnet generelt dersom samisk barnehage- og grunnopplæringstilbud ikke er av tilfredsstillende kvalitet. Det er utfordrende at det er stor mangel på samiskspråklige lærere, spesielt innen lule- og sørsamisk område.

Sametinget ser at det er behov for særskilte kompetansehevingsstrategier for lærere i samiske skoler og samisklærere, bl.a. i skrive- og leseopplæring på samisk, tospråklighetspedagogikk, bruk av sterke opplæringsmodeller og metoder som gir vellykket språkopplæring. Det er behov for kompetanseheving i samisk duodji, flerkulturell forståelse og urfolkspedagogikk. Videre er det behov for økt kompetanse

om hvordan samiske språk, samisk kultur og tradisjonell kunnskap kan transformeres til skolen, herunder integrering av samiske språk og samisk tradisjonell kunnskap i naturfag, samfunnsfag, matematikk og i andre fag og bruk av språkbærere i opplæringen.

Sametinget vil:

- Bidra til at lærere i barnehage og grunnsopplæring har samisk språk- og kulturkompetanse
- Bidra til videreutdanning av samisklærere
- Styrke læremiddelproduksjon og ta initiativ til opprettelse av nordisk læremiddelsamarbeid
- Samle og utarbeide materiell om sterke opplæringsmodeller og arrangere seminar for lærere i samisk språkområde om bruk av sterke opplæringsmodeller
- I samarbeid med aktuelle aktører utarbeide metodekurs for språkbærere
- Bidra til at det satses på gode teknologiske løsninger for fjernundervisning
- Bidra til at bruk av teknologiske løsninger bør inngå i lærerutdanningen
- At kommuner må utarbeide et system for å avdekke etterspørsel etter samiske barnehage tilbud, og utarbeider tilbud i tråd med etterspørsel

Kompetanseheving innenfor justissektoren

Kunnskap om samiske språk, kultur og samfunnsforhold i justissektoren er nødvendig for samers rettsikkerhet. Det er stor mangel på samiskspråklig politi i de fleste kommuner, det finnes få jurister og dommere med samisk språk- og kulturkompetanse, og det er svært begrenset mulighet til bruk av samiske språk i kriminalomsorgen.

Det vil derfor være et stort behov for rekruttering av fagpersonell med samisk språk- og kulturkompetanse til justissektoren. Det bør gjøres en større innsats for å rekruttere til politihøgskolen og til jusstudier, og det bør vurderes innføring av samiske kvoter og stipendordninger. Samtidig vil det være viktig at utdanningsinstitusjonene innlemmer den samiske dimensjonen i utdanningene.

Det vil også være viktig å styrke språk- og kulturkompetansen i både nødmeldetjenesten, meldingsmottaket for hendelser og nye saker, og innenfor kriminalomsorgen.

Behovet for tolk innenfor justissektoren er stort, både ved politiavhør og særlig i møte med domstolene. Samisktalende opplever møte med domstolene som lite tilfredsstillende. Det er både mangel på mulighet til bruk av samiske språk, og manglende tilrettelegging for bruk av tolk. Brukere opplever at de under avhør, eller i rettsaker ikke får tilbud om simultantolkning, og derfor må avgis forklaring bruddvis. Dette vanskeliggjør en sammenhengende forklaring, og fører til en svært vanskelig situasjon for alle parter. Dette er ikke tilfredsstillende, og kan være en fare for den enkeltes rettsikkerhet.

Standardfraser i domstolene, slik som avgivelse av forsikring om sannferdig vitnesbyrd, bør oversettes til de samiske språkene og gjøres kjent i alle domstoler. Standard fraser brukt i politiet bør også oversettes og gjøres kjent i alle politidistrikt.

Sametinget vil:

- Ta initiativ til samisk kvote ved politihøgskolen
- Oppfordre til at det opprettes et samarbeid mellom Sámi allaskuvla, Politihøgskolen og Kriminalomsorgens utdanningscenter for å innlemme den samiske dimensjonen som en del av disse utdanningene
- Ta initiativ til et systematisk arbeid for å øke rekrutteringen av medarbeidere til domstolene, med særlig vekt på sør- og lulesamisk språkkompetanse
- Styrke språk -og kulturkompetansen hos ansatte i nødmeldetjenesten og i meldingsmottaket for hendelser og nye saker
- Bidra til rekruttering av samiskspråklig kompetanse innenfor kriminalomsorgen
- **Legge til rette for at det finnes flere tolker med kompetanse innen de samiske språk som blir snakket av de berørte parter.**

Kunnskap og forskning

Det savnes forskning som kan være grunnlag for Sametingets og regjeringens språkpolitikk.

Samfunnsforskning med språk i sentrum og språksosiologisk forskning kan være viktig for å vite hvilke tiltak som er hensiktsmessige i språkbevaringen. Det er også forsket lite på hvordan språket har forandret seg. Det statistiske materialet som er grunnlaget for samiske språkinitiativ begynner å bli foreldet, det er i dag usikkert hvor mange som snakker samisk hvis man ser på befolkningen i sin helhet og ikke bare på skolepliktig alder. Det savnes både kvantitativ og kvalitativ forskning innen samisk språkbeherskelse. Den kvalitative forskningen er utfordrende, men nødvendig for å identifisere hvilket nivå samiske språkbrukere behersker. I sum vil denne forskningen kunne bidra til å gjøre tiltakene for samiske språk mer effektive. Innen samisk litteratur og det verbale språket er det også behov for forskning.

Kvaliteten innenfor barnehage- og opplæringssektoren er avhengig av kunnskapsutvikling innenfor feltet. I evalueringsrapporten fra 2012 om Kunnskapsløftet 2006 Samisk, fremkommer det at ca. 80 % av elevene innenfor forvaltningsområdet for nordsamisk språk finner det enklest å lese norsk tekst, og at bare 18 % oppgir at de skriver samisk bedre enn norsk. Dette viser at det er behov for forskning på kvaliteten i språkopplæringen, og på metodikken og didaktikken innen høyere utdanning. Det er også behov for barnehage- og skoleforskning som kan gi kunnskap om hvilke tiltak som bør igangsettes for å heve kvaliteten på opplæringen i samiske språk, inkludert fjernundervisning og voksenopplæring.

Det å ha en velfungerende oppvekst- og utdanningssektor er en sentral del av det samiske velferdssamfunnet og viktig i utvikling av samfunns- og arbeidsliv. Mange og gode samiske barnehagetilbud er vesentlig for styrking av samiske språk og samisk identitet. Også kvalitativt godt samisk tilbud i grunnsopplæringen er med på å forme den enkelte positivt og legger føringer for barn og ungdoms valg av høyere utdanning og yrkesvalg. I den forbindelse vil forskningsbasert kunnskap innenfor flere områder være med på å styrke kvaliteten i samisk oppvekst- og utdanningssektor i tiden fremover

Sametinget vil:

- Bidra til at det forskes på områder som har betydning for politiske beslutninger i arbeidet for å styrke samiske språk – sosiolingvistisk forskning
- Bidra til økt forskningsaktivitet innen samisk oppvekst- og utdanningssektor
- Arbeide for at det gjennomføres konsultasjoner med Norges forskningsråd om skoleforskningsprogrammer
- Bidra til økt forskningsaktivitet innen helse- og sosialsektoren, herunder forskning på tjenestetilbudet til den samiske befolkningen

Rekruttering til opplæring i samiske språk - helhetlig opplæringstilbud

Sametinget vil sikre at de som faktisk velger samisk, skal være aktive brukere av språket. Det må derfor legges opp til et helhetlig opplæringsløp i samiske språk. Et helhetlig opplæringstilbud i samiske språk vil kunne bidra til at det bygges opp samiske kompetansemiljøer flere steder, og dermed vil man kunne utnytte de faglige ressursene bedre enn i dag. I dag er det kun et studiested for høyere utdanning som gir undervisning på samisk, om man ikke har valgt å studere samiske språk- eller litteraturstudier.

Sametinget ser behovet for å opprette en egen mentorordning knyttet til opplæring i samiske språk. Alle som starter på et opplæringsløp i samisk, uansett nivå, skal tildeles en mentor. Formålet med mentorordningen er å gi støtte utenfor undervisningsrommet i form av uformelle samtaler, grammatisk hjelp, og en plass å henvende seg til med språklige spørsmål. Mentorprogrammet skal være en trygg arena å øve på å snakke og skrive samisk.

For at samisk skal fortsette å være i aktivt bruk, er vi avhengig av at flere voksne velger å lære seg samisk. Begynneropplæring i samisk for voksne er nødvendig og viktig for utviklingen av samiske språk. For at voksne som har vokst opp uten samisk språk skal kunne ta del i videreføringen av samisk språk, må de selv kunne språket.

Det er et stort behov for begynneropplæring for voksne i samiske språk. Samisk språkundersøkelsen fra 2012 viser at folk ønsker opplæring i eget lokalmiljø, at dette bør suppleres med snakkegrupper eller arenaer for bruk av samisk. På den måten vil man kunne fylle spranget mellom Samisk 2 og semesteremne i samisk, som kan oppleves som for langt for mange. Mentorordningen vil være ekstra viktig for denne gruppen.

Man lærer ikke språk kun på skolebenken, og skal man sikre en et helhetlig opplæringstilbud må man skape språkarenaer hvor man får praktisert samisk. En økning av antall brukere av samiske språk er avhengig av muligheter for bruk av samisk på alle samfunnsområder og i alle sammenhenger. Tilbud må være basert på lokale behov, og det er derfor naturlig at de samiske språksentrene har ansvar for gjennomføring. For områder hvor det er langt til nærmeste språksenter, må det være mulighet for hospitering/språkreise/språkbad.

Språkarenaer vil fungere som en språklig støtte ved siden av undervisningen, og er helt avgjørende for god språkutvikling.

De som allerede er i jobb må også ha muligheten til å ta opplæring i samiske språk som er tilpasset fagfeltet/yrket sitt. Det vil gi trygghet i bruk av samisk innenfor sitt fagfelt. Derfor vil Sametinget at det utvikles videreutdanning i samisk, tilpasset ulike fagfelt/yrker. For eksempel må det opprettes relevante tilbud på etter- og videreutdanning til ansatte i forvaltning. Utdanningen kan gjennomføres på høyskole/universitet, men også elektronisk. Videreutdanningen skal gi studiepoeng. De som mangler formell kompetanse, må tilbys mulighet til å ta semesteremne først.

Sametinget vil:

- Arbeide for at det til enhver tid finnes utdanningstilbud fra begynner- til doktorgradsnivå i sør-, lule- og nordsamisk språk og bidra til rekruttering til disse utdanningene
- Bidra til at det opprettes et mentor program i tilknytning til opplæring i samiske språk
- Bidra med stipend til studenter som tar høyere utdanning innenfor samiske språk og innenfor prioriterte profesjonsutdanninger
- Arbeide for å opprette stipendiatstillinger på masternivå i lule- og sørsamisk språk
- Arbeide for at det opprettes flere nettstudier i enkeltemner.

Rekruttering av samiskspråklige til høyere utdanning innenfor ulike fagområder

Det samiske samfunnet står ovenfor store utfordringer når det gjelder rekruttering av samiskspråklige ansatte som behersker nord-, lule- og sørsamisk. Det er stor mangel på utdannede fagpersonell med kompetanse i samiske språk og samisk kultur innenfor de ulike samfunnsområdene. Dette gjelder over hele landet, og merkes spesielt innenfor opplæring og helse.

Mangel på fagkompetanse oppgis som hovedårsak for at kommuner i forvaltningsområdet for samisk språk ikke oppfyller sine forpliktelser i henhold til samelovens språkregler. Det er derfor behov for en bred satsning på rekruttering og opplæring av fagfolk i utviklingen av et samiske tjenestetilbud. For at kommunal og offentlig forvaltning skal være i stand til å gjennomføre sine forpliktelser i forhold til en rekke lover som barnehageloven, opplæringsloven, samelovens språkregler og lover innenfor helse - og omsorgssektoren forutsetter det samisktalende fagpersonell. Arbeidet med å rekruttere fagkompetanse innenfor alle samfunnsområder er utfordrende, og krever innsats på ulike nivåer. Det må rettes innsats mot elever i videregående skole slik at man får rekruttert studenter til de ulike fagutdanningene. Det er nylig oppstartet sørsamisk og lulesamisk lærerutdanning. I den forbindelse har det blitt gjort en aktivt og solid innsats med å rekruttere studenter til utdanningene, både gjennom økonomiske virkemidler og oppsøkende virksomhet.

De samiske videregående skolene, samt elever som får opplæring i samiske språk på videregående skole er fremtidens fagpersonell. Det vil være viktig at man i sterkere grad er synlige, aktive og driver informasjon og rekrutteringsarbeid ovenfor denne gruppen. Informasjon om kvoteordninger, stipendordninger og arbeidsmuligheter vil stå sentralt i dette arbeidet. I tillegg vil det være viktig å bevisstgjøre elever i videregående skole om viktigheten av samiskspråklig kompetanse og hvilke ressurser de vil være i fremtiden. Som et ledd i rekruttering av fagkompetanse tildeler Sametinget stipend til elever på videregående skole som får opplæring i samiske språk. Sametinget kan i tildelingsbrev legge ved informasjon om studiemuligheter, kvoteordninger og stipendordninger. Det vil også være aktuelt å arrangere språkkonferanse for ungdom i videregående skole med fokus på karrierevalg og studiemuligheter.

Det vil være viktig at opplæringen i samisk som 1. og 2. språk fungerer godt i videregående opplæring.

Det store frafallet fra opplæringen i samisk som 1.språk i videregående opplæring gir grunn til bekymring for bruken av samiske språk, og for rekruttering av samiskspråklige til høyere utdanning og forskning. I tillegg til frafallet fra førstespråkopplæringen er det et stort frafall generelt, og spesielt blant gutter. Dette er en ekstra utfordring for rekruttering videre til høyere utdanning og forskning. Rekrutteringsgrunnlaget til samisk høyere utdanning og forskning består ikke kun av de omtalte elevene i videregående opplæring. Også elever uten samisk i fagkretsen er aktuelle studenter til samisk høyere utdanning. Det har over flere år vært gjort en innsats ved Sámi allaskuvla for å kvalifisere studenter til samisk høyere utdanning.

Sámi allaskuvla fikk i 2009 i oppdrag av Kunnskapsdepartementet å opprette og lede en nasjonal arbeidsgruppe med siktemål å utarbeide en strategi for rekruttering til samisk høyere utdanning. Det var særlig lagt vekt på samisk lærerutdanning og samiske språk. Nasjonal rekrutteringsstrategi for samisk høyere utdanning 2011-2014 ble vedtatt av Kunnskapsdepartementet i 2011. Rekrutteringsstrategien har vært fulgt opp av Samisk lærerutdanningsregion, et samarbeidsorgan bestående av Sámi allaskuvla, Høgskolen i Nord-Trøndelag, Nord Universitet og UiT Norges arktiske universitet. Det ble avholdt en evalueringskonferanse i april 2014, der det blant annet ble pekt på at rekruttering til samisk høyere utdanning må forankres i ledelsen i utdanningsinstitusjonene, og i et gjensidig forpliktende samarbeid mellom institusjonene.

Dette samarbeidet må sikres økonomisk, blant annet gjennom årlige tildelinger fra Kunnskapsdepartementet. Andre tiltak for å rekruttere samiske studenter eller studenter til samisk høyere utdanninger og forskning er samiske studentkvoter i profesjonsstudier, ulike typer stipender og nedskrivninger av studielån. Sametingets stipendordning for høyere utdanning er det viktigste virkemiddelet Sametinget har for å stimulere og rekruttere til utdanning som det samiske samfunnet har behov for. Sametinget prioriterer i sitt årlige budsjett hvilke studier som kommer inn under ordningen.

Sametinget vil:

- Bidra til økt rekruttering av samiskspråklige til ulike fagområder
- Bidra til økt rekruttering til samisk høyere utdanning
- Utarbeide gode stipendordninger
- Utarbeide og distribuere informasjon om utdanningsmuligheter, kvoteordninger, stipendordninger til elever i videregående skole
- Arrangere karrierekonferanse for elever i videregående skole, og utarbeide digital katalog over studietilbud
- Arbeide for at det opprettes flere nettstudier i enkeltemner

Saken avsluttet 05.12.2018 kl. 11.30

Ášši/Sak 061/18	Sametingets plenum	Dato: 04.12.2018-07.12.2018
Ášši/Sak 008/18	Nærings- og kulturkomiteen	Dato: 20.11.2018-22.11.2018

--	--	--

Kunstneravtale 2019

	Arkivsaknr. 18/4042
--	-------------------------------

Vedlegg

Forslag og merknader

Sametingsrådets forslag til innstilling:

Sametinget godkjenner Kunstneravtalen 2019 av 12.10.2018.

Nærings- og kulturkomiteen - 008/18

NKK - vedtak:

Innledning

Sametingets nærings- og kulturkomite har behandlet sak 008/18 sametingsrådets forslag til kunstneravtale 2019.

Komiteens innstilling er følgende:

Forslag

Forslag fremmet av Fremskrittspartiet (FrP) Arthur Tørfoss.

Forslag 1

Erstatter sametingsrådets forslag til innstilling:

Sametinget mener kulturlivet i større grad både kan og bør finansiere seg selv. Kulturlivet bør i større grad utvikles og anses som egen næring, hvor publikums begeistring i stor grad vil være avgjørende for hvilke kunstformer som overlever. Det er ingen politisk oppgave å avgjøre hva som er gode

kulturuttrykk for eksempel gjennom offentlig støtte, men der det offentlige bruker penger på kulturtiltak, er det viktig at pengene kommer folk flest til gode.

Kultur skaper ofte relasjoner mellom mennesker og utvikler sterke individer. Kultur kan være en faktor til vekst. Folk blir stadig mer bevisste sitt kulturelle forbruk, og omsetningen i kulturnæringene vokser mer enn andre næringer. Reiseliv er en av mange næringer som kan relateres til kultur, og som bidrar til stedsutvikling. Det er viktig at det satses slik at kultur kan bli en faktor til vekst. Kulturlivet bør derfor betraktes som en selvstendig næring der man kan involvere frivillig arbeid så vel som profesjonelle. Det er en forutsetning for vekst innenfor kultursektoren at det satses på samhandling mellom frivillig sektor og profesjonelle aktører. Dette vil på sikt gi de mest varige ringvirkningene både for kulturen og for samfunnet for øvrig.

Sametinget ser det som viktig og berikende for Norge å opprettholde samisk språk, kultur og tradisjoner i de områder hvor samene tradisjonelt har vært bosatt, og hvor de har hatt sitt virke. Arbeidet med å sikre dette bør imidlertid gjøres gjennom ordinære folkevalgte organer eller organer med utspring fra disse, samt på frivillig basis. Det offentlige har et ansvar for å bidra til å holde samisk språk og kultur samt samiske tradisjoner i hevd.

Sametinget ser med dette som bakgrunn det som unødvendig å ha en egen samisk kunstneravtale.

Sametinget godkjenner Kunstneravtalen 2019.
Ordningen med kunstneravtale avvikles for fremtiden.

Komiteens tilråding

Komiteen har ikke merknader eller flere forslag og råder Sametinget til å vedta følgende:
Sametinget støtter forøvrig sametingsrådets forslag til innstilling.

Sametingets plenum - 061/18

Saken påbegynt 05.12.2018 kl. 11.30

Votering

Av 39 representanter var 35 til stede. Voteringen ble gjennomført i følgende rekkefølge:

- Forslag 1 ble forkastet med 34 mot 1 stemmer
- Komiteens tilråding ble vedtatt med 34 mot 1 stemmer

Protokoll tilførsler

Det ble ikke fremmet noen protokolltilførsler i saken.

Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Arthur Johan Tørfoss, saksordfører	
2	Arild Pettersen Inga	
3	Niko Valkeapää	
4	Jovna Vars Smuk	
5	Hans Ole Eira	
6	Vidar Andersen	
7	Arild Pettersen Inga	
8	Henrik Olsen	

9	Klemet Erland Hætta	
10	Isak Mathis O. Hætta	
11	Laila Coldevin	
12	Kåre Olli	
13	Arthur Johan Tørfoss	

SP - vedtak:

Sametinget godkjenner Kunstneravtalen 2019 av 12.10.2018
Behandling av saken ble avsluttet 05.12.2018 kl. 12.10

Ášši/Sak 062/18	Sametingets plenum	Dato: 04.12.2018-07.12.2018
-----------------	--------------------	-----------------------------

Ášši/Sak 009/18	Nærings- og kulturkomiteen	Dato: 20.11.2018-22.11.2018
-----------------	----------------------------	-----------------------------

Sametingets innspill til reindrifftsavtalen 2019/2020

	Arkivsaknr. 18/5296
--	-------------------------------

Vedlegg

Forslag og merknader

Sametingsrådets forslag til innstilling:

Innledning

Ivaretagelse av reindriftas rettigheter er selve fundamentet i Sametingets reindriftspolitik. Sametinget vektlegger reindriftas tradisjonelle karakter som familiebasert næring. Reindriftas tilknytning til den samiske kulturen er det som gjør næringa unik.

Et av de viktigste målene for Sametingets reindriftspolitik er å opprettholde det tette båndet mellom næringsaktiviteten og kulturutøvelsen. For Sametinget er det viktig at reindriftsavtalen bidrar til næringsutvikling og gode økonomiske resultater for reindriften, ivaretagelse av det kulturelle aspektet og sikring av reindriftas arealer.

Reindriftsavtalen representerer forhold av vesentlig betydning for reindriftssamene. Sametinget skal ha påvirkningsmuligheter på det arbeidet som gjøres for næringsutvikling i reindriften og de rammebetingelser som statlige myndigheter tilbyr. Sametinget vil derfor at Sametingets innflytelse over rammebetingelsene staten tilbyr reindriftsnæringen styrkes vesentlig. På denne bakgrunnen har Sametinget pekt på at dette kan ivaretas gjennom å gjennomføre konsultasjoner med LMD om statens tilbud til NRL i forkant av reindriftsforhandlingene.

Reindriftsavtalen for 2018/2019 har en ramme på totalt 123,1 mill. kroner. Hovedmålet for avtalen var å utvikle reindriftsnæringen som en rasjonell markedsorientert næring som er bærekraftig i et langsiktig perspektiv.

Sametinget vil med dette gi innspill til reindriftsavtalen 2019/2020. Sametinget ber avtalepartene om å prioritere følgende under årets forhandlinger:

- Sikring av reindriftens arealgrunnlag
- Økonomisk utvikling
- Virkemidler som støtter opp om kulturell bærekraft og familiebasert reindrift
- Rekrutering og kompetanseheving
- Velferdsordninger og HMS-tiltak for reindriftsnæringa

Det vises for øvrig til Sametingsmelding om reindrift, som danner et viktig grunnlag for Sametingets videre oppfølging av saker på den reindriftspolitiske dagsorden framover.

Innspillet fra Sametinget vil orientere om dagens status i reindriften i første kapittel. Kapittel 2 vil orientere om status fra forrige innspill. Kapittel 3 vil omfavne Sametingets innspill til reindriftsavtalen for 2019/2020.

1. Status i reindriften

Det er tilknyttet i overkant av 3000 personer til reindriften, og per i dag er det ca. 214 000 dyr. Reindriften drives på ca. 40% av landarealene i Norge, og i rundt 140 kommuner. Nasjonalt blir reindriften beskrevet som en liten næring, men i samisk sammenheng så utgjør reindriften en svært betydelig næring. Reindriften har dannet grunnlag for og styrket bosetningen i de samiske områdene, og har fortsatt i dag stor økonomisk betydning for lokalsamfunnene og det samiske kollektiv.

Reindriften i Norge har de senere år gått igjennom store endringer både internt i reindriften og når det gjelder forvaltningen av reindriften. Denne omstillingsprosessen har vært utfordrende for reindriftnæringen og det samiske samfunnet, og det er fortsatt prosesser som ikke er avklart.

Når det gjelder selve reindriftnæringen så har man de siste årene hatt en positiv utvikling på markedssida. Prisene har utviklet seg i en positiv retning, og markedet etterspør reinkjøtt slik at det er lettere å selge reinkjøtt. Dette har medført til at det er økt optimisme i reindriftnæringen. Beitekrisen i 2017 førte til at det ble solgt færre dyr enn i 2016.

Det som har påvirket slakteuttaket mest er markedstilgang og de klimatiske variasjoner fra år til år. Sametinget erfarer at reindriftnæringen er bekymret for reindriftens tilpasningsevne, ettersom store deler av reindriften opplever økt arealinngrep, uten at reindriften selv har mulighet til å påvirke denne utviklingen. Sametinget ønsker større fokus på å beskytte og verne om beitearealene i reindriften. Dette er nødvendig hvis man skal ivareta den økologiske bærekraften og ha en bærekraftig reindrift i fremtiden.

Selv om man har hatt en reduksjon i reintallet, så har antall mennesker tilknyttet reindriften økt, som gjør at rekruttering til reindriften er sikret. Utfordringen er å sikre overgangen mellom generasjoner, slik at kunnskap og kompetanse kan videreføres, og at man sikrer en god rekruttering for fremtiden.

Rovdyr er en utfordring for reindriften, der tap til rovdyr har konsekvenser for produksjonen i reindriften. Det var søkt om erstatning for 60 000 reinsdyr, der det ble utbetalt erstatning for 19 000 i driftsåret 2016/2017. Rovdyrtrykket har store negative konsekvenser for produksjonen.

Reindriften opplever i økende grad ekstremvær, dette som konsekvens av klimaendringene. Vinteren og våren 2017 opplevde store deler av næringen låste beiter, med is på snø som i enkelte områder vedvarte til slutten av våren. Sommeren i 2018 har i perioder vært veldig varm, og man har opplevd tørke og skogbranner i forbindelse med dette. Enkelte distrikter har utsatt kalvemerkingen i forbindelse med varmen. Klimaendringer, rovdyrtrykk og arealinngrep er store utfordringer for reindriften i fremtiden

2. Sametingets innspill til reindrifftsavtalen 2018/2019

Distriktstilskuddet ble økt forrige avtaleperiode. Dette er noe Sametinget er fornøyd med, ettersom Sametinget fremmet innspill om at distriktstilskuddet måtte økes. Det ble påpekt fra Sametingets side at det var nødvendig og styrke distriktsstyrene, slik at de var økonomisk og kapasitetsmessig rustet til å imøtekomme kravene om konsultasjon og medvirkning i arealsaker.

Det er gitt en økning i driftstilskuddet til ungdom. Sametinget har gitt innspill på dette, og mener det er viktig at det legges opp til økt satsing på ungdom i reindriften.

Sametinget fremmet innspill i flere år om avgiftsfritak på driftsmidler i reindriften. Det er nå gitt avgiftsfritak og dette innebærer en likestilling med jordbruksnæringen i forhold til avgiftslette på driftsmidler. Det er fortsatt flere andre ordninger hvor reindriften bør likestilles med landbruket. Sametinget forutsetter at avgiftslette på driftsmidler dekkes inn utenom reindrifftsavtalen, eller at avtalens rammer i tilfelle økes forholdsmessig med den totale sum avgiftslette måtte omfatte.

Avtalepartene ble enige om å sette av 1,27 millioner kr. til lærings- og omsorgsbaserte tjenester i Reindrifftsavtalen 2018/2019. Sametinget har fremmet dette i sine innspill til tidligere Reindrifftsavtaler, og er fornøyd med at det er avsatt penger til dette.

Sametinget har gitt innspill til økonomiske krisetiltak for reieiere som er rammet av klimaendringer og låste beiter. Det er i forrige avtaleperiode lagt av penger til kriseberedskap for distriktene gjennom distriktsmidlene.

Dette er få men viktige innspill fra Sametinget som er tatt høyde for under forhandlingene mellom LMD og NRL.

3. Sametingets innspill til reindrifftsavtalen 2019/2020

Sikring av reindriftas arealgrunnlag

Det er i dag flere distrikter som opplever store arealinngrep, enten i form av enkelt prosjekt med store direkte inngrep, eller så er det summen av små inngrep som til sammen utgjør et betydelig inngrep i reinbeitearealene. Reindriften har per i dag ikke tilgang til nasjonal oversikt eller helhetlig kartgrunnlag som viser tapet av beitearealer for reindriften. I utbyggingssaker som berører reindriften er det ofte distriktene selv som må finansiere utredninger av konsekvenser som påføres av andre aktørers utbygginger. Dette er en stor kostnad for de ulike distriktene. Arealinngrep kan ofte ha ringvirkninger.

Et inngrep som rammer ett reinbeitedistrikt kan ha direkte eller indirekte konsekvenser for andre reinbeitedistrikter rundt, og det er den totale konsekvensen av ulike inngrep som er utfordrende og kostbart for et reinbeitedistrikt å kartlegge alene. Sametinget mener at det bør lages kart som viser status og tapet av reinbeitearealer i samråd med reindriften eller med samiske institusjoner.

Det fremkommer i Prop. 92 S (2018-2019: 27) at beitekapasiteten i reindriften er utnyttet maksimalt. Dette forsterker behovet for at beitearealene i reindriften må beskyttes. I dag har reindriften liten mulighet til påvirke arealinngrepene. Den regionale forvaltningen av arealinngrep i reindriften kommer med uttalelser, og ofte vektlegges andre samfunnshensyn i arealinngrepssaker. Dermed blir reindriften ofte alene i utbyggingssaker. Reindriften er avhengig av de beitearealene reindriften disponerer. For å verne om reindriften må myndighetene forsterke vernet av reindriften sine beitearealer.

Landbruks- og matdepartementet ønsker å prioritere økologisk bærekraft i arbeidet med reindriftpolitikken. I begrepet økologisk bærekraft fra departementets side legges det vekt på reintallet i reindriften. Stortingsmeldingen «*Reindrift – Lang tradisjon – unike muligheter*» (St. meld. 32 2016-2017), peker på at man må definere innholdet i målsetningen om økologisk-, økonomisk- og kulturell bærekraft. Sametinget er villig til å definere innholdet i disse kriteriene for å legge grunnlaget for at reindriften fortsatt skal være en bærekraftig næring i fremtiden. Sametinget er klar på at man ikke kan se på økologisk bærekraft isolert fra de andre to andre bærekraftsmålene. I økologisk bærekraft må sikring av reindriften sine beitearealer inngå. Sametinget mener det er for snevert å definere økologisk bærekraft bare opp mot reintallet. Innen økologisk bærekraft må det biologiske mangfoldet i beitearealene inngå. Skal man ivareta det biologiske mangfoldet, må beiteområdene beskyttes. Hvis økologisk bærekraft bare defineres opp imot reintall, utelukker man det biologiske mangfoldet, og man utelukker også reindriften sine bruk av områdene. Dermed utelukker man det menneskelige og kulturelle aspektet av reindriften, da frykter Sametinget at man ikke oppnår en bærekraftig reindrift.

Sametinget mener at sikring av reindriften sine arealgrunnlag er den viktigste oppgaven. Første skritt i å beskytte reindriften sine arealer er å lage kart som synliggjør tapet av reinbeitearealer. Dette må skje i samråd med reindriften og samiske institusjoner. Sametinget viser også til stortingsmelding om reindrift, der departementet signaliserer at man fremover skal prioritere midler over reindriften sine avtaler til forskningsprosjekter om inngrepseffekter. Sametinget imøteser en nærmere drøfting mellom Landbruks- og matdepartementet, Sametinget og Norske Reindriftssamers Landsforbund om dette.

Distriktstilskuddet skal bidra til å gi reinbeitedistriktene økonomisk grunnlag for å ivareta sitt ansvar og sine oppgaver med utvikling av reindriften i en bærekraftig retning. Sametinget er tilfreds med at avtalepartene i forrige avtale økte grunnbeløpet per distrikt. Det er imidlertid ikke tilstrekkelig. Det økende presset på reindriften sine arealer og økte plikter fra offentlige myndigheter til å konsultere med reindriften har resultert i stadig økende etterspørsel og forventning til reindriften sine organer om avgivelse av uttalelser, deltakelse på møter og involvering i konsultasjonsprosesser. Det er derfor viktig å styrke reindriften sine kapasitet og kompetanse til reell medvirkning og konsultasjoner i beslutninger som kan påvirke dem direkte, og da spesielt i arealsaker. For at reindriften på best mulig måte skal kunne møte disse økte forventningene, er det behov for å styrke reinbeitedistriktene økonomisk. Staten har et stort ansvar for å sikre at reindriften har tilstrekkelig med midler for å ivareta sin rolle på en god måte. Sametinget ber avtalepartene derfor om en ytterligere økning av distriktstilskuddet.

Protect Sápmi er fortsatt ikke sikret grunnfinansiering for sitt arbeid med å bidra til å ivareta samiske rettighetshaveres arealinteresser og land- og ressursrettigheter. Protect Sápmi er et av flere verktøy i

det langsiktige arbeidet for å sikre reindriftas arealinteresser. Sametinget har fra etableringen av Protect bidratt med en årlig bevilgning, og forutsetter at andre offentlige myndigheter bidrar i betydelig grad slik at Protect Sápmi sikres langsiktig finansiering. Sametinget ber avtalepartene om å igjen finansiere Protect Sápmi over reindrifftsavtalen.

Økonomisk utvikling

Sametinget er opptatt av at det legges til rette for økonomisk utvikling og økt verdiskapning i reindrifta. Reindrifften har de senere år opplevd økte kostnader, det er dermed viktig at reindrifftsavtalens virkemidler fortsatt bidrar til å øke lønnsomheten og utvikler markedet for reinkjøtt og andre produkter av rein.

Direktetilskuddene er viktige for å stimulere til slaktning og omsetning av reinkjøtt, samt som inntektsoverføring til reindrifftsneringen. For den enkelte siidaandelshaver er det svært viktig med gode ordninger for direkte tilskudd. Det gis i dag tilskudd i form av en produksjonspremie og kalveslaktetilskudd. Formålet med produksjonspremie er å premiere innsats, produksjon og videreforedling i næringen. Satsen for produksjonspremie til siidaandelene redusert fra 37 % til 34 %, under reindrifftsavtalen 2017/2018. Denne satsen var tilnærmet lik for avtaleåret 2018/2019. Sametinget ber avtalepartene om å øke satsen for produksjonspremie med en økning av reindrifftsavtalens rammer.

Reindriftas kostnader er i stor grad knyttet til kjøretøy og drift av disse. Både reindrifftsneringa og Sametinget har gjentatte ganger fremmet krav om avgiftslettelser på motorkjøretøy og driftsmidler som i dag klassifiseres som personkjøretøy, samt drivstoff. Sametinget er derfor tilfreds med at Regjeringen har innført avgiftsfritak på kjøp av driftsmiddel i reindrifta Landbruket har i dag avgiftsfritak på drivstoff. Sametinget mener at reindrifftsneringen må likestilles med landbruket og at dagens ordning er diskriminerende ovenfor reindrifftsneringen.

Klimaendringer har store konsekvenser for reindrifften gjennom økende grad av ekstremvær, der låste beiter eller andre uforutsette forhold gjør driften mer krevende, risikabel og kostbar. Reindrifften opplever i dag økt hyppighet av låste beiter vinterstid, dette medfører at det er økt behov for tilleggsføring, som igjen øker kostnadene for reindrifften. Sametinget gjør oppmerksom på at bruk av tilleggsfor som er basert på soya kan ha store negative konsekvenser for urfolk og urfolks arealbruk i andre deler av verden. Det bør også prioriteres forskning på og utvikling av tilleggsfor som ikke fører til slike utfordringer for andre urfolk. Kostnadene ved tilleggsforet må være regningsssvarende for næringen.

Deler av reindrifta har også opplevd skogbranner det siste året. Sametinget viser til at næringen forsøkte å be om kriseberedskap fra Regjeringen for året 2016/2017, men fikk negativ respons. Til sammenligning har bøndene i 2018 fått krisepakke på 525 millioner som skal dekke skader som følge av tørken i 2018. I dag må distriktene legge av penger til krisetiltak for å kunne motta distriktstilskudd. Det samme gjelder for HMS-tiltak i reindrifften, hvor det det er lagt til rette for at hjelpemidler kan kjøpes gjennom distriktstilskuddet. Distriktstilskuddet har blitt økt ved forrige avtale. Dette mener Sametinget er nødvendig for at reindrifften skal kunne imøtekomme de utfordringer med arealinngrep og klimaendringer. Skal reindrifften fortsatt være en bærekraftig næring i fremtiden, og med de

Løsninger man har skissert ved forrige avtale angående klima- og HMS tiltak, så må de økonomiske rammene til distriktene økes, og den totale økonomiske rammen i reindrifftsavtalen økes. I forrige avtale ble det satt av 2 millioner til kriseberedskap for næringen. Sametinget mener dette beløpet må økes.

Sametinget har siden det ble etablert hatt fokus på å bidra til næringsutvikling og økt verdiskaping i reindriffts-næringen. Sametinget har derfor i lang tid tildelt støtte til tilleggsnæringer i reindrift. Denne satsningen har vært et viktig bidrag til entreprenørene i reindriffta. Næringskombinasjoner er en naturlig del av den samiske tradisjonelle reindriffta, og en videre satsning på dette vil stimulere til økt grad av næringsutvikling. Det kan gi flere arbeidsplasser i tilknytning til reindriffta. Sametingets satsning har vært mulig gjennom en overføring av 2 millioner kroner over reindrifftsavtalen til Sametinget. Etter at denne ble avviklet har Sametinget ikke i like stor grad mulighet til å bidra med finansiering til utviklingen. Avtalepartene anmodes derfor om å gjeninnføre overføringen til Sametinget.

Andre faglige, sosiale, organisasjonsmessige og andre spørsmål av betydning for en utvikling av næringen

Sametinget registrer at kommuner innenfor reindrifftsområder er i ferd med å eller allerede har etablert en praksis om å legge eiendomsskatt på næringshytter og reindrifftsanlegg i reindriffts-næringen. Landbruket er fritatt for eiendomsskatt- Det fremkommer i «lov om eiendomsskatt til kommunene (eiendomsskatteloven) § 5.». Det må presiseres i lovverket at reindriffta skal ha fritak for eiendomsskatt for næringsbygg og reindrifftsanlegg, som øvrige primærnæringer. Sametinget har tatt opp denne problemstillingen i sitt årlige innspill til reindrifftsavtalen, og spilte dette også inn som tema for den nye stortingsmeldinga om reindrift. Under konsultasjonene om stortingsmeldinga var tilbakemeldinga fra regjeringen at dette vil bli håndtert i den ordinære budsjettprosessen. Sametinget har i brev av 15.8.17 bedt om en tilbakemelding fra Finansdepartementet om hvordan dette vil bli fulgt opp. Finansdepartementet svarte brevet 1.11.17 der departementet henviser til Prop. 1 LS (2017-2018: 144). Finansdepartementet henviser til målet om å likebehandle bønder og reineiere når det gjelder avgifter på driftsmidler. Sametinget anmoder avtalepartene å drøfte problemstillingen om eiendomsskatt i reindrifften.

Sametinget vektlegger at reindrifften som næring blir styrket av et sterk NRL. Sametinget oppfordrer avtalepartene om å øke organisasjonstilskuddet til NRL. Dette for å styrke NRL sin rolle i å fremme reindrifftssamers økonomiske-, faglige-, sosiale-, og kulturelle interesser.

Næringsutvikling for reindriffta er i aller høyeste grad en satsning som angår det samiske samfunnet. Dette innebærer at man i større grad må involvere Sametinget i den næringsutviklingen som gjøres i regi av reindrifftsmyndighetene og avtalepartene i reindrifftsforhandlingene. Det er naturlig at Sametinget ivaretar og sikrer samiske interesser og det samiske perspektivet ivaretas.

Virkemidler som støtter opp om kulturell bærekraft og familiebasert reindrift

Staten har ansvar for å opprettholde og styrke reindrifta som en familiebasert næring og som en hjørnestein i samisk kultur. Reindriftsavtalen er hovedverktøyet for realisering av reindriftpolitikken, og Sametinget mener derfor at det må finnes rom for dette aspektet i reindriftsavtalen. Reindriftsavtalen har de senere årene hatt et forsterket næringsrettet fokus, og man har hatt en dreining av virkemidlene til en tilrettelegging for de reindriftsutøverne som har reindrift som hovedvirksomhet. Sametinget er i utgangspunktet positive til en utvikling som støtter opp om næringsaspektet, men mener at denne satsningen ikke må gå ut over det kulturelle aspektet ved næringa. Sametinget ber om en økning av reindriftsavtalens budsjetttramme til virkemidler som vil styrke reindrifta som en familiebasert næring.

Sametinget vil videre vise til drøftingene om de reindriftpolitiske målene under konsultasjonen om ny stortingsmelding om reindrift, der man ble enige om et videre arbeid med å definere og utvikle kriterier for målene, herunder målet om kulturell bærekraft.

Familiebasert reindrift og kvinnerettede tiltak

Reindrifta som en samisk primærnæring kjennetegnes av dens unike struktur som en familiebasert næring. Dette kulturelle aspektet ved reindrifta er en menneskerettighet som samisk reindrift er basert på. Sametinget ser at det i dag er svært få kvinner som eier siidaandel og som deltar i reindrifta i like stor grad som før. Barn og unge har også mindre muligheter til å delta i det daglige arbeidet i reindriftnæringen. Avtalepartene har ikke avsatt midler til kvinnerettede tiltak gjennom avtalen for 2018/2019. Sametinget mener det må vurderes en ordning som motiverer og styrker de siidaandelene som eies av kvinner, eller som er fellessiidaandeler.

Rekruttering og kompetanseheving

Reindrifta skiller seg ut fra andre primærnæringer ved at rekrutteringssituasjonen er forholdsvis god, hvis ordningene legger til rette for at yngre får delta. God rekruttering er den viktigste forutsetningen for at reindriftnæringen skal bestå og videreutvikles. Sametinget anser det som viktig at ungdom stimuleres til å velge reindrift som yrke.

Uten planmessige tiltak vil man kunne få en situasjon med mangelfull kulturell kontinuitet og manglende kompetanse. Det er viktig å ha gode tilskuddsordninger for ungdom ved nyetableringer og generasjonsoverganger, samt et utvidet perspektiv på reindrift ved å tilrettelegge for flere nye arbeidsplasser med tilknytning til reindrifta, eksempelvis innen reiseliv, videreforedling og lærings- og omsorgsbaserte tjenester.

Det gis i dag etableringstilskudd til reindriftsutøvere under 35 år, og som er under etablering av egen enhet. Tilskuddet skal stimulere til strukturendringer ved at siidaandeler blir overdratt til personer under 35 år. Tilskuddet tilfaller de som tar over etter en nær slektning. Unge under 35 år som har

mulighet til å etablere en ny enhet, får ikke dette tilskuddet. Tanken med denne tilskuddsordningen er å få til en strukturendring i reindriften, der man ønsker at flere yngre skal være siidaandelsledere. Ved dagens forskrift, så vil ikke denne tilskuddsordningen tilfalle alle yngre som etablerer en enhet, dermed bidrar tilskuddsordningen til en forskjellsbehandling.

Fagbrevordningen i reindriften blir finansiert gjennom avtalemidlene. Ordningen har ikke siden år 2000 hatt noe økonomisk økning og dermed er ikke ordningen justert etter konsumprisindeksen. Dette medfører at man per i dag har lærlinger i reindriftsfaget som ikke mottar lærlingslønn. Lærlingeordningen bidrar til at unge har mulighet til å delta i reindriften på daglig basis, og er derfor også viktig i en familiebasert næring. Forskriftene som regulerer hvilke lærlinger har rett på lønnstilskudd, medfører at det er en forskjellsbehandling av lærlinger i reindriften. De lærlinger som har foreldre med siidaandel har rett på lønnstilskudd, mens de lærlinger som ikke har foreldre som har siidaandel får ikke dette lønnstilskuddet. Dette har konsekvenser for kunnskapsoverføringen mellom den eldre og yngre generasjonen i reindriften. Sametinget mener midlene til fagbrevordningen må prioriteres og økes, samt at man ser på forskriftene.

Reindriftsavtalen har også en ordning for tidligpensjon i reindriften, der formålet er at det skal bidra til å lette generasjonsovergangen i reindriften for de som har hatt hoveddelen av sine inntekter fra reindrift. Sametinget mener at det er også behov for å se på om ordningen er utformet slik at de stimulerer til de ønskede strukturendringer ved at siidaandeler blir overdratt til yngre utøvere.

Kompetanseheving i reindriften

Reindriften opplever en stadig økende press på sine arealer, og dette er saker som reindriften ofte selv må handtere innad i reinbeitedistriktene. Areal saker er komplekse for reindriften og det innebærer at distrikter eller siidaer bruker mye ressurser og tid på slike saker. Omstillingen som ble gjort i 2014 har medført at reindriften selv må ta større ansvar og initiativ til å fremme konsekvenser av utbygginger i reindriftsområdene. Fylkesmannen som har overtatt rollen etter områdestyrene, hvor Fylkesmannen gir uttalelser i areal saker. Reindriften sine interesser kan føre til innsigelse fra Fylkesmannens side, men Fylkesmannen fremmer også kriteriet om at andre samfunnsmessige hensyn kan tilsi at reindriften sine interesser må vike i utbyggingssaker.

I noen tilfeller opplever siidaer eller reinbeitedistrikter at de kan bli stående alene i å fremme reindriften sine interesser ved arealinngrep i viktige saker. Reinbeitedistriktene må være proaktive, og følge med i arealplanlegging i kommune, og reinbeitedistriktene strekker seg ofte over flere kommuner. Ofte blir distriktene involvert i sakene sent i prosessene og distriktene bruker mye tid og ressurser på konsultere og forhandle med mange ulike aktører. Dette krever kunnskap blant medlemmene i distriktsstyrene eller hos den enkelte siidaandelsleder.

Kursing av distriktsstyrene eller siidaandelslederne på ulike fagfelt kan være en form for kompetansebygging. Kompetanseheving for reindriften er også fremmet i rapporten «*Utfordringer for selvstyre i reindriften – tiltak for å nå mål om bærekraftig reindrift*» (rapport no. 7 2016). Kurset kan gi økt forståelse på ulike fagfelt. Dette kan være tema som offentlig forvaltning og saksbehandling av reindriftsaker, plan og bygningsloven, kommunenes regulerings- og arealplaner og forvaltningen av rovdyr. Slike kompetansetiltak vil gi økt innblikk i forvaltningen av reindrift, men det bidrar også til økt

forståelse for de ulike rettigheter distriktene og siidaene har når det kommer til forvaltning av reindriften. Også kommunenes planavdelinger har behov for mer kunnskap om reindriftnæringen, noe som bør følges opp sammen med andre aktører (for eksempel KS) utenfor denne avtaleforhandlingen, for å kunne styrke reindriften og behov i planprosesser.

Velferdsordninger og HMS-tiltak for reindriftnæringa

Reindriften har spesielle arbeidsmiljøforhold som påvirkes av naturgrunnet og klima. Næringen er preget av hardt fysisk og psykisk arbeid under utfordrende klimatiske forhold. Utøverne har en rekke utfordringer i forhold til å mestre belastende arbeidsforhold og stor risiko å bli utsatt for yrkesskader og -sykdommer.

Sametinget vil vise til prosjektet «Reindriften hverdag», hvor menneskelige belastninger i den samiske reindriftsbefolkningen i Norge er undersøkt og ulike stressfaktorer og påvirkning i hverdagen til disse er kartlagt. Resultatene viser at reindriftsutøvere i stor grad er tilfredse med selve arbeidet, men at mange er utsatt for arealinngrep som påfører dem og familien stress og merarbeid, og at de har en livs- og arbeidssituasjon med begrensede muligheter til å legge inn nødvendig rekreasjon. En del utøvere har aldri vært borte fra arbeid pga. sykdom eller hatt ferie, blant annet på grunn av vanskeligheter med å få tak i kvalifisert vikar.

Det er helt nødvendig å bedre arbeidsforholdene i reindriften, både det psykososiale og det fysiske arbeidsmiljøet. Sametinget er tilfreds med at avtalepartene i forrige avtale nedsatte en arbeidsgruppe for å utrede hvordan HMS-tiltak i reindriften kan ivaretas og organiseres, og forventer at dette arbeidet følges opp også i neste reindriftsavtale.

Sametinget mener at man også må prioritere utvikling av bedre velferdsordninger for reindriftsutøverne, og har ved flere anledninger pekt på at landbruket har en rekke velferdsordninger som finansieres over jordbruksavtalen, som tilskudd til avløsere ved ferie, fritid og sykdom. Sametinget ber avtalepartene se på tilsvarende ordninger for reindriftnæringa.

Sametinget er opptatt av at reindriftsutøverne har en trygg arbeidsplass med et godt arbeidsmiljø. Resultater fra «Reindriften hverdag» viser at flere distrikter har hatt langvarige konflikter og personer som kan opptre truende. Dette skaper utrygge arbeidsforhold og kan utgjøre en helserisiko. Uheldige hendelser i reindriften viser behov for større fokus på arbeidsmiljø og forebygging av konflikter og kriminelle handlinger. Sametinget ber avtalepartene drøfte tiltak for å sikre trygghet og rettsikkerhet for reindriftsutøvere.

NKK - vedtak:

Innledning

Sametingets nærings- og kulturkomite har behandlet sak 009/18 sametingsrådets forslag til Sametingets innspill til reindrifftsavtalen 2019/2020. Komiteens innstilling er følgende:

Merknad

Merknad fremmet av Nordkalottfolket Tor Mikkola. Komiteens medlem fra Árja Klemet Klemetsen stiller seg bak:

Merknad 1

Disse medlemmene støtter ikke innstillingen om sametingets innspill til Reindrifftsavtalen og fremmer følgende merknad:

Disse medlemmene er tilhengere av at reindrifftsneringen skal ha et godt rammeverk som sikrer mest mulig stabilitet i næringen, og som fremmer utvikling og rekruttering. Dette betyr at økonomisk, økologisk og kulturell bærekraft er grunnleggende for at reindrifftsneringen skal være livskraftig i fremtiden.

NRL representerer et mindretall av reindrifftsutøverne, men forhandler på vegne av hele næringen. Sametinget bør støtte opp om en møteplass for de reindrifftsutøverne som ikke ønsker deltakelse i NRL, på lik linje med at man har to/flere organisasjoner innenfor andre primærnæringer som landbruk og fiskeri. Så snart en alternativ reindrifftsorganisasjon er på plass skal det åpnes for at flere reindrifftsorganisasjoner kan være med i forhandlinger om reindrifftsavtalen. Om reindrifftsorganisasjonen(e) og staten ikke kommer til enighet, bør saken løftes til Sametinget, som da konsulterer på vegne av partene.

Disse medlemmene mener at reindrifftsavtalen skal legge til rette for mer samarbeid mellom reindrift og andre brukere av utmark.

Disse medlemmene mener at reindrifftsneringen skal ha bruksrett til deres reinbeite, men da på lik linje med andre næringer som bruker utmark. Slik som utmarksnæringer, jakt, fangst og fiske, høsting av bær og urter, og beite til husdyr.

Disse medlemmene mener at kart over reinbeiteareal skal vise bruk av områder som reindrifften bruker som beite, nye arealer tilegnet gjennom at nedlagte gårdsbruk blir tatt i bruk til reinbeite, reinbeiteareal som minker på grunn av utbygginger, og areal der andre har rett til beite eller annen rett til bruk av utmark.

Forslag

Forslag fremmet av NSR, NSR-SáB, JOHT og SP ved Aslak Heika Hætta Bjørn. Komiteens medlemmer fra Norske Samers Riksforbund (NSR) Mathis Nilsen Eira, Sandra Andersen Eira og Viktor Bomstad, fra Norske Samers Riksforbund/Samefolkets parti (NSR/SáB) Jovna Vars Smuk, fra Arbeiderpartiet (AP) Arild Pettersen Inga, Per Mathis Oskal og John Kappfjell, fra Senterpartiet (SP) Hans Ole Eira og fra Flyttsamelista (JOHT) Anders Somby jr. stiller seg bak:

Forslag 1

Tillegg:

1. Nytt kulepunkt i femte avsnitt under innledning:
  - Opprettelse av et permanent klimafond til kriseberedskap for reindrifta

2. I punkt 1: Status i reindriften

Under andre avsnitt legges til:

"Sametinget mener at formålsparagrafen i reindriftsloven ikke må endres, slik Stortingsmeldingen "Reindrift. - Lang tradisjon - unike muligheter" (St. meld. 32 2016 - 2017) legger opp til. Reindrift bygger på tre bærebjelker; økonomisk, økologisk og kulturell bærekraft. Sametinget mener det kulturelle aspektet ikke kan fjernes eller nedprioriteres. Videre mener Sametinget at endring i reindriftsloven når det gjelder offentliggjøring av reintall og individmerking ikke kan gjennomføres, da verken Sametinget eller NRL har gitt sin tilslutning til dette".

I punkt 3. Sametingets innspill til reindriftsavtalen 2019/2020

Økonomisk utvikling

3. Under andre avsnitt i siste avsnitt legges "til 45%" i siste setning etter ordet: "øke satsen for", slik at setningen blir som følgende:

"Sametinget ber avtalepartene om å øke satsen til 45 % for produksjonspremie med en økning av reindriftsavtalens rammer".

4. Under femte avsnitt siste setning legges følgende til:

"... til 10 millioner for reindriftsåret 2019/2020 med etableringen av et permanent klimafond", slik at setningen blir som følgende:

"Sametinget mener dette beløpet må økes til 10 millioner for reindriftsåret 2019/2020 med etableringen av et permanent klimafond".

Forslag 2

Forslag fremmet av Fremskrittspartiet (FrP) Arthur Tørfoss.

Ersatter sametingsrådets forslag til innstilling:

Forslag 1:

Sametinget vil be næringen selv og departementet se på reindriftsloven. Det må være et mål å få bedre bærekraft og bedre lønnsomhet i reindrifta. Forholdet mellom heltids reindriftsutøvere og utøvere som har reindrift som biinntekt, må avklares. Man må sikre at de som har reindrift som hovedinntekt og skal leve av det, får bedre rammevilkår for sin drift.

Forslag 2:

Det må sikres forutsigbarhet i reindrifta, herunder at reindriftsavtalen ikke endres drastisk hvert år. Årlig lønns- og prisregulering må tas inn i avtalen.

Sametinget ber om fortgang i arbeidet med å sikre rammevilkår som gjør at næringen på sikt blir mer bærekraftig.

Forslag 3:

Sametinget vil be regjeringen åpne opp for mer uttak av rovvilt, herunder ørn. Rovfugl og rovdryrsherjinger skaper store lidelser for reinen, og går ut over både dyrevelferd og lønnsomhet.

Forslag 4:

Sametinget vil be regjeringen la kommunene få overta rovdryrforvaltningen i Norge. Dermed kan beslutninger tas raskere, nærmere innbyggerne, og med større demokratisk legitimitet.

Komiteens tilråding

Komiteen har ikke flere merknader eller forslag og råder Sametinget til å vedta følgende: Sametinget støtter forøvrig sametingsrådets forslag til innstilling.

Sametingets plenum - 062/18

Merknad 2 - Arbeiderpartiet v/ representant Arild Pettersen Inga

– Innspill til reindrifftsavtalen

Arbeiderpartiet er ikke helt fornøyd med innspill til reindrifftsavtale som ligger til grunn. Vi har konkrete tilbakemeldinger og ønsker endring og tillegg på flere punkter. Følgende er Arbeiderpartiets merknader vedrørende reindrifftsavtalen 2019/2020 og ellers støttes sametingsrådets innstilling.

Synliggjøring av kvinners arbeid i reindrifta. Det arbeidet kvinner gjør i næringa; produksjonen av klær, utstyr og lignende er ikke synlig nok. Verdiskapingen av arbeidet synliggjøres ikke, fordi det ikke inngår i kjøttproduksjonen, men verdiskapingen er stor og må inngå i reindrifftsavtalen. Produksjonen går til familien og andre nært tilknyttet og ikke som bedriftsvirksomhet. Derfor må vi sikre at kvinnes arbeid og produksjon verdsettes mer enn dagens situasjon. Aksept og verdisettingen gjøres gjennom produksjonpremiering av arbeidet gjennom reindrifftsavtalen.

Vi må sikre en magasinerings av kunnskap og kompetanse til fellesskapets beste. Et bidrag til dette er styrking av distriktene i forbindelse med arealforvaltningen. Det er sentralt å få lagt til rette for regionale reindrifftscoordinatorer og regionale servicekontorer for reindrifta, i tillegg bør man vurdere en revidering av forskrift til kommuneloven, hvor vi endrer dagens landbrukskontorordning til et primærnæringskontor for alle kommunens primærnæringer. Dette innebærer at man må sikre primærnæringskontor i kommunene med tilstrekkelig kompetanse innen reindrift. På den måten vil vi lettere kunne sikre kunnskap og kompetanse ute i kommunene. Dette vil lette kommunens arbeid opp mot reindrifta, samtidig vil dette bidra til å anerkjenne reindriffts posisjon og viktighet.

Når NSR, Senterpartiet, Flyttsameliiste og Åarjel-Saemien Gielh nekter å oppnevne representanter til reindrifftsstyret blokkerer man hverdagsforvaltningen av reindrifta. Forvaltningsvedtakene følges ikke opp, og man totalrammer forvaltningen av reindrifta. Klagesaker og forvaltning hindres, noe som er en reell konsekvens av maktmisbruket overfor NRL og reindrifta. Blokkeringen lammer også den kommunale saksbehandlingen vedrørende reindrift og driftsplaner får ikke godkjenning. Dette fremmer ikke samisk selvbestemmelse.

Evalueringsrapport (2012) hvor fagorganene områdestyrene for reinbeiteområdene ble nedlagt og overført fylkesmannen, som ikke innehar kompetansen til forvaltning av reindrifta. Fylkesmannen innehar nå en dobbeltrolle da fylkesmannen har innsigelsesrett og ansvar, dobbeltrollen fører til en svekkelse av reindriffts areale rettighet. Samtidig har fylkesmannen ansvar for rovviltnemder, som også har direkte konsekvenser for reindrifta.

Opprettelse av helsetjeneste for rein og hjortevilt på lik linje med dyr innen agrokultur. Finansieringsmodellen Animalia har kan være en modell å se nærmere på.

Pensjonsordningen som tilbys reindrifftsutøvere for å sikre generasjonsskifte i reindrifftsnaeringa er ikke god nok. For få benytter seg av tidlig-pensjonen som tilbys i dag. En ny modell for pensjon må utarbeides for å hindre økonomisk uføre for samer som tar ut tidlig pensjon etter et langt liv i reindrifta. Pensjonsordningen må også sees på for å hindre frafall og manglende rekruttering til reindrifta. En god pensjonsordning kan bidra til bedret rekruttering til reindrifta og lettere generasjonsskifte mellom utøvere. Ungdom kvier seg for å ta del i reindrifta og da kan ikke pensjonsordningen være et av argumentene for ikke å bli reindrifftsutøver. Modellen Råfisklaget har kan være en modell å se nærmere på.

Avslutningsvis er det sentralt at for at om virkemidlene i reindrifftsavtalen skal treffe, må avtalen tilpasses de regionale utfordringene.

Merknad 3 - Arbeiderpartiet v/ representant Arild Pettersen Inga

Tollfritak på import av reinfôr

Reindrifftsavtalen tar ikke høyde for å gjøre reineiere i stand for å håndtere beitekriser som vi vet vil komme som følge av klimaendringen

Gjennomsnittstemperaturen på jorda er høyere nå enn den har vært før. Hvert av de siste tre tiårene har vært varmere enn det forrige. I årene som kommer vil oppvarmingen bli raskere og kraftigere jo lengre nord du kommer. Den får aller størst effekt i Arktis på grunn av smeltende snø og is. Klimaendringene innebærer endringer i nedbørsmønstre. I årene som kommer vil det bli mer ekstremnedbør i store deler av Norge og Nord-Europa. På verdensbasis vil ekstremvær komme oftere og oftere (Kilde: FN). Disse endringene påvirker reindrifta.

Vi foreslår et tollfritak på import av fôr til reindrifta. Vi mener dette setter reineiere og distriktene bedre i stand dersom det oppstår beitekrise for et distrikt eller større deler av reindrifta. Vi mener at ingenting er i veien for at distriktene kan etablere fôrlagre for å møte beitekriser som kommer som følge av klimaendringene. Ved krisesituasjoner i dag kommer tiltakene altfor sent og det er en uholdbar situasjon for reindrifftsutøvere.

Arbeiderpartiet mener også fond for reinbeitedistriktene vil være sentralt for å tilpasse avtalen til kriser som vil kunne oppstå. Arbeiderpartiet er tydelig på at Sametingets innspill til reindrifftsavtalen ikke er gode nok og ønsker en realitetsorientering.

Forslag 3 - NSR v/ representant Karen Anette Anti

Forslag til tilføyelser under avsnittet "Sikring av reindriffts arealer" 6. avsnitt:

Videre er det et stort behov for et kompetanseløft om reindrifften i den offentlige forvaltning, og da særlig i den kommunaleforvaltningen, som etter plan -og bygningsloven er de som forvalter reindriffts arealer. Det er pr. i dag ingen som tar det nødvendige ansvaret for å gjennomføre dette. I tillegg til dette er det også et behov for bistand for reinbeitedistriktene i pågående arealprosesser. Sametinget mener derfor at tiden er inne for at forhandlingspartene drøfter muligheten for å etablere en reindrifftsrådgivning på lik linje som den rådgivningstjeneste som landbruket har. Hvordan dette skal forankres og lokaliseres må skje i samråd mellom forhandlingspartene.

Forslag 4 - Senterpartiet v/ representant Hans Ole Nilsen Eira

Nytt avsnitt under punkt 2. Sametingets innspill til reindrifftsavtalen 2019/20
Nytt fjerde avsnitt:

Sametinget ber avtalepartene vurdere en tilpasning av tilskuddsordningene, slik at alle som driver reindriffts næringsvirksomhet og er mva-registrert, selv skal få ut utbetalt produksjonspremie og kalvetilskudd for egne rein. Dette selv om de administrativt ikke har egen siidaandel, men tilhører andelen til en annen person. Dette vil likestille reineiere som har reindrift som næring og gjenspeile regjeringens innføring av avgiftsfritak, for samme gruppe, på kjøp av driftsmidler i reindriffts næringen.

Saken påbegynt 05.12.2018 kl. 15.00

Votering

Av 39 representanter var 36 til stede. Voteringen ble gjennomført i følgende rekkefølge:

- Forslag 2 ble forkastet med 35 mot 1 stemme
- Forslag 4 ble vedtatt med 32 mot 4 stemmer

- Forslag 3 ble vedtatt med 32 mot 4 stemmer
- Forslag 1 ble vedtatt med 32 mot 4 stemmer
- Komiteens tilråding ble vedtatt med 32 mot 4 stemmer

Protokoll tilførsler

Thor H Mikkola, Nordkalottfolket, fremmet følgende protokolltilførsel:

En feil har sneket seg inn som følge av feil i klipp/limfunksjoner. Vi ber om at følgende rettes:

4. avsnitt: siste del av setningen ".. påvegne av partene" endres til " med staten"

Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Arild Pettersen Inga, saksordfører	Berit Marie P. E. Eira
	Runar Myrnes Balto, til forr.orden	
	Arild Pettersen Inga	
2	Jovna Vars Smuk	
3	Karen Anette Anti	Arild Pettersen Inga
	Karen Anette Anti	
4	Arthur Johan Tørfoss	
5	Hans Ole Eira	
6	Nils Mikkelsen Utsi	
7	Tor H. Mikkola	Mathis Nilsen Eira
		John Kappfjell
		Anders S. Buljo
	Tor H. Mikkola	
8	Anders S. Buljo	
9	Mathis Nilsen Eira	
10	Arild Pettersen Inga	Berit Marie P. E. Eira
		Cecilie Hansen
		Mathis Nilsen Eira
	Arild Pettersen Inga	
11	Silje Karine Muotka	Arild Pettersen Inga
		Cecilie Hansen
	Silje Karine Muotka	
12	John Kappfjell	
13	Synnøve Søndergaard	
14	Hans Ole Eira	
15	Berit Marie P. E. Eira	
16	Arild Pettersen Inga	

SP - vedtak:

Innledning

Ivaretagelse av reindriftas rettigheter er selve fundamentet i Sametingets reindriftspolitik. Sametinget vektlegger reindriftas tradisjonelle karakter som familiebasert næring. Reindriftas tilknytning til den samiske kulturen er det som gjør næringa unik.

Et av de viktigste målene for Sametingets reindriftspolitik er å opprettholde det tette båndet mellom næringsaktiviteten og kulturutøvelsen. For Sametinget er det viktig at reindriftsavtalen bidrar til næringsutvikling og gode økonomiske resultater for reindrifta, ivaretagelse av det kulturelle aspektet og sikring av reindriftas arealer.

Reindrifftsavtalen representerer forhold av vesentlig betydning for reindriftssamene. Sametinget skal ha påvirkningsmuligheter på det arbeidet som gjøres for næringsutvikling i reindrifta og de rammebetingelser som statlige myndigheter tilbyr. Sametinget vil derfor at Sametingets innflytelse over rammebetingelsene staten tilbyr reindriffts næringen styrkes vesentlig. På denne bakgrunnen har Sametinget pekt på at dette kan ivaretas gjennom å gjennomføre konsultasjoner med LMD om statens tilbud til NRL i forkant av reindrifftsforhandlingene.

Reindrifftsavtalen for 2018/2019 har en ramme på totalt 123,1 mill. kroner. Hovedmålet for avtalen var å utvikle reindriffts næringen som en rasjonell markedsorientert næring som er bærekraftig i et langsiktig perspektiv.

Sametinget vil med dette gi innspill til reindrifftsavtalen 2019/2020. Sametinget ber avtalepartene om å prioritere følgende under årets forhandlinger:

- Sikring av reindriffts arealgrunnlag
- Økonomisk utvikling
- Virkemidler som støtter opp om kulturell bærekraft og familiebasert reindrift
- Rekrutering og kompetanseheving
- Velferdsordninger og HMS-tiltak for reindriffts næringa
- Opprettelse av et permanent klimafond til kriseberedskap for reindrifta

Det vises for øvrig til Sametingsmelding om reindrift, som danner et viktig grunnlag for Sametingets videre oppfølging av saker på den reindriffts politiske dagsorden framover.

Innspillet fra Sametinget vil orientere om dagens status i reindrifften i første kapittel. Kapittel 2 vil orientere om status fra forrige innspill. Kapittel 3 vil omfavne Sametingets innspill til reindrifftsavtalen for 2019/2020.

1. Status i reindrifften

Det er tilknyttet i overkant av 3000 personer til reindrifften, og per i dag er det ca. 214 000 dyr. Reindrifften drives på ca. 40% av landarealene i Norge, og i rundt 140 kommuner. Nasjonalt blir reindrifften beskrevet som en liten næring, men i samisk sammenheng så utgjør reindrifften en svært betydelig næring. Reindrifften har dannet grunnlag for og styrket bosetningen i de samiske områdene, og har fortsatt i dag stor økonomisk betydning for lokalsamfunnene og det samiske kollektiv.

Reindrifften i Norge har de senere år gått igjennom store endringer både internt i reindrifften og når det gjelder forvaltningen av reindrifften. Denne omstillingsprosessen har vært utfordrende for reindriffts næringen og det samiske samfunnet, og det er fortsatt prosesser som ikke er avklart.

Sametinget mener at formålsparagrafen i reindrifftsloven ikke må endres, slik Stortingsmeldingen "Reindrift. - Lang tradisjon - unike muligheter" (St. meld. 32 2016 - 2017) legger opp til. Reindrift bygger på tre bærebjelker; økonomisk, økologisk og kulturell bærekraft. Sametinget mener det kulturelle aspektet ikke kan fjernes eller nedprioriteres. Videre mener Sametinget at endring i reindrifftsloven når det gjelder offentliggjøring av reintall og individmerking ikke kan gjennomføres, da verken Sametinget eller NRL har gitt sin tilslutning til dette.

Når det gjelder selve reindriffts næringen så har man de siste årene hatt en positiv utvikling på markedssida. Prisene har utviklet seg i en positiv retning, og markedet etterspør reinkjøtt slik at det er lettere å selge reinkjøtt. Dette har medført til at det er økt optimisme i reindriffts næringen. Beitekrisen i 2017 førte til at det ble solgt færre dyr enn i 2016.

Det som har påvirket slakteuttaket mest er markedstilgang og de klimatiske variasjoner fra år til år. Sametinget erfarer at reindriffts næringen er bekymret for reindriffts tilpasningsevne, ettersom store deler av reindrifften opplever økt arealinngrep, uten at reindrifften selv har mulighet til å påvirke denne utviklingen. Sametinget ønsker større fokus på å beskytte og verne om beitearealene i reindrifften. Dette er nødvendig hvis man skal ivareta den økologiske bærekraften og ha en bærekraftig reindrift i fremtiden.

Selv om man har hatt en reduksjon i reintallet, så har antall mennesker tilknyttet reindriften økt, som gjør at rekruttering til reindriften er sikret. Utfordringen er å sikre overgangen mellom generasjoner, slik at kunnskap og kompetanse kan videreføres, og at man sikrer en god rekruttering for fremtiden.

Rovdyr er en utfordring for reindriften, der tap til rovdyr har konsekvenser for produksjonen i reindriften. Det var søkt om erstatning for 60 000 reinsdyr, der det ble utbetalt erstatning for 19 000 i driftsåret 2016/2017. Rovdyrtrykket har store negative konsekvenser for produksjonen.

Reindriften opplever i økende grad ekstremvær, dette som konsekvens av klimaendringene. Vinteren og våren 2017 opplevde store deler av næringen låste beiter, med is på snø som i enkelte områder vedvarte til slutten av våren. Sommeren i 2018 har i perioder vært veldig varm, og man har opplevd tørke og skogbranner i forbindelse med dette. Enkelte distrikter har utsatt kalvemerkingen i forbindelse med varmen. Klimaendringer, rovdyrtrykk og arealinngrep er store utfordringer for reindriften i fremtiden

2. Sametingets innspill til reindriftsavtalen 2018/2019

Distriktstilskuddet ble økt forrige avtaleperiode. Dette er noe Sametinget er fornøyd med, ettersom Sametinget fremmet innspill om at distriktstilskuddet måtte økes. Det ble påpekt fra Sametingets side at det var nødvendig og styrke distriktsstyrene, slik at de var økonomisk og kapasitetsmessig rustet til å imøtekomme kravene om konsultasjon og medvirkning i arealsaker.

Det er gitt en økning i driftstilskuddet til ungdom. Sametinget har gitt innspill på dette, og mener det er viktig at det legges opp til økt satsing på ungdom i reindriften.

Sametinget fremmet innspill i flere år om avgiftsfritak på driftsmidler i reindriften. Det er nå gitt avgiftsfritak og dette innebærer en likestilling med jordbruksnæringen i forhold til avgiftslette på driftsmidler. Det er fortsatt flere andre ordninger hvor reindriften bør likestilles med landbruket. Sametinget forutsetter at avgiftslette på driftsmidler dekkes inn utenom reindriftsavtalen, eller at avtalens rammer i tilfelle økes forholdsmessig med den totale sum avgiftslette måtte omfatte.

Avtalepartene ble enige om å sette av 1,27 millioner kr. til lærings- og omsorgsbaserte tjenester i Reindriftsavtalen 2018/2019. Sametinget har fremmet dette i sine innspill til tidligere Reindriftsavtaler, og er fornøyd med at det er avsatt penger til dette.

Sametinget har gitt innspill til økonomiske krisetiltak for reieiere som er rammet av klimaendringer og låste beiter. Det er i forrige avtaleperiode lagt av penger til kriseberedskap for distriktene gjennom distriktsmidlene.

Dette er få men viktige innspill fra Sametinget som er tatt høyde for under forhandlingene mellom LMD og NRL.

3. Sametingets innspill til reindriftsavtalen 2019/2020

Sikring av reindriftras arealgrunnlag

Det er i dag flere distrikter som opplever store arealinngrep, enten i form av enkelt prosjekt med store direkte inngrep, eller så er det summen av små inngrep som til sammen utgjør et betydelig inngrep i reinbeitearealene. Reindriften har per i dag ikke tilgang til nasjonal oversikt eller helhetlig kartgrunnlag som viser tapet av beitearealer for reindriften. I utbyggingssaker som berører reindriften er det ofte distriktene selv som må finansiere utredninger av konsekvenser som påføres av andre aktørers utbygginger. Dette er en stor kostnad for de ulike distriktene. Arealinngrep kan ofte ha ringvirkninger. Et inngrep som rammer ett reinbeitedistrikt kan ha direkte eller indirekte konsekvenser for andre reinbeitedistrikt rundt, og det er den totale konsekvensen av ulike inngrep som er utfordrende og kostbart for et reinbeitedistrikt å kartlegge alene. Sametinget mener at det bør lages kart som viser status og tapet av reinbeitearealer i samråd med reindriften eller med samiske institusjoner.

Det fremkommer i Prop. 92 S (2018-2019: 27) at beitekapasiteten i reindriften er utnyttet maksimalt. Dette forsterker behovet for at beitearealene i reindriften må beskyttes. I dag har reindriften liten mulighet til påvirke arealinngrepene. Den regionale forvaltningen av arealinngrep i reindriften kommer med uttalelser, og ofte vektlegges andre samfunnshensyn i arealinngrepssaker. Dermed blir reindriften ofte alene i utbyggingssaker. Reindriften er avhengig av de beitearealene reindriften disponerer. For å verne om reindriften må myndighetene forsterke vernet av reindriften beitearealer.

Landbruks- og matdepartementet ønsker å prioritere økologisk bærekraft i arbeidet med reindriftspolitikken. I begrepet økologisk bærekraft fra departementets side legges det vekt på reintallet i reindriften. Stortingsmeldingen «*Reindrift – Lang tradisjon – unike muligheter*» (St. meld. 32 2016-2017), peker på at man må definere innholdet i målsetningen om økologisk-, økonomisk- og kulturell bærekraft. Sametinget er villig til å definere innholdet i disse kriteriene for å legge grunnlaget for at reindriften fortsatt skal være en bærekraftig næring i fremtiden. Sametinget er klar på at man ikke kan se på økologisk bærekraft isolert fra de andre to andre bærekraftsmålene. I økologisk bærekraft må sikring av reindriften beitearealer inngå. Sametinget mener det er for snevert å definere økologisk bærekraft bare opp mot reintallet. Innen økologisk bærekraft må det biologiske mangfoldet i beitearealene inngå. Skal man ivareta det biologiske mangfoldet, må beiteområdene beskyttes. Hvis økologisk bærekraft bare defineres opp imot reintall, utelukker man det biologiske mangfoldet, og man utelukker også reindriften bruk av områdene. Dermed utelukker man det menneskelige og kulturelle aspektet av reindriften, da frykter Sametinget at man ikke oppnår en bærekraftig reindrift.

Sametinget mener at sikring av reindriften arealgrunnlag er den viktigste oppgaven. Første skritt i å beskytte reindriften arealer er å lage kart som synliggjør tapet av reinbeitearealer. Dette må skje i samråd med reindriften og samiske institusjoner. Sametinget viser også til stortingsmelding om reindrift, der departementet signaliserer at man fremover skal prioritere midler over reindriften avtalen til forskningsprosjekter om inngrepseffekter. Sametinget imøteser en nærmere drøfting mellom Landbruks- og matdepartementet, Sametinget og Norske Reindriftssamers Landsforbund om dette.

Distriktstilskuddet skal bidra til å gi reinbeitedistriktene økonomisk grunnlag for å ivareta sitt ansvar og sine oppgaver med utvikling av reindriften i en bærekraftig retning. Sametinget er tilfreds med at avtalepartene i forrige avtale økte grunnbeløpet per distrikt. Det er imidlertid ikke tilstrekkelig. Det økende presset på reindriften arealer og økte plikter fra offentlige myndigheter til å konsultere med reindriften har resultert i stadig økende etterspørsel og forventning til reindriften organer om avgivelse av uttalelser, deltakelse på møter og involvering i konsultasjonsprosesser. Det er derfor viktig å styrke reindriften kapasitet og kompetanse til reell medvirkning og konsultasjoner i beslutninger som kan påvirke dem direkte, og da spesielt i arealsaker. For at reindriften på best mulig måte skal kunne møte disse økte forventningene, er det behov for å styrke reinbeitedistriktene økonomisk. Staten har et stort ansvar for å sikre at reindriften har tilstrekkelig med midler for å ivareta sin rolle på en god måte. Sametinget ber avtalepartene derfor om en ytterligere økning av distriktstilskuddet.

Protect Sápmi er fortsatt ikke sikret grunnfinansiering for sitt arbeid med å bidra til å ivareta samiske rettighetshaveres arealinteresser og land- og ressursrettigheter. Protect Sápmi er et av flere verktøy i det langsiktige arbeidet for å sikre reindriften arealinteresser. Sametinget har fra etableringen av Protect bidratt med en årlig bevilgning, og forutsetter at andre offentlige myndigheter bidrar i betydelig grad slik at Protect Sápmi sikres langsiktig finansiering. Sametinget ber avtalepartene om å igjen finansiere Protect Sápmi over reindriften avtalen.

Videre er det et stort behov for et kompetanseløft om reindriften i den offentlige forvaltning, og da særlig i den kommunaleforvaltningen, som etter plan -og bygningsloven er de som forvalter reindriften arealer. Det er pr. i dag ingen som tar det nødvendige ansvaret for å gjennomføre dette. I tillegg til dette er det også et behov for bistand for reinbeitedistriktene i pågående arealprosesser. Sametinget mener derfor at tiden er inne for at forhandlingspartene drøfter muligheten for å etablere en reindriften rådgivning på lik linje som den rådgivningstjeneste som landbruket har. Hvordan dette skal forankres og lokaliseres må skje i samråd mellom forhandlingspartene.

Økonomisk utvikling

Sametinget er opptatt av at det legges til rette for økonomisk utvikling og økt verdiskapning i reindriften. Reindriften har de senere år opplevd økte kostnader, det er dermed viktig at reindriften avtalens

virkemidler fortsatt bidrar til å øke lønnsomheten og utvikler markedet for reinkjøtt og andre produkter av rein.

Direktetilskuddene er viktige for å stimulere til slakting og omsetning av reinkjøtt, samt som inntektsoverføring til reindriftsnæringen. For den enkelte siidaandelshaver er det svært viktig med gode ordninger for direkte tilskudd. Det gis i dag tilskudd i form av en produksjonspremie og kalveslaktetilskudd. Formålet med produksjonspremie er å premiere innsats, produksjon og videreføring i næringen. Satsen for produksjonspremie til siidaandelene redusert fra 37 % til 34 %, under reindrifftsavtalen 2017/2018. Denne satsen var tilnærmet lik for avtaleåret 2018/2019. Sametinget ber avtalepartene om å øke satsen til 45 % for produksjonspremie med en økning av reindrifftsavtalens rammer".

Reindriffts kostnader er i stor grad knyttet til kjøretøy og drift av disse. Både reindriffts næringa og Sametinget har gjentatte ganger fremmet krav om avgiftslettelse på motorkjøretøy og driftsmidler som i dag klassifiseres som personkjøretøy, samt drivstoff. Sametinget er derfor tilfreds med at Regjeringen har innført avgiftsfritak på kjøp av driftsmiddel i reindriffta Landbruket har i dag avgiftsfritak på drivstoff. Sametinget mener at reindriffts næringen må likestilles med landbruket og at dagens ordning er diskriminerende ovenfor reindriffts næringen.

Sametinget ber avtalepartene vurdere en tilpasning av tilskuddsordningene, slik at alle som driver reindriffts næringsvirksomhet og er mva-registrert, selv skal få ut utbetalt produksjonspremie og kalvetilskudd for egne rein. Dette selv om de administrativt ikke har egen siidaandel, men tilhører andelen til en annen person. Dette vil likestille reieiere som har reindrifft som næring og gjenspeile regjeringens innføring av avgiftsfritak, for samme gruppe, på kjøp av driftsmidler i reindriffts næringen.

Klimaendringer har store konsekvenser for reindrifften gjennom økende grad av ekstremvær, der låste beiter eller andre uforutsette forhold gjør driften mer krevende, risikabel og kostbar. Reindrifften opplever i dag økt hyppighet av låste beiter vinterstid, dette medfører at det er økt behov for tilleggsføring, som igjen øker kostnadene for reindrifften. Sametinget gjør oppmerksom på at bruk av tilleggsfor som er basert på soya kan ha store negative konsekvenser for urfolk og urfolks arealbruk i andre deler av verden. Det bør også prioriteres forskning på og utvikling av tilleggsfor som ikke fører til slike utfordringer for andre urfolk. Kostnadene ved tilleggsforet må være regningsssvarende for næringen.

Deler av reindriffta har også opplevd skogbranner det siste året. Sametinget viser til at næringen forsøkte å be om kriseberedskap fra Regjeringen for året 2016/2017, men fikk negativ respons. Til sammenligning har bøndene i 2018 fått krisepakke på 525 millioner som skal dekke skader som følge av tørken i 2018. I dag må distriktene legge av penger til krisetiltak for å kunne motta distriktstilskudd. Det samme gjelder for HMS-tiltak i reindrifften, hvor det er lagt til rette for at hjelpemidler kan kjøpes gjennom distriktstilskuddet. Distriktstilskuddet har blitt økt ved forrige avtale. Dette mener Sametinget er nødvendig for at reindrifften skal kunne imøtekomme de utfordringer med arealinngrep og klimaendringer. Skal reindrifften fortsatt være en bærekraftig næring i fremtiden, og med de løsninger man har skissert ved forrige avtale angående klima- og HMS tiltak, så må de økonomiske rammene til distriktene økes, og den totale økonomiske rammen i reindrifftsavtalen økes. I forrige avtale ble det satt av 2. millioner til kriseberedskap for næringen. Sametinget mener dette beløpet må økes. Sametinget mener dette beløpet må økes til 10 millioner for reindrifftsåret 2019/2020 med etableringen av et permanent klimafond".

Sametinget har siden det ble etablert hatt fokus på å bidra til næringsutvikling og økt verdiskaping i reindriffts næringen. Sametinget har derfor i lang tid tildelt støtte til tilleggsnæringer i reindrifft. Denne satsningen har vært et viktig bidrag til entreprenørene i reindriffta. Næringskombinasjoner er en naturlig del av den samiske tradisjonelle reindriffta, og en videre satsning på dette vil stimulere til økt grad av næringsutvikling. Det kan gi flere arbeidsplasser i tilknytning til reindriffta. Sametingets satsning har vært mulig gjennom en overføring av 2 millioner kroner over reindrifftsavtalen til Sametinget. Etter at denne ble avviklet har Sametinget ikke i like stor grad mulighet til å bidra med finansiering til utviklingen. Avtalepartene anmodes derfor om å gjeninnføre overføringen til Sametinget.

Andre faglige, sosiale, organisasjonsmessige og andre spørsmål av betydning for en utvikling av næringen

Sametinget registrer at kommuner innenfor reindriftsområder er i ferd med å eller allerede har etablert en praksis om å legge eiendomsskatt på næringshytter og reindrifftsanlegg i reindriftnæringen. Landbruket er fritatt for eiendomsskatt- Det fremkommer i «lov om eiendomsskatt til kommunene (eiendomsskatteloven) § 5.» Det må presiseres i lovverket at reindrifta skal ha fritak for eiendomsskatt for næringsbygg og reindrifftsanlegg, som øvrige primærnæringer. Sametinget har tatt opp denne problemstillingen i sitt årlige innspill til reindrifftsavtalen, og spilte dette også inn som tema for den nye stortingsmeldinga om reindrift. Under konsultasjonene om stortingsmeldinga var tilbakemeldinga fra regjeringa at dette vil bli håndtert i den ordinære budsjettprosessen. Sametinget har i brev av 15.8.17 bedt om en tilbakemelding fra Finansdepartementet om hvordan dette vil bli fulgt opp. Finansdepartementet svarte brevet 1.11.17 der departementet henviser til Prop. 1 LS (2017-2018: 144). Finansdepartementet henviser til målet om å likebehandle bønder og reineiere når det gjelder avgifter på driftsmidler. Sametinget anmoder avtalepartene å drøfte problemstillingen om eiendomsskatt i reindriften.

Sametinget vektlegger at reindriften som næring blir styrket av et sterk NRL. Sametinget oppfordrer avtalepartene om å øke organisasjonstilskuddet til NRL. Dette for å styrke NRL sin rolle i å fremme reindriftssamers økonomiske-, faglige-, sosiale-, og kulturelle interesser.

Næringsutvikling for reindrifta er i aller høyeste grad en satsning som angår det samiske samfunnet. Dette innebærer at man i større grad må involvere Sametinget i den næringsutviklingen som gjøres i regi av reindrifftsmyndighetene og avtalepartene i reindrifftsforhandlingene. Det er naturlig at Sametinget ivaretar og sikrer samiske interesser og det samiske perspektivet ivaretas.

Virkemidler som støtter opp om kulturell bærekraft og familiebasert reindrift

Staten har ansvar for å opprettholde og styrke reindrifta som en familiebasert næring og som en hjørnestein i samisk kultur. Reindrifftsavtalen er hovedverktøyet for realisering av reindriftpolitikken, og Sametinget mener derfor at det må finnes rom for dette aspektet i reindrifftsavtalen. Reindrifftsavtalen har de senere årene hatt et forsterket næringsrettet fokus, og man har hatt en dreining av virkemidlene til en tilrettelegging for de reindriftsutøverne som har reindrift som hovedvirksomhet. Sametinget er i utgangspunktet positive til en utvikling som støtter opp om næringsaspektet, men mener at denne satsningen ikke må gå ut over det kulturelle aspektet ved næringa. Sametinget ber om en økning av reindrifftsavtalens budsjetttramme til virkemidler som vil styrke reindrifta som en familiebasert næring.

Sametinget vil videre vise til drøftingene om de reindriftpolitiske målene under konsultasjonen om ny stortingsmelding om reindrift, der man ble enige om et videre arbeid med å definere og utvikle kriterier for målene, herunder målet om kulturell bærekraft.

Familiebasert reindrift og kvinnerettede tiltak

Reindrifta som en samisk primærnæring kjennetegnes av dens unike struktur som en familiebasert næring. Dette kulturelle aspektet ved reindrifta er en menneskerettighet som samisk reindrift er basert på. Sametinget ser at det i dag er svært få kvinner som eier siidaandel og som deltar i reindrifta i like stor grad som før. Barn og unge har også mindre muligheter til å delta i det daglige arbeidet i reindriftnæringen. Avtalepartene har ikke avsatt midler til kvinnerettede tiltak gjennom avtalen for 2018/2019. Sametinget mener det må vurderes en ordning som motiverer og styrker de siidaandelene som eies av kvinner, eller som er fellessiidaandeler.

Rekruttering og kompetanseheving

Reindrifta skiller seg ut fra andre primærnæringer ved at rekrutteringssituasjonen er forholdsvis god, hvis ordningene legger til rette for at yngre får delta. God rekruttering er den viktigste forutsetninga for at reindriftnæringen skal bestå og videreutvikles. Sametinget anser det som viktig at ungdom stimuleres til å velge reindrift som yrke.

Uten planmessige tiltak vil man kunne få en situasjon med mangelfull kulturell kontinuitet og manglende kompetanse. Det er viktig å ha gode tilskuddsordninger for ungdom ved nyetableringer og generasjonsoverganger, samt et utvidet perspektiv på reindrift ved å tilrettelegge for flere nye arbeidsplasser med tilknytning til reindrifta, eksempelvis innen reiseliv, videreforedling og lærings- og

omsorgsbaserte tjenester.

Det gis i dag etableringstilskudd til reindriftsutøvere under 35 år, og som er under etablering av egen enhet. Tilskuddet skal stimulere til strukturendringer ved at siidaandeler blir overdratt til personer under 35 år. Tilskuddet tilfaller de som tar over etter en nær slektning. Unge under 35 år som har mulighet til å etablere en ny enhet, får ikke dette tilskuddet. Tanken med denne tilskuddsordningen er å få til en strukturendring i reindriften, der man ønsker at flere yngre skal være siidaandelsledere. Ved dagens forskrift, så vil ikke denne tilskuddsordningen tilfalle alle yngre som etablerer en enhet, dermed bidrar tilskuddsordningen til en forskjellsbehandling.

Fagbrevordningen i reindriften blir finansiert gjennom avtalemidlene. Ordningen har ikke siden år 2000 hatt noe økonomisk økning og dermed er ikke ordningen justert etter konsumprisindeksen. Dette medfører at man per i dag har lærlinger i reindriftsfaget som ikke mottar lærlingslønn. Lærlingeordningen bidrar til at unge har mulighet til å delta i reindrifta på daglig basis, og er derfor også viktig i en familiebasert næring. Forskriftene som regulerer hvilke lærlinger har rett på lønnstilskudd, medfører at det er en forskjellsbehandling av lærlinger i reindriften. De lærlinger som har foreldre med siidaandel har rett på lønnstilskudd, mens de lærlinger som ikke har foreldre som har siidaandel får ikke dette lønnstilskuddet. Dette har konsekvenser for kunnskapsoverføringen mellom den eldre og yngre generasjonen i reindriften. Sametinget mener midlene til fagbrevordningen må prioriteres og økes, samt at man ser på forskriftene.

Reindriftsavtalen har også en ordning for tidligpensjon i reindriften, der formålet er at det skal bidra til å lette generasjonsovergangen i reindriften for de som har hatt hoveddelen av sine inntekter fra reindrift. Sametinget mener at det er også behov for å se på om ordningen er utformet slik at de stimulerer til de ønskede strukturendringer ved at siidaandeler blir overdratt til yngre utøvere.

Kompetanseheving i reindriften

Reindriften opplever en stadig økende press på sine arealer, og dette er saker som reindriften ofte selv må handtere innad i reinbeitedistriktene. Areal saker er komplekse for reindriften og det innebærer at distrikter eller siidaer bruker mye ressurser og tid på slike saker. Omstillingen som ble gjort i 2014 har medført at reindriften selv må ta større ansvar og initiativ til å fremme konsekvenser av utbygginger i reindriftsområdene. Fylkesmannen som har overtatt rollen etter områdestyrene, hvor Fylkesmannen gir uttalelser i areal saker. Reindriftens interesser kan føre til innsigelse fra Fylkesmannens side, men Fylkesmannen fremmer også kriteriet om at andre samfunnsmessige hensyn kan tilsi at reindriftens interesser må vike i utbyggingssaker.

I noen tilfeller opplever siidaer eller reinbeitedistrikter at de kan bli stående alene i å fremme reindriftens interesser ved arealinngrep i viktige saker. Reinbeitedistriktene må være proaktive, og følge med i arealplanlegging i kommune, og reinbeitedistriktene strekker seg ofte over flere kommuner. Ofte blir distriktene involvert i sakene sent i prosessene og distriktene bruker mye tid og ressurser på konsultere og forhandle med mange ulike aktører. Dette krever kunnskap blant medlemmene i distriktsstyrene eller hos den enkelte siidaandelsleder.

Kursing av distriktsstyrene eller siidaandelslederne på ulike fagfelt kan være en form for kompetansebygging. Kompetanseheving for reindriften er også fremmet i rapporten «*Utfordringer for selvstyre i reindriften – tiltak for å nå mål om bærekraftig reindrift*» (rapport no. 7 2016). Kurset kan gi økt forståelse på ulike fagfelt. Dette kan være tema som offentlig forvaltning og saksbehandling av reindriftssaker, plan og bygningsloven, kommunenes regulerings- og arealplaner og forvaltningen av rovdyr. Slike kompetansetiltak vil gi økt innblikk i forvaltningen av reindrift, men det bidrar også til økt forståelse for de ulike rettigheter distriktene og siidaene har når det kommer til forvaltning av reindriften. Også kommunenes planavdelinger har behov for mer kunnskap om reindriftsnæringen, noe som bør følges opp sammen med andre aktører (for eksempel KS) utenfor denne avtaleforhandlingen, for å kunne styrke reindriftas stilling og behov i planprosesser.

Velferdsordninger og HMS-tiltak for reindriftsnæringa

Reindrifta har spesielle arbeidsmiljøforhold som påvirkes av naturgrunnet og klima. Næringen er preget av hardt fysisk og psykisk arbeid under utfordrende klimatiske forhold. Utøverne har en rekke utfordringer i forhold til å mestre belastende arbeidsforhold og stor risiko å bli utsatt for yrkesskader og

-sykdommer.

Sametinget vil vise til prosjektet «Reindriftas hverdag», hvor menneskelige belastninger i den samiske reindriftsbefolkningen i Norge er undersøkt og ulike stressfaktorers påvirkning i hverdagen til disse er kartlagt. Resultatene viser at reindriftsutøvere i stor grad er tilfredse med selve arbeidet, men at mange er utsatt for arealinngrep som påfører dem og familien stress og merarbeid, og at de har en livs- og arbeidssituasjon med begrensede muligheter til å legge inn nødvendig rekreasjon. En del utøvere har aldri har vært borte fra arbeid pga. sykdom eller hatt ferie, blant annet på grunn av vanskeligheter med å få tak i kvalifisert vikar.

Det er helt nødvendig å bedre arbeidsforholdene i reindrifta, både det psykososiale og det fysiske arbeidsmiljøet. Sametinget er tilfreds med at avtalepartene i forrige avtale nedsatte en arbeidsgruppe for å utrede hvordan HMS-tiltak i reindriften kan ivaretas og organiseres, og forventer at dette arbeidet følges opp også i neste reindriftsavtale.

Sametinget mener at man også må prioritere utvikling av bedre velferdsordninger for reindriftutøverne, og har ved flere anledninger pekt på at landbruket har en rekke velferdsordninger som finansieres over jordbruksavtalen, som tilskudd til avløsere ved ferie, fritid og sykdom. Sametinget ber avtalepartene se på tilsvarende ordninger for reindriftnæringa.

Sametinget er opptatt av at reindriftsutøverne har en trygg arbeidsplass med et godt arbeidsmiljø. Resultater fra «Reindriftas hverdag» viser at flere distrikter har hatt langvarige konflikter og personer som kan opptre truende. Dette skaper utrygge arbeidsforhold og kan utgjøre en helserisiko. Uheldige hendelser i reindrifta viser behov for større fokus på arbeidsmiljø og forebygging av konflikter og kriminelle handlinger. Sametinget ber avtalepartene drøfte tiltak for å sikre trygghet og rettsikkerhet for reindriftsutøvere.

Saken ble avsluttet 05.12.2018 kl. 16.30

Ášši/Sak 063/18	Sametingets plenum	Dato: 04.12.2018-07.12.2018
-----------------	--------------------	-----------------------------

Ášši/Sak 010/18	Nærings- og kulturkomiteen	Dato: 20.11.2018-22.11.2018
-----------------	----------------------------	-----------------------------

Godkjenning av Næringsavtalen for duodji 2019

Vedlegg

Forslag og merknader

Sametingsrådets forslag til innstilling:

Sametinget godkjenner den inngåtte avtalen av 5.10.2018 mellom Duojáriid ealáhussearvi, Sámiid Duodji og Sametinget. Retningslinjene lages av Sametinget i samarbeid med duodjiorganisasjoner for de ulike ordningene utover det som fremkommer i Sametingets budsjett for 2019.

Nærings- og kulturkomiteen - 010/18

NKK - vedtak:

Innledning

Sametingets nærings- og kulturkomite har behandlet sak 010/18 sametingsrådets forslag til Næringsavtalen for duodji 2019. Komiteens innstilling er følgende:

Merknad

Merknad fremmet av Nordkalottfolket Tor Mikkola. Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet (AP) Arild Pettersen Inga, Per Mathis Oskal og John Kappfjell stiller seg bak:

Merknad 1

Disse medlemmene støtter innstillingen om godkjenning av næringsavtalen for duodji med følgende merknad:

- Disse medlemmene mener at bruk av kriteriene for sametingets valgmannstall som kriterier for duodji registret er grunnleggende feil. Selv duodji organisasjonene stiller seg tvilende til duodji registret.
- Tilskudd til duodji gjennom denne avtalen blir ikke fullt ut utnyttet, derfor mener disse medlemmene at pengene bør dreies mer fra direkte støtte til mer søkerbasert støtte.
- Samer som skal studere for å få kompetanse innen duodji, blir bortvist da de ikke har kompetanse innen språk. Derfor bør den kompetanse som kreves for å få tilskudd, beskrives i kriteriene.

Forslag

Forslag fremmet av Fremskrittspartiet (FrP) Arthur Tørfoss.

Forslag 1

Erstatter sametingsrådets forslag til innstilling:

Sametinget vil gi følgende innspill og føringer for avtalen for 2019:

Slik det fremstår i dag bidrar hverken avtalen eller innretningen av virkemiddleapparatet til næringsutvikling i de samiske områder. Norsk næringsliv, også i de samiske områder, består i all hovedsak av små og mellomstore bedrifter. Derfor vil Sametinget be Stortinget lage bedre rammebetingelser som stimulerer til vekst og utvikling. Dette må blant annet skje ved redusert byråkrati og skjemavelde, samt en langsiktig og forutsigbar politikk. På den måten blir det enklere å starte, omstille, fornye og drive små og mellomstore bedrifter.

Det må gjøres lettere for bedrifter med lav omsetning å få innvilget årlig momsoppgave (merverdiavgiftsoppgave), og dagens maksimalnivå med en omsetning på en million kroner bør økes. Av hensyn til nyskaping er det viktig å gjøre det enklere å starte og drive enkeltpersonforetak. Det kan gjøres blant annet ved å forenkle skatteleggingen av enkeltpersonforetak, styrke sosiale rettigheter for selvstendig næringsdrivende og gjøre MVA-rapporteringen enklere. For å stimulere til økt gründervirksomhet ønsker vi også å åpne for at ungdom kan starte enkeltpersonforetak fra fylte 16 år eksempelvis ved at foresatte eller andre stiller garanti for virksomheten til personer under 18 år. Programmer som Ungt Entreprenørskap bør styrkes, og Sametinget ønsker å bruke UE Finnmark til å stimulere ungdom til å vurdere duodji som næringsvei.

Forslag:

1. Sametinget godkjenner avtalen for 2019.
2. Ordningen med næringsavtale for duodji avvikles.
3. Sametinget ber rådet inngå partnerskapsavtale med Ungt Entreprenørskap Finnmark.

Komiteens tilråding

Komiteen har ikke flere merknader eller forslag og råder Sametinget til å vedta følgende: Sametinget støtter forøvrig sametingsrådets forslag til innstilling.

Sametingets plenum - 063/18

Saken påbegynt 05.12.2018 kl. 17.00

Votering

Av 39 representanter var 36 til stede. Voteringen ble gjennomført i følgende rekkefølge:

- Forslag 1 ble forkastet med 35 mot 1 stemme
- Komiteens tilråding ble vedtatt med 35 mot 1 stemmer

Protokoll tilførsler

Det ble ikke fremmet noen protokolltilførsler i saken.

Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Mathis Nilsen Eira, saksordfører	

2	Arthur Johan Tørfoss	Klemet Erland Hætta
	Arthur Johan Tørfoss	
3	Anders S. Buljo	
4	Jovna Vars Smuk	
5	Ann Karin Kvernmo	
6	Tor H. Mikkola	
7	Laila Coldevin	Ann-Elise Finbog
		Berit Marie P. E. Eira
8	John Kappfjell	Anders S. Buljo
		Ann Karin Kvernmo
		Tor H. Mikkola
	John Kappfjell	
9	Hans Ole Eira	John Kappfjell
		Arild Pettersen Inga
	Hans Ole Eira	
10	Runar Myrnes Balto	Ann-Elise Finbog
	Runar Myrnes Balto	
11	Márjá-Liissá Partapuoli	
12	Mathis Nilsen Eira	

SP - vedtak:

Sametinget godkjenner den inngåtte avtalen av 5.10.2018 mellom Duojáriid ealáhussearvi, Sámiid Duodji og Sametinget. Retningslinjene lages av Sametinget i samarbeid med duodjiorganisasjoner for de ulike ordningene utover det som fremkommer i Sametingets budsjett for 2019. Saken avsluttet 05.12.2018 kl. 17.55

Ášši/Sak 064/18	Sametingets plenum	Dato: 04.12.2018-07.12.2018
-----------------	--------------------	-----------------------------

Søknad om fritak fra verv som vararepresentant til Sametinget - Arne Nerås Joma

	Arkivsaknr. 18/509
--	-----------------------

Vedlegg

Forslag og merknader

Plenumsledelsens forslag til innstilling:

Arne Nerås Joma fritas fra sitt verv som vararepresentant til Sametinget for resten av valgperioden 2017-2021. Grunnlaget er samelovens §2-7 om at ansatte i Sametinget ikke er valgbare til Sametinget.

Sametingets plenum - 064/18

Merknad 1 - NSR, NSR/SÁB v/ Vidar Andersen, Senterpartiet, Johttisámiid listu og Aarjel Saemieh Gielh

Ved neste revidering av Sametingets forretningsorden bør følgende vurderes: I redegjørelsen til sak om permisjon begrunnes det med fritak i i Samelovens §2-7, hvor det står at ansatte ikke er valgbare til Sametinget. Det trenger ikke å være feil å fremme sak med begrunnelse i denne paragrafen. Samtidig vil det da også reises et spørsmål om når vedkommede representant kan anses å være fritatt, om hvorvidt det skjer ved ansettelse i Sametingets administrasjon, eller når saken behandles i Sametingets plenum. Dette spørsmålet kan være av betydning i eventuelle framtidige saker der det står om få stemmer. Dette er også av administrativ og økonomisk betydning.

Imidlertid kan det også begrunnes i følge Sameloven §2-9 andre ledd at vedkommende trer ut av Sametinget: «Medlemmer som mister stemmeretten etter grunnloven § 53, eller som blir ansatt i Sametingets administrasjon, trer ut av Sametinget for resten av valgperioden». Denne paragrafen kan tolkes slik at det følger en automatikk i at vedkommende ikke lenger er medlem av Sametinget, eller varamedlem ved tidspunktet for ansettelse. Dette vil da også følge prinsippet om skille mellom politisk organ og administrasjon. Dette vil bidra til at det ikke er tvil om når en person ikke er medlem av Sametinget, og vil forenkle eventuelle framtidige saker der stemmetall kan være av betydning for utfallet.

Sametinget ber møtelederskapet se nærmere på disse forholdene.

Saken påbegynt 05.12.2018 kl. 17.55

Votering

Av 39 representanter var 36 til stede. Voteringen ble gjennomført i følgende rekkefølge:

- Plenumsledelsens innstilling ble enstemmig vedtatt

Protokoll tilførsler

Det ble ikke fremmet noen protokolltilførsler i saken.

Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Tom Sottinen, saksordfører	
2	Vidar Andersen	
3	Tom Sottinen	
4	Bjørn Inge Mo	
5	Runar Myrnes Balto	Tom Sottinen
6	Jørn Are Gaski	Runar Myrnes Balto

SP - vedtak:

Arne Nerås Joma fritas fra sitt verv som vararepresentant til Sametinget for resten av valgperioden 2017-2021. Grunnlaget er samelovens §2-7 om at ansatte i Sametinget ikke er valgbare til Sametinget. Saken ble avsluttet 05.12.2018 kl. 18.10

Ášši/Sak 065/18	Sametingets plenum	Dato: 04.12.2018-07.12.2018
-----------------	--------------------	-----------------------------

Ášši/Sak 011/18	Plan og finanskomiteen	Dato: 20.11.2018-22.11.2018
-----------------	------------------------	-----------------------------

Sametingets budsjett 2019

	Arkivsaknr. 18/1249
--	-------------------------------

Vedlegg

Forslag og merknader

Sametingsrådets forslag til innstilling:

Sametingets budsjett for 2019 er vedtatt i henhold til vedlegg 1.

Plan og finanskomiteen - 011/18

Habilitetsvurdering i saken Sametingets budsjett 2019

Plenumsledelsens innstilling:

Følgende er inhabile til å behandle saken Sametingets budsjett 2019 i Plan- og finanskomiteen:

Representant Aili Guttorm, NSR
Representant Thomas Åhrén, NSR
Representant Lars Filip Paulsen, Høyre

Vedtak:

Plenumsledelsens innstilling ble enstemmig vedtatt.

Representantene dette angikk deltok ikke i behandlingen av habilitetsspørsmålet.

Følgende varamedlemmer tok plass under behandling av saken Sametingets budsjett 2019 i plan- og finanskomiteen:

For Aili Guttorm møtte vararepresentant Mona T. Hornæs
For Thomas Åhrén møtte vararepresentant Lars Peder Dunfjeld
For Lars Filip Paulsen møtte vararepresentant Nils Ante Eira

PFK - vedtak:

Plan- og finanskomiteens innstilling

Innledning

Plan- og finanskomiteen har behandlet sak 65/18 Sametingets budsjett 2019.

Merknader

Merknad fremmet av Arbeiderpartiet (AP) Ronny Wilhelmsen. Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet (AP) Tom Christer Sottinen og Synnøve Søndergaard stiller seg bak:

Merknad 1

I Arbeiderpartiets alternative statsbudsjett 2019 prioriterer vi en økning av bevilgningen til Sametinget og samiske formål, til sammen en økning på 88 millioner.

I Arbeiderpartiets alternative statsbudsjett er det lagt opp til en oppstarts bevilgning til Beavvas nasjonalteater på 10 millioner.

For neste år vil vi prioritere en styrking og en økt satsing på læremidler på samisk. Herunder økt tilgang på digitalisering av språklige læremidler. Det er også et stort behov for midler til barnevern, og psykisk helsetjeneste og dette behovet må løftes inn i neste års budsjett.

Dette ville Arbeiderpartiets alternative budsjett betydd for Sapmi i 2019.

Basert på Arbeiderpartiets forslag til Statsbudsjett 2019		
Midler til Sametingets disp		
Barnevern	1 000 000	Øremerket
Sametinget lønns og prisvekst	12 000 000	1. Se under
Etterslep lønns og prisvekst Sametinget	9 000 000	2. Se under
Digitale læremidler	13 000 000	
Bååstede	7 000 000	
Samiske barnehager	5 000 000	3.Se under
Investering nye bokbusser	4 000 000	4.Se under
Sum midler til sametingets disp.	51 000 000	
Midler til øvrige samiske formål		
Beaivvas nasjonal teater oppstart	10 000 000	
Tilskuddssatser samisk oppl. grunnskole	17 000 000	
Samisk filmfond	5 000 000	
Samiske aviser	5 000 000	
Økning samiske formål Arbeiderpartiet	88 000 000	

1. Her vil vi prioritere inn arbeid mot vold i nære relasjoner, Tysfjordsaken ol. fra Sametingets side.
2. Vi er bekymret for den samiske, samlede kulturskatt. Vi har museer med alt for dårlig magasin, som ikke er tilpasset dagens krav til oppbevaring og konservering. Vi har alt for liten plass til å sette opp utstillinger, og vise frem det som er vårt folks kulturarv og identitet. Dette vil vi styrke gjennom en satsing på museer, arkiv, magasin og forskning samt formidling.
3. I områder hvor samisk står svakt og det samiske er i et mindretall i samfunnet (se Vaibmogiella/Hjertespråket).
4. Investering i nye bokbusser. En satsing for et desentralisert tilbud som ikke bare når barn og unge, men også den voksne og eldre delen av befolkningen. Et riktigere navn på «bokbussen» er kultur og bokbussen. Når vi så sterkt ønsker å løfte den samiske litteratur og videreutvikles denne, så krever det finansiering. Det det må i tillegg sikres midler til god litteraturutvikling i framtiden.

Forslag

Forslag fremmet av Norske Samers riksforbund (NSR) Runar Myrnes Balto. Komiteens medlemmer fra Norske Samers riksforbund (NSR) Tor Gunnar Nystad, Karen Anette Anti, Klemet Erland Hætta, Mona Tornensis Hornæs og Lars Peder Dunfjeld, og fra Senterpartiet Nancy Porsanger Anti stiller seg bak:

Forslag 1

Alle endringer tar utgangspunkt i sametingsrådets forslag til budsjett.

Tabellendringer

Næring

Sum som flyttes	Tabell nr.	Sum etter endring
+ 500.000	7.2.2 Tilskudd til primærnæring – søkerbasert tilskudd	7 000.000
- 500.000	7.3.2 Tilskudd til næringsliv, bedriftsutvikling, kombinasjons- og utmarksnæringer	6 800.000

Kultur

+ 399.000	8.3.2 15110 Tjaktjen Tjåanghko	502.000
- 399.000	8.3.2 15104 Raasten Rastah	103.000

+ 500.000	Ny innsatsområde under 8.3.4 Museer: Dokumentasjonssenter for Kautokeino/Alta-saken - prosjekt	500.000
- 500.000	14 administrativt nivå, lønn og sosiale kostnader	94 572.000

Tekstendringer

Kapittel 4: Språk

Tekst til 4.2.2 Tospråklighetstilskudd til kommuner – direkte tilskudd

Betjeningstilskuddet beregner ut i fra antall elever som hadde samisk som første- eller andrespråk skoleåret 2017/18, samt antall innbyggere innmeldt i Sametingets valgmanntall pr 30.06.2017. Avvik 2019-2018 skyldes endringer i elevtallet fra skoleåret 2016/17 til skoleåret 2017/18.

Tilleggstekst under 4.3:

Fra 2018 ble 2,7 millioner kroner som skal gå til språktiltak i lule-, sør- og markasamisk område overført fra Fylkesmannen i Nordland til Sametinget. Av disse midlene har Sametinget disponert 300.000 til administrative ressurser for delvis dekning av en ny stilling som ble besatt i september 2018. Stillingens hovedoppgave er å ha utadrettet kontakt med språkmiljøene i disse områdene og bistå med råd og veiledning i språkarbeidet og i utarbeiding av språksøknader. De resterende midlene er fordelt til språkprosjektposten med egne prioriteringer, giellatjehppe på Árran og stipend til studenter som leser sør- og lulesamisk.

Endring under kapittel 4.3.8 Språkstipend høyere utdanning - søkerbasert tilskudd.

Tillegg til prioriteringspunktet: - Høyere utdanning i språkene sørsamisk og lulesamisk, og til samisk språkutdanning for studenter fra markasamisk område.

Kapittel 5: Kunnskap

Ny andre setning til tekst i kap. 5.7.4.

“Rapporten må være ferdig i god tid før revidert budsjett 2019”.

Kapittel 7: Næring

Tekstforslag til kapittel 7.2 i budsjettet. (s. 48).

Nytt avsnitt 4:

Landbruks- og matdepartementet hadde i 2016 forslag om endring i reindriften og jordskifteloven på høring. Høringen gikk ut på å endre reindriften og jordskifteloven. I høringen av utkastet til ny jordskiftelov ble det fra flere høringsinstanser gitt uttrykk for at reindriften bør ha den samme muligheten til jordskiftevirke midlene som andre. Det ble likevel ikke foreslått konkrete lovendringer i det videre proposisjonsarbeidet, blant annet under henvisning til at slike forslag ikke hadde vært omfattet av høringen. Forslaget innebærer også flere punkter om kompetanseheving i rettssystemet ved å tilføre mere kunnskap og same- og reindriften, samt retningslinjer for mekling. jf. punkt 2.3 i Prop. 101 L (2012-2013).

Sametinget vil jobbe for at dette forslaget tas opp til videre behandling. Endringen gjelder blant annet at jordskifterettens mandat utvides til å kunne gjennomføre både rettfastsettende og rettsendrende saker internt i reindriften.

Kapittel 8: Kultur

Nytt innsatsområde 8.3.4 museer

Dokumentasjonssenter for Kautokeino/Alta-saken - prosjekt

En svært sentral del av samisk historie har behov for et permanent institusjonelt hjem. Sametinget reorganiserer arbeidet med etablering av Dokumentasjonssenteret for Kautokeino – Alta saken i Máze i forbindelse med at det i oktober 2019 vil være 40 år siden sultestreikene tok til fremfor Stortinget. En del av prosjektet blir å se på en samarbeidsmulighet med initiativet for nyetablering av huset til den legendariske samiske kunstnergruppa. Kunstnerens hus ble etablert i 1978 i Máze. Det avsettes 500.000 til prosjektet.

Nytt siste avsnitt til 8.3.5 Samiske kulturhus og kulturformidlingsinstitusjoner - direkte tilskudd

Várdobáiki har fått en økning på 12 % i 2019 på grunn av at de har overtatt det økonomiske forvaltningsansvaret for Vilgesvárri, som tidligere var på egen budsjettpost. Overføringen ble gjort i forbindelse med revidert budsjett 2018, og videreføres for 2019.

Nytt kulepunkt under 8.3.6 Institusjonsutvikling

- Utviklingsprosjekter for samiske institusjoner i byene

Kapittel 12: Samarbeidsavtaler

Nytt siste avsnitt under samfunns mål:

Sametinget vil i 2019 jobbe spesielt for å opprette og styrke eksisterende partnerskap med lokale og regionale myndigheter der målet er et felles løft for de samiske institusjonene.

Forslag fremmet av Arbeiderpartiet (AP) Ronny Wilhelmsen. Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet (AP) Tom Christer Sottinen og Synnøve Søndergaard stiller seg bak:

Forslag 2

Endringsforslag til sametingsrådets budsjettforelegg

Foreslåtte endringer			
	Nedtrekk		Pluss
5.8.4 Ovttas	250 000	1 årsverk sjøsamisk- strategi	850 000
6.2.1 Protect Sapmi	613 000	Samiske rettigheter arealer (3)	2 100 000
6.2.3 Søkerbasert tilskudd- areal/ressurs	1 600 000	Vaibmogiella barnehager/skoler	400 000
7.2.3 Gi.gang reindriftlov prosjekt	500 000	Tilskudd/stipend Duodji- søkerbasert	300 000
7.4.2 Kreative næringer- søkerbasert	200 000	8.3.5 Tana/V aranger museum	100 000
11.4.7 Int. urfolksarbeid prosjekt	300 000	8.3.5 Sieltie	95 000
13.1.1 Politisk nivå rådet	600 000	8.3.5 Pitesamisk hus	150 000
		8.3.5 Sjøsamisk tun	34 000
		Samisk møteplass vesterålen	34 000
Sum totalt	4 063 000		4 063 000

Sametinget vil fortsatt styrke satsingen på rettigheter, arealer og språk i Sápmi. Budsjettforslaget synliggjør Sametingets satsing.

Tekst til postene 1 årsverk sjøsamisk- strategi kr 850 000 og Samiske rettigheter arealer kr 2 100 000:

1. Oppfølging av samiske rettigheter og arealer

Sametinget må i større grad selv bygge opp kompetanse for å ivareta samiske rettigheter, samt ta ansvar for å bistå folket i spørsmål og saker om dette. Sametinget er imot privatisering av kompetansen og ønsker at sametingsrådet skal ha hovedansvar for denne satsingen.

Lovfesting av sjøsamenes rettigheter, areale rettigheter, reindrift, jordbruk og utmarksbruk er viktige saker som krever høy grad av kompetanse. Denne kompetansen må også gjøres tilgjengelig for folket slik at alle kan få nødvendig bistand uavhengig av personlig økonomi. Det er naturlig at Sametinget tar dette ansvaret.

I samisk forståelse er land, vann og sjø, ressursområder hvor man har høstet for å kunne overleve og skape små og store samfunn. Dette er naturgrunnlaget for samisk språk, kultur, identitet og samfunnsliv.

Kollektive rettigheter er viktige for den samiske befolkningen. Fellesskap og familie er en av grunnsteinene i vår kultur.

Samiske interesser og rettighetshavere skal ha en reell mulighet til å bli konsultert for å kunne gi et fritt forhåndsinformert samtykke til planer og tiltak knyttet til areal- og ressursforvaltning.

- Prosjekter og tiltak som har som formål å yte juridisk bistand til samiske rettighetshavere i saker som må føres for domstolene og som er av prinsipiell karakter knyttet til ivaretagelse av land/sjø- og ressursrettigheter.
- Prosjekter og tiltak som har til formål å kartlegge bruken av eller informere om vektlegging av samiske sedvaner i forvaltningen, for eksempel i avgjørelser som gjelder bruk av utmark i forbindelse med tradisjonell høsting.
- Prosjekter og tiltak knyttet til veiledning og forundersøkelser for at noen med rettslig interesse fremmer krav om kollektive rettigheter overfor Finnmarkskommisjonen, herunder rettigheter i sjø- og fjordområder.
- Nettverk og organisasjoner som arbeider for anerkjennelse av land/sjø- og ressursrettigheter utenfor Finnmark (Samerettsutvalget).
- Lage strategier for å få en helhetlig gjennomgang av reindriften.

Forslagene er ikke uttømmende og bør vurderes fortløpende for å oppnå målsettingen om å ivareta samiske rettigheter.

Tekst til posten vaibmogiella barnehager/skoler:

2. Språksatsing

Samiske språk skal bevares, utvikles og videreføres til kommende generasjoner. Samisk språkopplæring og kulturformidling må synliggjøres, utvikles og fornyes i takt med øvrig

samfunnsutvikling. Det må legges vekt på gode fellesskapsløsninger innen samisk barnehagetilbud og utdanning. Det må være tilgjengelige læremidler også digitale på alle samiske språk.

Sametinget vil:

- Arbeide for en vitalisering av samiske språk, spesielt i sørsamisk og lulesamisk områder.
- Prioritere sør- og lulesamisk som arbeidsspråk i institusjoner i disse områdene, samt arbeide for at Nord universitetet får rammevilkår for å ivareta sitt ansvar for disse to språkene.
- At alle elevene i samiske områder kan få undervisning i samisk istedenfor sidemål.
- Gjennomføre pilotprosjekter for å gi samisk undervisning til flere elever utenfor forvaltningsområdet. Ha full valgfrihet av samisk som opplæringspråk og samisk som språkfag.
- Ha reell valgfrihet i valg av samisk som opplæringspråk og samisk som språkfag i grunnopplæringa i det samiske forvaltningsområde.
- Sikre utdanning av flere lærere med samisk språk i fagkretsen.
- Finne praktiske ordninger for at opptakskravene ikke er til hinder for rekruttering til høyere samisk utdanning.
- Øke rekrutteringen av samisktalende til tolkeutdanning på høyere utdanningsnivå.
- At kommunene må få dekket de reelle utgiftene til den tospråklige forvaltningen og undervisningen i samiske språk.
- Ha flere språksentre for å styrke samiske språk og lokale dialekter.
- Utvikle og sikre samiske språk gjennom media (radio, mobil, tv, internett og sosiale medier).
- At mer internasjonal barnelitteratur og filmer skal oversettes til samiske språk.
- At samiske språk skal brukes i forvaltningen i hele Norge.

Forslag fremmet av Guovdageainnu dálon searvi Isak Mathis O. Hætta:

Forslag 3

Brukerrettede tilbud for eldre samer - direkte tilskudd til Maze
Direkte tilskudd til Maze bo- og aktivitet senter kr 1 000 000

Inndekning fra 13.2 Driftsutgifter politisk nivå, 1510 Sametingsrådet kr 500 000,-, fra administrasjonen 200 000,- og fra 1010 Sametingets plenum kr 300 000,-.

8.2.6 Tilskudd til kulturtiltak

Prioritering 2019

- Digitalisering av gamle bilder og film.

4.3.8 Språkstipend høyere utdanning - søkerbasert tilskudd

Mål for tilskuddsordningen - Språkstipend høyere utdanning:
-Motivere flere til å lese de mest utsatte samiske språkene

Endres til

Motivere flere til å lese samisk språk.

5.8.1 Samletabell – læremidler

-læremidler utmarks bruk/birgejupmi.

6.2.1 Samletabell - tradisjonell kunnskap i forvaltning av arealer

30000 Stiftelsen Protect Sápmi - direkte tilskudd settes til 0

30500 Annen oppfølging av samiske rettigheter- søkerbasert tilskudd

Økes til 2 213 ,- i 2019

8.3.5 Samiske kulturhus og kulturformidlingsinstitusjoner - direkte tilskudd

- Kulturhus Kautokeino Kr 1 000 000

Inndekning fra 13.2 Driftsutgifter politisk nivå, 1510 Sametingsrådet

Tilskudd Sámi Bivdo- Ja Meahcástanservi til 500 000,- slik at de har en mulighet til å organisere seg.
Inndekning fra 55000 Samiske hovedorganisasjoner - direkte tilskudd

7.3.6 Samisk reiseliv - søkerbasert tilskudd økes med 1 000 000,-

Inndekning: 7.3.5 Samisk reiseliv – prosjekt

7.1.1 Innsatsområder – næringer

Variert næringsliv, kombinasjons- og utmarksnæringer, verdiskaping og nyetableringer
Økning på 900 000,-

Inndekning: 1010 Sametingets plenum kr 500 000,-, fra administrasjonen kr 400 000,-

Komiteens tilrådning

Komiteen har ikke flere merknader eller forslag og råder Sametinget til å vedta følgende:
Sametinget støtter forøvrig sametingsrådets forslag til innstilling.

Sametingets plenum - 065/18

Merknad 2 - NSR v/representant Runar Myrnes Balto, Senterpartiet, Flyttsamelista og ÅaSG

Sametinget vil følge nøye med på finansieringen og planprosessen i saken om kunstmuseum i Karasjok, som har vært planlagt i 40 år av kunstnerne. Sametinget forventer at dette prosjektet fullføres nå når Beaivváš Teater og Samisk videregående skole i Kautokeino er på lista over statens byggeprosjekter.

Forslag 4 - Representant Runar Myrnes Balto, NSR

4.3.6 språkprosjekter

Nytt kulepunkt under prioriteringer:

- Bidra til utviklingsprosjekter for samiskspråklige medietilbud som er i overgangsfase før stabile driftsstøtteordninger

Forslag 5 - Representant Ann-Elise Finbog, Samefolkets parti

6.2.1 Samletabell – tradisjonell kunnskap i forvaltning av arealer

Budsjett 2019 Budsjett 2018 Avvik 2018 - 2019 Avvik i %

30000 Stiftelsen Protect Sápmi – direkte tilskudd 0 500 -500 -100 %

Samefolkets Parti kan ikke se noen grunn til at Sametinget skal gi et direkte tilskudd til et foretak som er å anse som et privat konsulentfirma. Disse midlene bør heller brukes for å styrke økonomien til samiske organisasjoner og partier som er representert i Sametinget

8.3.4 Museer

Budsjett 2019 Budsjett 2018 Avvik 2018 - 2019 Avvik i %

15508 Bååstede – Norsk Folkemuseum 0 607 -607 -100 %

Samefolkets Parti mener at det ikke er det samiske folk som skal betale for hjemføring av samiske

gjenstander fra Norsk folkemuseum og Kulturhistorisk museum. Disse kostnadene skal belastes den norske stat. Samefolkets Parti er for øvrig fornøyd med Sametingets opprustning av de samiske museene.

De frigjorte midlene brukes til å styrke samisk litteratur med 300 000 til Samisk litteratursenter i Karasjok, og samisk media med 500 000 til SÁMi odasmagasiidna. Tilleggsdekning med 293 000 til SÁMi odasmagasiidna hentes fra kap. 6.2.1 post 30000 Stiftelsen Protect Sápmi – direkte tilskudd.

Dette tilsier at man får nye poster under;

8.4.3 Tilskudd til utvikling og fremming av samisk litteratur – direkte tilskudd
Budsjett 2019 Budsjett 2018 Avvik 2019 - 2018 Avvik i %
70000 Samisk litteratursenter 300 0 300 100 %

8.4.5 Samiske medier – Ny post
Budsjett 2019 Budsjett 2018 Avvik 2019 - 2018 Avvik i %
SÁMi odasmagasiidna 500 0 500 100 %

13.3.2 Opposisjonens arbeidsvilkår

I følge sin skriftlige begrunnelse ønsker Sametingsrådet å sikre opposisjonen gode arbeidsvilkår i Sametinget ved at det årlig settes av midler til drift av de politiske opposisjonsgruppene. Fra 2017 til 2018 ble tilskuddet redusert med kr 370 000. Samefolkets Parti foreslår derfor at post 62100 tilbakeføres til 2017-nivå kr 1 819 000.

Inndekning hentes fra Kap 14 Administrativt nivå – Andre driftskostnader med 370 000.

13.3.4 Tilskudd til organisasjonene til partier og grupper som er representert i Sametinget – søkerbaserte tilskudd.

Det er videre gledelig å se at Sametingsrådet øker tilskuddet til organisasjonene til partier og grupper som er representert i Sametinget med 13 000. Men sett i forhold til Samiske hovedorganisasjoner, er denne posten underfinansiert. Samefolkets parti foreslår derfor en påplussing av budsjettposten med 320 000 til 843 000.

Beløpet dekkes inn med midler fra kap 6.2.1 Stiftelsen Protect Sápmi -direkte tilskudd.

13.3 Virkemidler politisk nivå

Budsjett 2019 Budsjett 2018 Avvik 2018 - 2019 Avvik i %
62100 Opposisjonens arbeidsvilkår 1 819 1 449 370 20,4 %
56000 Tilskudd til organisasjonene til partier og grupper som er representert på Sametinget 843 510 333 39,5 %

Forslag 6 - Representant Kjetil Romsdal, Nordkalottfolket

Sametingets budsjett

(Erstatter rådets forslag)

Innledning

Sametingets budsjett bygger på de økonomiske rammene regjeringen foreslår bevilget til Sametinget i regjeringens proposisjon til statsbudsjett (Prop. 1 S) for det aktuelle budsjettåret (se kap. 3.2 Økonomiske virkemidler).

Endringer i regjeringens forslag til statsbudsjett som følge av behandling og vedtak i Stortinget, innarbeides først ved revidering av Sametingets budsjett påfølgende vår.

Rammer og prinsipper

Nordkalottfolket ønsker et budsjett med fokus på at det samiske samfunn skal få størst mulig effekt av de økonomiske virkemidlene som gis. De økonomiske virkemidlene skal forvaltes effektivt, og med det mål å utvikle samisk kultur, næring og samfunnsliv på en best mulig måte.

Vårt budsjett bygger på prinsippet om at samiske kjerneområder og sjøsamiske områder skal ha en spesiell fokus i utviklingen av samisk kultur. Med samiske kjerneområder menes områder hvor samisk kultur og språk fortsatt står sterkt.

Som utgangspunkt for budsjettet, ligger det at avtalte og innarbeidede ordninger videreføres, men at en dreining i budsjettet retning starter umiddelbart.

Tema	ST-r 2019	2018	Avvik 19-18	Avvik %	NKF	Avvik 2018	Avvik SR	2020	2021	2022	Andel NKF	Andel SR
Språk	95 583	91 731	3 852	4,20 %	96 000	4 269	417	99 000	105 000	110 000	19,5	19,0
Kunnskap og skole	46 571	46 170	401	0,87 %	46 000	-170	-571	48 000	48 000	48 500	8,6	9,3
Utmarksbruk					3 000	3 000	3 000	6 000	10 000	16 000	2,8	0,0
Miljø og klima	2 563	1 500	1 063	70,87 %	1 500	0	-1 063	1 600	1 700	1 800	0,3	0,5
Næringer	33 650	34 776	-1 126	-3,24 %	45 000	10 224	11 350	63 000	76 000	84 000	14,9	6,7
Kultur	134 981	129 344	5 637	4,36 %	140 000	10 656	5 019	145 000	149 999	157 000	27,8	26,8
Kulturminnevern	9 087	7 487	1 600	21,37 %	9 000	1 513	-87	9 500	9 800	10 000	1,8	1,8
Helse og sosial	3 000	3 131	-131	-4,18 %	3 000	-131	0	3 200	3 200	3 200	0,6	0,6
Rettighetsarbeid, i og samarbeid	2 065	2030	35	1,72 %	3 000	970	935	3 500	4 000	5 000	0,9	0,4
Samarbeidsavtaler	2 000	2000	0	0,00 %	2000	0	0	2 300	2 700	3 000	0,5	0,4
Drift politisk nivå	39 104	38232	872	2,28 %	36000	-2 232	-3 104	36 000	36 000	36 500	6,5	7,8
Drift administrasjon	134 465	128750	5 715	4,44 %	118 569	-10 181	-15 896	106 000	98 000	90 000	15,9	26,7
	503 069	485 151	17 918	3,69 %	503 069	17918	0	523100	544399	565000	100,0	100,0

Språk

Samisk språk skal ses og høres i alle områder det har eksistert. Nordkalottfolket ønsker en fortsatt stor satsing for samisk språk, ut fra de rammer Sametinget har.

- Samisk språk skal ses og høres både i nord-, sørsamisk-, og lulesamisk område.

Kunnskap og skole

Nordkalottfolket ønsker en fortsatt satsing på kunnskap og skole. Nye områder vil være større fokus på

- Samisk kulturkunnskap generelt, også for barnehager med norskspråklige samer.
- Samisk naturkunnskap, både i norsk- og samiskspråklige barnehager.

Bruk av utmark

Samer har levd av og med naturen, og mange har et sterkt forhold til naturen. Nordkalottfolket vil ha utmarksbruk som nytt eget satsingsområde – gjennom en sterk utmarksbruk tar man vare på naturen, ivaretar et samisk levesett og holder vedlikeholde den viktige naturkunnskapen.

Vi ønsker en sterk utmarksbruk i nord, som bidrar til forsterket identitet, mer naturglede og som er grunnlaget for videre næring i utmarka.

De økonomiske virkemidlene skal brukes til til å oppnå følgende:

- Forskningsprosjekter på innlandsfisk, bær og urter som dokumenterer kvaliteten på produktene, og gir nye arbeidsplasser.
- Vi skal gi penger til næringsrettet forskning på fornybare ressurser i utmarka, som innlandsfisk, bær og urter.
- Garnrestriksjoner som hindrer bærekraftig innlandsfiske, skal bort.
- Motorferdselloven som hindrer bærekraftig næring, høsting og bruk av naturen, skal endres. Folks skal få leve vårt liv i utmarka, og leve av de ressursene som finnes der.

Næringer

- Vi skal ha samisk næring over hele landet.
- Vi skal ha 500 nye arbeidsplasser innenfor utmarksnæring og videreforedling, drevet etter moderne prinsipper.
- STN-området utvikles som grunnlag for virkemiddelbruk på næring, og man angir i stedet hvordan man andelsmessig ønsker midlene fordelt i de ulike regioner i landet. Kommer det et godt næringprosjekt i Tromsø, Alta eller Østlandet, skal også dette kunne prioriteres.
- Sjøsamisk næring skal ha en spesiell fokus.
- Prosjekter som fremmer høsting og videreforedling av marine ressurser som tang, tare og alger, skal prioriteres.

Samiske kulturer og kulturutvikling

- Samisk kultur skal være godt integrert og akseptert del av den norske kulturen
- Likeverdighet innenfor samisk kultur, betyr også likeverdige tilbud og muligheter for de som har norsk som sitt samiske hjemmespråk. Ordninger som undergraver dette, endres.

Kulturminnevern

- Økt fokus på restaurering av tradisjonelle bygg, også for bygninger som ikke er vernet i dag, eksempelvis gammer.

Rettighetsarbeid, internasjonalt samarbeid og likeverd

- Økt fokus på kvinner og likestilling.
- Prosjekter på nordområdene prioriteres.

Politisk nivå

- Politisk og administrativt nivå skal effektiviseres, og skal over en fireårsperiode reduseres fra en andel på 35%, til en andel på maks 22% av budsjettet.
- 3 til 4 plenum i året, hvor komite- og plenum has samme uke.

Administrativt nivå

- Politisk og administrativt nivå skal effektiviseres, og skal over en fireårsperiode reduseres fra en andel på 35%, til en andel på maks 22% av budsjettet.
- Økt digitalisering vil spare mye ressurser i fremtiden.

Saken påbegynt 06.12.18 kl. 09.20

Habilitetsvurdering

Plenumsledelsen innstilling:

Følgende er inhabil til å behandle sak 65/18 Sametingets budsjett 2019:

- Representant Aili Guttorm, NSR
- Representant Thomas Åhrén, NSR
- Representant Elisabeth Erke, Senterpartiet
- Representant Kåre Olli, Partipolitisk uavhengig
- Representant Arild Pettersen Inga, Arbeiderpartiet
- Representant Ann-Elise Finbog, Samefolkets parti
- Representant Lars Filip Paulsen, Høyre
- Representant Bjørn Inge Mo, Arbeiderpartiet
- Representant Runar Myrnes Balto, NSR
- Vararepresentant Klemet Klemetsen, Árja - Vedtatt med 20 stemmer mot 2 stemmer
- Vararepresentant Anders S. Buljo, Flyttsamelisten
- Vararepresentant Vidar Andersen, NSR

Representantene det angår deltok ikke i behandlingen av habilitetsspørsmålet.

Følgende varamedlemmer tok plass under behandling av saken Sametingets budsjett 2019:

- Vararepresentant Laila Coldevin møtte for Aili Guttorm
- Vararepresentant Lars Peder Dunfjeld møtte for Thomas Åhrén
- Vararepresentant Inga Pettersen Lindi møtte for Elisabeth Erke
- Vararepresentant Marit Kirsten A. Gaup møtte for Kåre Olli
- Vararepresentant Ove André Johnsen møtte for Arild Pettersen Inga
- Vararepresentant Inga Anna Fossli møtte for Ann-Elise Finbog
- Vararepresentant Elin Kristina Oskal møtte for Runar Myrnes Balto
- Ingen vara kunne møte for Lars Filip Paulsen
- Ingen vara kunne møte for Bjørn Inge Mo
- Ingen vara kunne møte for Klemet Klemetsen
- Ingen vara kunne møte for Anders S. Buljo
- Ingen vara kunne møte for Vidar Andersen

Votering

Av 39 representanter var 30 til stede. Voteringen ble gjennomført i følgende rekkefølge:

- Forslag 5 ble forkastet med 28 mot 2 stemmer
- Forslag 3 ble forkastet med 29 mot 1 stemme
- Forslag 6 ble forkastet med 26 mot 4 stemmer
- Forslag 2 ble forkastet med 23 mot 7 stemmer
- Forslag 4 ble vedtatt med 18 mot 12 stemmer
- Forslag 1 ble vedtatt med 18 mot 12 stemmer
- Plan og finanskomiteen tilråding ble vedtatt med 25 mot 5 stemmer

Representant Arthur Tørfoss, Fremskrittspartiet, fremmet forslag som ikke var levert innen fristen jfr. Forretningsorden og grunnregler §24 b).

I særskilte tilfeller kan Sametinget med to-tredjedels flertall godta å behandle forslag og merknader som ikke er levert innen fristen i b).

Forslaget ble avvist med 25 stemmer mot 5 stemmer.

Protokoll tilførsler

Cecilie Hansen, Senterpartiet leverte følgende protokoll tilførsel:

Det bes om en ny vurdering av Sametingets reglement angående habilitet. Det vises til veileder fra Kommunal- og regionaldepartementet fra 2011, der det i punkt 4.3.2 redegjøres for unntak fra habilitetsloven for kommunalt ansatte. Der står følgende:

4.3.2 Unntak ved behandling av enkelte overordnede saker Ved behandling av årsbudsjett, økonomiplan, kommuneplan, regional planstrategi og regionalplan gjelder ikke regelen om automatisk inhabilitet for kommunalt og fylkeskommunalt ansatte, jf. § 40 nr. 3 bokstav b annet punktum. Dette er saker av overordnet og generell karakter der den enkelte ansattes bidrag normalt vil være lite sett i lys av sakens totale omfang. Unntaket i § 40 nr. 3 bokstav b annet punktum er uttømmende, det vil si at det bare gjelder for de sakene som er angitt

Det bes også om å vurdere Sametingets reglement sett i forhold til hvordan Stortinget behandler lignende saker.

I forbindelse med vurderingene bør det tas hensyn til forskjellene mellom Sametinget, Stortinget og kommuner- og fylkeskommuner.

Dersom man kommer frem til en oppmykning av regelverket kan det vurderes å innføre punkt i etiske retningslinjer angående møteplikt og habilitet, samt registrering av verv og økonomiske interesser, dette, jf Stortingets etiske retningslinjer.

Det skal i god tid før neste budsjettbehandling gjøres en ny vurdering, og fremmes sak for plenum angående om det skal innføres et liknende unntak i Sametinget.

Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Tom Sottinen, Plenumsleder	
	Isak Mathis O. Hætta, til forretningsorden	
	Klemet Erland Hætta, til forretningsorden	
	Runar Myrnes Balto, til forretningsorden	
	Arthur Johan Tørfoss, til forretningsorden	
	Vidar Andersen, til forretningsorden	
	Cecilie Hansen, til forretningsorden	
	Henrik Olsen, til forretningsorden	
	Ronny Wilhelmsen, til forretningsorden	
	Jørn Are Gaski, til forretningsorden	
	Tom Sottinen, til forretningsorden	
2	Tom Sottinen	
	Ann Karin Kvernmo, til forretningsorden	
	Isak Mathis O. Hætta, til forretningsorden	
3	Tom Sottinen	
	Cecilie Hansen, til forretningsorden	
	Klemet Erland Hætta, til forretningsorden	
	Ronny Wilhelmsen, til forretningsorden	
	Isak Mathis O. Hætta, til forretningsorden	
4	Klemet Erland Hætta, saksordfører	
5	Ronny Wilhelmsen	Silje Karine Muotka
		Mikkel Eskil Mikkelsen
		Klemet Erland Hætta
	Ronny Wilhelmsen	
6	Arthur Johan Tørfoss	
	Márjá-Liissá Partapuoli, til forretningsorden	
	Ronny Wilhelmsen, til forretningsorden	
	Arthur Johan Tørfoss, til forretningsorden	
7	Inga Anna Fossli	Silje Karine Muotka
		Márjá-Liissá Partapuoli
	Inga Anna Fossli	
8	Kjetil Romsdal	Silje Karine Muotka

		Mikkel Eskil Mikkelsen
	Kjetil Romsdal	
9	Cecilie Hansen	Synnøve Søndergaard
	Cecilie Hansen	
10	Isak Mathis O. Hætta	Henrik Olsen
	Isak Mathis O. Hætta	
11	Mathis Nilsen Eira	
12	Karen Anette Anti	
13	Silje Karine Muotka	
14	Henrik Olsen	Ronny Wilhelmsen
		Marit Kirsten Anti Gaup
	Henrik Olsen	
15	Synnøve Søndergaard	Mikkel Eskil Mikkelsen
	Synnøve Søndergaard	
16	Lars Peder Dunfjeld	
17	Mikkel Eskil Mikkelsen	
18	Klemet Erland Hætta, saksordfører	
	Isak Mathis O. Hætta. Til forretningsorden	

SP - vedtak:

Sametingets budsjett for 2019 ble vedtatt i henhold til vedlegg 1, sammen med de endringene som ble vedtatt av plenum.

Saken ble avsluttet 06.12.18 kl.16.05

Ášši/Sak 066/18	Sametingets plenum	Dato: 04.12.2018-07.12.2018
-----------------	--------------------	-----------------------------

Ášši/Sak 007/18	Sametingets valgkomite	Dato: 05.12.2018-05.12.2018
-----------------	------------------------	-----------------------------

Valg av nytt medlem til Sametingets klagenemnd

Saksframlegg

Sametinget opprettet klagenemnd for tilskuddsaker i sak SP 015/11. Klagenemnda for tilskuddsaker består av 3 medlemmer med 2 varamedlemmer. Oppnevningen følger Sametingets valgperiode. Følgende personer er i sak SP 058/17 valgt til Sametingets klagenemnd for tilskuddsaker for perioden 2018-2021:

Medlemmer:

1. Ingar Kuoljok
2. Kirsti Guvsám
3. Josef Vedhugnes

Varamedlemmer:

1. Randi A. Skum
2. Jarle Jonassen

Medlemmet Josef Vedhugnes gikk bort våren 2018 og det må derfor oppnevnes ett nytt medlem til Sametingets klagenemnd.

Viktige kompetanseområder for klagenemnda vil samlet sett være juridisk kunnskap, samisk språk og kulturkompetanse, god kjennskap til samiske næringer og samfunnsforhold samt god skriftlig fremstillingsevne.

Vedtak:

Følgende medlem velges til Sametingets klagenemnd for tilskuddsaker for perioden 2018-2021:

Sametingets plenum - 066/18

Saken påbegynt 06.12.2018 kl. 16.10.

Votering

Av 39 representanter var 29 til stede. Voteringen ble gjennomført i følgende rekkefølge:

Valgkomiteens innstilling ble enstemmig vedtatt

Protokoll tilførsler

Det ble ikke fremmet noen protokolltilførsler i saken.

Taleliste og replikkordskifte Sak 66/18 Oppnevning klagenemnd

	Innlegg	Replikk
--	---------	---------

1	Mathis Nilsen Eira, saksordfører	
---	-------------------------------------	--

SP - vedtak:

Følgende medlem velges til Sametingets klagenemnd for tilskuddsaker for perioden 2018-2021:

- Hagbart Grønmo

Saken avsluttet 05.12.2018 kl. 16.15

Sametingets valgkomite - 007/18

VK - vedtak:

Valgkomiteens forslag til innstilling:

Hagbart Grønmo velges som medlem til Sametingets klagenemnd for tilskuddsaker for perioden 2018-2021.

Ášši/Sak 067/18	Sametingets plenum	Dato: 04.12.2018-07.12.2018
Ášši/Sak 010/18	Oppvekst-, omsorg- og utdanningskomiteen	Dato: 20.11.2018-22.11.2018

Sametingets digitaliseringsstrategi

	Arkivsaknr. 17/4199
--	-------------------------------

Vedlegg

Forslag og merknader

Sametingsrådets forslag til innstilling:

Sametingets digitaliseringsstrategi er vedtatt i henhold til vedlegg 1.

Oppvekst-, omsorg- og utdanningskomiteen - 010/18

Innledning

Sametingets oppvekst-, omsorg- og utdanningskomite har behandlet sak 010/18 Sametingets digitaliseringsstrategi

OOUK - vedtak:

Oppvekst-, omsorg- og utdanningskomiteens innstilling

Innledning

Sametingets oppvekst-, omsorg- og utdanningskomite har behandlet sak 010/18 Sametingets digitaliseringsstrategi.

Komiteens tilrådning

Komiteen har ikke merknader eller forslag og råder Sametinget til å vedta følgende:
Sametinget støtter forøvrig sametingsrådets forslag til innstilling.

Sametingets plenum - 067/18

Saken påbegynt 06.12.2018 kl. 16.15

Votering

Av 39 representanter var 34 til stede. Voteringen ble gjennomført i følgende rekkefølge:

· Komiteens tilråding ble enstemmig vedtatt

Protokoll tilførsler

Det ble ikke fremmet noen protokolltilførsler i saken.

Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Nils Mikkelsen Utsi, saksordfører	
2	Jørn Are Gaski	
3	Cecilie Hansen	Tor H. Mikkola
		Jørn Are Gaski
	Cecilie Hansen	
4	Kåre Olli	
5	Silje Karine Muotka	
6	Henrik Olsen	
7	Klemet Erland Hætta	
8	Nils Mikkelsen Utsi, saksordfører	

SP - vedtak:

<p>1 Innledning</p> <p>Digitalisering er i ferd med å forandre samfunnet på en grunnleggende måte. Det er et økende behov for digitale tjenester i samfunnet, og i offentlig sektor er det igangsatt mange prosjekter og tiltak for å svare på dette behovet. Ifølge Direktoratet forvaltning og ikt (Difi) er det å utvikle fellesløsninger, digitalisere tjenester og prosesser og å gå over fra analoge til digitale kommunikasjonskanaler sentrale virkemiddel for å effektivisere offentlig sektor.</p> <p>Mangelen på digitale tjenester på samiske språk fører til at de samiske språkene i liten grad kan utvikle seg som et digitalt språk. Digital kommunikasjon er en viktig og sentral kommunikasjonskanal, og det offentlige har et ansvar for at det utvikles digitale tjenester på samiske språk. Derfor vil det digitale tilbudet som skal leveres på samisk være i fokus i denne strategien.</p> <p>Stortingsmelding 27 (2015-2016) Digital agenda for Norge (desember 2016) legger føringer for hvordan man får frem gode digitale tjenester i offentlig sektor. I meldingen kommer det frem at offentlig sektor har mye å hente på ytterligere digitalisering av arbeidsprosesser og utvikling av virksomheten gjennom digitalisering. Hovedelementene i meldingen er</p>
--

hvordan det offentlige setter innbyggerne i sentrum ved utviklingen av digitale tjenester. Ifølge Difis undersøkelser fra 2016 klarer ikke offentlige virksomheter å innfri innbyggernes økte forventninger. Brukerne er i stor grad klar til å ta i bruk offentlige tjenester, men det er i mindre grad tilfredse med tjenestene som tilbys. Sametinget vil sette brukerne i sentrum i denne strategien, samtidig som effektivisering av tjenesteproduksjon og bedre ressursbruk også er et mål.

Sametinget har tradisjon for å utvikle digitale tjenester for det samiske samfunnet. Eksempelvis har Sametinget hatt en viktig rolle i utviklingen av samisk tastatur, samisk rettskrivningsprogram, digitale ordbøker og en digital læremiddelportal. De siste årene har Sametinget gjennomført flere digitaliseringsprosjekter internt i administrasjonen, og det samiske samfunnets digitale behov er løftet opp på politisk nivå. Sametinget ser nå at dette er riktig tidspunkt for å utforme et strategidokument for digitalisering. En felles strategi vil bidra til et grunnlag for prioritering og samordning av prosjekter. Dette vil føre til at Sametinget kan bruke sine ressurser effektivt og digitalisere de riktige tjenestene. Sametinget skal være en pådriver av ny teknologi i det digitale skiftet og være med på å skape et digitalt samisk samfunn.

1.1 Visjon

Sametingets digitaliseringsstrategi har følgende visjon:

Sametinget er en pågangsdriver for at det samiske samfunnet utvikler seg digitalt.

1.2 Interessentoversikt

Interessenter til Sametingets digitaliseringsstrategi er personer, grupper eller organisasjoner som vil bli påvirket av, kan påvirke eller oppfatter at de blir påvirket av implementeringen av strategien. Den viser også hvilke parter som stiller krav eller har en forventning til digitaliseringsstrategien.

En oversikt over digitaliseringsstrategiens interessenter kan oppsummeres slik:

Interessent	Definisjon
Den samiske befolkningen	Den samiske befolkningen kan defineres som det samiske befolkningen på tvers av landegrensene.
Brukerne	Brukerne er de som i dag bruker Sametingets tjenester og har kommunikasjon med Sametinget. Det kan være både private, institusjoner eller andre offentlige aktører.
Sametingets politikere	Sametingets politikere defineres som de som er valgt inn som plenumsrepresentanter. Sametingets politikere er de som utformer den samepolitiske

	dagsorden. I denne interessentgruppen er også de representantene som Sametinget oppnevner i eksterne styrer, råd og utvalg.
Sametingets administrasjon	Sametingets administrasjon består av de som er ansatt på Sametinget.
Andre offentlige institusjoner	Defineres som institusjoner / organisasjoner som får finansiert sin drift gjennom statsbudsjettet (for eksempel kommuner, fylkeskommuner, departementer, NAV).

1.3 Verdier

I Muohtačalmmit-erklæringen står det at Sametinget er avhengig av tillit fra den samiske befolkningen. En slik tillit er knyttet til at Sametinget blir oppfattet som et folkevalgt organ som jobber for hele det samiske folkets beste. Sametinget må ivareta det samiske sivilsamfunnet ved å bidra til aktiv lokalsamfunns-utvikling samt legge til rette for styrking av samiske organisasjoner og interessegruppers arbeidsvilkår. Dette er et viktig grunnlag for utformingen av Sametingets digitaliseringsstrategi, Digitaliseringsstrategien vil føre til nye arbeidsmetoder som skal være tilpasset brukernes forventninger og krav til nye tjenester.

Strategien bli bygd på fem hovedprinsipper fra Meld. St 27 (2015-2016)

Digital agenda for Norge:

1. Brukerne i sentrum
2. IKT er vesentlig for innovasjon og produktivitet
3. Styrket digital kompetanse og deltakelse
4. Effektiv digitalisering av offentlig sektor
5. Godt personvern og god informasjonssikkerhet

De seneste årene har Sametinget merket økte forventninger til digitale tjenester fra innbyggerne. Dette viser at det er viktig for, og forventet av det samiske folket, at det samiske samfunnet utvikler seg i takt med endringene i samfunnet for øvrig. Det offentlige har et ansvar for at den samiske befolkningen har et godt tilbud på digitale tjenester og produkter og å påse at samisk likestilles med norsk også på den digitale arenaen. Sametinget har både en pådriverrolle, en ombudsrolle og en utviklerrolle i digitaliseringsarbeidet.

Digitaliseringsstrategien er delt i fire hovedstrategier:

Samisk som digitale språk - for at de samiske språkene skal utvikle seg og bestå må språkene kunne brukes på digitale plattformer.

Digitalisering på den politiske agendaen - retter seg mot de forventningene som er til digitalisering politisk.

Effektiv digitalisering av Sametingets tjenestetilbud - beskriver hvordan Sametinget kan iverksette digitaliseringsprosjekter som gir bedre tjenester til brukerne og øker effektiviteten.

Digital kompetanse og deltakelse - nye tjenester gir behov for ny kunnskap og dette er sentralt for at de nye digitale løsningene blir tatt i

bruk.

2 Sametingets digitaliseringsstrategi

2.1 Samisk som digitale språk

Mål:

- De samiske språkene er levende digitale språk.

I dagens samfunn er kommunikasjonen i større og større grad digital, noe som skaper helt nye kommunikasjonskanaler og en ny måte å forholde seg til hverandre. De seneste tiårene har verden gått fra å skrive brev til å skrive e-post. Nye hjelpemidler, som smarttelefoner, datamaskiner og nettbrett, har gitt nye plattformer for kommunikasjon, og det gjør blant annet at vi kan kommunisere raskere med hverandre. Digitaliseringsendringene har skjedd fort og det utvikles hele tiden nye og bedre løsninger. Ved at samiske språk brukes i en digital verden legger det opp til mer bruk av skriftspråket, og er dermed med på å sikre de samiske språkenes fremtid. For den samiske befolkningen skaper dette også endringer, og for at samiske språk skal brukes og utvikle seg er det sentralt at det utvikles IKT-tjenester/digitale tjenester også på de samiske språkene. I NOU 2016:18 - Váibmogiella / Hjertespråket slås det fast at det må flere satsinger på å utvikle digitale plattformer hvor man kan kommunisere på samisk. Et manglende digitalt tilbud vil føre til at stadig færre bruker samisk i hverdagen både muntlig og skriftlig. Dette kan gi store konsekvenser for de samiske språkene, som allerede i dag regnes som truede språk.

NOU 2016:18 - Váibmogiella / Hjertespråket slår fast at: "Språkteknologi er en forutsetning for at samiske språk skal kunne overleve som bruksspråk i et moderne samfunn." Eksempelvis var det 870 elever i 2017 som hadde nordsamisk som førstespråk, og disse tallene har vært stabile de siste årene (fra 2012). Skoleelever som har samisk gjennom grunnskole og videregående skole er en forutsetning for de samiske språkenes overlevelse, da disse elevene er de fremtidige språkbrukere. Dagens elever bruker digitale verktøy i skolegangen sin. Alle elever har rett på å kunne bruke digitale hjelpemidler gjennom hele skolegangen og inn i yrkeslivet. De samiske elevene må ha tilgang til digitale hjelpemidler på sitt eget morsmål på lik linje med norske elever. Dermed er det viktig at det utvikles programvare som støtter samiske språk. Det finnes både rettskrivningsprogrammer og samiske tastatur, men samtidig er ikke programmene utviklet til å kunne brukes på samiske språk. I norske offentlige registre, som folkeregisteret og Brønnøysundregisteret, kan man ikke bruke samisk tegnsett og dermed ikke samiske navn. Dette oppfatter Sametinget som en usynliggjøring av det samiske språket og gir tydelige signaleffekter til den samiske befolkningen når de ikke kan bruke samiske språk i offentlige registre.

De store nasjonale digitaliseringsprosjekter har lite fokus på den samiske befolkningens behov, og det er en utfordrende situasjon for språkutviklingen. Brukerne har høye krav og forventninger til det digitale tilbudet, og dersom de samiske versjonene er mangelfulle eller har utdatert informasjon vil brukerne ikke velge dette alternativet. Derfor må det samiske tilbudet være like godt som andre tilbud.

Ifølge Hjertespråket er det viktig å bruke dagens teknologi slik at barn og unge får et naturlig forhold til å bruke samiske språk gjennom lek og hverdagslige gjøremål. Det må derfor satses mer på å utvikle digitale plattformer hvor det også kan kommuniseres på samiske språk. Det er vanskelig å spå hvilke endringer som vil komme i fremtiden, siden det er såpass hyppige endringer, men hvis samisk skal være en del av fremtidens digitale løsninger så må det være med i grunnlaget for

videreutviklingen.

De store dataselskapene Google, Apple og Amazon har utviklet stemmestyrte assistenter. Disse gjør at man kan snakke til en datamaskin, mobiltelefon eller høyttaler og få svar. Google og Apples løsninger snakker og forstår norsk men ikke samisk. For at samiske språk ikke skal bli hengende etter i den digitale utviklingen, må det utvikles stemmestyrte assistenter som støtter samiske språk.

Talesyntese vil være et viktig hjelpemiddel for unge, men også for de eldre som på grunn av fornorskingspolitikken ikke kan skrive samisk.

De samiske språkene er i noen grad digitalisert, eksempelvis finnes det rettskrivningsprogram (Divvun), nettbaserte ordbøker, og internetsider på samiske språk. For at brukerne skal velge de digitale løsningene er det viktig at de er brukervennlige og har et klart og forståelig språk. Sametinget har som mål at alle digitale tjenester skal tilbys på de tre offisielle samiske språkene i Norge. Det er viktig at den samiske befolkningen kan velge digitale tjenester på samisk og at de samiske språkene er synlige og i bruk i samfunnet. I dag har Sametingets nettsted informasjon på alle de nevnte språkene, men ser utfordringen med å publisere på alle språkene. På digitale plattformer blir informasjon fortere utdatert og materiale må derfor publiseres kontinuerlig. Derfor ser Sametinget at gode oversettelsesverktøy er viktig, slik at man kan oversette informasjon raskt og på en korrekt måte. Fra 2015 har Divvun i samarbeid med Giellatekno-gruppen hatt et prosjekt hvor de utvikler maskinoversetting fra nordsamisk til sør- og lulesamisk. Et slikt digitalt verktøy vil effektivisere oversettelse tjenestene og gi Sametinget mulighet til å tilby et godt nettilbud på alle språkene.

Giellatekno og Divvun arbeider daglig med å utvikle digitale programmer som gjør at de samiske språkene kan brukes som digitale språk. Giellatekno har utviklet digitale ordbøker for de tre offisielle samiske språkene i Norge og nettlæringsprogrammet til nord-, sør-, lule-, enare- og kildinsamisk. Divvun har utviklet ordretteprogram og samisk tastatur for iPhone og Android-telefoner. Dette er viktige bidrag for å stimulere til bruk av samiske språk ved digital kommunikasjon. Utfordringen er at disse programmene ikke er en del av den standard maskinpakken som kommer med pc, mac, nettbrett og så videre, men som må installeres av brukeren selv. Det innebærer at man ved kjøp av ny datamaskin/mobiltelefon ikke har samisk tastatur som en integrert del av varen. Samarbeid med utviklere av digitale verktøy, andre offentlige aktører og på tvers av landegrensene er sentralt for å utvikle et best mulig tilbud til hele den samiske befolkningen. Samiske digitale verktøy må derfor bli en integrert del av dataprogrammene som de store internasjonale selskapene utvikler. Brukerne som vil bruke det samiske tilbudet som finnes må i dag gjøre mer arbeid for at dette skal være mulig, og dette kan føre til at brukerne ikke installerer de samiske programmene.

Strategier:

Sametinget vil utvikle nye digitale programmer i samarbeid med andre aktører.

Sametinget skal løfte frem den samiske befolkningens behov til de store internasjonale teknologiaktørene.

Sametinget skal, i samarbeid med aktører som KS, Divvun og Giellatekno, opprette samarbeidsprosjekter for å utvikle de samiske språkene som digitale språk ved at de har gode og integrerte rettskrivningsprogrammer, ordbøker og talesynteseprogrammer.

Sametinget skal arbeide for at samiske språk kan brukes ved all kommunikasjon med offentlig forvaltning.

Sametinget skal arbeide for at samisk tegnsett og samiske tastatur blir en del av norsk standard.

2.2 Digitalisering på den politiske agendaen

Mål:

- Den samiske befolkningen har et godt digitalt tilbud.

De siste årene har den norske regjeringen igangsett flere digitale prosjekter, bare i statsbudsjettet for 2018 er det bevilget 120,9 millioner kroner til IKT-prosjekter. Fra regjeringens side er digitalisering av offentlige tjenester et fokusområde, og det bevilges mye midler til små og store digitaliseringsprosjekter. Dette skaper nye og bedre tjenester for Norges befolkning, men en trend er at det i disse prosjektene ikke blir utviklet et digitalt tilbud for den samiske befolkningen. Den samiske befolkningen endrer seg i takt med samfunnet for øvrig og det er derfor en større etterspørsel etter digitale tjenester. Sametingets viktigste rolle er å ivareta og styrke samisk kultur, språk og samfunnsliv, og jobbe for at samene skal være likestilt med den øvrige befolkningen i Norge. Sametinget har ikke hatt et like klart fokus på digitalisering som regjeringen. En årsak til dette er utfordringen med å finansiere store digitaliseringsprosjekter. Med dagens budsjettammer har ikke Sametinget mulighet til å gjennomføre slike digitaliseringsprosjekter. Sametinget har derimot gjennomført flere mindre digitaliseringsprosjekter, med gode resultater. Resultatene viser at de digitale tjenestene er etterlengtet og blir tatt i bruk så snart de lanseres.

Som offentlig forvalter har Sametinget ansvar for at offentlige midler blir disponert på en effektiv og hensiktsmessig måte. Ansvarsområdet til Sametinget er stort og spredt over flere ulike samfunnsområder, og har ulike behov for digitalisering. I Sametingets budsjettbehov for 2020, som ble vedtatt av plenum i juni 2018, beskrives behovet for økte budsjettammer til digitaliseringsprosjekter.

Noen av digitaliseringsprosjektene som løftes frem i budsjettbehovsaken er:

Digitale læremidler til samiske elever,
Digitalisering av publisert samisk litteratur og arkivmateriale,
Digitalisering av tilskudsforvaltningssystemet og
personalforvaltningssystemet,
Språkapplikasjoner.

Disse eksemplene viser hvor bredt ansvarsområdet til Sametinget har. For at Sametinget skal kunne gjennomføre disse satsingene er det behov for at budsjettammene til digitalisering økes. Til sammenligning har det i 2017 blitt bevilget 25 millioner kroner til kommunale IKT-prosjekter, og denne rammen skal i 2018 økes med ytterligere 100 millioner kroner. Sametinget ser utfordringen med å følge den digitale utviklingen i det norske samfunnet, dersom budsjettsituasjonen ikke endrer seg. Samtidig må Sametinget følge de nasjonale satsingene, for eksempel utviklingen av det nye læreplanverket. De nye lærerplanene vil kreve nye digitale læremidler, som samiske barn trenger for å ha likt skoletilbud som ellers i Norge. Dette illustrerer en problemstilling som Sametinget opplever i dag. Det igangsettes nye reformer og endringer uten at det samiske perspektivet er en del av dette og heller ikke får de økonomiske rammene til å gjennomføre endringen. Når tilgang på samiskspråklige læremidler ikke er tilstede er alternativet å velge norske læremidler. Det innebærer at grunnskoler blir tvunget til å velge bort de samiske språkene. Dette i seg selv er brudd på opplæringsloven og menneskerettighetene. Hvis de samiske språkene skal høres, sees og brukes i samfunnet, må det tilrettelegges for språkutvikling allerede i

barnets opplæringsfase, noe som betyr at mangelfull tilgang til kvalitative læremidler gjør at bruken av det samiske språket vil bli ytterligere svekket som igjen vil gå utover de allerede truede samiske språkene.

Som et forvaltningsorgan har Sametinget ansvaret for flere tilskuddsordninger som er rettet mot den samiske befolkningen i Norge. I 2018 budsjettet hadde Sametinget over 60 ulike tilskuddsordninger, både søkerbaserte og direktetilskudd. En tilskuddsordning er et virkemiddel til måloppnåelse gjennom ulike tjenester og aktiviteter. Som forvalter kan Sametinget sette krav i regelverket og tildelingsbrevet til institusjoner og bedrifter for de aktivitetene og tjenestene som er formålet med tilskuddet. Det gir Sametinget mulighet til å etterspørre flere digitale tjenester fra tilskuddsmottakere. Økt digitalisering skaper en endret situasjon i samfunnet og det er helt nødvendig at tilskuddsordningene tilpasser seg denne endringen. I tillegg må også samiske institusjoner effektivisere driften på de områder det er mulig gjennom digitalisering.

I forbindelse med de ulike rettighetsprosessene som pågår vil det være behov for å digitalisere historisk materiale. Sametinget vil gjennom samarbeid med relevante aktører arbeide for at dette materialet gjøres tilgjengelig i digital form.

Det utvikles felles digitale løsninger for offentlig sektor i Norge og Sametinget tar i bruk de felles løsninger som blir utviklet. Slike nasjonale felleskomponenter, som for eksempel ID-porten (Difi) og Altinn (Brønnøysundregistrene), gjør det lettere for brukerne å benytte seg av de tjenestene som det offentlige tilbyr. Flesteparten av disse løsningene er ikke tilpasset de samiske språkene, noe som gjør at samisktalende brukere ikke kan velge deres samiske språk.

Det er klart at Sametinget ikke ene og alene har ansvaret for utviklingen av digitaliseringen i Sápmi, det er et ansvar som alle offentlige institusjoner i Norge har. Kommuner i forvaltningsområdet for samisk språk, og andre regionale og nasjonale offentlige institusjoner som NAV, er forpliktet til å tilby tilrettelagt tjenestetilbud for samer. Dette innebærer også digitale tjenester, som informasjon og tjenesteyting på samiske språk på digitale arenaer. Dessverre er det ikke tilrettelagt godt nok i dag. Sametinget innehar kompetanse om det samiske samfunnet, og dette gjør at Sametinget kan være en viktig samarbeidspartner og bidra med kompetanse til andre institusjoner. Sametinget vil derfor prioritere samarbeid med andre offentlige institusjoner, også på tvers av landegrensene, for å utvikle felles løsninger tilpasset den samiske befolkningen.

Nye tjenester skaper et annet behov for informasjonssikkerhet og personvern. I følge statistikk fra SSB har 10,6 % av statlige virksomheter vært utsatt for alvorlige virusangrep og 54,8 % av statlige virksomheter melder om forsøk på identitetstyveri. Dette fører til en ny risikosituasjon som man må ta stilling til og følge opp. Ved utforming av nye digitale tjenester er det viktig at personvern og informasjonssikkerhet er en fundamental del av utviklingen. For Sametinget vil det innebære å utvikle nye retningslinjer og regelverk for digitale tjenester, som gir rom innovasjon og utvikling.

Strategier:

Sametinget skal arbeide for at Sametingets budsjettbehov til digitaliseringsprosjekter blir prioritert fra regjeringens side. Sametinget skal legge nasjonale felleskomponenter til grunn for digitaliseringsarbeidet.

Sametinget vil gjennom tilskuddsordningene sette krav til økt digitalisering og prioritere digitaliseringstiltak.
Sametinget vil gjennom samarbeid med relevante aktører arbeide for at historisk materiale knyttet til rettighetsprosesser gjøres tilgjengelig i digital form.
Sametinget skal arbeide for at digitaliseringsprosjekter tilpasset den samiske befolkningen er en del av nasjonale satsinger.
Sametinget skal ivareta personvern og informasjonssikkerhet i våre digitale tjenester.

2.3 Effektiv digitalisering av Sametingets tjenestetilbud

Mål:

- Digitale tjenester har økt effektiviteten og bedret tjenestetilbudet.

I Meld. St 27 (2015-2016) Digital agenda for Norge kapittel 4.1 står det: "Statlige virksomheter og kommuner tilbyr stadig flere digitale tjenester og bruken av tjenestene øker betydelig. Bruken av offentlige tjenester på nett har økt med 235 prosent fra 2010 til 2015." Man kan anta at det er en lignende trend som gjelder for brukerne av Sametingets tjenester. Tall fra Sametingets årsrapport viser at Sametingets nettsted årlig øker med antallet besøkende.

Sametingets administrasjon har de seneste årene gjennomført flere digitaliseringsprosjekter. Alle tilskuddsordningene har nå elektroniske søknadsskjema, og noen av arbeidsprosessene ved tilskuddsbehandlingen er digitalisert. Sametinget har med digitalisering blant annet effektivisert arkivtjenesten i organisasjonen. De største digitale endringene er politikerportalen, som har bidratt til effektivisering av den politiske behandlingen, digital godkjenning, og digitalisering av innkommende og utgående post. Sametinget har fulgt DFØ sine digitaliseringstiltak, og slik fått en mer effektiv økonomistyring. Eksempelvis blir alle reiseregninger levert inn elektronisk. Erfaringen viser at brukerne velger de digitale løsningene når det tilbys og at Sametinget har behov for å fortsette å utvikle nye og eksisterende løsninger, og vil fortsette å implementere digitale fellesløsninger som tilbys av Sametingets leverandører.

Sametinget ser nå behovet for å gjøre en vurdering av eksisterende digitale tjenester og hvilke tjenester som kan og bør digitaliseres. Ved vurderingen av eksisterende tilbud må man se i hvilken grad dagens tjenester er tilpasset de behovene brukerne har og hvor brukervennlig tilbudet er. Deretter kan det gjøres en evaluering om tjenesten bør beholdes, redesignes eller bortfalle. Befolkningens behov og teknologien vil endre seg og det vil skape nye muligheter for teknologiske endringer. Potensialet i digitalisering er stort, men man må evne å utvikle de tjenestene og produktene som brukerne etterspør og trenger. Ved vektleggingen av digitaliseringsprosjekter må det vurderes hvilke som gir størst gevinster i form av økt effektivitet og ressursbesparelse.

I Norge har digitalt førstevalg blitt et viktig og prioritert effektiviseringstiltak. Hovedregelen i digitalt førstevalg er at forvaltningens kommunikasjon med brukerne er gjennom nettbaserte tjenester. Det innebærer at all relevant informasjon skal være tilgjengelig på nett, noe som vil føre til et tilbud som er i samsvar med brukernes forventninger i dagens samfunn. Med et godt digitalt tilbud kan man frigjøre ressurser, det sikrer for eksempel unødvendige telefonsamtaler og raskere servicetilbud til brukerne. Nettbaserte tjenester fører til at brukeren kan være selvhjulpent, og finne informasjon selv. Ifølge statistikk fra SSB har 87 % av Norges befolkning mellom 16 og 74 år grunnleggende ferdigheter i å finne informasjon på nettet. Dermed er det

gode effektiviseringsmuligheter ved digitalt førstevalg. Sametinget publiserer i dag mer og mer informasjon på nettet, og tilbyr nettbaserte løsninger på flere ulike plan. Sametinget ser potensial for ytterligere digitalisering av tjenestene. Per i dag har Sametinget over 60 ulike tilskuddsordninger, men ingen helhetlig digital forvaltningssystem av tilskuddsordningene. Med et slikt system vil man blant annet spare saksbehandlere for mye manuelt arbeid og brukerne vil få et enklere og mer oversiktlig system å forholde seg til.

Strategier:

Sametinget skal tilby brukervennlige tjenester tilpasset brukerens behov.

Sametinget vil prioritere digitaliseringsprosjekter som gir mest effekter i form av økt effektivitet og ressursbesparelse.

Sametingets tjenester skal så langt det lar seg gjøre innoveres med ny tjenesteteknologi.

Sametinget skal kommunisere med brukerne på digitale plattformer og publisere informasjon på Sametingets nettsider på alle de tre samiske språkene.

2.4 Digital kompetanse og deltakelse

Mål:

- Det samiske samfunnet har høy digital kompetanse.

SSBs undersøkelser viser at nesten halvparten av Norges befolkning har gode digitale ferdigheter og 45 % av befolkningen har gode generelle digitale ferdigheter. Dette gjør at Norges befolkning regnes som nummer tre av Europas befolkning når det gjelder digitale ferdigheter. For å lykkes med digitale prosjekter er det en forutsetning at brukerne har kompetanse til å bruke de digitale tjenestene. I Norge er det lite forskning på hvilke digitale tjenester som tilbys den samiske befolkningen og hvilke behov befolkningen har. Samtidig er det naturlig at samer som andre følger de globale trendene med økt digitalisering, og vi antar derfor at den samiske befolkningens digitale ferdigheter er på linje med den norske befolkningen. Norge regnes som et digitalt modent land, Network Readiness Index viser at Norge er det fjerde mest digitaliserte landet i verden (hentet fra siste måling som viser tall for 2016).

Dette gjør at det finnes mange brukere i det samiske samfunnet som har kunnskap og er vant til å bruke digitale løsninger, noe som skaper en forventning om at det offentlige skal tilby lignende tjenester. Den yngre del av befolkningen er vokst opp i det teknologiske skiftet og har gode digitale ferdigheter. Vi forventer derfor at brukerens forventninger til digitale løsninger vil øke de neste årene. Sametinget skal tilby digitale løsninger som er tilpasset brukerens behov og ønsker. Ved å utvikle nye digitale tjenester vil tjenestetilbudet til Sametinget bli forbedret, noe som også vil styrke dialogen med brukerne.

Det er imidlertid ikke alle som innehar denne kompetansen, selv om stadig flere i samfunnet velger å bruke digitale tjenester. Imidlertid er en økende digitalisering en utvikling som er i dagens samfunn, og stadig flere tjenester tilbys kun digitalt. Sametinget ser at det er viktig at befolkningen får tilbud om opplæring, samtidig som man utvikler flere tjenester digitalt.

I dagens samfunn er få digitale tjenester og programmer tilpasset det samiske samfunnet. Eksempelvis fører dette til at samer ikke kan velge å få digitale tjenester på deres samiske språk. Dersom man ikke kan velge å få tilbudet på samisk får befolkningen heller ikke opparbeidet vanen til

å bruke samisk i den digitale verden. Dermed vil det være sentralt at den samiske befolkningen erfarer og at det er et samisk digitalt tilbud som er brukervennlig og enkelt. Sametinget har som mål at stadig flere velger å bruke digitale tjenester på de samiske språkene, og for å oppnå dette målet er det viktig at det utvikles brukervennlige nettbaserte tjenester tilpasset den samiske befolkningen og de samiske språkene.

Digitalisering fører til endringer i organisasjonen, og gir behov for ny kunnskap. Dermed må Sametinget som organisasjon endre seg for å gjøre det mulig å gjennomføre digitalisering. Det vil stilles krav til ny type kompetanse og kunnskap, og Sametinget vil prioritere både opplæring av ansatte og rekruttering av ansatte som innehar denne kompetansen. Dette vil på sikt øke kvaliteten på tjenestetilbudet, gi bedre effektivitet, gi økonomiske gevinster og innfri de forventningene som befolkningen har. Sametinget vil følge samfunnsutviklingen, og slik være en attraktiv arbeidsplass.

Strategier:

Sametinget skal arbeide for at den samiske befolkningen har gode digitale ferdigheter.

Sametinget skal ha digitale verktøy som er brukervennlige og på samiske språk.

Sametinget vil gjennom innovasjon og nytenking skape nye digitale tilbud.

Sametinget vil gjennomføre endringsprosesser internt for å bli mer digital.

2.5 Økonomiske og administrative konsekvenser

Gjennomføring av denne digitaliseringsstrategien vil kreve økte økonomiske ressurser i en periode. Et av målene med digitalisering er effektivisering. Effektivisering av virksomheten til Sametinget vil bidra til at ressursbehovet etter noen år vil være mindre. Konkret vil det kunne bety at ressursene kan omallokeres innad i Sametinget. Hvor stor effektiviseringen blir og hvordan effektiviseringen vil påvirke de ulike arbeidsprosessene i Sametinget er usikkert, men det er forventet at det på sikt kan gi større rom både for arbeidet med politiske prosesser men også styrking av virkemidlene.

For oppfølging av Sametingets digitaliseringsstrategi vil det bli utarbeidet en handlingsplan som vil konkretisere tiltakene som skal gjennomføres. Handlingsplanen vedtas av Sametingsrådet. Handlingsplanen som vil bli utarbeidet vil inneholde estimerte kostnadsoverslag samt effektiviseringsgevinster knyttet til de tiltakene som vil bidra til effektivisering av Sametingets arbeid. De eksakte administrative og økonomiske konsekvensene vil vi ikke kunne beregne før handlingsplanen er vedtatt.

Saken avsluttet 06.12.2018 kl. 16.40

Ášši/Sak 068/18	Sametingets plenum	Dato: 04.12.2018-07.12.2018
-----------------	--------------------	-----------------------------

Ášši/Sak 011/18	Oppvekst-, omsorg- og utdanningskomiteen	Dato: 20.11.2018-22.11.2018
-----------------	--	-----------------------------

Etiske retningslinjer for samisk helseforskning

	Arkivsaknr. 18/5159
--	-------------------------------

Vedlegg

Forslag og merknader

Sametingsrådets forslag til innstilling:

Sametinget er kjent med at det er stor interesse for forskning på urfolks helse og livsstil. Dette gjelder også den samiske befolkningen. Sametinget er også kjent med at ulike helseundersøkelser og forskningsstudier har flere parametre for å kategorisere samisk og andre etniske grupper, og at man har forskningsdatabaser med og uten biobank, der samisk etnisitet er inkludert. Gjennom bioteknologisk utvikling har betydningen av disse forskningsressursene økt som en følge av nye analysemetoder og ny kunnskap om sammenhengen mellom genetikk og sykdom.

Sametingets konstaterer at denne utviklingen stiller det samiske samfunnet ovenfor nye utfordringer. Denne utviklingen åpner for muligheter både innenfor pasientbehandling, kunnskapsutvikling og forskning, og vil kunne gi viktige bidrag til fremtidens helsetjeneste

Samtidig reiser det seg en rekke spørsmål, deriblant av personvernmessige karakter og spørsmål om etnisitet og råderett over genetiske ressurser som tilhører det samiske folk. Sametinget mener at det er nødvendig med prinsipielle debatter i det samiske samfunnet vedrørende forskning på det samiske samfunnet, bruk og forvaltning av samisk humant biologiskmateriale og samiske rettigheter i dette arbeidet

Den urett samene og andre urfolk har vært utsatt for – både som innbyggere og helseforskningsobjekter – er veldokumentert. I urfolksområder er derfor mange i dag skeptiske til forskning og forskere. På grunn av denne historien reguleres i større grad helseforskning på urfolk internasjonalt av særskilte retningslinjer med forankring i urfolks rett til selvbestemmelse. Denne retten er en kollektiv rett urfolk har i henhold til FN-konvensjonene om sivile og politiske rettigheter (SP), og økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK), samt FNs urfolkserklæring. I Norge, Sverige og Finland eksisterer ingen retningslinjer for helseforskning på samer som urfolk.

Sametinget utnevnte i 2016 et utvalg bestående av representanter fra samisk helsefaglig forskningsmiljø og juridisk ekspertise til å utarbeide utkast på etiske retningslinjer for samisk helseforskning. Med retningslinjene ønsker Sametinget å sikre at forskning som gjelder det samiske folk, eller deres biologiske materiale, tar hensyn til og respekterer mangfoldet og egenarten som preger den samiske kulturen og de samiske samfunnene. Gjennom retningslinjene ønsker Sametinget videre å sikre en likeverdig gjensidighet i forskningsprosessene, og sette lys på forskningsetiske prinsipper som bør ligge til grunn for samisk helseforskning.

Utvalget utarbeidet et utkast på retningslinjer for samisk helseforskning i Norge og leverte sin rapport i desember 2017. På bakgrunn av dette utkastet vedtar Sametinget følgende prosess for etablering av etiske retningslinjer for samisk helseforskning.

- Sametinget behandler og vedtar endelige retningslinjer for samisk helseforskning i 2019
- Sametinget utreder mulighetene og vilkårene for eventuell registrering av samisk etnisitet i folkeregisteret og i de lovbestemte helseregistre
- Sametinget utreder vilkårene for et samisk kollektivt samtykke, og muligheten for etablering av en ekstern og sakkyndig komite som forvalter retningslinjene for samisk helseforskning. En slik komite må også vurderes i et allsamisk perspektiv

Sametinget anbefaler at Samisk parlamentarisk råd (SPR) vurderer og utarbeider overordnede og fellesnordiske retningslinjer for samisk helseforskning basert på prinsippene om samisk selvbestemmelse og kollektivt samtykke.

Oppvekst-, omsorg- og utdanningskomiteen - 011/18

Forslag 1.1 Etiske retningslinjer for samisk helseforskning (trukket)

Utvalget utarbeidet et utkast på retningslinjer for samisk helseforskning i Norge og leverte sin rapport i desember 2017. På bakgrunn av dette utkastet vedtar Sametinget følgende prosess for etablering av etiske retningslinjer for samisk helseforskning.

- Sametinget behandler og vedtar endelige retningslinjer for samisk helseforskning i 2019
- Sametinget utreder mulighetene og vilkårene for eventuell registrering av samisk etnisitet i folkeregisteret og i de lovbestemte helseregistre
- Sametinget utreder vilkårene for et samisk kollektivt samtykke, og muligheten for etablering av en ekstern og sakkyndig komite som forvalter retningslinjene for samisk helseforskning. En slik komite må også vurderes i et allsamisk perspektiv.

Sametinget anbefaler at Samisk parlamentarisk råd (SPR) vurderer og utarbeider overordnede og fellesnordiske retningslinjer for samisk helseforskning basert på prinsippene om samisk selvbestemmelse og kollektivt samtykke.

Endres til:

Utvalget utarbeidet et utkast på retningslinjer for samisk helseforskning i Norge og leverte sin rapport i desember 2017. På bakgrunn av dette utkastet vedtar Sametinget følgende prosess for etablering av etiske retningslinjer for samisk helseforskning:

- Sametinget anbefaler at Samisk parlamentarisk råd (SPR) vurderer og utarbeider overordnede og fellesnordiske retningslinjer for samisk helseforskning basert på prinsippene om samisk selvbestemmelse og kollektivt samtykke.
- Sametinget anbefaler at Samisk parlamentarisk råd vurderer (SPR) å utreder vilkårene for et samisk kollektivt samtykke, og muligheten for etablering av en ekstern og sakkyndig komite som forvalter retningslinjene for samisk helseforskning.
- Sametinget behandler og vedtar endelige retningslinjer for samisk helseforskning når Samisk parlamentarisk råd (SPR) har avlevert saken.

Sametingets valgmanntall skal kun brukes til i forbindelse med valg til Sametinget.

Forslag 2.1 Etiske retningslinjer for samisk helseforskning (trukket)

Strykes : Sametinget utreder mulighetene og vilkårene for eventuell registrering av samisk etnisitet i i folkeregisteret og i de lovbestemte helseregistr.

Innledning

Sametingets oppvekst, utdanning og omsorgskomite har behandlet sak 011/18 Etiske retningslinjer for samisk helseforskning.

OOUK - vedtak:

Oppvekst-, omsorg- og utdanningskomiteens innstilling

Innledning

Sametingets oppvekst, utdanning og omsorgskomite har behandlet sak 011/18 Etiske retningslinjer for samisk helseforskning.

Komiteens tilrådning

Komiteen har ikke merknader eller forslag og råder Sametinget til å vedta følgende: Sametinget støtter forøvrig sametingsrådets forslag til innstilling.

Sametingets plenum - 068/18

Forslag 1 - Representant Arthur Tørfoss, Fremskrittspartiet

Sametinget ser ingen grunn til å ha et eget regelverk for helseforskning på samer. Samer er en så integrert del i den norske befolkningen, både sosialt, økonomisk og juridisk, at lov om medisinsk og helsefaglig forskning (helseforskningsloven) bør kunne gjelde også for samer.

Forslag 2 - Representant Jørn Are Gaski, Arbeiderpartiet

Følgende setning i "Sametingsrådets forslag til innstilling" på side 2 foreslås å strykes:

Sametinget utreder mulighetene og vilkårene for eventuell registrering av samisk etnisitet i folkeregisteret og i de lovbestemte helseregistr

Saken påbegynt 06.12.2018 kl. 17.10

Votering

Av 39 representanter var 37 til stede. Voteringen ble gjennomført i følgende rekkefølge:

- Forslag 1 ble forkastet med 36 mot 1 stemmer
- Forslag 2 ble forkastet med 29 mot 8 stemmer
- Komiteens tilråding ble vedtatt med 36 mot 1 stemme

Protokoll tilførsler

Det ble ikke fremmet noen protokolltilførsler i saken.

Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Jørn Are Gaski, saksordfører	Anne Henriette Reinås Nilut
	Jørn Are Gaski	
2	Mikkel Eskil Mikkelsen	Jørn Are Gaski
		John Kappfjell
		Lars Filip Paulsen
	Mikkel Eskil Mikkelsen	
3	Elisabeth Erke	Synnøve Søndergaard
		Mikkel Eskil Mikkelsen
		John Kappfjell
	Elisabeth Erke	
4	Arthur Johan Tørfoss	Jørn Are Gaski
		Hans Ole Eira
		Jon Isak Gælok
	Arthur Johan Tørfoss	
5	Ann Karin Kvernmo	
6	Anne Henriette Reinås Nilut	
7	Lars Filip Paulsen	
8	Jon Isak Gælok	

9	Jørn Are Gaski	Mikkel Eskil Mikkelsen
		Aili Keskitalo
		Klemet Erland Hætta
	Jørn Are Gaski	
10	Runar Myrnes Balto	John Kappfjell
	Runar Myrnes Balto	
11	Kåre Olli	Mikkel Eskil Mikkelsen
	Kåre Olli	
12	Aili Keskitalo	Jørn Are Gaski
		John Kappfjell
	Aili Keskitalo	
	Jørn Are Gaski, saksordfører	

SP - vedtak:

Sametinget er kjent med at det er stor interesse for forskning på urfolks helse og livsstil. Dette gjelder også den samiske befolkningen. Sametinget er også kjent med at ulike helseundersøkelser og forskningsstudier har flere parametre for å kategorisere samisk og andre etniske grupper, og at man har forskningsdatabaser med og uten biobank, der samisk etnisitet er inkludert. Gjennom bioteknologisk utvikling har betydningen av disse forskningsressursene økt som en følge av nye analysemetoder og ny kunnskap om sammenhengen mellom genetik og sykdom.

Sametingets konstaterer at denne utviklingen stiller det samiske samfunnet ovenfor nye utfordringer. Denne utviklingen åpner for muligheter både innenfor pasientbehandling, kunnskapsutvikling og forskning, og vil kunne gi viktige bidrag til fremtidens helsetjeneste

Samtidig reiser det seg en rekke spørsmål, deriblant av personvernmessige karakter og spørsmål om etnisitet og råderett over genetiske ressurser som tilhører det samiske folk. Sametinget mener at det er nødvendig med prinsipielle debatter i det samiske samfunnet vedrørende forskning på det samiske samfunnet, bruk og forvaltning av samisk humant biologiskmateriale og samiske rettigheter i dette arbeidet.

Den urett samene og andre urfolk har vært utsatt for – både som innbyggere og helseforskningsobjekter – er veldokumentert. I urfolksområder er derfor mange i dag skeptiske til forskning og forskere. På grunn av denne historien reguleres i større grad helseforskning på urfolk internasjonalt av særskilte retningslinjer med forankring i urfolks rett til selvbestemmelse. Denne retten er en kollektiv rett urfolk har i henhold til FN-konvensjonene om sivile og politiske rettigheter (SP), og økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK), samt FNs urfolkserklæring. I Norge, Sverige og Finland eksisterer ingen retningslinjer for helseforskning på samer som urfolk.

Sametinget utnevnte i 2016 et utvalg bestående av representanter fra samisk helsefaglig forskningsmiljø og juridisk ekspertise til å utarbeide utkast på etiske retningslinjer for samisk helseforskning. Med retningslinjene ønsker Sametinget å sikre at forskning som gjelder det samiske folk, eller deres biologiske materiale, tar hensyn til og respekterer mangfoldet og egenarten som preger den samiske kulturen og de samiske samfunnene. Gjennom retningslinjene ønsker Sametinget videre å sikre en likeverdig gjensidighet i forskningsprosessene, og sette lys på forskningsetiske prinsipper som bør ligge til grunn for samisk helseforskning.

Utvalget utarbeidet et utkast på retningslinjer for samisk helseforskning i Norge og leverte sin rapport i desember 2017. På bakgrunn av dette utkastet vedtar Sametinget følgende prosess for etablering av etiske retningslinjer for samisk helseforskning.

- Sametinget behandler og vedtar endelige retningslinjer for samisk helseforskning i 2019
- Sametinget utreder mulighetene og vilkårene for eventuell registrering av samisk etnisitet i folkeregisteret og i de lovbestemte helseregistre
- Sametinget utreder vilkårene for et samisk kollektivt samtykke, og muligheten for etablering

av en ekstern og sakkyndig komite som forvalter retningslinjene for samisk helseforskning. En slik komite må også vurderes i et allsamisk perspektiv

Sametinget anbefaler at Samisk parlamentarisk råd (SPR) vurderer og utarbeider overordnede og fellesnordiske retningslinjer for samisk helseforskning basert på prinsippene om samisk selvbestemmelse og kollektivt samtykke.

Saken ble avsluttet 06.12.2018 kl. 18.25

Ášši/Sak 069/18	Sametingets plenum	Dato: 04.12.2018-07.12.2018
-----------------	--------------------	-----------------------------

Ášši/Sak 012/18	Plan og finanskomiteen	Dato: 20.11.2018-22.11.2018
-----------------	------------------------	-----------------------------

Reglement for Sametingets politiske nivå - revidering

	Arkivsaknr. 17/2947
--	-------------------------------

Vedlegg

Forslag og merknader

Plenumsledelsens forslag til innstilling:

Sametinget viser til Reglement for Sametingets politiske nivå, og vedtar følgende endringer fra 01.01.2019:

2.1 Faste godtgjørelser

2. Avsnitt endres til:
«Godtgjørelser utbetales uten feriepenger.»

2.1.4 For faste representanter

Ny setning i siste avsnitt:
«Trekket foretas hvert halvår.»

2.1.7 For gruppeledere

Avsnitt 5 om pensjonsordningen strykes da dette kun gjelder heltidspolitikere, jf. Sameloven § 2-15).

2.2 Variable godtgjørelser

Første avsnitt endres til:
«Satsene i de variable godtgjørelsene justeres prosentvis i henhold til presidentens godtgjørelse. Satsen rundes videre av til nærmeste 50 krone.»

2.2.3 For aktiv deltakelse i det politiske arbeidet knyttet til gruppe-, komité- og plenumsmøtene

Hele første avsnitt endres til:
«Faste representanter, med unntak av de som får godtgjort for møtene etter andre satser, godtgjøres for aktiv deltakelse i møter i fagkomiteene og plenum etter følgende prosentsetninger :
a) Telefonmøter på inntil 30 minutter 0,027 % av presidentens godtgjørelse
b) Telefonmøter over 30 min 0,098 % av presidentens godtgjørelse
c) For aktiv deltakelse pr. dag 0,142 % av presidentens godtgjørelse»

2.3 Om tapt arbeidsfortjeneste

Første avsnitt, som lyder slik «Punktet omfatter hele Sametingets politiske nivå.» strykes.

2.3.1 Legitimert tapt arbeidsfortjeneste

Første avsnitt endres til:
«Tapt arbeidsfortjeneste dekkes med inntil 0,32 % pr dag av presidentens godtgjørelse og ytes til den som kan dokumentere et faktisk tap i arbeidsinntekten. Satsen rundes videre av til nærmeste 50 krone.»

2.3.1 Legitimert tapt arbeidsfortjeneste, første setning i punkt b):

Ordet «ligning» erstattes med «utskrift av grunnlag for skatt».

2.3.1 Legitimert tapt arbeidsfortjeneste

Fjerde setning i punkt b) som lyder slik «Selvstendig næringsdrivende kan alternativt få dekket utbetalt lønn til stedfortreder med inntil kr 2 500 pr dag.»

Erstattes med:

«Selvstendig næringsdrivende kan alternativt få dekket utbetalt lønn til stedfortreder med inntil 0,27 % pr dag av presidentens godtgjørelse. Satsen rundes videre av til nærmeste 50 krone.»

2.3.2 Ulegitimert tapt arbeidsfortjeneste

Nytt første avsnitt:
«Satsene i ulegitimert tapt arbeidsfortjeneste justeres prosentvis i henhold til presidentens godtgjørelse. Satsene rundes videre av til nærmeste 50 krone.»

Første avsnitt, som nå blir andre avsnitt erstattes med:

«Hjemmeværende, studenter, pensjonister og andre som ikke kan legitimere tapt arbeidsfortjeneste, kan godtgjøres med 0,10 % pr dag av presidentens godtgjørelse.»

Andre avsnitt, som nå blir tredje avsnitt erstattes med:

«Selvstendig næringsdrivende som er registrert i mva-registeret kan godtgjøres med inntil 0,16 % pr dag av presidentens godtgjørelse.»

8 Fravær på grunn av egen sykdom

Hele kapittel 8 erstattes med:

«Sametingets representanter er folkevalgt og defineres som frilansere. Folkevalgte har rett til sykepenger etter gjeldende regelverk for frilansere.»

Til Sametingets heltidspolitikere utbetaler Sametinget differansen mellom det NAV utbetaler etter reglene om sykepenger til frilansere og hva den folkevalgte har i fast godtgjøring.

Politiske rådgivere defineres som arbeidstaker i folketrygdloven.»

9 Tjenestereiser

Underkapittel 9.1 er fjernet. Kapittel 9 endres til dette:

«For tjenestereiser i forbindelse med Sametingets politiske virksomhet legges reglene i Særavtalen om dekning av utgifter til reise og kost innenlands og utenlands til grunn.

Som tjenestereise regnes reiser for Sametinget.

Dersom det er tvil om hele eller deler av en reise kan anses som tjenestereise, avgjøres saken av plenumslederen eller presidenten.»

Underkapittel 9.2 Utgifter til ledsager endrer navn til underkapittel:

«9.1 Utgifter til ledsager»

11 Utgifter til telefon og tekniske hjelpemidler

Kapittelnavn endres til dette:

«11 Dekning av utgifter til elektronisk kommunikasjon»

Underkapittel 11.1 endrer navn og tekst erstattes med dette:

«11.1 For heltidspolitikere og politiske rådgivere

Plenumsleder, sametingsrådet og rådets politiske rådgivere tilstås elektroniske kommunikasjonstjenester i de tilfeller den anses nødvendig av hensyn til tjenesten. Annet teknisk utstyr stilles til disposisjon.

Heltidspolitikere og politiske rådgivere følger Sametingets reglement for elektronisk kommunikasjon.»

Underkapittel 11.2 Sametingets faste representanter endrer navn til:

«11.2 For faste representanter»

12 Pensjon

Hele kapittel 12 erstattes med:

«Plenumsleder og sametingsrådet er medlemmer av pensjonsordningen, jf. lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven) § 2-15.

Politiske rådgivere følger samme pensjonsordning som Sametingets ansatte.»

13 Fratredelse

Nytt tredje avsnitt:

«Etterlønn er ikke pensjonsgivende.»

Kapittel "14 Forsikringer" er et nytt kapittel:

«Sametinget har egen reiseforsikring for Sametingets politikere, herunder underutvalg og råd.

Forsikringen gjelder under samlinger i utvalg og møter. I tillegg gjelder forsikringen også til og fra møtesteder inkl. overnatting, samt utflukter i Sametingets regi.

Sametingets politiker er selv ansvarlig å kontakte forsikringsselskapet dersom forsikringstilfelle er inntruffet.

Politiske rådgivere er forsikret i henhold til prinsippet om staten som selvassurandør, jf. Statens Personalthåndbok.»

Endringene i Reglement for Sametingets politiske nivå trer i kraft 01.01.2019.

Plan og finanskomiteen - 012/18

PFK - vedtak:

Plan- og finanskomiteens innstilling

Innledning

Plan- og finanskomiteen har behandlet sak 69/18 Reglement for Sametingets politiske nivå - revidering.

Merknader

Merknad fremmet av Norske Samers riksforbund (NSR) Tor Gunnar Nystad. Komiteens medlemmer fra Norske Samers riksforbund Runar Myrnes Balto, Karen Anette Anti, Klemet Erland Hætta, Aili Guttorm og Thomas Åhrén, fra Senterpartiet Nancy Porsanger Anti, fra Arbeiderpartiet (AP) Synnøve Søndergaard, Ronny Wilhelmsen og Tom Christer Sottinen, fra Høyre Nils Ante Oskal, og fra Guovdageainnu dálon searvi Isak Mathis O. Hætta stiller seg bak:

Merknad 1

Disse medlemmene i plan- og finanskomiteen ber sametingsrådet om å se på mulighetene for å endre forskrift om pensjonsordning for sametingsrepresentanter.

Forskriften bør endres slik at alle valgte representanter omfattes av en pensjonsordning, og at denne kan være basert på frivillighet. Det forutsettes at dette kan gjennomføres uten en økning i godtgjørelsene og honorar til de enkelte representantene.

Forslag

Forslag fremmet av Arbeiderpartiet (AP) Tom Christer Sottinen. Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet (AP) Ronny Wilhelmsen og Synnøve Søndergaard, fra Norske Samers riksforbund (NSR) Tor Gunnar Nystad, Runar Myrnes Balto, Karen Anette Anti, Klemet Erland Hætta, Aili Guttorm og Thomas Åhrén, og fra Senterpartiet Nancy Porsanger Anti stiller seg bak:

Forslag 1

Kapittel 8 Fravær på grunn av egen sykdom

Teksten i kapitlet strykes og erstattes med følgende tekst:

Sametingets representanter er folkevalgt og defineres som frilanser. Folkevalgte har rett til sykepenger etter gjeldende regelverk for frilansere.

Til Sametingets heltidspolitikere og politiske rådgivere utbetaler Sametinget differansen mellom det

NAV utbetaler etter reglene om sykepenger til frilansere, og hva den folkevalgte har i fast godtgjøring. Sametinget betaler sykepenger fra 1. til og med 16. sykefraværssdag.

Kapittel 14 Forsikringer

Fjerne siste avsnitt som lyder slik:

«Politiske rådgivere er forsikret i henhold til prinsippet om staten som selvassurandør, jf. Statens Personelhåndbok.»

Komiteens tilrådning

Komiteen har ikke flere merknader eller forslag og råder Sametinget til å vedta følgende: Sametinget støtter forøvrig sametingsrådets forslag til innstilling.

Sametingets plenum - 069/18

Forslag 2 - Representant Arthur Tørfoss, Fremskrittspartiet

Endringsforslag:

De variable godtgjørelsene indeksreguleres fra og med 2019, som sametingets godtgjørelser for øvrig. Det betyr at man ikke regulerer med å ta inn etterslepet fra 2011.

Saken påbegynt 07.12.18 kl. 13.00

Votering

Av 39 representanter var 37 til stede. Voteringen ble gjennomført i følgende rekkefølge:

- Forslag 2 forkastet med 35 stemmer mot 2 stemmer
- Forslag 1 ble vedtatt med 36 stemmer mot 1 stemme
- Plan og finanskomiteens tilrådning ble vedtatt med 36 stemmer mot 1 stemme

Protokoll tilførsler

Det ble ikke fremmet noen protokolltilførsler i saken.

Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Tor Gunnar Nystad, saksordfører	
2	Synnøve Søndergaard	
3	Arthur Johan Tørfoss	
4	Cecilie Hansen	John Kappfjell
		Arthur Johan Tørfoss
		Aili Guttorm
	Cecilie Hansen	
5	Tor Gunnar Nystad, saksordfører	

Runar Myrnes Balto, til forretningsorden	
---	--

SP - vedtak:

Sametinget viser til Reglement for Sametingets politiske nivå, og vedtar følgende endringer fra 01.01.2019:

2.1 Faste godtgjørelser

2. Avsnitt endres til:

«Godtgjørelser utbetales uten feriepenger.»

2.1.4 For faste representanter

Ny setning i siste avsnitt:

«Trekket foretas hvert halvår.»

2.1.7 For gruppeledere

Avsnitt 5 om pensjonsordningen strykes da dette kun gjelder heltidspolitikere, jf. Sameloven § 2-15).

2.2 Variable godtgjørelser

Første avsnitt endres til:

«Satsene i de variable godtgjørelsene justeres prosentvis i henhold til presidentens godtgjørelse. Satsen rundes videre av til nærmeste 50 krone.»

2.2.3 For aktiv deltakelse i det politiske arbeidet knyttet til gruppe-, komité- og plenums møtene

Hele første avsnitt endres til:

«Faste representanter, med unntak av de som får godtgjort for møtene etter andre satser, godtgjøres for aktiv deltakelse i møter i fagkomiteene og plenum etter følgende prosentsetninger :

- a) Telefonmøter på inntil 30 minutter 0,027 % av presidentens godtgjørelse
- b) Telefonmøter over 30 min 0,098 % av presidentens godtgjørelse
- c) For aktiv deltakelse pr. dag 0,142 % av presidentens godtgjørelse»

2.3 Om tapt arbeidsfortjeneste

Første avsnitt, som lyder slik «Punktet omfatter hele Sametingets politiske nivå.» strykes.

2.3.1 Legitimert tapt arbeidsfortjeneste

Første avsnitt endres til:

«Tapt arbeidsfortjeneste dekkes med inntil 0,32 % pr dag av presidentens godtgjørelse og ytes til den som kan dokumentere et faktisk tap i arbeidsinntekten. Satsen rundes videre av til nærmeste 50 krone.»

2.3.1 Legitimert tapt arbeidsfortjeneste, første setning i punkt b):

Ordet «ligning» erstattes med «utskrift av grunnlag for skatt».

2.3.1 Legitimert tapt arbeidsfortjeneste

Fjerde setning i punkt b) som lyder slik «Selvstendig næringsdrivende kan alternativt få dekket utbetalt lønn til stedfortreder med inntil kr 2 500 pr dag.»

Erstattes med:

«Selvstendig næringsdrivende kan alternativt få dekket utbetalt lønn til stedfortreder med inntil 0,27 % pr dag av presidentens godtgjørelse. Satsen rundes videre av til nærmeste 50 krone.»

2.3.2 Ulegitimert tapt arbeidsfortjeneste

Nytt første avsnitt:

«Satsene i ulegitimert tapt arbeidsfortjeneste justeres prosentvis i henhold til presidentens godtgjørelse. Satsene rundes videre av til nærmeste 50 krone.»

Første avsnitt, som nå blir andre avsnitt erstattes med:

«Hjemmeværende, studenter, pensjonister og andre som ikke kan legitimere tapt arbeidsfortjeneste, kan godtgjøres med 0,10 % pr dag av presidentens godtgjørelse.»

Andre avsnitt, som nå blir tredje avsnitt erstattes med:

«Selvstendig næringsdrivende som er registrert i mva-registeret kan godtgjøres med inntil 0,16 % pr dag av presidentens godtgjørelse.»

8 Fravær på grunn av egen sykdom

Teksten i kapittelet strykes og erstattes med følgende tekst:

Sametingets representanter er folkevalgt og defineres som frilansere. Folkevalgte har rett til sykepenger etter gjeldende regelverk for frilansere.

Til Sametingets heltidspolitikere og politiske rådgivere utbetaler Sametinget differansen mellom det NAV utbetaler etter reglene om sykepenger til frilansere, og hva den folkevalgte har i fast godtgjøring. Sametinget betaler sykepenger fra 1. til og med 16. sykefraværsdag.

9 Tjenestereiser

Underkapittel 9.1 er fjernet. Kapittel 9 endres til dette:

«For tjenestereiser i forbindelse med Sametingets politiske virksomhet legges reglene i Særavtalen om dekning av utgifter til reise og kost innenlands og utenlands til grunn.

Som tjenestereise regnes reiser for Sametinget.

Dersom det er tvil om hele eller deler av en reise kan anses som tjenestereise, avgjøres saken av plenumslederen eller presidenten.»

Underkapittel 9.2 Utgifter til ledsager endrer navn til underkapittel:

«9.1 Utgifter til ledsager»

11 Utgifter til telefon og tekniske hjelpemidler

Kapittelnavn endres til dette:

«11 Dekning av utgifter til elektronisk kommunikasjon»

Underkapittel 11.1 endrer navn og tekst erstattes med dette:

«11.1 For heltidspolitikere og politiske rådgivere

Plenumsleder, sametingsrådet og rådets politiske rådgivere tilstås elektroniske kommunikasjonstjenester i de tilfeller den anses nødvendig av hensyn til tjenesten. Annet teknisk utstyr stilles til disposisjon.

Heltidspolitikere og politiske rådgivere følger Sametingets reglement for elektronisk kommunikasjon.»

Underkapittel 11.2 Sametingets faste representanter endrer navn til:

«11.2 For faste representanter»

12 Pensjon

Hele kapittel 12 erstattes med:

«Plenumsleder og sametingsrådet er medlemmer av pensjonsordningen, jf. lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven) § 2-15.

Politiske rådgivere følger samme pensjonsordning som Sametingets ansatte.»

13 Fratredelse

Nytt tredje avsnitt:

«Etterlønn er ikke pensjonsgivende.»

Kapittel “14 Forsikringer” er et nytt kapittel:

«Sametinget har egen reiseforsikring for Sametingets politikere, herunder underutvalg og råd.

Forsikringen gjelder under samlinger i utvalg og møter. I tillegg gjelder forsikringen også til og fra møtesteder inkl. overnatting, samt utflukter i Sametingets regi.

Sametingets politiker er selv ansvarlig å kontakte forsikringsselskapet dersom forsikringstilfelle er inntruffet.

Endringene i Reglement for Sametingets politiske nivå trer i kraft 01.01.2019.

Saken ble avsluttet 07.12.18 kl. 13.30

Ášši/Sak 070/18	Sametingets plenum	Dato: 04.12.2018-07.12.2018
-----------------	--------------------	-----------------------------

Utsettelse av vedtak om tvangsslakting- Jovsset Ánte Sara

	Arkivsaknr. 18/5839
--	-------------------------------

Vedlegg

Forslag og merknader

Sametingsrådets forslag til innstilling:

Sametinget forventer at Landbruks- og matdepartementet utsetter videre saksbehandling i Jovsset Ante saken til denne saken er behandlet av FNs menneskerettighetskomité. Norge må vise respekt for at en sak er reist i FNs menneskerettighetskomité. For Norge vil det være meget uheldig om FNs menneskerettighetskomité kommer til en annen konklusjon enn Høyesterett etter at et irreversibelt tvangstiltak er gjennomført.

Det er uakseptabelt og meget bekymringsverdig at staten ikke respekterer en pågående rettsprosess i FNs menneskerettighetskomité.

Sametinget vil påpeke at det vil ha liten konsekvens å avvente iverksettelse av tvangstiltak for nasjonen. Det er en spesiell situasjon at en sak som dette er fremmet for menneskerettighetskomitéen.

Sametingets plenum - 070/18

Forslag 1 - Representant Arthur Tørfoss, FRP

Sametinget støtter Jovsset Ante Sara i at det ikke går an å drive fulltids reindrift med bare 75 dyr. Sametinget mener det er viktig av utøvere i landbruket, herunder reindriften, kan ha fulltids arbeid. Sametinget støtter samtidig Statens krav om nedslakting, fordi for store flokker går ut over både dyrevelferd, økologisk bærekraft på vidda, og lønnsomheten i næringen.

Grunnen til statens krav om nedslakting er at næringen selv gjennom mange år ikke har klart å regulere dette selv. Selv etter økt fokus og press fra staten, har ikke siidaene klart å ta ansvar. Når Jovsset Ante Sara nå må slakte ned til 75 dyr, er det fordi resten av siidaen ikke slakter mer. Dersom Saras siida hadde ønsket Jovsset med som reineier videre, kunne du utmerket godt ha fordelt nedslaktingen på andre eiere i siidaen.

Det blir derfor helt feil for Sametinget å legge skylden på regjeringen for Saras situasjon, når det helt og holdent er Fala reinbeitedistrikt selv, ved de øvrige eierne, som kunne løst situasjonen.

Sametinget retter derfor ikke noen henvendelse til regjeringen i denne saken.

Forslag 2 - Representant Klemet Mikkjel Buljo, Nordkalottfolket

Sametinget ser at dommen i Jovsset Ante Sara-saken har ført til at en reineier er dømt til å slakte ned til en flokk på 75 rein. Dette viser at det er alvorlige mangler i loven, siden det er umulig å få god økonomi med så lavt antall rein.

Sametinget ber staten stoppe kravet om nedslakting av flokken før saken har vært prøvd i FN. Sametinget ber samtidig staten endre reinriftsloven på en slik måte at bunnfradraget ved reduksjon skal være 250 rein, og at en eventuelt reduksjon må tas av de i siidaen med størst reinflokker.

Saken påbegynt 06.12.2018 kl. 09.05

Votering

Av 39 representanter var 35 til stede. Voteringen ble gjennomført i følgende rekkefølge:

- Forslag 1 ble forkastet med 34 stemmer mot 1 stemme
- Forslag 2 ble forkastet med 31 stemmer mot 4 stemmer
- Sametingsrådets forslag ble vedtatt med 34 stemmer mot 1 stemme

Protokoll tilførsler

Det ble ikke fremmet noen protokolltilførsler i saken.

Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Silje Karine Muotka, saksordfører	
2	Arthur Johan Tørfoss	
3	Ronny Wilhelmsen	
4	Runar Myrnes Balto	
5	Klemet Mikkel Buljo	
6	Anders S. Buljo	
7	Ann-Elise Finbog	
8	Kåre Olli	
9	Hans Ole Eira	
10	Silje Karine Muotka, saksordfører	

SP - vedtak:

Sametinget forventer at Landbruks- og matdepartementet utsetter videre saksbehandling i Jovsset Ante saken til denne saken er behandlet av FNs menneskerettighetskomité. Norge må vise respekt for at en sak er reist i FNs menneskerettighetskomité. For Norge vil det være meget uheldig om FNs menneskerettighetskomité kommer til en annen konklusjon enn Høyesterett etter at et irreversibelt tvangstiltak er gjennomført.

Det er uakseptabelt og meget bekymringsverdig at staten ikke respekterer en pågående rettsprosess i FNs menneskerettighetskomité.

Sametinget vil påpeke at det vil ha liten konsekvens å avvente iverksettelse av tvangstiltak for nasjonen. Det er en spesiell situasjon at en sak som dette er fremmet for menneskerettighetskomitéen.

Saken ble avsluttet 06.12.2018 kl.09.20

Undertegnede har lest gjennom protokollen, og finner de bokførte beslutninger å være i overensstemmelse med Sametingets vedtak.

Karasjok, 04.12.2018 - 07.12.2018

Plenumsledelsen

Tom Christer Sottinen
leder

Tor Gunnar Nystad
nestleder

Aili Guttorm

Thomas Åhren

Kåre Ivar Olli